

T.C.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ

PSİKOLOJİK DANIŞMA ve REHBERLİK ANABİLİM DALI

DENETİMLİ SERBESTLİK UYGULAMASI KAPSAMINDA EĞİTİM TEDBİR
KARARI ALINAN LİSE ÖĞRENCİLERİNİN KİŞİLERARASI İLİŞKİ TARZI VE
PSİKOLOJİK BELİRTİLERİ

DOKTORA TEZİ

Yunus Emre AYNA

Malatya–2014

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
PSİKOLOJİK DANIŞMA ve REHBERLİK ANABİLİM DALI

DENETİMLİ SERBESTLİK UYGULAMASI KAPSAMINDA EĞİTİM TEDBİR
KARARI ALINAN LİSE ÖĞRENCİLERİNİN KİŞİLERARASI İLİŞKİ TARZI VE
PSİKOLOJİK BELİRTİLERİ

DOKTORA TEZİ

Yunus Emre AYNA

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Taşkın YILDIRIM

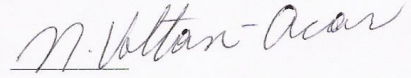
Malatya–2014

Kabul ve Onay

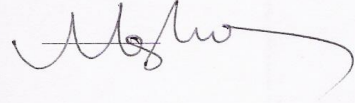
T.C.
İnönü Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Yunus Emre AYNA tarafından hazırlanan **Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınan Lise Öğrencilerinin Kişiler Arası İlişki Tarz ve Psikolojik Belirtileri** başlıklı bu çalışma, 06.06.2014 tarihinde yapılan sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr.Nilüfer VOLTAN ACAR

Prof.Dr.Mustafa KILIÇ

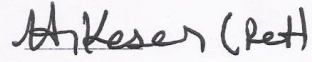
Doç.Dr.Necdet KONAN

Yrd.Doç.Dr.Taşkın YILDIRIM(Danışman)

Yrd.Doç.Dr.Hayri KESER

O N A Y

...../...../2014
Prof.Dr.Celal ÇAKAN
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Yrd. Doç. Dr. Taşkın YILDIRIM danışmanlığında Doktora tezi olarak hazırladığım “Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınan Lise Öğrencilerinin Kişilerarası İlişki Tarzı Ve Psikolojik Belirtileri” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Yunus Emre AYNA

ÖNSÖZ

Ergenlik bireyin yaşam süreci içerisinde sosyal bilimler ve davranış bilimlerinde en çok ele alınan incelenen ve her zaman da merak edilecek bir yönü olan özel bir dönem olmuştur. Bireyin kişilik oluşumunu gerçekleştiren ve kuramsal düzenlemeler olan psikoseksüel, psikososyal, bilişsel ve ahlaki gelişim aşamaları içerisinde de en derin bir biçimde ele alınmıştır. Ergen iletişimi, ergenlerde kişiler arası ilişki tarzları ve ergenlik dönemi psikolojik sorunları da bunlardan bazılarıdır.

Ergen duygu, düşünce ve davranış örüntülerinin etkileşimi dâhilinde gerçekleşen kendini ifade etme biçimlerinde de dönemsel hassasiyete bağlı olarak dalgalanmalar, bir takım olaylar, olgular ve hayatı algılama anlamlandırma, yorumlama ve değerlendirmede birtakım bocalamalar yaşayabilmektedir.

Bu bocalamalar sonucunda ise toplumsal yanlış davranışlar veya hukukla ihtilafa düşecek davranışlarda bulunmaktadır, bir başka deyişle ergen suça sürüklenmektedir. Suça sürüklenen ergenin yaşamı hukuksal ihtilafa düşmesinden ötürü farklı bir döngü içerisine girmektedir. Dolayısıyla da kişilik gelişimini etkileyecek eğitim öğretim sürecinden de mahrum kalmaktadır.

Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararının hukuk sisteminde işte bu aşamada yürürlükte olması çok önemlidir. Ergenlerin en olumsuz davranışlardan olan suç davranışını düzeltme ve tekrarlanmamasına yönelik uygulamaları içermesinden ötürü de ele alınması gereken bir konudur. Bu kapsamda eğitim tedbir kararı alınması bu uygulamalardan biridir. Böylece ergenin eğitime devam etmesi sağlanmaktadır. Eğitim öğretime devam eden suça sürüklenen ergenlerin suç davranışını tekrar etme olasılığına istinaden risk altında oldukları söylenebilir.

Araştırma sonucunda kişilerarası ilişkiler tarzları ve psikolojik belirtilerinin saptanarak bazı değişkenler açısından da değerlendirilmesi ile elde edilen sonuçlar ile öğrencilerin daha iyi tanınması ve kendilerini daha iyi geliştirecekleri bir takım etkinlik ve uygulamaların oluşturulmasına katkı sağlamasını dilerim.

Bu araştırma sürecinde değerli birçok kişinin katkısı olmuştur. Doktora yeterlik sürecinden sonra danışmanlığımı alma teveccühünü göstererek tez konumun belirlenmesinden sonuçlandırılmasına kadar geçen süreçte hep yanımda olan, manevi ve akademik desteğini hiç esirgemeyen danışman hocam sayın, Yrd. Doç. Dr. Taşkın YILDIRIM’a sonsuz teşekkür ederim.

Doktoraya başladığım günden itibaren ve araştırma sürecinde bilgi ve deneyimini sürekli paylaşarak katkı sağlayan ve her zaman desteğini gösteren değerli hocam sayın, Prof. Dr. Mustafa KILIÇ’a ayrıca teşekkür ederim.

Doktora savunma jüri başkanlığını kabul ederek onurlandıran, savunma sürecinde gösterdiği mütevazı yakınlık ve bilimsel yönlendirmeleri için; Psikolojik Danışma ve Rehberlik bilimdalının duayenlerinden aynı zamanda lisans hocam sayın, Prof. Dr. Nilüfer Voltan ACAR’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez izleme komitesinde bulunarak eleştirileriyle araştırmama yön veren sayın, Yrd. Doç. Dr. Necdet KONAN’a çok teşekkür ederim.

Doktoraya başlamam ve bu süreçte manevi ve akademik desteğini hep aldığım Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri ABD öğretim üyesi sayın, Prof. Dr. Remzi OTO’ya sonsuz teşekkür ederim. Bölüm ve çalışma arkadaşım sayın, Öğr. Gör. Özlem TOLAN’a manevi desteğinden dolayı çok teşekkür ederim.

Doktora ders döneminde bilgilerini paylaşan kıymetli hocalarım sayın, Doç. Dr. Özcan SEZER’e, ve sayın, Prof. Dr. Mustafa KUTLU’ya, bu süreçte yardımlarını ve güler yüzünü hiç esirgemeyen sayın, Yrd. Doç. Dr. Yüksel ÇIRAK’a, sayın, Yrd. Doç. Dr. Emine DURMUŞ’a, sayın, Öğr. Gör. Yağmur ULUSOY DOĞMUŞ’a çok teşekkür ederim.

Benim için çok özel bir yeri olan ve doktora sürecinde özverili bir biçimde başta araştırmanın istatistiksel analizler kısmında olmak üzere her türlü desteği vererek yardımlarını esirgemeyen dostum sayın, Yrd. Doç. Dr. Abdullah ATLI’ya ayrıca sonsuz teşekkür ederim.

Doktora sürecinde gerçek fedakârlık göstererek bana destek olan canımın sağ ve sol yanları, oğlum Cemre Ömer AYNA ve biricik kızım Azra Eymen AYNA'ya ve doktora tezi yazmanın en stresli sürecinde sevgisi, anlayışı ve manevi desteği ile hep yanımda hissettiğim değerli meslektaşım sevgili Hülya ÜSTEKİDAĞ'a ne kadar teşekkür etsem de az olacaktır.

Diyarbakır'da Annem Günay AYNA, Babam Osman AYNA, ablam Diyarbakır Milletvekili Emine AYNA, abim Prof. Dr. Emrah AYNA ve eşi Doç.Dr. Buket AYNA, kardeşim Özgür Eylem AYNA GARZANLI ve eşi Cengiz GARZANLI ve tüm dostlarıma sonsuz teşekkürler.

ÖZET

DENETİMLİ SERBESTLİK UYGULAMASI KAPSAMINDA EĞİTİM TEDBİR KARARI ALINAN LİSE ÖĞRENCİLERİNİN KİŞİLERARASI İLİŞKİ TARZI VE PSİKOLOJİK BELİRTİLERİ

AYNA Yunus Emre

İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

PDR Anabilim Dalı Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Taşkın YILDIRIM

Haziran 2014, XXI + 226 Sayfa

Araştırmanın amacı, herhangi bir nedenden ötürü denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınan lise öğrencilerinin kişiler arası ilişki tarzları ve psikolojik belirtilerinin saptanmasıdır.

Araştırma kapsamına giren bireyler, Diyarbakır Adliyesi ve Milli Eğitim İl Müdürlüğünde dosyası bulunan suça sürüklenen ve denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınan 296 lise öğrencilerinden oluşmuştur.

Araştırmada veri toplama aracı olarak 42 maddeden oluşan yapılandırılmış kişisel bilgi formu, 53 maddeden oluşan derecelendirilmiş beş seçenekten oluşan “Psikiyatrik Belirti Tarama Listesi” Kısa Semptom Envanteri (Symptom Check List) ve 60 maddeden oluşan “Kişilerarası Tarz Ölçeği (KTÖ)” uygulanmıştır. Veri toplama araçlarından elde edilen veriler bilgisayar ortamında toplanarak bu veriler istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. Ölçeklerin değerlendirilmesi için istatistiksel analizlerde SPSS 16 programından yararlanılmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçeklerden elde edilen puanlar arasındaki ilişkiler için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniği kullanılmıştır. Ölçek, puanlar ortalamaları arasındaki farkların belirlenmesi amacıyla t-testi ve gruplar arası farkların belirlenmesi amacıyla da tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) yapılmıştır.

Analizler sonucunda bazı değişkenlerin değişik boyutlarda bağımlı değişkene ilişkin varyanslarda her bir grup için eşit olmadığı görülmüştür. Bu nedenle varyansların homojen olmadığı durumlarda, ortalamalar arası karşılaştırmaları yapmak için “Brown-Forsythe” testi yapılmış ve bu test sonucunda elde edilen “F” değerleri kullanılmıştır. ANOVA testi sonucunda anlamlı farkın belirlendiği gruplarda, farkın hangi grup ya da gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma testleri kullanılmıştır. Grup varyanslarının eşit dağıldığı durumlarda, ortalama puanların çoklu karşılaştırılmasında “Tukey” testi, grup varyanslarının eşit olmadığı durumlarda ise “Dunnet-C” testi kullanılmıştır.

Öğrencilerin kişilerarası ilişki tarz ölçeği ile psikolojik belirtiler ölçeği alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler gözlemlenmiştir. Öğrencilerin kişilerarası ilişki tarz ölçeği; kaçınan ve manipülatif tarz değerlerinde; kısa semptom envanteri; psikoz, paranoid, somatizasyon, obsesyon ve öfke değerlerinde çeşitli değişkenler arasında anlamlı farklılıklar göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Denetimli Serbestlik Uygulaması, Lise öğrencileri, Ergen, Kişilerarası İlişki Tarzı, Suça Sürüklenen Çocuk, Psikolojik Belirti

ABSTRACT

INTERPERSONAL RELATION STYLE AND PSYCHOLOGICAL SYMPTOMS OF HIGH SCHOOL STUDENTS TAKING EDUCATIONAL TEMPORARY INJUNCTION WITHIN THE CONTEXT OF PROBATION APPLICATION

AYNA Yunus Emre

İnönü University Educational Sciences Institute

Department of Psychological Counselling and Guidance

PhD. Dissertation

Advisor, Assist Prof.Dr. Taşkın YILDIRIM

June, 2014 XXI + 226 page

The aim of the research, is to determine the way of interpersonal relations and psychological symptoms of high school students who take educational temporary injunction that covered under the probation for any kind of reasons.

The sample of the research is about 296 high school students who have a file in Diyarbakır Judicial Court and Public Education Provincial Directorate, obliged to a crime and taken educational temporary injunction probation.

Constructed personal information form that consists of 42 items, Psychiatric Symptom Check List with 53 items that have graded five points in each of them and Interpersonal Style Scale which consists of 60 items are applied in this research for collecting data. The statistical evaluation of the information received from a data collections are done by on computer. SPSS 16 programme is used at the statistical analyses of the evaluation of the scales.

Pearson Product Moment Correlation Coefficient is utilized for the interrelations of points obtained from the inventories of the research. One- Way ANOVA administered for identifying the differences between groups and t-test are administered for identifying the differences between arithmetic mean of the scales.

As a consequence of these analyses, some variables are seen not to be equal in some dimensions and some variances regarding dependent variables for each individual groups. Therefore, in some cases, Brown-Forsythe test is used in order to compare means, where these variances are not homogenous and “F” degrees.

Multiple comparison tests are utilized for stating the differences among which group(s) where the significant differences are modified as a result of ANOVA test. On one hand, Tukey test is practiced in multiple comparison of average points where group variances are evenly distributed; on the other hand Dunnett- C test is practiced when group variances are not evenly distributed

Some significant relations are observed between interpersonal relation style scale of students and sub- dimensions of psychological symptoms. Interpersonal relation style scale of students creates significant differences in values of manipulative and aversed style; short symptom inventory illustrates same differences in values of psychosis, paranoid, somatization, obsession as well as anger.

Keywords: Probation, High School Students, Juvenile Delinquency, Interpersonal Styles, Children Forced Into Crime, Psychological Symptoms

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KABUL ve ONAY SAYFASI.....	i
ONUR SÖZÜ.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xv
ŞEKİLLER VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	xx
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxi
1. GİRİŞ.....	1
1.1.Problem Durumu.....	1
1.2.Araştırmanın Amacı.....	8
1.3. Araştırmanın Önemi.....	11
1.4. Araştırmanın Varsayımları.....	14
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	14
1.6. Tanımlar.....	14
2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	16
2.1. Ergenlik ve Önemi.....	16
2.1.1. Ergenlikte Psikolojik Belirti Durumu.....	19
2.1.2. Ergenlikte Psikolojik Belirti Sorunları.....	23
2.2. İletişim ve Ergenlikte Kişilerarası ilişkiler Tarzı.....	47
2.2.1. İletişim Tanımları.....	47
2.2.2. İletişim Modelleri.....	48

2.2.3. İletişim Becerileri.....	64
2.2.4. İletişim Becerileri Eğitimi.....	67
2.3. Suç Kavramı.....	74
2.3.1. Suçun Tanımı.....	76
2.3.2. Ergen ve Suç Davranışı.....	78
2.4. Denetimli Serbestlik Kavramı.....	80
2.4.1. Dünya’da Denetimli Serbestlik.....	80
2.4.2. Türkiye’de Denetimli Serbestlik.....	83
2.4.2.1. Sosyal İnceleme Raporu (SİR).....	87
2.5. İlgili Araştırmalar.....	88
3. YÖNTEM.....	93
3.1. Araştırmanın Modeli.....	93
3.2. Çalışma Grubu.....	93
3.3. Veri Toplama Araçları.....	94
3.3.1 Kişilerarası Tarz Ölçeği.....	94
3.3.2. Kısa Semptom Envanteri.....	95
3.4. Verilerin Toplanması.....	96
3.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması.....	97
4. BULGULAR ve YORUM	98
4.1. Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası İlişki Tarzları ile Psikolojik Belirtilerinin Belirlenmesi ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesine Yönelik Bulgular ve Yorumlar	98
4.1.1. Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişiler Arası Tarz Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteri Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpımı Moment Korelasyon Katsayı Sonuçları.....	102

4.1.2. Yaş Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının Analizine İlişkin Sonuçlar.....	103
4.1.3 “Hayatınızın Çoğunu Nerede Geçirdiniz?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar.....	106
4.1.4 Kardeş Sayısı Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar.....	108
4.1.5. Göç Durumu Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının Analizine İlişkin Sonuçlar.....	111
4.1.6. “Aylık Geliriniz Ne Kadardır?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar.....	113
4.1.7. “Babanızın Mesleği Nedir?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar.....	116
4.1.8. “Annenizin Mesleği Nedir?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar...	117
4.1.9. “Anne ve Babanın Durumu?” Baba Kaybı Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar	119
4.1.10. “Anne ve Babanın Durumu?” Anne Kaybı Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar	121
4.1.11. “Hangi Maddeleri Kullanıyorsun?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar.....	122
4.1.12. “Ailenizde Sabıkalı Kimse Var mıdır?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar.....	127

4.1.13. Suç Türleri Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar.....	129
4.1.14. Yaş Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar	132
4.1.15. Kardeş Sayısı Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar	137
4.1.16. “Hayatınızın Çoğunu Nerede Geçirdiniz?”Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar	141
4.1.17. Göç Durumu Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar	145
4.1.18. “Aylık Geliriniz Ne Kadardır?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar.....	147
4.1.19. “Babanızın Mesleği Nedir?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar.....	152
4.1.20. “Annenizin Mesleği Nedir?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar.....	154
4.1.21. “Anne ve Babanızın Durumu?” Baba Kaybı Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar	156
4.1.22. “Anne ve Babanızın Durumu?” Anne Kaybı Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar.....	158
4.1.23. “Hangi Maddeleri Kullanıyorsunuz?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar.....	160

4.1.24. “Ailenizde Sabıkalı Var mıdır?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar.....	164
4.1.25. Suç Türleri Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizi Sonuçları.....	166
4.1.26. İlişki Tarzı Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizi Sonuçlar	171
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	177
5.1. Sonuç.....	177
5.2. Öneriler.....	181
5.2.1. Uygulayıcılara Öneriler.....	181
5.2.2. Araştırmacılara Öneriler.....	184
6. KAYNAKÇA.....	186
7. EKLER.....	218
7.1. EK 1: Adalet Bakanlığı İzin Dilekçesi.....	218
7.2. EK 2: İl Milli eğitim Müdürlüğü İzin Dilekçesi.....	219
7.3. EK 3: Adalet Bakanlığı Onay Yazısı.....	220
7.4. EK 4: Kişisel Bilgi Formu.....	221
7.5. EK 5: Kısa Semptom Envanteri.....	223
7.6. EK 6: Kişilerarası İlişkiler Tarz Ölçeği.....	225

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

<i>Tablo-1 Çalışma Grubuna ilişkin Tanımlayıcı Bilgiler.....</i>	<i>93</i>
<i>Tablo-2: KTÖ ve KSE Puanları Arasındaki Pearson Çarpımı Moment Korelasyon Katsayı Sonuçları.....</i>	<i>102</i>
<i>Tablo-3: Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlalarının Yaş Değişkenine Göre Analizi.....</i>	<i>103</i>
<i>Tablo-4 Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Yaş Değişkenine Göre Kişilerarası Tarzlara İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....</i>	<i>104</i>
<i>Tablo-5 Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlalarının “Hayatınızın Çoğunu Nerede Geçirdiniz?” Değişkenine Göre Analizi.....</i>	<i>106</i>
<i>Tablo-6 Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin “Hayatınızın Çoğunu Nerede Geçirdiniz?” Değişkenine Göre Kişilerarası Tarzlara İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....</i>	<i>107</i>
<i>Tablo-7 Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlalarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Analizi.....</i>	<i>109</i>
<i>Tablo-8 Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Kişilerarası Tarzlara İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....</i>	<i>110</i>

Tablo-9	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının Göç Durumu Değişkenine Göre Analizi.....	111
Tablo-10	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının “Aylık Geliriniz Ne Kadardır?” Değişkenine Göre Analizi.....	113
Tablo-11	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin “Aylık Geliriniz Ne Kadardır?” Değişkenine Göre Kişilerarası Tarzlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	114
Tablo-12	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının Babanızın Mesleği Nedir?” Değişkenine Göre Analizi.....	116
Tablo-13	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının “Annenizin Mesleği Nedir?” Değişkenine Göre Analizi.....	117
Tablo-14	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının “Anne ve Babanızın Durumu?” Baba Kaybı Değişkenine Göre Analizi.....	119
Tablo-15	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının “Anne ve Babanızın Durumu?” Anne Kaybı Değişkenine Göre Analizi.....	121
Tablo-16	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının “Hangi Maddeleri Kullanıyorsunuz?” Değişkenine Göre Analizi.....	123

Tablo-17	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Madde Kullanımı Değişkenine Göre Kişilerarası Tarzlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	124
Tablo-18	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının “Ailenizde Sabıkalı Kimse Var mıdır?” Değişkenine Göre Analizi.....	127
Tablo-19	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının Suç Türleri Değişkenine Göre Analizi.....	129
Tablo-20	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Suç Türleri Değişkenine Göre Kişilerarası Tarzlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	130
Tablo-21	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin Yaş Değişkenine Göre Analizi.....	132
Tablo-22	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Yaş Değişkenine Göre Psikolojik Belirtilerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	134
Tablo-23	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Analizi.....	137
Tablo-24	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Psikolojik Belirtilerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	139

Tablo-25	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin “Hayatınızın Çoğunu Nerede Geçirdiniz?” Değişkenine Göre Analizi.....	141
Tablo-26	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin “Hayatınızın Çoğunu Nerede Geçirdiniz?” Değişkenine Göre Psikolojik Belirtilerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	143
Tablo-27	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin Göç Durumu Değişkenine Göre Analizi.....	145
Tablo-28	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin “Aylık Geliriniz Ne Kadardır?” Değişkenine Göre Analizi.....	148
Tablo-29	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin “Aylık Geliriniz Ne Kadardır?” Değişkenine Göre Psikolojik Belirtilerine İlişkin Varyans Analizi.....	150
Tablo-30	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin “Babanızın Mesleği Nedir?” Değişkenine Göre Analizi.....	152
Tablo-31	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin “Annenizin Mesleği Nedir?” Değişkenine Göre Analizi.....	154
Tablo-32	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin “Anne ve Babanızın Durumu?” Baba Kaybı Değişkenine Göre Analizi.....	156

Tablo-33	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin “Anne ve Babanızın Durumu?” Anne Kaybı Değişkenine Göre Analizi.....	158
Tablo-34	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin “Hangi Maddeleri Kullanıyorsunuz?” Değişkenine Göre Analizi.....	160
Tablo-35	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin “Hangi Maddeleri Kullanıyorsunuz?” Değişkenine Göre Psikolojik Belirtilerine İlişkin Varyans Analizi.....	162
Tablo-36	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin “Ailenizde Sabıkalı Var mıdır?” Değişkenine Göre Analizi.....	164
Tablo-37	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin Suç Türleri Değişkenine Göre Analizi.....	166
Tablo-38	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Suç Türleri Değişkenine Göre Psikolojik Belirtilerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	168
Tablo-39	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin İlişki Tarzı Değişkenine Göre Analizi.....	171
Tablo-40	Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin İlişki Tarzları Değişkenine Göre Psikolojik Belirtilerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	173

ŞEKİLLER VE GRAFİKLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil-1 : Şekil-1 Shannon Ve Weaver’ın İletişim Modeli.....	49
Şekil-2 : Şekil-2 Lasswell’in Modeli	49
Şekil-3 : Şekil-3 Osgood ve Schramm’ın Dairesel Modeli	50
Şekil-4 : Mc. Whirter Ve Voltan-Acar (2000)’ın Kişiler Arası İletişim Modeli ...	51
Şekil-5 : Güvengenlik, Çekingenlik ve Saldırganlığın Karşılaştırılması	69
Grafik-1: Denetimli Serbeslik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Almış Lise Öğrencilerinin Kullandıkları Kişilerarası İlişki Tarzları Frekans Grafiği.....	99
Grafik-2 Denetimli Serbeslik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Almış Lise Öğrencilerinin Kısa Semptom Tarama Ölçeği Puanları Grafiği.....	100

KISALTMALAR

ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
KTÖ	: Kişilerarası Tarz Ölçeği
SCL	: Symptom Check List (Semptom Belirti Listesi)
OKB	: Obsesif – Kompulsif Bozukluk
ANOVA	: Tek Yönlü Varyans Analizi
sd	: Serbestlik Derecesi
D.S.	: Denetimli Serbestlik
SİR	: Sosyal İnceleme Raporu
PDR	: Psikolojik Danışma ve Rehberlik
RAM	: Rehberlik Araştırma Merkezi
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
BMÇHS	: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
SPSS	: Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
SED	: Sosyo Ekonomik Düzey
DSM	: Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, sınırlılıklar, araştırmanın varsayımları ve tezde geçen kavramların hangi anlamlarda kullanıldığına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Suç, tarihin ilk çağlarından itibaren yüzyıllar boyunca toplumların korku ile karışık ilgilerini yönelttikleri, nedenleri üzerinde durdukları ve karşı önlemler aldıkları toplumsal bir sorun olmuştur. Suç, evrensel bir olgudur. Tarihin en eski devirlerinden beri vardır ve var olmaya devam edecektir. Bütün toplumlar varlıklarını korumak ve devam ettirmek isteğinde olduklarından bünyelerinde, kendi varlıklarını tehlikeye sokan eylemlerle karşılaştıklarında, bu eylemleri cezalandırırlar (Yavuzer, 2006b, s.62)

Günümüzde çocuk, ergen ve gençler, cinsiyet, sosyal geçmiş ve yaşamış oldukları ülkeden bağımsız olarak bireysel risklere maruz kalmaktadırlar. Bu risklerden bazıları zararlı, bazıları ise faydalı olabilmektedir. Çocuklar için olumsuz olabilecek birtakım durumlar şunlardır; suça sürüklenme, madde bağımlılığı ve akranlara yönelik uygulanan şiddettir. İstatistiksel veriler göstermektedir ki günümüzde (özellikle de hızla gelişenler) hemen hemen tüm ülkelerde çocuk suçluluğu hızla artan bir sorun olmuştur. Örneğin Birleşmiş Milletler'in bir araştırmasında, suça sürüklenen çocukların sayısının 1992 yılından 2000 yılına kadar geçen sürede 80 milyondan 150 milyona çıktığı belirtilmiştir (UN, 2002).

Bu genel artış cinsiyet faktöründen bağımsız olsa da, özellikle erkek çocuklarının daha büyük bir risk altında olduğu söylenebilir. Örneğin, UNICEF tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada suça sürüklenmede kız-erkek oranının 1/12.5 olduğu belirtilmiştir (UNICEF, 1997). Yine bu raporda, kültürel normların, hızlı şehirleşmenin, göçün, ailesel faktörlerin, medyanın, dışlanmanın, akran etkisinin ve yöresel olarak geçerli olsa da açlık tehlikesinin çocukları suça iten en önemli etkenler olduğu belirtilmiştir.

Psikososyal açıdan normal olmak, sağlıklı olmakla eşanlamlı olarak kullanılır. Normal olmaktan kasıt; bireyin tüm psikosomatik işlevlerinin bir bütünlük ve denge içinde olmasının yanı sıra toplumsal çevre ile de uyum içinde olması şeklinde anlaşılır ki aslında bu neredeyse imkânsızdır (Frosch, 1992, s.33-56; Güleç, 2009).

Modern zamanlarda normalleşme aslında bir yabancılaşma halidir; “normal denilen şey baskılamanın, inkârın, bölünmenin, yansıtmanın, içe atmanın ve yaşantı üzerindeki diğer tahripkâr eylemlerin bir ürünüdür. Normalleşme varlığın yapısına toptan yabancılaşmadır” (Laing, 1993). Bu görüşler doğrultusunda suç davranışının bireyin sağlıklı olmama durumu ile bağlantısı vardır. Klasik anlayışa göre psikolojik sağlık; ruhsal bozukluğun olmayışı ve normal olanla ilişkili olan şeklinde tanımlanmaktadır (Güleç, 2009).

Dünya Sağlık Örgütü’ ne (WHO) göre psikolojik sağlığın normal olması, bireyin kendisi ve çevresiyle uyum içinde olması anlamına gelir. Yapıcı (2007) ise tanımlardan hareketle psikolojik sağlığı; “ferdin bedensel ve psikolojik açıdan kendisiyle, benimsediği inançları ve değer yargılarıyla, yakın ve uzak çevresinde aynı kültürü paylaştığı diğer insanlarla, kendisini kuşatan fiziksel dünyayla uyumlu ve barışık olması” şeklinde tanımlar.

Gladding’in (2013) aktarımına göre ruh sağlığı, Amerika Birleşik Devletleri sağlık dairesi başkanlığı tarafından şöyle tanımlanır: “Üretken eylemlerle sonuçlanan, başka insanlarla ilişkileri tamamlayan zihinsel işlevin başarılı performansı ve değişime uyum sağlama ve sıkıntılarla başa çıkma yeteneği; erken çocukluktan ileriki yaşlara kadar ruh sağlığı, düşünmenin ve iletişim becerilerinin, öğrenmenin, duygusal gelişimin, direncin ve öz saygının sıçrama tahtasıdır (Amerika Sağlık ve İnsani Hizmetler Bakanlığı, 1999, s.vi).

Klinik psikologlar, klinik sosyal hizmet uzmanları, aile psikolojik danışmanlarının hastalarına/danışanlarına kazandırmayı istedikleri değerlerden yola çıkarak bir psikolojik sağlık kriterleri listesi oluşturmuşlardır. Buna göre psikolojik sağlık ölçütleri olarak; özgür bir birey olma, kimlik duygusuna sahip olma, kendini değerli hissetme, kişilerarası iletişim becerisi, duyarlılık, öz bakım ve güven becerisi, aile, evlilik gibi toplumsal ilişkiye katılma, değerler ve anlamlara sahip olma, özgüven

ve dürüst olma, öz-denetim ve kişisel sorumluluk gibi değerleri tespit etmişlerdir (Ekşi, 2001).

Sayar' a (2000) göre DSM-IV' de bahsedilen tüm yetişkin psikolojik sağlık bozukluğu kriterlerinin yalnızca dörtte biri evrensellik özelliği göstermektedir. Bu yanılmanın temelinde her hastalığın yerel kültürün açıklama modellerini kullanan bir şifre olması bir başka deyişle kültürel arka planının bulunması gerçeğinin göz ardı edilmesi yatmaktadır (Sayar, 2000).

Sağlıklı olma durumunu destekleyen birçok kurum vardır. Bunlar, araştırma hastaneleri, klinikler, ruh sağlığı merkezleri gibi temelde tıbbi sağlık hizmetleri veren kurumlar olmakla birlikte bunların yanı sıra, sosyal hizmetler kurumları, sivil toplum örgütleri, eğitim kurumları ve hukuk/adalet kurumlarıdır. Hukuk ve adalet kurumları bağlamında suç ve ceza toplumsal uyum da önemli kavramlardır.

Sağlıklı olma sağlıklı iletişim ve iletişim davranışlarının gösterilmesiyle alakalıdır. Bireyin iletişim tarzları iletişimi etkileyen faktörlere bağlı olarak şekillenebilmektedir. Voltan Acar, (2012, s.13-16) iletişimi etkileyen kültürel faktörleri şöyle sıralamıştır.

- 1- Siyasal bölünmeye göre kültür
- 2- Coğrafi bölgelere göre kültür
- 3- Cinsiyete göre kültür
- 4- Yaşanılan yere göre kültür
- 5- Çalışılan yere göre kültür

Dolayısı ile bu farklı etkileşim unsurlarına bağlı olarak ergenlik dönemindeki bireylerin de kişilerarası iletişimlerinde kullandıkları tarzların Voltan Acar'ın belirttiği bu öğelerden etkilenecek şekillenebileceği söylenebilir.

Batı literatüründe (Juvenile Delinquency) “çocuk suçluluğu” kavramı, kanuna karşı gelmiş 11–18 yaşları arasındaki çocukları, bir başka deyişle “reşit olmayanın suçluluğu” olarak tanımlanmakta, bu tanım içerisinde hem çocukluk hem de ergenlik bölümünü kapsamaktadır (Polat, 2002). Sözün özü, çocuk suçluluğu denince, 11-18 yaş arasında işlenen suçlar akla gelmektedir.

Çocuk suçluluğu ile ilgili hemen tüm araştırmacıların tanımlamalar içerisindeki ortak değerlendirmeleri, çocuk suçluluğu davranışının içinde olan çocuğun, suça itilmiş çocuk olarak kabul edilmesidir. Bu tanımın içerisinde 11–18 yaşları arasındaki kanuna karşı gelmiş olanlar hem çocukluk hem de ergenlik döneminin büyük bir kesimi kapsamakta ve çocuk suçluluğu davranışının içinde olan çocuklar, “suça itilmiş çocuk” veya “suça sürüklenen çocuk” olarak kabul edilmektedir (Polat, 2002).

Suç kavramı ile ilgili araştırmalara bir bütün olarak bakıldığında, önemle üzerinde durulan iki kavram olduğu görülür. Birincisi suçu önlemeye yönelik tedbir ve erken tanı çabaları, ikincisi suçun ortaya çıkışındaki ilk belirtilerin çocuklukta görüldüğü düşüncesiyle, çocuk suçluluğu araştırmalarıdır. Amaç, suçun ortaya çıkışı, gelişmesi ve önlenmesi için alınması gereken tedbirlerin tanımlanmasıdır (Polat, 2002).

Bir diğer önemli husus çocuk suç işleme yaş grubudur. Türkiye’de bu oran bazı çalışmalarda 14 yaş olarak gösterilmiştir (Yavuzer,1987, s.4). İstanbul Çocuk Mahkemelerinde suç işleyen çocuklar üzerindeki bir araştırmada da suç işleme yaşının 15’te yoğunlaştığı belirlenmiştir (Erkan, 1995).

Ergenlik çağının, suç oranları ve psikolojik sorunlar bakımından artışın olduğu bir dönem olduğu söylenebilir (Özgür,1982). Gerek biyolojik, gerekse toplumsal bakımdan en önemli değişiklik sayılan ergenlik ve gençlik dönemleri bunların arasında daha bir belirginlik taşır. Ergenlerin suç işlemekten çok suça itildiği veya kullanıldığı söylenebilir.

Çocuklar, toplumun en dinamik ve dış etkiye en fazla açık ve en korumasız kesimidir. Sanayileşme ile birlikte hızla büyüyen kentlerde gençler arasında çalma, soygun, yaralama, adam öldürme, vuruculuk, kırıclılık, evden kaçma, içki ve uyuşturucu kullanımı, cinsel sorumsuzluklar ve çeşitli yasak çiğnemeler yaygınlaşmaktadır. Burada

temel nokta ise, çocuklar arasında suç işleme oranlarının giderek artmasıdır (Seyhan ve Zincir, 2009, s.7-24).

Suçla karışma davranışını bireysel ve toplumsal kökenli birçok nedene bağlı olarak gerçekleşmektedir. Ancak çocuğun gelişimsel dönemleri, sosyo-ekonomik yapısı, kişilik gelişimini etkileyen bütün unsurlarla beraber suçla karıştıktan sonraki yaşantı sürecini de unutmamak gerekmektedir. Zira şu bir gerçektir ki suçla sürüklenen çocuk sayısı kadar suç davranışını tekrarlama oranı da azımsanmayacak düzeydedir (UNICEF, 1997).

Suç siyaseti açısından, sadece cezalarla toplumu korumak mümkün değildir. Suç işleyen kimseye en uygun yaptırımların uygulanabilmesi için alternatif yaptırımlara ve güvenlik tedbirlerine de ihtiyaç duyulmaktadır. Modern ceza ve infaz anlayışı, bu tür infaz sistemlerinin doğmasına olanak sağlamıştır (Mancini, 2006). Günümüzde sağlıklı oluşu destekleyen anlayışlar suçla ceza vermek ve tecrit etmek yerine rehabilitasyon ve uyum arttırmaya yönelmektedir. Bu kapsamda bu düşünce eğitim-öğretim kurumlarının amacıyla da örtüşmektedir (Mancini, 2006).

Alternatif bir infaz sistemi olan denetimli serbestlik Amerika Birleşik Devletlerinde yüz elli, İngiltere’de yüz yıl önce kurulmuş, Avrupa’da ve diğer bazı ülkelerde uzun yıllardır uygulanmaktadır. Türkiye’de denetimli serbestlik sistemi 2005 yılında 5402 Sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu ile kurulmuştur

Sistemin kurulması ile birlikte kısa süreli ceza alanların ceza infaz kurumuna girmeden cezasının infaz edilmesi, soruşturma aşamasında sanığın hürriyetinden yoksun bırakılmaması, ceza infaz kurumundan salıverilen eski hükümlülerin topluma uyumunun sağlanması, suçtan zarar gören mağdurların suç nedeniyle karşılaştığı problemlerinin çözümünde yardımcı olunması ve bunun gibi çağdaş tedbirler, ceza adalet sistemine dâhil edilmiştir (Mancini, 2006). Başka bir deyişle, suçla sürüklenen çocuklar eskiden denetim altına alınmazken. Denetimli serbestlik sisteminde suçla sürüklenen çocuklara ayrı bir önem verilmiş, yetişkin ve çocuklar hakkında yürütülecek işlemlerin ayrı ayrı olmasına ve çocuğun yüksek yararının korunmasına özen gösterilmesi sağlanmıştır.

Denetimli serbestlik sistemi; infaza kamu kuruluşlarını ve kamu yararına faaliyet gösteren kuruluşları da katmak suretiyle hükümlülerin toplumsallaşmasına katkı sağlamayı, sivil toplumun desteğini alarak suçtan zarar görenlerin ve eski hükümlülerin toplumdaki onurlu yerini almasına yardımcı olmayı, madde kullanan hükümlülere rehberlik yaparak onların rehabilitasyonuna katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Denetimli serbestliğin çeşitli farklı tanımları olsa da temelde, hepsi suçlunun hükmünün ertelenmesi ve belirli şartların takip edilmesini içerir. Tek bir tanımın olmaması denetimli serbestlik uygulamalarının da tek olmaması anlamına gelmektedir. (Mancini, 2006)

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun (ÇKK) ilgili maddesinde eğitim tedbiri, “Çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine” yönelik tedbirdir (ÇKK; m. 5/b).

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma veya kovuşturma evrelerinde adli kontrol tedbiri olarak Ceza Muhakemesi Kanununun 109 uncu Maddesinde sayılanlar ile aşağıdaki tedbirlerden bir ya da birkaçına karar verilebilir (ÇKK; m. 20).

Çocuğa yüklenen suçtan dolayı yargılama sonunda, Ceza Muhakemesi Kanunundaki koşulların varlığı halinde, mahkemece hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Ancak, bu kişiler açısından denetim süresi üç yıldır (ÇKK; m. 23).

Hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebilir (ÇKK; m. 36).

Suçta sürüklenen çocuk hakkında Çocuk Koruma Kanununun beşinci maddesinde belirtilen tedbirlerden hangisinin uygulanacağı toplanan delillere göre mahkemece takdir edilir. Mahkeme bu takdiri kullanmadan önce gerek görürse çocuk ve ilgili kişileri dinleyecek ve çocuk hakkında hazırlatacağı sosyal inceleme raporundan büyük ölçüde faydalanır.

Smith (2005) İngiltere İçişleri Bakanlığı, denetimli serbestliğin beş önemli amacı olduğunu vurgulamıştır.

Bunlardan birincisi toplumu korumaktır. Ancak İngiltere İçişleri Bakanlığı risk yönetimi ve idaresi ile ilgili çalışmaları ve standardizasyonu hazırlayıp sunduktan sonra toplumu koruma ile ilgili denetimli serbestliğin rolü belirginleşmiştir. Denetimli serbestlik ve hapisaneler ‘Suçlu Değerlendirme Sistemi’ni 2003 yılına kadar kapsamlı olarak kullanmamıştır (Smith, 2005, s.621-637).

İkinci amaç tekrar suç işlemeyi azaltmadır. 1990’larda özellikle tekrar suç işlemeyi önlemede nelerin işe yaradığı gündeme gelmiştir. Kognitif-davranışçı grup çalışmaları Kanada’ da etkili görülmüştür. Özellikle açık doğrudan davranış ve direktif vermenin suçlu kişi üzerine etkili olduğu düşünülmüştür. (Smith, 2005, s.621-637).

Üçüncü amaç, suçluya toplumda uygun ceza verilmesidir. Denetimli serbestlik memurları, sadece yaptırımı uygulayan kişiler değil, aynı zamanda suçlular ile onların mağdurları arasında bir arabuluculuk yapan kişilerdir. Denetimli serbestlikte ceza olarak amaç, suçluya sırf acı verilmesi değil, suçlunun suç ile bağlantılı ve topluma dönmesini sağlayan uygun ceza verilmesidir. (Smith, 2005, s.621-637).

Dördüncü amaç, suçun mağdur ve toplum üzerindeki etkisi hakkında suçluya farkındalık sağlamaktır. Özellikle empatinin gelişmesi ile sıklıkla kognitif-davranışçı, suç odaklı programlarda kullanılmıştır. Suçlular, genellikle ıslah edici, iyileştirici uygulamaları, geleneksel kriminal adalet süreçlerinden daha tatmin edici ve yapıcı bulurlar (Smith, 2005, s.621-637).

Beşinci amaç, suçluların rehabilitasyonudur. McWilliams ve Pease’ e göre (1990), rehabilitasyon, suçluların suçsuz kişiye dönüştürülmesi değil, suçluların yeniden sosyal uyumunun sağlanmasıdır (Smith, 2005, s.621-637).

Ergenlik döneminde davranış problemlerinden olan suç davranışının yenilenmesi sorunlarının sürekliliği sağlanır. Suçun tekrar işlenme olasılığı olarak bireylerin kişilik özellikleri, demografik yapıları, davranış ve kişilerarası ilişki tarzları ve psikolojik özellikleri sayılabilir. Suça sürüklenen çocukların ıslahına yönelik alınan kararların bu doğrultuda olması önemlidir. Denetimli serbestlik eğitim tedbir kararları da yukarıda sayılan amaçlar doğrultusunda çalışma grubuna alınan lise öğrencilerinin suç

sürüklenme nedenleriyle beraber özellikle de suç davranışının tekrarını engellemeye yönelik olarak alınmaktadır.

Çağdaş eğitimde öğrenci kişilik hizmetlerinin amacı ve PDR hizmetlerinin amacı da öğrencilerin her türlü gelişimlerine destek vermeye yönelik hizmet noktasında çok disiplinli olarak birleşmektedir. Özellikle olumsuz davranışların endişe verdiği yaşlar ergenlik/lise yılları ve bu kapsamda gündeme suça itilmiş çocuk kavramı ve denetimli serbestlik uygulaması gelmektedir.

Bu bağlamda, araştırmadan elde edilen bulgular ışığındaki değerlendirmeler ile suça sürüklenen ve denetimli serbestlik kapsamında eğitim tedbir kararı alınan lise öğrencilerin, psikolojik belirtilerinin incelenmesi, kişilerarası ilişkilerinde benimsedikleri tarzların belirlenmesi ve bazı bağımsız değişkenler ile aralarında fark olup olmadığını araştırmak bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı herhangi bir nedenden ötürü suça sürüklenen ve denetimli serbestlik eğitim tedbir kararı alınan lise öğrencilerinin demografik özelliklerinin belirlenmesi, kişiler arası ilişkiler tarzları ve psikolojik belirtilerinin belirlenmesi ve aralarında ki ilişkinin saptanmasıdır. Bu bağlamda yanıtı aranacak alt problemler şu şekildedir;

1. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *kişilerarası ilişki tarzları* ile *psikolojik belirtileri* açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?
2. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *kişilerarası ilişki tarzları* çeşitli değişkenler açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

2.a. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *kişilerarası ilişki tarzları* “yaş” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

2.b. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *kişilerarası ilişki tarzları* “yaşamının çoğunu geçirdiği yer” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

2.c. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *kişilerarası ilişki tarzları* “kardeş sayısı” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

2.d. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *kişilerarası ilişki tarzları* “göç durumu” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

2.e. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *kişilerarası ilişki tarzları* “gelir durumu” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

2.f. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *kişilerarası ilişki tarzları* “babanın çalışma durumu” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

2.g. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *kişilerarası ilişki tarzları* “annenin çalışma durumu” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

2.h. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *kişilerarası ilişki tarzları* “baba kaybı” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

2.i. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *kişilerarası ilişki tarzları* “anne kaybı” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

2.j. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *kişilerarası ilişki tarzları* “madde kullanımı” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

2.k. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *kişilerarası ilişki tarzları* “ailede sabıka durumu” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

2.1. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *kişilerarası ilişki tarzları* “suç türleri” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

3. Denetimli serbestlik kapsamında eğitim kararı almış lise öğrencilerinin *psikolojik belirtileri* çeşitli değişkenler açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

3.a. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *psikolojik belirtileri* “yaş” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

3.b. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *psikolojik belirtileri* “yaşamının çoğunu geçirdiği yer” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

3.c. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *psikolojik belirtileri* “kardeş sayısı” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

3.d. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *psikolojik belirtileri* “göç durumu” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

3.e. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *psikolojik belirtileri* “gelir durumu” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

3.f. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *psikolojik belirtileri* “babanın çalışma durumu” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

3.g. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *psikolojik belirtileri* “annenin çalışma durumu” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

3.h. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *psikolojik belirtileri* “baba kaybı” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

3.i. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *psikolojik belirtileri* “anne kaybı” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

3.j. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *psikolojik belirtileri* “madde kullanımı” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

3.k. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *psikolojik belirtileri* “ailede sabıka durumu” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

3.l. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin *psikolojik belirtileri* “suç türleri” değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Suç kavramı ve suç olgusu üzerine akademik düzeyde birçok araştırma ve makale yayınlanmıştır. Bu araştırma için literatür taramasında incelenen makale ve tezlerde çalışılan çocuk suçluluğu kavramı, suça sürüklenen çocuklar bağlamında ele alınmaya çalışılmıştır. Bu araştırmanın ele alınmasının en önemli nedeni suça sürüklenen çocukların yer aldığı öğrenim kurumlarındaki “denetimli serbestlik” kavramının Psikolojik Danışma ve Rehberlik hizmetleri kapsamında ele alınmaya başlamış olmasıdır. Zira suça sürüklenen öğrenci sayısı kadar suç davranışını tekrarlama oranı da azımsanmayacak düzeydedir. Genel ifade ile suça sürüklenen çocukların araştırma özelinde lise öğrencilerinin bu davranışı gerçekleştirme nedenlerinin

araştırıldığı kadar kişilik özellikleri de incelenerek psikolojik ağırlıklı bir yapılanma ile bu öğrencilerin suç davranışlarını yineleme ihtimallerine dikkat çekilebilir.

Ergenlerin ana uğraşlarından biri de kimlik edinmek ve “Ben kimim?” sorusuna yanıt bulmaktır. Aileden yavaş yavaş kopuş aynı zamanda ergenin, birey olarak kendi adıyla, kendi değer yargıları ve kendi rolleriyle ortaya çıkış çabasıdır (Coşar, 2005, s.281-327). Bu yüzden, herhangi bir nedenden ötürü suça sürüklenen ve denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınan lise öğrencileri bulundukları ortamda kişilerarası ilişki tarzlarını belirlemeleri ve bununla birlikte kişilerarası ilişkilerini belirleyen kendilerine özgü bu tarzların psikolojik durumlarına etkileri üzerinde durulması gerekmektedir.

Bir koruyucu önlem olarak yönlendirilen denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbiri programı ile bu çocukların bir rehber öncülüğünde okullarındaki gelişim süreçleri takip edilmekte ve bu çocuklar uygulamada okul rehberlik servisine yönlendirilmekte ve rehber öğretmen ile koordineli çalışmalar yürütülmektedir. Bu bağlamda suça sürüklenen ve hakkında denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim ve danışmanlık tedbir kararı alınmış lise öğrencilerine yönelik uygulanabilecek eğitsel rehberlik uygulamaları için bu araştırma sonuçlarından faydalanılabilir.

Toplumca uyulması gereken kurallar, bu çağdaki çocukların dürtüleriyle çelişmektedir, çünkü çocukluk döneminde birey, henüz sosyalleşme sürecini tamamlamamıştır. Dolayısıyla bu çocukların suç işlemeye yönelmesi olağandır. Suçlu olmak içgüdüsel değildir. Aslında hemen hemen bütün çocuklar hayatlarının bir döneminde herhangi bir tip suçlu davranışta bulunmuşlardır. Bazıları ciddi, tekrarlayıcı şekilde suçlu davranışa katılırken, diğerleri nispeten daha basit sayılabilecek suçlu davranışlarda bulunurlar (İçli, 2001).

Ergenlik dönemindeyse, suça yönelten etkenler, hızlı bir bedensel ve ruhsal değişimden, kalıtsal nedenlerden, zekâ potansiyelinin sınırlılığından kaynaklanacağı gibi, çocukluk evresine dek uzanan yanlış eğitim ve yetersiz sevgi kökenli de olabilir. Öte yandan, değişen değer yargıları, ahlak kurallarının yarattığı karmaşa, hızlı ve

düzensiz kentleşme ve sanayileşme, göçler, ekonomik bunalımlar gibi sosyo-ekonomik kaynaklı nedenlerde ergeni suça iten etkenler arasında sayılabilir (Yavuzer,1999).

Bu araştırma, daha çok alt sosyo-ekonomik yaşantı düzeyindeki ailelerin bulunduğu Güneydoğu Anadolu bölgesi, Diyarbakır ili içerisindeki denetimli serbestlik eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin demografik özellikleri incelenerek onlara özgü kişiler arası ilişki tarz durumları ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi amacı ile yapılmıştır.Elde edilen bulguların, özellikle suça sürüklenen ergenlerin daha çok sosyolojik yönden ve suç işleme davranışının nedenleri üzerindeki çalışmalardan farklı olarak bu ergenlerin suç işleme davranışına yönlendirebileceği düşünülen kişilik yapılarının ve bu kişilik yapılarının oluşma ortamlarının etkileri açısından önemli katkılar getirmesi beklenmektedir.

Araştırmanın yaygın etkisi Psikolojik Danışma ve Rehberlik hizmetlerinden biri olan suça sürüklenen denetimli serbestlik kapsamında eğitim tedbiri almış olan öğrencilere yönelik “Denetimli Serbestlik” hizmetleri konusunda hiçbir akademik alanda tez veya araştırma/makale çalışmasının olmamasıdır. Bu bağlamda Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında denetimli serbestlik hizmetleri ile ilgili olarak ilk tez çalışması olması itibarı ile de bu alanda çalışılması gerektiği hususunda öncü bir araştırma olacağı düşünülmektedir. Elde edilen bulgular ile sonuç ve önerilerden bu alanda çalışacak araştırmacıların bilimsel bir kaynak olarak yararlanabileceği düşünülmektedir.

Denetimli serbestlik kapsamında eğitim ve danışmanlık tedbir kararı alan suça sürüklenen öğrencilerin bulunduğu okullardaki psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin bu araştırmadan elde edilen veriler ile bu bireylerin demografik özelliklerini, kişiler arası ilişki tarzlarını ve psikolojik özellikleri ile ilgili bulgular doğrultusunda bu öğrenciler hakkında bir öngörü oluşturabilecekleri düşünülmektedir. Tezin sonuç bölümündeki öneriler doğrultusunda bu öğrencilerle ne tür ve nasıl çalışılabileceklerini planlayabilirler.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırma kapsamına giren tüm öğrencilerin Kişilerarası İlişkiler Tarz Ölçeği, Kısa Semptom Envanteri ve Kişisel Bilgi Formuna kendilerine verilen “verdiğiniz cevaplar bilimsel bir çalışmada kullanılacak bu yüzden içten ve samimi olarak cevap vermeniz çok önemlidir” yönergesi doğrultusunda gerçek durumlarını yansıtacak şekilde cevapladıkları, samimi ve yansız oldukları varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıdaki gibidir.

1. Araştırma, 2011 – 2012 ve 2012 – 2013 Eğitim Öğretim yılında Diyarbakır İl Merkezinde yer alan lise ve açık lisede okuyan suça sürüklenen denetimli serbestlik kapsamında eğitim ve danışmanlık tedbir kararı almış lise öğrencilerden elde edilen veriler ile sınırlıdır.

2. Araştırma Kişilerarası Tarz Ölçeği, Kısa Semptom Envanteri ve araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formundan elde edilen veriler ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Araştırmadaki kavramların tanımları aşağıda verilmiştir.

Denetimli Serbestlik:

Mahkemece belirtilen koşullar ve süre içinde, denetim ve denetleme planı doğrultusunda şüpheli, sanık veya hükümlünün toplumla bütünleşmesi açısından ihtiyaç duyduğu her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı toplum temelli bir uygulama (Berk, 2010).

Ergenlik:

Ergenlik, çocuklukla yetişkinlik arasında kalan bir “ara dönemdir” . Gençlik belirli yaşlarla sınırlı olmayan bir hayat dönemidir. Bununla beraber gençlik kelimesi ergenlik yerine kullanılabilir. Buluş (ergenlik, ön ergenlik) ergenliğin başlarındaki biyolojik- cinsel gelişme dönemidir” (Kulaksızoğlu, 2002).

Suçta Sürüklenen Çocuk:

Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma olan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuktur (Polat, 2002).

Sosyal İnceleme Raporu (SİR):

Çocuk koruma Kanunu kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılır. Sosyal inceleme raporu, çocuğun, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde göz önünde bulundurulduğu raporlardır (Topaloğlu, 2008).

İletişim:

İletişim, konuşan ve dinleyenin, güdü,algı,eğilim ve tutumlarından oluşan, insan davranışının oldukça karmaşık bir şeklidir (Mc Whirter ve Voltan-Acar, 2005)

Kişilerarası İlişki Tarzı:

Kişilerarası ilişkiler, bireyin diğer kişiler ile olan ilişkilerinde yaşadıkları duygu düşünme ve davranış stillerini ifade eder. Kişilerin ilişkilerinde kullandıkları tarzlarına kişiler arası ilişki tarzları adı verilir (Saymaz, 2003).

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırma konusu ile ilgili kuramsal bilgi ve araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Ergenlik ve Önemi

Ergen sözcüğü batı literatüründeki “adolescent” karşılığı olarak kullanılmıştır. Latincede büyümek, olgunlaşmak anlamında kullanılan “adolescere” fiilinin kökünden gelmekte olan bu sözcük, yapısı gereği bir durumu değil, bir süreci belirtmektedir (Yavuzer, 1993, s.11-16).

Ergenlikle ilgili sorunlar yazılı tarihin başlangıcından beri ana babaları, eğitimcileri, felsefecileri ve sosyal bilimcileri ilgilendirmiştir. Çok eskiden beri gençliğin büyük bocalamalar ve fırtınalarla dolu olduğu düşünülmüş ve pek çok görüş ileri sürülmüştür. Sokrates, gençlerin lüksü sevdiklerini, kötü davranışlara sahip olduklarını, otoriteyi küçümsediklerini ifade ederken, Platon, gençliği ruhsal sarhoşluk olarak tanımlamış, Aristo ise, gençlerin değişkenliğinden söz edip ve gençleri mantıksız, dürtüsel, tutkularına yenilen, eleştiri kabul etmeyen yaratıklar olarak tanımlamıştır (Dacey ve Travers, 1996).

Bu ifadeler iki bin beş yüz yıl önce de erişkinlerin ergenleri tanımlayışının bugünkünden çok farklı olmadığını göstermiştir. Tabii bugün ergenler hakkında bilinenler iki bin yıl önce ifade edilenlerden çok daha farklıdır. Özellikle 1900’lerden sonra ergenler hakkındaki çalışmalar hızla artmaya başlamıştır. Ergenlik dönemi ile ilgili ilk bilimsel çalışma 1904 yılında yayınlanan G. Stanley Hall’ın “Adolescence” kitabıdır (Ekşi, 1990).

Hall, Darwin’in evrim teorisinden etkilenmiştir. Hall’a göre ergenlik yeniden doğuş dönemidir ve insanlığın uygarlığa ilk geçişte yaşadığı sıkıntıların, her bir birey için tekrar yaşanmasını içerir. Ergenlik dönemindeki bireyin bir takım tepkileri ile insani değerlerinin çatışması sonucu stres yaşanır. Bu nedenle Hall, ergenlik dönemini “fırtına ve stres” dönemi olarak nitelendirmiştir. Bu çatışma ergenlik döneminde her insanda yeniden yaşanır (Kulaksızoğlu, 2002; Özbay ve Öztürk, 1992; Ekşi, 1990).

Ergenliğin stresli ve fırtınalı bir dönem olduğunu destekleyen Rutter' da (1976, s.35-56) ergenin sessiz bir çalkantı içinde olduğu görüşündedir. Bu görüşe göre; ergen kendi iç dünyasında, dışarıya yansımayan, ebeveyn ya da öğretmenlerin fark etmediği, öznel bazı duygusal rahatsızlıklar ve sosyal kuşkular yaşamakta, bununla birlikte sosyal ya da akademik alanlarda işlev bozukluğu olmamaktadır (akt., Çuhadaroğlu ve ark., 2004).

Parman (1998), ergenliğin büyümek ve değişmek olduğunu ifade ederken, bunun bir başkalaşma (metamorfoz) olduğunu savunur ve Fransız psikiyatristi ve psikanalist Françoise Dolto'nun, görüşünden hareketle, ergenliği ikinci doğum olarak tanımlar. Doğum, fetüs halinden bebek haline geçişi, ergenlik de çocukluktan erişkinliğe geçişi ifade eder. Parman'a göre Dolto, ergenlerin de tıpkı yaşamın başlangıcındaki bebekler gibi kırılgan ve dayanaksız olduklarını belirtir ve onları kabuk değiştiren ıstakozlara benzetir. Istakozlar kabuk değiştirme döneminde zayıf ve savunmasızdırlar. Eğer yaralanırlarsa bu yaranın izini tüm yaşamları boyunca taşırlar. Dolayısıyla ergenlik, bireyin zayıf ve savunmasız olduğu tehlikeli bir dönemdir.

Kulaksızoğlu'nun (2002) tanımına göre, ergenlik; insanda bedence büyümenin, hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu, buluşla başlayan ve bedence büyümenin sona ermesiyle sonlandığı düşünülen özel bir evredir. Bir başka deyişle, ergenlik bireyin bütünüyle değişim ve gelişiminin yaşandığı insanın tüm yaşamı içerisinde çok özel bir dönemdir.

Gençlik dönemi olarak da ifade edilebilen ergenlik, bireyin biyolojik ve duygusal süreçlerindeki değişikliklerle başlar, cinsel ve biyolojik olgunluğa doğru erişmesi ile sürer. Bu süreç, bireyin bağımsızlığını ve sosyal üretkenliğini kazandığı belirlenmemiş bir zamanda tamamlanır. Kronolojik şekilde süren ergenlik, normal bir gelişim ve değişim dönemidir (Özbay ve Öztürk, 1992).

Atabek'e göre (2002), ergen olmak, çocuk olmaktan, çocuk yapabilir olmaya geçiş dönemidir. Psikolojik açıdan yapılan başka bir ergenlik tanımı da; kişinin davranışlarında ve bilişsel yeteneklerinde meydana gelen değişiklikler dönemidir (Papalia, Olds ve Feldman,1998).

Milli Eğitim Bakanlığı'na göre gençlik, “buluğ çağına girme ile başlayan biyopsikolojik açıdan çocukluğun sona erdiği ve toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan, genç yetişkinliğin başladığı dönem olarak nitelendirilen 12–24 yaşları arasındaki gruptur” (Ünver, Tolan, Bulut ve Dağdaş, 1986). UNESCO'nun tanımına göre genç, okuyan ve hayatını kazanmak için çalışmayan ve evi olmayan insandır. Gençlik çağının başlangıcı ve sonu ileri sürülen yaş sınırlamaları da birbirinden farklıdır. UNESCO'nun tanımlamasında gençlik çağı, 15–25 yaşları arasında gösterilmektedir. Birleşmiş Milletler'e göre ise gençlik çağı 12–25 yaşları arasındadır (akt. Kulaksızoğlu, 2002).

Çocuk, ailesinin gözetimine ve korumasına daha az gereksinim duymaya başladığında, fizyolojik ve hormonal gelişimi yetişkin düzeyine yaklaştığında ve fizyolojik olgunluk çocuğu toplumda sorumluluk yüklenmeye zorladığında, ergenlik başlamıştır (Adams, 1995). Ergenlik dönemi gelişimsel özelliklerini konu edinen birçok çalışma olmasına rağmen, bu dönemin temel özellikleri ve yaş sınırları gibi konularda çok farklı görüşler bulunmaktadır. Normal ergen için birbirinden son derece farklı tanımlar verilebilmektedir. Bu tanımların bir ucunda ergenin psikolojik problem yaşamamasının normal olduğunu savunanlar ile kendisinde bir rahatsızlık hissetmeyen, çevresiyle ve ailesi ile ilişkilerinde sorun yaşamayan ergenin anormal kabul edilmesi gerektiğini savunan (Geelard, 1957) görüşler yer almaktadır. Diğer uçta ise Offer ve diğ. (1965, 1988, 1996, s.665-723) çeşitli çalışmalarında ortaya koyduğu, ortalama bir ergenin psikopatolojiden tamamen uzak, gelişimsel görevlerini başarı ile tamamlamış, duygularını esnek bir biçimde yaşayabilen, çatışmalarına akıllıca çözümler bulabilen, yetişkinlerle iyi ilişkiler sürdüren, normlar ve değerlerden haberdar olan kişi olduğu görüşü vardır (Çuhadaroğlu ve diğ. 2004).

Tüm bu ifadeler doğrultusunda ergenliğin özel önemli ve hassas bir dönem olduğu vurgulanmaktadır. Ergenin duygu, düşünce ve davranışlarının değerlendirilirken bu dönem özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Yoğun ve ani dalgalanmaların yaşandığı yetişkinlerin veya ebeveynlerin karşıt tepki verirken de bu duruma bağlı olarak anlayışlı olmaları gerekmektedir. Bununla beraber özgün değişim yaşanan bu dönemin olumsuz yansımaları kadar ergenler üzerinde olgunlaştırma

etkisinin de olduğu söylenebilir. Bu bağlamda ergenliğin iyice tanımlanması gerekmektedir.

2.1.1. Ergenlik ve Psikolojik Belirti Durumu

Klasik anlayışa göre psikolojik sağlık, ruhsal bozukluğun olmayışı ve normal (psikososyal açıdan normal olma, sağlıklı olmakla eş anlamlı kullanılır) olanla ilişkili olan şekilde tanımlanmaktadır (Güleç, 2009). Dünya Sağlık Örgütü' ne (WHO) göre psikolojik sağlığın normal olması, bireyin kendisi ve çevresiyle uyum içinde olması anlamına gelmekteyken, Yapıcı (2007) ise tanımlardan hareketle psikolojik sağlığı; “ferdin bedensel ve psikolojik açıdan kendisiyle, benimsediği inançları ve değer yargılarıyla, yakın ve uzak çevresinde aynı kültürü paylaştığı diğer insanlarla, kendisini kuşatan fiziksel dünyayla uyumlu ve barışık olması” şeklinde betimler.

Güleç' in (2009) aktardığına göre 19. yüzyılda psikolojik sağlık daha çok ahlak ile ilişkili bir şekilde ele alınmış, ruh hekimleri “ahlaki delilik üzerine yazılar yazmışlar, sosyopati ve psikopati gibi bozuklukların tanımlamasında ahlaki kavramları kullanmaktan kaçınmamışlardır. 19. yüzyıl Avrupa'sı için geçerli olan bu anlayış geleneksel kültürlerde de benzer şekilde ifadesini bulmuştur. Şöyle ki, geleneksel kültürlerin büyük bir kısmında bedensel olarak algılanan ruhsal şikâyetler aynı zamanda ahlaki sorunlardır ve sosyal ilişkilerde, kültürel ahlaktaki uyumsuzlukların bir ifadesi olarak değerlendirilir. Örneğin geleneksel kültürlerde klinik depresyon geçiren birey üzüntüden söz etmez ancak bunun yerine yorgunluk, baş ağrısı, uykusuzluk, iştah kaybı gibi somatik yakınmalarda bulunur. (Sayar, 1999, s. 46-51; Sayar, 2000).

Bugüne gelindiğinde ise psikolojik sağlık uzmanları ve bu alanda çalışan araştırmacılar ortak bir şekilde psikolojik sağlık ile ilgili bir tanımlamanın güçlüğünden söz etmektedirler (Worthington ve diğ. 1996, s.448-487; Holm, 2004; Yapıcı, 2007). Pek çok araştırmacı, psikolojik sağlığı farklı şekillerde anlamış ve bu doğrultuda tanımlamaya çalışmışlardır. Dolayısıyla konu ile ilgili tanımlarda psikolojik sağlık için gerekli olan kriterlerde bir birliktelik bulmak zordur. Örneğin Fromm (1995) Freud'un, çağdaş insan için psikolojik sağlık kriteri olarak herhangi bir ölçüt ortaya koyamadığı ve psikolojik sağlığı yerinde olan insanların sadece ilkel insanlar olduğu “çünkü ilkel insan, içgüdüsel dürtülerini bastırma, engelleme ve yüceltme gereği duymadan doyurabilmektedir” görüşünü aktarır. Gerçi Fromm, Freud' ün psikolojik sağlık

kriterlerinin yetersiz, belirsiz, derinlik ve açık- seçiklikten yoksun olduğuna dair kendi yorumunu da eklemektedir. A.B.D.'de klinik psikologlar, klinik sosyal hizmet uzmanları, aile danışmanlarının hastalarına/danışanlarına kazandırmayı istedikleri değerlerden yola çıkarak bir psikolojik sağlık kriterleri listesi oluşturmuşlardır.

Buna göre psikolojik sağlık kriterleri olarak; özgür bir birey olma, kimlik duygusuna sahip olma, kendini değerli hissetme, kişilerarası iletişim becerisi, duyarlılık, öz bakım ve güven becerisi, aile, evlilik gibi toplumsal ilişkiye katılma, değerler ve anlamlara sahip olma, özgüven ve dürüst olma, oto kontrol ve kişisel sorumluluk gibi değerleri tespit etmişlerdir (Ekşi, 2001). Bir başka ifade ile psikolojik sağlık yaşam sürecinde bireyin kişilik gelişimine etki eden olay olgu ve yaşantılarının bireyi etkilemesiyle oluşmaktadır. Bireyin algılama yorumlama ve değerlendirme ölçütüne bağlı olarak da olumlu veya olumsuz gerçekleşmektedir.

Güleç (2009), psikolojik sağlık kriterlerini; pozitiflik, olgunluk, yeterli duygusal ve sosyal zekâ, öznel iyilik hali, dayanıklılık ve normallik olarak belirlemiştir. Martin Seligman ise günümüz için ruhsal anlamda yeterliliğin daha çok bireysel anlamdaki pozitif özelliklerle bağlantılı olduğunu, sevmeye ve çalışma kapasitesi, cesaret, insan ilişkilerindeki yetenek, estetik duyarlılık, azim ve sebat, bağışlayabilme, özgünlük, geleceği düşünme, maneviyat ve bilgelik gibi değerlerden oluştuğunu ifade eder (akt. Güleç, 2009).

Sayar' a (1999) göre DSM-IV'de (Amerika Birleşik Devletlerinde kullanılan resmi kodlama sistemi, psikiyatrik hastalıklar için hazırlanmış teşhis ve istatistik klavuzu, Köroğlu, 2002) bahsedilen tüm yetişkin psikolojik sağlık bozukluğu kriterlerinin yalnızca dörtte biri evrensellik özelliği göstermektedir. Bu yanılmanın temelinde her hastalığın yerel kültürün açıklama modellerini kullanan bir şifre olması bir başka ifade ile kültürel arka planının bulunması gerçeğinin göz ardı edilmesi yatmaktadır (Sayar, 2000). Hastalığın kültürlerarası görünümü incelenmeden doğru bir sonuca ulaşmak güçleşmektedir (ruhsal hastalık-kültür ilişkisi için ayrıca bkz; Laing, 1993; Sayar ve Türkçapar, 1992; Sayar, 2000; Sayar, 2001; Sayar, 2003; , Kırmayer, 2000, s.141-168; Kleinman, 2000, s.101-109; Kleinman, Cohen ve Saraceno, 2000, s.91-101; Littlewood ve Lipsedge, 2000, s.109-141).

Psikiyatrik bozukluklarda hastalık ile kişi aynı şeydir. Kişinin kendisini belirleyen, kuran, inşa eden ise kültürdür. Dolayısıyla ruhsal hastalık kavramı zorunlu olarak kültürel bir kavram olmak durumundadır. Bu durumda psikolojik bozukluk da kültürle biçimlenen sosyal davranışlarla ilgili olmak durumundadır (Candansayar ve Coşar, 2001, s. 21-30).

Başka bir deyişle ruhsal hastalık tamamen kültüre özgü bir kavram olup belirtileri de doğal olarak farklılık gösterir. Örneğin, İran kültüründe ruhun kalpte yer aldığına inanılır. Bundan dolayı İranlılar depresyona girdiklerinde kalp çarpıntısı, nefes darlığı, kalp sıkışması gibi bedensel belirtiler gösterirken, Amerika Birleşik Devletleri'nde çaresizlik, umutsuzluk ve suçluluk duyguları şeklindeki ruhsal çöküntü ile depresyon kendini gösterir (Candansayar ve Coşar, 2001, s. 21-30).

Geçmişte psikolojik sağlık kavramı, ruhsal hastalıkların karşıtı olarak ele alınmış, önemli bir normal dışı davranışın görülmemesi normallik olarak kabul edilmiştir. Zamanla koruyucu psikolojik sağlığın gelişmesine bağlı olarak kimde, neyin korunması gerektiği sorusu, beraberinde normallik sorusunu da getirmiştir. Ancak normallik ile ilgili çeşitli biçim ve değer yargıları etkisinde tanımlama sorunu yaşanmaktadır. Bu nedenle normallik kavramı karşılığında tek bir tanımlama güçtür (Gençtan, 1993).

Psikososyal açıdan normal olmak, sağlıklı olmakla eşanlamlı olarak kullanılır. Normal olmaktan kasıt; bireyin tüm psikosomatik işlevlerinin bir bütünlük ve denge içinde olmasının yanı sıra toplumsal çevre ile de uyum içinde olması şeklinde anlaşılır ki aslında bu neredeyse imkânsızdır (Frosch, 1992 s.33-56; Güleç, 2009). Modern zamanlarda normalleşme aslında bir yabancılaşma halidir; “normal denilen şey baskılamının, inkârın, bölünmenin, yansıtmanın, içe atmanın ve yaşantı üzerindeki diğer tahripkâr eylemlerin bir ürünüdür. Varlığın yapısına toptan yabancılaşmadır” (Laing, 1993). O halde, normal olan insanın toplum içinde yabancılaşma yaşayan insan olduğu kabul edilmektedir, denilebilir.

Aslında sadece normalliğin değil aynı zamanda anormalliğin de sağlıklılıkla ilişkili, eşdeğer olduğu, normal ve anormal kavramlarının biraz da kültürlerarası farklılıklardan dolayı olduğu belirtilir. Bir anlamda bir kültürde neyin anormal,

sağlıksız veya hastalık ifadesi olduğunu yine o kültürün toplumsal anlaşmaları belirlemektedir (Ingleby, 1994; Foucault, 2000; Candansayar ve Coşar, 2001, s. 21-30). Şöyle ki her kültür içerisinde kendine özgü kavramların algılanma farklılığı söz konusudur. Bunun temel nedeni anormal olarak nitelendirilen bir davranışın toplumsal kurallar çerçevesinde öğrenilen ve öğretilen nitelikte olmasıdır. Örneğin, bacak bacak üstüne atarak oturma davranışını büyüklerin karşısında gerçekleştirdiği için toplum içerisinde utandırılan bir gencin bunu anlamlandıramaması sonucunda rencide olması ve içine kapanması büyükleri tarafından anormal olarak nitelendirilmektedir.

Normal ve anormali birbirinden ayırmadaki güçlüklerden biri de farklı kültürlerin farklı kişilik özelliklerini ideal olarak tanımlamasından kaynaklanır (Sayar, 2003, s.71-77). Titizlik, düzenlilik ve dakiklık gibi obsesif kişilik özellikleri batılı toplumlarda iş verimini arttıran, yaşamı kolaylaştıran bir kişilik özelliği iken Asya ve Latin Amerika ülkelerinde çok hoş karşılanmayan değerler olarak kabul edilir. Dini inançların önemsenmediği toplumlarda mistik deneyim yaşayan birinin vecd hali katatonik şizofreni olarak yorumlanabilir. Kızıl olmaktansa ölmeyi tercih eden bir Amerikalı normal kabul edilirken ruhunu yitirdiğini söyleyen biri mental bozukluk tanısını alabilmektedir. Buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür (Sayar ve Türkçapar, 1992; Güleç, 2009; Candansayar ve Coşar, 2001, s. 21-30; Ingleby, 1994, s.71-139).

Bu faktörlere ilaveten, davranışın dinamik bir süreç olması nedeniyle gerek normal ve gerekse de anormal davranışları anlamada, davranışı oluşturan nedenlerin çözülmesi ve davranışta bulunan insanın dünyayı algılayış biçimi ve buna göre yaşamını sürdürme tarzının da bilinmesi gerekmektedir. Gençtan (1993) normal dışı olarak algılanan belirtilerin sadece insanın uyum çabalarının yetersizliğini yansıttığını ancak yetersizliğin gerçek nedenini açıklamadığını ifade eder. Bireyin kendisini hasta hissetmesi ve bunu ifade ediş tarzı, bireysel, psikolojik, sosyal, dinsel ve çevresel gibi pek çok etmenin etkileşiminin bir ürünüdür (Candansayar ve Coşar, 2001, s. 21-30). Winnicott'un ifadesiyle “çevresini tarif etmeden bir bebeği tarif edemeyiz” (akt., Sayar, 2000).

Ergenin düşünce, duygu ve davranış ile tutumlarını en çok etkileyen, arkadaş gruplarıdır. Genç grup kurallarına uymak, grup içinde yabancılık duymamak için büyük

aba harcar. Giyinişinden, düşüncesine kadar ilişki kurduğu arkadaşların etkisi altında kalır ve karşılıklı olarak onları etkiler. Ancak arkadaşlık ilişkilerinin de bir derecesi ve statüsü vardır. Yani kurulan arkadaşlık ilişkilerinde, aradaki duygu ve düşünce yakınlığına göre belirli mesafeler söz konusudur. Yakınlık dereceleri ilişkinin sıklığını ortaya koyar. Yakınlık derecesi iki-üç kişilik arkadaş toplulukları, üç beş gencin bulunduğu ufak gruplaşmalar, nihayet çeşitli amaçlarla gençleri bir arada toplayan büyük gruplar halinde karşımıza çıkmaktadır (Kılıç, 2013, s.100).

Bu nedenle sosyal öğrenmecilerin de ısrarla üzerinde durdukları gibi bireyin içinde yetiştiği sosyal çevresi, kültürel yapısı, dili vb. bilinmeden gerçekte onun ne veya kim olduğunun bilinmesi pek mümkün gözükmemektedir (Zimbardo, 1979; Senemoğlu, 1997; Schultz ve Schultz, 2001; Korkmaz, 2006; Burger, 2006; Onur, 2008; Plotnik, 2009). Bir başka ifadeyle, bireyi kişi yapan dili, kültürü, sosyal çevresidir.

Sonuç olarak, normal ve anormal davranışı birbirinden kesin sınırlarla ayırmak mümkün görünmemektedir. Gençtan’a göre (1993) bilimsel açıdan bu ayrımı belirleyecek bir ölçüt yoktur, psikolojik anlamda ölçüt kabul edilecek bir ‘normal’ modeli de henüz mevcut değildir.

2.1.2 Ergenlikte Psikolojik Belirti Sorunları

Çocukluktan yetişkinliğe bir geçiş, ara dönem olan ergenlik, yaşamın diğer dönemlerine kıyasla daha sorunlu bir dönem olarak değerlendirilir. En azından konu ile ilgili araştırmalarda bunu görmek olasıdır. Ergenlik döneminde biyo-psikososyal değişimlerin etkisi, duygusal iniş-çıkışların daha yaygın yaşanması gibi faktörlerden dolayı depresyon, fobik bozukluk, obsesif-kompulsif bozukluk, öfke kontrol bozukluğu, dikkat dağınıklığı ve hiperaktivite bozukluğu gibi psikolojik sorunlarda da artış görülebilmektedir.Türkiye’de yaşanan sorunlar nedeniyle de gençlerin gittikçe karamsar oldukları gözlenmektedir (Eskin, 2000, s.228-234; Ekşi, 2003, s.78-87).

Psikolojik sorunlarının ergenlerde bu kadar artış göstermesinin şüphesiz birçok nedeni bulunmaktadır. Konu ile ilgili yazın takip edilerek sıralanacak olursa; ebeveynlerin iş hayatına atılması, geleneksel aileden çekirdek aileye geçişle birlikte çocuğun yanı başında görebileceği rol modelin yokluğu ve cinsiyet rolünün muğlâklaşması, boşanmalar, çocuk yetiştirme biçiminden kaynaklanan değişiklikler ilk

elden sayılabilir (Sayar, 2003, s.71-77). Böylece ergenin aileden ne kadar çok etkilendiği görülmektedir.

Ekşi (2003, s.78-87) son yıllarda geleneksel çocuk yetiştirmedeki sorumluluk verme yerine çocuğun kendisini değerli hissetme akımının (self esteem movement) etkisiyle yetişen çocuklarda ‘kendini hep özel hissetme’ nedeniyle yetişkinler tarafından ayrıcalıklı davranılmadığında büyük öfke patlamaları ile çok sert ve ani çıkışların gözlemlendiğini ifade etmiştir. Yazar ayrıca Amerika’da çoğu gençlik sorununun yeterli aile denetimi olmamasından kaynaklandığını, yeterli aile denetimi görmeyen Afro-Amerikalı kızlarda cinsel yolla bulaşan hastalıkların daha fazla görüldüğünü açıklamaktadır. Sayar (2003, s.77-77) benzer şekilde Amerikalı çocukların ebeveynleri ile iletişim yerine tv karşısında daha fazla zaman geçirdiklerini, tv karakterleriyle kolayca özdeşleştiklerini, normsuz ve amaçsız yetişmekten dolayı kişilik problemleri yaşayabildiklerini belirtir.

Psikolojik sorunlarının nedenlerinden birisi olarak kişilik yapısının etkili olduğu dile getirilmektedir. Özellikle iyimser bir kişilik yapısına sahip olan bireylerin yaşam yönelimlerinin daha iyi, kendine güvenli ve problemleri çözmede daha etkin oldukları belirtilmektedir (Aydın ve Tezer, 1991). Yine iyimserlerin kötümserlere nispeten olumsuz yaşam olayları, tersliklerle başa çıkmada da başarılı oldukları ve stresli olaylarla kötümserlere göre daha iyi başa çıktıkları bilinmektedir (Burger, 2006). Dolayısıyla hayata iyimser bakmanın, pozitif düşünce yapısı içerisinde olmanın insanın yaşam doyumunu arttırdığı söylenebilir.

Aydın ve Tezer’ in (1991, s.2-9) 392 üniversite öğrencisi ile iyimserlik, sağlık sorunları ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında; iyimserlik ile akademik başarı arasında pozitif ilişki, iyimserlik ile sağlık sorunları arasında ise negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Bir başka deyişle iyimserlik akademik başarıyı olumlu etkilemekte, sağlık sorunlarını da azaltmaktadır.

Psikolojik bozuklukların yaygınlaşmasında kısa zamanda hızlı artışların olması aynı zamanda sosyal çevredeki değişikliklerle de açıklanır. Ak ve Sayar’ a (2002, s.155-158) göre toplumsal etmenler biyolojik ve ruhsal etmenler gibi bireylerde kişilik bozukluğuna neden olabilmektedir. Sosyal çevredeki değişiklikler, çözümler fiziksel

emniyet hissini tahrip ederek, cinsel ve saldırgan dürtülere karşı daha müsamahakâr davranarak, yakın ilişkilerini olumsuz etkileyerek ruhsal rahatsızlıkların ortaya çıkışını kolaylaştırabilmektedir (Sayar, 2003, s.71-77).

Öztürk ve diğ. (2007, s.36-41) ise ergenlikte ruhsal problemlerin kaynaklarından biri olarak internet bağımlılığını göstermektedir. Onlara göre internet kullanımı öğrencilerin sosyal ilişkilerini, ruhsal ve bedensel gelişimlerini, akademik başarı ve kişilik özelliklerini olumsuz etkilemektedir. İnternet bağımlılarının depresyon ve kompulsif eğilimlerinin daha yüksek olduğu, sosyal anksiyete bozukluğu olan gençlerin de kaçış aracı olarak internete yöneldikleri, psikoaktif madde, alkol ve kumar bağımlılığının da buna paralel olarak arttığı ifade edilmektedir. Başka bir deyişle bilgisayar kullanımının artış göstermesi özellikle ergenlik döneminde ister içe dönme veya kaçış olsun ister tepki gösterme amaçlı olsun her durumda bağımlı kişilik yapısını beslemektedir.

Ergenlikle ilgili çalışmalar ve psikolojik sağlık uzmanları bu dönemde görülen sorunları üç temel sınıfa ayırmaktadır (Steinberg, 2007). Bunlar;

1. Madde kötüye kullanımı
2. İçe-yönelim sorunları (sorunlar bireyin kendisine, iç dünyasına yönelmiştir. Kaygı, depresyon, fobi, stres gibi)
3. Dışa-yönelim sorunları (kişinin sorunları dışa yönelmiştir. Antisosyal bozukluk, saldırganlık, ergen suçluluğu, evden kaçma gibi) dır.

Bu genel sorunlar içindeki farklı psikososyal sorunlar bazen bir arada görülebilmektedir. Örneğin madde kullanımının depresyonu tetiklemesi gibi (Steinberg, 2007).

Psikososyal uyum ile ergenin kendini nasıl değerlendirdiği sorusu arasında doğrudan bir ilişki olduğunu gösteren pek çok araştırmadan söz edilir. Ferdinand ve arkadaşlarının gerçekleştirdiği (1999), 11–18 yaş gençler için kendini değerlendirme ölçeğinin kullanıldığı bir araştırmaya göre; ergenlerde içe-yönelim, anksiyete, depresyon, somatik sorunlar, sosyal sorunlar ve düşünce sorunları olduğu tespit edilmiştir. Balat ve Akman (2006, s.3-12) 'a göre, benzer çalışmalarda orta yaşla

birlikte sorun davranışların arttığını ve kızların erkeklerden daha fazla içe-yönelim problemi ortaya çıkmaktadır. Balat ve Akman'ın (2006, s.3-12) Ankara'daki beş lisede 482 öğrenci üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada; kız öğrencilerin somatik sorunlar, anksiyete, depresyon, içe-yönelim gibi alanlarda yüksek puan aldıkları çıkmıştır. Aynı çalışmada erkek öğrencilerin suça yönelik davranışlarda daha yüksek puan aldıkları gözlenmiştir.

Sosyal fobi, panik bozukluğu, madde kullanımı, major depresyon ve yeme bozukluklarının başlangıcı genellikle ergenlik döneminde çıkar. Bu nedenle okul yıllarında her sekiz ya da on çocuktan birinin davranışsal veya psikolojik problemler yaşadığı ifade edilir (Mayes ve Cohen, 2006).

Aynı zamanda intihar düşüncesi veya girişiminin en üst düzeye geç ergenlik döneminde ulaştığı belirtilir. Hacettepe üniversitesi psikiyatri kliniğine başvuran ergenlerin en önemli başvuru sebepleri arasında; erkeklerde dikkat eksikliği ve hiperaktivite, okul başarısızlığı, sinirlilik, bedensel yakınmalar, konuşma bozukluğu, kızlarda ise bedensel yakınmalar, sinirlilik, okul başarısızlığı ve intihar girişi bulunmaktadır (Akdemir ve Çetin, 2008, s.5-14). Dolayısıyla, hem erkeklerde hem kızlarda çeşitli psikolojik yakınmalar yoğunluğunda fark görülmediği söylenebilir.

Çelik ve diğ. (2009, s.142-146)'nin çalışmasında, Çukurova üniversitesi ruh sağlığı kliniğine başvuran 297 ergende anksiyete bozukluğu olanların kliniğe en sık başvuru nedeni olarak; huzursuzluk ve kaygılar (%50), öfke patlamaları (16. 7), depresyonu olanların ise en sık başvuru nedeni; keyifsizlik (%26. 6), dikkatsizlik (%10) olarak saptanmıştır. Aynı araştırmada intihar davranışı ile depresyon, sınırda kişilik bozukluğu, kişilerarası güçlükler ve aile ile çatışma arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ergenlik döneminde görülen psikolojik bozuklukların oranına gelince; DEHB % 3-10, davranım ve karşı gelme bozukluğu %3-5, major depresyon %1.3-7, anksiyete bozuklukları %0.2-9.3, psikiyatrik bozuklukların ergenlerdeki sıklığı %4.6-50.4 şeklinde gerçekleşmektedir. Tanı konan ergenlerin yaş ortalamasının 13 olması ve 12 yaş sonrasında sosyal ve davranışsal uyumun bozulması da literatür ile uyumlu bulunmuştur (Çelik ve diğ. 2009, s. 142-146).

Ergen psikolojik sağlığını etkileyen faktörlerden birisi olarak medya gösterilmektedir. Ekşi'ye (2003, s.78-87) göre, eğlence medyası bireylerin rastgele cinsel yaşama girdiği mesajını vermektedir. Bir sonuç beklenmeyen, karşılıklı duygu içermeyen, doğum kontrol yöntemi kullanmayan kolay ilişkiler olarak sergilenir. Amerika Birleşik Devletleri'de bir TV kanalında ortalama bir günde 14 bin cinsel referans verilir ya da cinsel şaka gösterilir. Bu yönüyle medya gençlerde; şiddet ve saldırgan davranışın, alkol ve sigara kullanımının, riskli davranışların, erken yaşlardaki cinsel davranışların sebebi olarak gösterilmektedir.

Ruhsal hastalıkların bu kadar artmasının nedeni olarak Sayar (2003, s.71-77), Smith'den (1994) alıntısında ümit yetersizliğine işaret eder. "Savaşlar, çevre kirlenmesi, dünya kaynaklarının eşit olmayan dağılımı gibi bir dizi nedenle ümit karamsarlığa dönüşmüştür. Soljenitsin'in dediği gibi (2002) 'modern insanın refah seviyesi ne kadar yükseksse, tüyler ürpertici ölüm korkusu ruhunu o kadar derinden yaralar'" (Kierkegaard, 1997; Kimter, 2002, s.183-208).

Depresyon; duygusal, zihinsel, davranışsal ve bedensel bir takım belirtilerle ortaya çıkar (Tuğrul ve Sayılğan, 1997). Psikiyatri ve psikolojide depresyon genel olarak "çökkünlük" anlamında kullanılır. Aynı zamanda uyum güçlüğü, uyku, iştah, libido bozuklukları, çaresizlik, ilgi kaybı, değersizlik, yorgunluk, yaşama zevkinin kaybolması, derin keder, karamsarlık ve bazen eşlik eden ölüm düşünceleri depresyonun ayırıcı belirtileri ile psikiyatrinin soğuk algınlığı olarak görülür. (Özkan, 1993; Gençtan, 1993; Aşkın, 1994; Littauer, 1997; Alper, 1997; Mete, 1999; Rosen, 1999; Coşar, 2005, s.281-327). Bir başka ifadeyle, depresyon kişinin zayıf olduğu anda yakalanacağı bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Herhangi bir engellenmişlik durumu ile karşılaşan organizmanın savunma mekanizmalarının yetersiz kaldığı anda depresyona girmesi kaçınılmazdır.

Bir yönüyle depresyon, geçmişin bozuk ilişkileri temelinde yaşanan bir kendine saygı sorunudur. Geçmişin bu bozuk ilişkileri sonradan psikosomatik belirtilere neden olabilmektedir. Psikosomatik hastalarda aleksitimi -duyguların söz yokluğu, duyguları tanıma ve tanımlama zorluğu, kelimelere dökülemeyen duyguların bedenselleştirilmesi (Sayar, 1995).- yüksek oranda görülür (Güleç ve diğ., 2005, s.90-96).

Ergenlik yetişkinliğe oranla, depresif belirtilerin daha çok görüldüğü dönem olarak değerlendirilir. Dönem içerisinde depresyon oranlarının bütün dünyada giderek yaygınlaştığı dile getirilmektedir (Eryüksel ve Akün, 2003, s.59-73; Şengül, 2007, s.234-237). Kuşkusuz depresyon oranlarının bu kadar artış göstermesinde, ergenlik döneminin özelliğinden kaynaklanan aşırı duyarlılık, bunalım, çatışma, kimlik arayışı, fiziksel değişimler ve bunlardan etkilenen cinsellik gibi sorunlarda belirleyici rol oynamaktadır. Sadece depresyon değil fakat aynı zamanda diğer psikolojik belirtiler de bu anlamda birbirilerini etkilemektedirler.

Taşğın ve Çetin (2006, s.87-94), ergen depresyonunun yetişkinlerinkinden farklı olarak duygusal değil davranışsal belirtilerinin (hostilite, akran grubuyla geçimsizlik, benlik saygısı düşüklüğü, kendini yetersiz görme ve çaresiz olma gibi) ön plana çıktığını ifade ederler (Şenol, 2005). Şöyle ki, ergenlikteki depresyonda daha çok davranışsal belirtilerin olduğu söylenebilir.

Depresyon etkisiyle ortaya çıkan somatik belirtiler arasında; baş ağrısı, karın ve göğüs ağrısı, kilo ve iştah kaybı sayılmaktadır. Yine depresyon belirtileri bazen farklı klinik tabloları da tetikleyebilmektedir. Araştırmalar depresyonu olan çocuk ve ergenlerin %40-70' inde ek bir psikiyatrik bozukluğun bulunduğunu belirtmektedir. Örneğin; anksiyete bozuklukları, davranım bozukluğu, hiperaktivite, panik bozukluk, dikkat eksikliği ve ergenlik döneminde artış gösteren madde kullanımı gibi (Şenol ve diğ., 2011). Eryüksel ve Akün (2003, s.59-73) buna ayrıca paranoid düşünceler, obsesifkompulsif bozukluk, fobik anksiyete tablolarını da eklemişlerdir. Özellikle depresyon ve anksiyete tabloları sıklıkla bir arada görülmektedir. Sayar ve Ak (2001, s.272-275) psikolojik sağlık alt ölçeklerinin birbirleriyle bağlantılı olduğunu ve birbirilerini tetiklediğini aktarırlar. Örneğin; hipokondriak ilgi, depresyon ve anksiyetenin somatizasyonu beslediği düşüncesi ifade edilmektedir. Molock ve arkadaşları (2006, s.366-389) 79'u erkek ve 133'ü kız olmak üzere toplam 212 Afro-Amerikan lise öğrencisi (Yaş Orta. 15.52) üzerindeki inceleme ve çözümlemelerden elde edilen sonuçlara göre; umutsuzluk ve depresyon, intihar düşüncesi ve teşebbüsü için bir risk oluşturmaktadır.

Yapıcı'nın (2007) araştırmasında, öz saygı düzeyiyle umutsuzluk, intihar ve depresyon arasında negatif ilişkilerin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bir diğer deyişle

gençlerde öz saygı düzeyi yükseldikçe, umutsuzluk, intihar ve depresyon buna bağlı olarak düşmektedir. Major depresif bozukluk tanısıyla izlenen ergen ve çocukların %70'inde intihar düşüncesi veya girişimi tespit edilmiştir. Major depresyon intihar riskini 17 kat, karşıt gelme bozukluğu 13 kat, alkol ve madde kullanım bozukluğu 12 kat, belirgin anksiyete bozukluğu ise beş kat artırmaktadır (Atay ve Kerimoğlu, 2003, s.128-136).

Çocukluk ve gençlik dönemi depresyonunu ele alan çalışmalar incelendiğinde iki önemli sonuç kayda değer olarak ortaya çıkar. Birincisi, 20. yüzyılın son yarısında doğan çocukların ergenlik dönemine geldiklerinde depresyona girme ihtimallerinin yüksek olmasıdır. Diğeri ise, günümüzde ergenlik dönemi depresyonunun daha önceki kuşaklardan daha sık görüldüğüdür (Eryüksel ve Akün, 2003, s.59-73). Depresyonun ergenlikteki görünümünde ise, dış odaklı kontrol algısı, olumsuz olayların nedenlerini kendine yükleme ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Eskin, 2000, s.228-234). Major depresyon tanısı alan ergenlerin sıklıkla sinirlilik, dikkat eksikliği, okul başarısızlığı ve intihar yakınmalarında bulundukları tespit edilmiş, son araştırmalar ışığında depresif bozukluğu olan ergenlerde kendine zarar verme ve intihar düşüncesi veya girişiminin arttığı belirtilmiştir (Akdemir ve Çetin, 2008, s.5-14).

Ergenlik döneminde başlayan depresyon çocukluktakinden farklı olarak yetişkinlikte de devam edebilen, erken başlangıçta kalıtımın önemli bir etkisinin olduğu düşünülen ve gelişimi olumsuz etkileyen bir niteliktedir. Bu nedenle ergenlerde görülen duygulanım bozukluklarının görülme sıklığı, belirtileri ve tedavileri benzerlik gösterir (Şenol, 2005, s.75-111).

Depresyon sıklığı; okul öncesinde %0.9, okul döneminde %1.9 ve ergenlerde %4.7 olarak bildirilmiştir. Ancak tüm depresyon tipleri dikkate alındığında bu oran %10' lara çıkmaktadır (Toros, 2003, s.75-79; Şenol, 2005, s.75-111). Steinberg (2007) ergenlerin %3'ünün ağır depresyon, %25'nin ise hafif düzeyde depresyon yaşadığını bildirmektedir. Türkiye'de ise ergenlerde depresyon yaygınlığı %12.55 oranında bulunmuştur. Depresyon oranları 13 yaşına kadar kız ve erkeklerde eşit iken 13 yaşından sonra kızlarda erkeklere göre iki-üç kat daha fazla görülmektedir (Taşgın ve Çetin, 2006, s.87-94).

Ekşi (2003, s.78-87), 1997-1998 yıllarını kapsayan bir araştırmada, A.B.D.'li çocuk ve gençler gelişmiş diğer 28 ülkenin gençleriyle karşılaştırıldığını ve depresif belirtilerin en düşük Avusturyalı gençlerde, en yüksek ise A.B.D.'li çocuk ve gençlerde görüldüğünü aktarır. A.B.D.'li gençlerde son altı ay içinde 11 yaşındaki erkek çocuklarda %32, kızlarda %38; 15 yaşındaki erkeklerde %34 ve kızlarda %49 depresyon belirtilerine rastlanmıştır.

Depresyonun nedenlerine gelince, Cansever'e (2005) göre depresyonun etiyolojisinde rol oynayan etkenler; biyolojik, genetik ve psikososyal olarak üç grupta ele alınabilmektedir. Psikososyal etkenler arasında küçük yaşlarda ebeveyn kaybı, aile içi patoloji (Eryüksel ve Akün, 2003, s.59-73), çeşitli yaşam olayları, bireysel yatkınlık ve stresin olabileceği vurgulanır (Taşgın ve Çetin, 2006, s.87-94; Steinberg, 2007). Şenol (2005, s.75-111) ise, günümüz gençlerinin geçen yüzyılla kıyaslandığında daha erken puberteye girmelerini, okul ve başarı beklentisini ve çevresel uyaranları ergenlerdeki bu hızlı depresyon artışının nedenleri olarak sıralar. Toros (2003, s.75-79), ergenlik dönemi depresyon nedenlerini; ailede patolojinin olması, parçalanmış aile, ebeveynlerden birinin ölümü, madde bağımlılığı, boşanma gibi ailesel risk etmenleri ile stres, güvensizlik, düşük benlik saygısı, popüler olamama, akran veya öğretmenlerle sorun yaşama, önceden depresyon yaşamış olma, doğal afetler gibi çevresel ve psikososyal risk etmenleri olarak değerlendirir. Sigara kullanımı ve madde kullanma da risk faktörünü oluşturur.

Taşgın ve Çetin ise (2006, s.87-94), ergenliğe erken veya geç girmenin her iki cinsde de depresyon riskini arttırdığını aktarırlar. Yine cinsel kimliğinden memnun olmama, fiziksel veya cinsel taciz, aynı cinsi çekici bulma ve erken cinsel deneyim yaşama da sebepler arasında gösterilir. Ayrıca fiziksel hastalıklar ve somatizasyon ile uzun süreli stres yaşama ve maddi yoksunluğun da depresyona neden olduğu belirtilmektedir. Ruhsal hastalık ya da uyumsuzluk yaşayan ergenlerin hepsi aynı zorlukları yaşamadığı, bir kısım ergenlerin daha dayanıklı olduğu ve bunun nedeni olarak da koruyucu etkenlerin dayanıklılık düzeyini etkilediği saptanmıştır (Batur, 1998, s.61-71).

Yüksek riskli ergenlerde belirlenen koruyucu etkenler şu şekilde sıralanmaktadır (Taşgın ve Çetin, 2006, s 87-94.), Bunlar;

- a. Kişisel değişkenler: İyi huylu, vicdan sahibi, öz değer duygusu olan, iletişim becerisine sahip, sosyal olarak etkileyici, dayanıklı kişiler
- b. Ailenin özellikleri ve bakım verme yöntemleri: Ebeveynlerin hayatta olması, boşanma olmaması, güvenilir bir figür, sıcaklık, yakınlık, zorluklarda yanında olma, ailenin geçmişinde depresyon olmaması gibi.
- c. Bağlılık: Stresli ortam ve durumlara karşı bağlılık koruyucu bir etkidir. Bağlılık, aile, arkadaş çevresi, okul olabileceği gibi din veya toplumsal değerler de olabilir

Son zamanlardaki araştırmalar ergenlikteki depresyonun öncelikle aile ilişkileri ile sıkı bir bağlantı içinde olduğunu göstermiştir. Eryüksel ve Akün'ün (2003, s.59-73) ergenler üzerindeki araştırmalarına göre; depresyonda olan ergenlerin aileleri ile daha fazla stres, anlaşmazlık, ilişkilerde çatışma yaşadıkları tespit edilmiştir. Yine depresyonu olan ergenlerin olmayanlara göre ailelerine karşı daha fazla bilişsel çarpıtma (haksızlık, mahvedilme, kısıtlama, katı kurallar vb.) kullandıkları gözlenmiştir.

Kaygı; nedeni açık olmayan korku ya da giderilemeyen sıkıntı, güvensizlikten doğan tedirgin edici duygu, tasa ve kuşku, tehlike duygusunun oluşturduğu korku ve bunaltı olarak tanımlanır (Köknel, 1989; Hançerlioğlu, 1993; Budak, 2000; Güleç, 2009). Kaygı nesnesiz olması nedeniyle korkudan farklıdır. Korkunun belirli bir nesnesi varken, kaygıda yoktur (Hançerlioğlu, 1993; Dağ, 1999; Budak, 2000). Horney (1995), korku ve kaygının tehlikeyle orantılı tepkiler olduğunu, ancak korku durumunda tehlikenin açık ve nesnel olduğunu buna karşın kaygı durumunda gizli ve öznel olduğunu belirtir. Kaygıda, klinik tabloda huzursuzluk, gerginlik, uykusuzluğa dönen öfke patlamaları, ölüm ya da çıldırma korkuları, kalp çarpıntısı, nefes alma güçlüğü, baş dönmesi, uyuşma, ellerin terlemesi, yorgunluk, bitkinlik gibi bir takım belirtiler eşlik eder (Dağ, 1999, s. 167-174).

Kaygının ergenlik dönemindeki görünümü ise; araştırmalara göre kaygı bozukluğu ergenlikte yaygın olarak görülmektedir. Burger (2006), 1980'lerden itibaren çocuklardaki kaygı düzeyinin geçmişe oranla daha yüksek çıktığını, bir anlamda gerçekten de bir kaygı çağına girildiğini vurgular. Hatta çağdaş edebiyatın öncüleri olarak gösterilen Kafka, Sartre, Auden gibi yazarlar eserlerinde kaygı çağının temel karakteristikleri olan korku, kaygı ve tedirginliği yansıtmışlardır. Kaygı çağı

1940’lardan itibaren ruhbilim dünyasının temel araştırmaları arasındaki yerini almıştır (Köknel, 1989). Yalom (2000) ise ergenlerdeki ölüm korkusunun diğerk yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu sonucunu aktarır. Birçok ergen için anksiyete hislerinin zararsız, geçici ve gelişimin belirli bir dönemi ile ilişkili olduğu belirtilir. Ancak kaygının akran bağlarının güçlenmesi, aileden bağımsızlığın artması ve uyanan cinselliğin keşfini engelleyici bir yönünün de olduğu bilinmektedir.

Hayward ve Collier (2008) çoğu ergenin tedavi edilebilir bir anksiyeteye sahip olduğunu ancak bunun farkında olmadıklarını aktarırlar. Onlara göre tedavi edilmeyen kaygı bozukluğu depresyon, intihar eğilimi ve madde suistimalini tetiklemektedir. Çocuk ve ergen kaygı bozukluklarının oluşumunda birbirilerini etkileyen; çevresel, genetik, gelişimsel ve psikolojik faktörlerin (ebeveynde patoloji, ayrılık anksiyetesi, depresyon, okula gitmeyi reddetme, davranışsal ketlenme, başarısızlık, madde kullanımı vb.) etkili olduğu belirtilmektedir (Gökler, 2005, s.83-91). Aral ve Başar ise (1996, s.401-412) ergenlikte kaygının okul ortamında sık karşılaşılan bir durum olduğunu, özellikle sınavların en fazla kaygının yaşandığı durumlar olduğunu ifade ederler.

Aral ve Başar’ ın (1996, s.401-412) Anadolu lisesi sınavına hazırlanan ve hazırlanmayan 350 öğrenci üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada; sınava hazırlanan kız öğrencilerin kaygı puanları diğerklerine göre daha yüksek bulunmuştur. Erkeklerde ise anlamlı bir fark bulunmamıştır. Aynı çalışmada eğitim düzeyi yüksek ailelerden gelen ve sınava hazırlanan öğrencilerin kaygı puanları daha yüksek çıkmıştır.

Ergenlik dönemi belli başlı kaygıları şu şekilde sıralanmaktadır; sağık, kişilik, aile ve ev, sosyal hayat, kız-erkek arkadaşlığı, din ve ahlak, okul meslek ve gelecek kaygıları (Çevik, 2005, s.89-117). Özkan’ın (1984) Türkiye’deki araştırmasında 15-17 yaş arası gençler üzerinde gençlerin başlıca korkularının ölüm ötesi olduğu ve %40,1’ nin yanarak, boğularak, hastalanarak ve acı çekerek ölmekle ilgili sürekli kaygı içinde oldukları tespit edilmiştir (akt., Çevik, 2005, s.89-117).

Ekşi (2003, s.78-87) 1952-1993 yılları arasında 2000 Amerikalı öğrenciye sürekli anksiyete testlerinin uygulanması sonrasında anksiyetenin %20 oranında arttığını, anksiyetenin artmasıyla boşanma, işsizlik, yalnız yaşama, güven eksikliği, insanlarla yakın ilişkiye girememenin de buna paralel olarak arttığını açıklamaktadır.

Bir diğerk çalışmada ise Amerika da 15-54 yaşlar arası 8000 kişi ile görüşülerek DSM tanı sistemi uygulanmış ve sorunlar tanımlanmıştır. Buna göre deneklerin %50' sinde ömür boyu süren bozukluklar tespit edilmiş ve en sık görülen zihinsel bozuklukların başında madde kullanımı (%27) gelirken, ikinci sırada kaygı bozukluklarının (%25) geldiği tespit edilmiştir (Plotnik, 2009). Anksiyete haricinde temel belirtisi kaygı olan, panik bozukluk, stres bozukluğu, fobiler ve obsesif-kompulsif bozuklukta anksiyete bozuklukları başlığı altında değerlendirilir (Köknel, 1989; Shiffer, Klein, Sider, 1994; K roğu,2002).

Yıldız (2006) benliği: "Kişinin kendi kimliği, değer, yetenekleri, sınırları, değer yargıları, amaçları, vb. gibi kendisi hakkında algılayabildiği görüşlerinin, duygularının ve tutumlarının tamamı; bireyin kendi benliğine ilişkin tanımı, kendine ilişkin zihinsel tablosudur." şeklinde tanımlar. Bu tablo kişinin "ben" veya "benim" olarak ifade ettiği şeylerdir. Her birini bir diğerinden ayırt eden, farklı kılan insanın özellikleri, bireyde bütünü oluşturan parçaların, hem birbirlerine hem de çevreye karşı geliştirdikleri ilişkidir. Benlik saygısı kavramını, Bacanlı (1997) James'ten bu yana kişilerin kendilerine ilişkin değer ile ilgili yargılarının benlik saygısı (self-esteem) olarak tanımlandığını söyler. Aile,  zsaygı ihtiyaının büyük oranda karşılandığı kurum olma özelliğine sahiptir. Özellikle ebeveynlerin çocukları ile ilgili değerlendirmeler sonraki yıllarda çocuğun kendisi ile ilgili olumlu veya olumsuz değerlendirmelerini de büyük oranda belirler (Argyle, 2006b).

Musaoğu ve Göre'nin (2005, s.79-94) ilk, orta ve son ergenlik dönemlerindeki 758  ğrenci ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında; ilk ergenlik dönemindeki kızlar hariç diğer bütün yaş gruplarındaki kız ve erkeklerin davranışsal özerkliğini anneden algılanan kabul ve ilginin oluşturduğu tespit edilmiştir. Inelmann'ın (1996, s.577-583) Boğaziçi  niversitesine devam eden 18-26 yaş arası 140 kişilik  ğrenci grubuyla çalışmasında, özsaygıyı etkileyen faktörler arasında; kadınların başkalarının beğerilmek, takdir edilmek, aileleri ile ilişkiler vb. konulara erkeklere oranla daha fazla önem verdikleri ve bu konularda kendilerinden memnuniyet duydukları, erkeklerin ise özel yetenek ve beceri konularında daha emin oldukları gözlenmiştir.

Yüksek benlik saygısının anababa onayı, akran desteği ve okul başarısı ile ilişkili olduğu da bilinmektedir. Aynı şekilde yüksek benlik saygısı, psikolojik sağlığın

daha iyi olmasıyla da ilişkilidir. Oysa düşük benlik saygısı, çok sayıda duygusal sorunlarla ilişkilidir. Örneğin düşük özsaygının öfke ve depresyonla ilintili olduğu, düşük özsaygılı bireylerin kötü not aldıklarında daha depresif, engellenmiş ve hayal kırıklığı duyguları yaşadıkları, özsaygı kararlılığı yüksek olan öğrencilerin ise kötü haberlere karşı aşırı bir tepki göstermedikleri, strese karşı daha dayanıklı oldukları araştırmalarla gözlenmiştir (Güngör, 1998, s.81-92; Burger, 2006; Akdemir ve Çetin, 2008, s.5-14).

Gençlik döneminin bir başka özelliği ise kişiliğin gelişmesi, oluşması ve belirginlik kazanmasının gün yüzüne çıktığı dönem olmasıdır. Örneğin gençler arkadaş ve ilişkilerinden fazlaca etkilenirler. Gençler arkadaşlarına çok sadıktırlar ve bağlıdırlar bu yüzden onları koruyucu ve kollayıcı bir tutum ve davranış içerisine girebilirler. Bazen gençler dar bir çevreyle bağlantı kuruyor ve hayatlarını da dolayısıyla daraltabiliyorlar. Sonuçta insanlarla kalıcı ve iyi ilişkiler kurmak bireye yarar sağlayacaktır. Çünkü iyi kurulmamış ve sağlam temellere oturtulmamış arkadaş ilişkileri her zaman olumlu sonuçlar vermeyebilir. Örneğin kıskançlıklar, çekememezlikler ve geçimsizlikler kavgalara neden olabilir. Bu durumun nedenleri oldukça farklı olmasına rağmen kişiliğe yönelik olanlar başta gelmektedir. Söz gelimi üstün beceri ve yeteneğe sahip olan bir gencin arkadaşları tarafından “O bir aşk çocuğu.” ya da “O gayrimeşru bir çocuktur.” şeklinde yapılan dedikodusu kavgaların baş nedeni olabilmektedir. Çünkü su gibi, hava gibi sözün de sızmadığı yer yoktur. Arayıp sormadan hatta merak bile etmeden dedikodu sizi çabuk bulur, “kötü haber tez yayılır” sözünde olduğu gibi. Bu tür ergenlerin, çocukların yetiştiği yerlerin başında ise “Sosyal Hizmet Kurumları” gelmektedir. Bu tür kurumlarda yetişmiş olmak da genç için ayrıca bir kaygı kaynağıdır (Kılıç, 2013, s.100-101).

Bazen de arkadaştan çok arkadaşlığı seviyor olabilirler (Gide, 2010). Kişiliğin gelişmesinde ve oluşmasında bireyi anlayan bir arkadaşın yaratıcılık etkisi yani bireyi etkilemesi, yadsınamaz. Çünkü ana ve babayı kader tayin eder, dost ve arkadaşlar ise seçilir der Delile (Akt. Kılıç, 2013, s.101).

Ergenin benlik saygısının düşük olması ile davranış problemleri, içe yönelim, dışa yönelim, sosyal içedönüklük, anksiyete, depresyon, dikkat sorunu ve yıkıcı davranışlar arasında ilişki bulunmuştur. Saydam ve Gençöz’e (2005, s.61-74) göre

düşük benlik saygısının nedeni; ebeveynlerden alınan olumsuz geribildirim, değersizleştirme, bireyselliğinin tanınmaması, önemsenmeme ve ailenin fonksiyonlarını yerine getirmemesi, aile içi iletişim, etkileşim sorunları olması ile bağlantılıdır. Kındap, Sayıl ve Kumru'nun (2008, s.92-107) 7-10. Sınıflarda okuyan 200'ü kız, 209'u erkek toplam 409 ergen üzerindeki çalışmasında; davranışsal kontrolün hem kız hem de erkek öğrencilerde benlik değerini arttırdığı ancak psikolojik kontrolün benlik değeriyle ilişkili olmadığı bulunmuştur.

Ergenlerin %20'sine yakınının bir psikiyatrik rahatsızlıktan muzdarip olduğu tahmin edilmektedir. Ergenlerde psikiyatrik sorunların yaygınlığı ile ilgili net rakamlara sahip olunmasa da sayıların benzer olduğu düşünülmektedir. Somatizasyon; ortada açıklayıcı bir fiziksel patoloji ya da patofizyolojik bir mekanizma olmamasına rağmen bir ya da birden fazla fiziksel şikâyetin olması durumunda, duygusal stresin bedensel şikâyetlere dönüştürüldüğü bilinçdışı sürecin bir ürünü olarak düşünülmektedir (Collier, 2008).

Özkan'a göre ise (1993) somatizasyon; bireyin duygulanımlarını, psikolojik gereksinimlerini, vücut belirtileri ile algılaması, yaşantılaması, ortaya koyması ve vücut dilini iletişim biçimi olarak kullanması sürecine verilen addır. Herhangi bir organik bozukluk belirlenemediği halde fiziksel semptomlardan yakınma ortak özelliktir. Dolayısıyla somatizasyon genel anlamda psikolojik kökenli sıkıntı, stres vb. nin bedensel bulgulara dönüşmesi olarak özetlenebilir. Aynı şekilde, beden duyularını abartılı algılama da, nisbeten yeni olarak gündeme gelen bir başka etkendir. Abartılı algılama bedensel duyulara aşırı dikkat kesilme, bedensel duyuları yoğun ve rahatsız edici olarak algılama ile kendini gösterir. Birey, zayıf ve nadir beden duyularına odaklanarak onların bir hastalık habercisi olduğunu düşünür (Sayar ve Ak, 2001, s.266-271). Bu şikâyetler, ergenin aile ve sosyal çevresi ile ilişkilerini de olumsuz etkileyebilmektedir. Şikâyetlerin yoğunluğu, ilgi odağı olma gibi kısa süreli bir kazanıma yol açsa da, uzun vadede bu ilginin kaybolacağı düşüncesi kaygı unsuru olarak ortaya çıkabilmektedir.

Somatizasyonla ilişkili olan ya da onu belirleyen etkenlerle ilgili çeşitli çalışmalar vardır. Örneğin Collier, (2008) somatizasyonun pediatrik uygulamada yaygın olduğunu bildirirken, çocuk ve ergenlerde en yaygın somatik belirtilerin baş ağrısı

olduğunu da ekler. Çocuk ve erenlerin %10-30'u "sık" veya haftada bir gözükten baş ağrısından şikâyet etmektedir. Benzer şekilde karın ağrısı şikâyetlerine ise çocuk ve ergenlerde %20-25 arasında rastlanılmıştır. Bu oranları takiben, kollar ve bacaklarda ağrı ve sözde büyüme ağrıları %5-20, tıbben açıklanmayan göğüs ağrısı %7-15 ve bitkinlik %30-50 oranlarında somatik belirtilere rastlanmaktadır.

Somatoform bozukluklarının ergenlerdeki yaş aralığında ise genellikle 20 yaşın altında görülme sıklığının yüksek olduğu bildirilmiştir. Bu tür bozuklukların ergenlerde çocuklardan yaklaşık üç kat daha fazla olduğu bildirilmektedir. Çocuklarda görülme sıklığı %2-3 civarındadır. Yine kızlarda erkeklere oranla (ergenlik döneminde) üç kat daha fazla olduğu bildirilmiştir. Genel belirtileri arasında; motor bozukluklar, psikojenik nöbetler, duyu bozuklukları, bayılmalar, çeşitli ağrılar, soluk alma güçlüğü vb. gösterilir (Ekşi, 2011c, s.227-229). Çocuk ve ergen somatizasyonun gelişiminde güçlü ailesel öğelerin olduğu öne sürülmektedir. Ailede somatik başka birinin varlığı, antisosyal bir bireyin olması ve çevre katkısından da söz edilmektedir (Collier, 2008). Somatizasyonun diğer nedenleri arasında; beden duyumlarını abartılı algılama, bedensel duyumlara dikkat etme, hipokondriak ilgi, depresyon ve anksiyete, olumsuz ve kötümser bilişsel şemalar, sıkıcı ve rahatsız edici okul ve aile ortamı, duygusal stresin bastırılması, aleksitimik kişilik yapısı, cinsel taciz ve travma, negatif yaşam olayları, yakının kaybı, erken çocukluk yıllarında ebeveynle kaygılı bağlanma gibi, ailede benzer bir psikiyatrik öykünün varlığı, sosyoekonomik durumun düşük olması belirtiler gösterilmektedir (Sayar ve Ak, 2001, s.266-271; Collier, 2008).

Tanım olarak öfke (hostilite), sonunda zarar verse de vermese de zarar niyetiyle canlı ve cansız herhangi bir şeye karşı davranış veya söz, başka kişi veya kişileri incitmeyi veya zarar vermeyi amaçlayan incitici, rahatsız edici davranış, psikolojik veya fizyolojik düzeyde zarar verme, yaralama ve giderek sakat kalmalara veya ölmelerine neden olan bireysel veya toplu hareketler olarak değerlendirilmektedir (Baltaş, 1996, s.229-235; Çınar, 2005b, s.76-81; Arslan ve diğ. 2010, s.379-388; Ekşi, 2011b, s.370-384).Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde sık olarak görülen, başkalarına zarar verici davranışların yanı sıra toplumsal kural ve normların sürekli bir şekilde ihlal edildiği bir bozukluk olan, davranış bozukluğu, anti-sosyal davranış olarak da nitelenen saldırganlığın temel özellikleri arasında; başkalarının temel hak ve hürriyetlerine

saldırıda bulunmak, insan ve hayvanlara yönelik saldırgan davranışlar, güvenliği tehdit, hırsızlık, kuralların ciddi biçimde ihlal edilmesi gibi belirtiler tespit edilmiştir (Canat, 2011, s.268-277; Siyez, 2009).

Şiddet ve saldırganlığın, ölüme neden olmasının yanı sıra sakatlık, cinsel ve ruhsal problemlerin oluşmasında da etkili olduğu bilinmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 2002 raporlarına göre dünyada bir günde 1424 genç öldürülmektedir (Ekşi, 2011b, s.370-384). Yine her yıl dört milyon Amerika Birleşik Devletleri’li çocuğun aşırı şiddete maruz kaldığı tahmin edilmektedir. 13-19 yaş arası gençlerde okul arkadaşlarını silahla vurma görülmektedir (Mayes ve Cohen, 2006). Lock’a (2008) göre, hemen hemen bütün ergenler bazen kurallara uyma ve izleme konusunda sıkıntı yaşarlar.

Bu durum çoğunlukla sürekli olmayan ve çabucak geçen bir şeydir. Ancak ergenler bazı durumlarda yetişkin ve otoriteye karşı öylesine farklı tepki modelleri oluştururlar ki başlarını okul, aile ve hatta yasalarla bile derde sokarlar. Saldırgan davranışlarda bulunan ergenler bu davranışlarını okul, aile, sosyal çevre gibi farklı yaşam alanlarında gerçekleştirmektedirler. Bu ergenlerin aynı zamanda madde kullanımı, erken yaşta cinsel ilişkide bulunma gibi riskli davranışlara girdikleri de bilinmektedir (Siyez, 2009).

Saldırganlığın nedenleri arasında öncelikle engellenme ve saldırgan rol modelin, çevrenin olduğu gösterilmektedir (Batıgün ve Şahin, 2003, s.37-52; Arslan ve diğ., 2010, s.379-388). Argyle (2006a, s.317-338) ise saldırganlığın kaynaklarının kısmen içgüdüsel olduğunu söylerken, saldırganlık eğiliminin şiddetini daha çok ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzına bağlar. Argyle, teşvik edilmiş, ödüllendirilmiş saldırgan davranış, aşırı disiplin ve fiziki ceza, erkek çocuğun babayla güçlü bir özdeşim kurması gibi unsurların saldırganlık eğilimini arttıracığını belirtir.

Klasik psikanalize göre saldırganlık, bilinçaltındaki ölüm içgüdüsüne dayanır ve engellenme sonucu ortaya çıkar. Kişi çoğu zaman neden saldırganlaştığını kendisi de bilemez (Burger, 2006). Horney (1995), saldırganlığın temelinde başkalarından üstün olma, başarı, saygınlık, ilgi ve ihtiyaçlar gibi aslında insanın temel kaygılarının yattığını belirtirken, kötülük dolu bir dünyada yaşamak kaygıları ve saldırganlığı artırır görüşünü

iletir. Adler ise, çocuklukta aşırı engellenmenin ve baskı altında bırakılmanın sevgi duygusunu engellediğini, saldırganlığı körüklediğini ve saldırganlığın; küçük düşürme, idealleştirme, çevreye aşırı ilgi gösterme, başkalarını ve kendini suçlama ile ilişkili olduğunu ifade eder (Gençtan, 2000).

Freud'den ve onun takipçilerinden bugüne çok değişikliklerin olduğu açıklanmaktadır. Dürtü ve güdülerin baskılanması, engellenmesi nedeniyle saldırganlık ve cinselliğin rahatça ifade edilememesi ve sonrasında açığa çıkan patolojiler görüşüne karşın günümüz liberal toplumlarında agresyon ve cinselliğin daha rahat yaşanması ve hatta özendirilmesine rağmen sorun giderilememiştir (Sayar, 2003, s.71-77). Kuşkusuz bu görüş engellenme ve baskının saldırganlık nedeni olduğu gerçeğini bertaraf etmemektedir. Tersine araştırmalar en saldırgan çocukların yaşamlarında en yüksek düzeyde stres ve engellenme yaşayanlar arasında çıktığını göstermektedir. Burger (2006), engellenmiş insanların engellenmemiş olanlara nispeten daha fazla saldırgan olduklarına dair araştırmaların olduğunu belirtmektedir.

Konu ile ilgili yazında saldırganlığın temeli olarak daha çok ailesel faktörlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bununla beraber, diğer nedenler olarak; çocuk ve ebeveyn ilişkilerindeki sevgisizlik, ceza, istismar, otoriter kişilikli ebeveynler, karmaşık, çapraşık aile ilişkileri, ebeveynlerde patoloji, boşanma, tek çocuk olma gibi faktörler sayılmaktadır (Baltaş, 1996a, s.213-220; Balat ve Akman, 2006, s.3-12; Batıgün ve Şahin, 2003, s.37-52; Basut ve Erden, 2005, s.49-55; Saydam ve Gençöz, 2005, s.61-74; Burger, 2006; Ekşi, 2011b, s.370-384; Canat, 2011, s.268-277). Yine arkadaş ilişkileri, benlik saygısının düşük olması (Mayes ve Cohen, 2006), madde kullanımı, depresyon (Balat ve Akman, 2006, s.3-12), kalıtsal eğilimler (Burger, 2006), aşırı stres (Baltaş, 1996b, s.221-228; Batıgün ve Şahin, 2003, s.37-52), olumsuz model (Arslan ve diğ., 2010, s.379-388) ve diğer psikiyatrik hastalıkların (Baltaş, 1996a, s.213-220) varlığı, okul başarısızlığı, öğrenme güçlüğü (Canat, 2011, s.268-277) de saldırganlık nedeni olarak gösterilmektedir.

Bir diğer önemli neden olarak medyada şiddetin bolca sunulması ve internet gösterilmektedir (Mayes ve Cohen, 2006). Ekşi (2003, s.78-87), medyanın silahla ölümü salgın haline getirdiğini ifade eder. Gençler televizyonda şiddet imajlarıyla karşılaşmakta, cinayet haberleri gazetelerin ilk sayfasında yer almakta, öldürme olayı

rutin bir eğlence haline dönüştürülmekte, böylece gencin öldürme karşısındaki kendini kontrol duygusu gevşemektedir.

Coyne ve Archer (2004), İngiliz ergenleri arasında popüler olan programların içerdiği ve dolaylı saldırganlığın daha gerçekçi, doğrulanan ve ödüllendirilen olarak gösterildiğini tespit etmişlerdir (akt. Çınar, 2005b, s.59-64). Bir başka çalışmada TV’de şiddet görüntülerine maruz kalan çocuk ve gençlerde suça yönelmenin 13 kat arttığı, şiddet içeren film ve benzerini izleyen gençlerin aynı gün içinde kavgaya karıştıkları bildirilmiştir. Coyne ve Archer’ın (2004, s.254-271), İngiliz ergenleri arasında popüler olan programların içerdiği saldırganlık çeşitlerini inceledikleri çalışmalarında; bu programların %92.04’ünün dolaylı saldırganlık içerdiğini tespit etmişlerdir (akt. Çınar, 2005b, s.59-64).

Baltaşların, 1997’deki çalışmasında altı–17 yaş döneminde 14.060 eğitim saati ders görülürken aynı şekilde 12.552 saat TV izlendiğini ve çocukların saatte 37 şiddet görüntüsüne maruz kaldıklarını tespit etmişlerdir. Medyada gösterilen şiddet sahneleri, çocuk ve ergenlerde alt ıslatma, yalnız kalmaktan korkma, kâbus görme, dikkati toplamada güçlük, okul başarısının düşmesi, okula gitmeyi reddetme, kişilerarası ilişkilerden çekilme, edilgen veya saldırgan davranışlar nedeniyle arkadaş ilişkilerinin bozulması, yalıtılma, depresyon ve huzursuzluk, olumsuz kimlik geliştirme, normal algının değişmesi, özdeşim kurma gibi sonuçlar doğurabilmektedir (Erden ve Gürdil, 2009, s.1-13; Tahiroğlu ve Çelik, 2010, s.19-27).

Batıgün ve Şahin (2003, s.37-52), saldırgan davranışlarda bulunan dört-18 yaş arasındaki 800 çocuk ve ergendeki intihar davranışlarını inceledikleri çalışmalarında, bu tür çocuk ve ergenlerin %13.2’sinde intihar girişiminin görüldüğünü belirtmektedirler. Adalet bakanlığının 2001 yılı verilerine göre; 11-14 yaş grubunda suç işleme oranı %19.5, 15-17 yaş grubunda %54. 4, 18 yaş grubunda ise %18.5 olarak tespit edilmiştir. Suçların niteliğine gelince; %39. 4’ü hırsızlık, %26. 8’i ise yaralama olayları şeklinde çıkmıştır. Suç işleme oranının en yüksek 15-17 yaş grubunda görülmesi ise manidardır.

Aneshensel ve Sucoff (1996, s.293-310), 877 ergeni inceledikleri çalışmalarında; referans çevresinin özellikle mahallenin, ergen psikolojik sağlık üzerinde etkili

olduğunu suç işleme, saldırgan davranışlar, madde kullanımının içinde yaşanan sosyokültürel çevreye bağlı olarak arttığını tespit etmişlerdir. Buna göre;

1. Sosyoekonomik durum ile suç işleme, şiddet eğilimi, uyuşturucu kullanımı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu,
2. Olumsuz sosyal çevrenin karşı gelme, saldırganlık, depresyon ve anksiyete ile bağlantılı olduğunu, bu nedenle sosyal çevre ve maddi yoksunluğun ergen davranışları üzerinde belirleyici şekilde etkili olduğunu tespit etmişlerdir.

Saldırganlık ve cinsiyet ilişkisinde ise erkeklerde oran, %6-16 iken kızlarda %2-9 arasında olduğu bildirilmektedir. Bu sonuçlar saldırgan davranışların erkeklerde ve alt sosyo ekonomik düzey ailelerden gelen çocuklarda daha sık rastlandığını da göstermektedir (Canat, 2011, s.268-277). Basut ve Erden'in (2005, s.49-55) suça yönelen ve yönelmeyen gençler üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında da, suça yönelen ergenlerin daha çok düşük sosyoekonomik seviyeden geldikleri tespit edilmiştir. Arslan ve arkadaşları (2010, s.379-388) saldırgan davranışların erkeklerde daha çok görüldüğünü, kızlardaki saldırgan davranışların daha çok dedikodu yapma, alay etme şeklinde gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Erkeklerde ise doğrudan ve fiziksel saldırganlık şekli yaygın olarak gözlenmiştir (Çınar, 2005b, s.76-81; 2005a, s.59-64).

Amerika'da altıncı. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşan 15686 gencin incelendiği bir çalışmada, şiddete bağlı davranışlar erkeklerin % 13-23'ünde ve kızların % 4-11'inde saptanmıştır. Bu sonuçlara bakarak Ekşi (2003, s.78-87), bu tip şiddet ve zorbalığın genç gelişiminin normal bir yönü olarak kabul edilemeyeceğinin altını çizmektedir. Konu ile ilgili çalışmalarda suçlu ergenlerin genel ortak özellikleri; (istismar, ihmal vb.), yoğun stresli bir olay yaşamaları travma sonrası stres bozukluğu yaşamaları, sosyal desteklerinin düşük veya zayıf olması, aşırı savunmacı bir kişilik sergilemeleri, sorun çözme becerisinde zayıflık, stresi inkar etme, stresi saldırgan davranışlarla dışa vurma, işlevsel olmayan kaçınmacı başa çıkma çokça kullanma, psikosomatik şikayetlerin yüksek olması şeklinde sıralanmaktadır (Basut ve Erden, 2005, s.49-55).

Ergenlik dönemi ve psikolojik sağlık sorunlarında dikkat edilirse neredeyse bütün rahatsızlıkların temelinde ve suça yönelen ergenlerde stres faktörünün olduğu

görülmektedir. (Lazarus, 1998a, s.31-40; 1998b, s.58-63; Baltaş, 1996, s.229-235; Aksaç, 2004, s.164-170; Basut, 2006, s.31-36; Freudenberger, 1998, s.63-67; Whitlington, 1998, s.48-56; Pines, 1998, s.43-48; Roskies, 1998, s.23-27; Şahin, 1998; Worthington ve diğ., 1996, s.448-487). Yine saldırganlık ile kişilerarası problem çözme becerisinin düşük olması, sorumluluk almama, kendine güvensizlik gibi özellikler arasında da ilişki olduğu belirtilmektedir (Arslan ve diğ., 2010, s.379-388).

İntihar bireyin bilerek ve isteyerek kendi yaşamına son vermesi olarak tanımlanır. İntihar (suicide, özkıyım) kavramı içerisinde, intiharla ilgili düşünceler, intihar girişimleri ve tamamlanmış intiharlar yer almaktadır. İntiharla ilgili düşünceler, bir kişinin ölme isteğini yansıtan ifadeler kullanması, intihar girişimleri ise ölümcül olmamakla birlikte bireyin kendisine zarar verici ya da kendisini yaralayıcı davranışlarda bulunması anlamına gelmektedir (Budak, 2000; Siyez, 2005, s.92-101).

İntihar olgusu depresyondan sonra çocuk ve ergen psikolojik sağlık sorunları içerisinde ikinci sırayı almaktadır. Ergen intiharlarının çoğunlukla önceden planlanmadan ve ani bir şekilde gerçekleştiği dile getirilir (Şenol ve diğ., 2011, s.238-251). İntihar vb. gibi kriz durumlarında kişi bildiği, kullandığı problem çözme becerilerini ya o anki koşullar içinde kullanmamakta, ya da bu yollar yetersiz kalmaktadır. Aslında intihar girişimlerinin büyük bir bölümünün gerçek bir ölüm isteği ile ilişkili olmayıp daha çok yardım çağrısı ve iletişim çabası içinde ortaya çıktığı (Özgüven ve diğ., 2003, s.1-11) belirtilmektedir.

Sayar ve Bozkır (2004, s.28-36), ergenlikteki özelliklerden birisinin ayrılma ve bireyselleşmeyi başarmak olduğunu söyler. Bu nedenden dolayı bazı araştırmacılar ergenliğin başlı başına intihara eğilimi oluşturan bir dönem olduğunu belirtirler. Doğal olarak güçlükler karşısında sıkıntı ve yılgınlığa düşen ergenlerde intihar, yaşamdan vazgeçmenin bir ifadesi, çıkış yolu şeklinde algılanabilmektedir (Eskin, 2000, s.228-234).

Veriler intihar girişiminde bulunan ergenlerin %80-90'ında aynı zamanda bir psikiyatrik bozukluğun bulunduğunu göstermektedir. En sık rastlanan üç tip bozukluk (Şenol ve diğ., 2011, s.238-251; Sayar ve Ak, 2001, s.266-271; Akdemir ve Çetin,

2008, s.5-14; Atay ve Kerimoğlu, 2003, s.128-136; Özgüven ve diğ., 2003, s.1-11; Eskin, 2000, s.228-234; Siyez, 2005, s.92-101);

— Duygu durum bozuklukları

— Yıkıcı davranım bozukluğu

— Madde kullanım bozukluğudur.

İntihar oranı 1995'te en yüksek oranda Çin'de bulunmuş ancak Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) 2005 yılı verilerine göre, en yüksek oranda genç intiharları Doğu Avrupa ülkeleri ile Sri Lanka'da gerçekleşmiştir. En düşük oranların ise Müslüman ülkeler ile Latin Amerika ülkeleri, Tayland ve Filipinler'de olduğu tespit edilmiştir (Ekşi, 2011a, s.357-369; 2003, s.78-87). İstisnai bir durum olarak, Pakistan'da intihar yasak olmasına rağmen genç kızlarda ve erken evlenen kadınlarda intihar oranı %80 oranında görülmektedir. Sebep; kadın-erkek arasında büyük ayırım olması, dinsel baskıların kadının yaşamını kısıtlaması ve kadınlarda bunalımın çok daha fazla olması şeklinde açıklanmıştır (Ekşi, 2003, s.78-87).

Ergenlik dönemi intiharlarının %45'i 15-24 yaş aralığında gerçekleşmektedir. Yoğunluk ise 15-19 yaşlar arasındadır (Siyez, 2005, s.92-101; Eskin, 2000, s.228-234). 15-19 yaşlar arası intihar eden ergenlerin oranı %87 olarak tespit edilmiş, bu oranın %71'ini ise kızların oluşturduğu belirtilmiştir (Atay ve Kerimoğlu, 2003, s.128-136).

Eskin' in (2000, s.228-234) İstanbul'daki liselerde okuyan 654 ergenle çalışmasında; örneklemin %10.9'unun yaşamlarında en az bir kez intihar etmeyi denedikleri, çalışmanın örneklemini oluşturan 966 liseli ergenin %25.7'sinin geçen yıl içerisinde kendini öldürmeyi düşündüğü ve %4.6'sının da öldürmek için girişimde bulunduğu bulgularına ulaşılmıştır. Ergen intiharlarının nedenleri arasında; ailede ilişki yokluğu veya az destekleyici, çatışma ve düşmanca ilişkiler, şiddet (Aktepe, Kandil ve Topbaş, 2005, s.88-98), batılı toplumların değer yargılarının Türkiye'deki toplumsal yaşamı hiç olmadığı kadar etkilemesi, toplumsal anlamda yabancılaşma (Ekşi, 2011a, s. 357-369), yoğun stres, umutsuzluk, genetik geçişler, arkadaş ve öğretmen ilişkileri, öfke ve kin duygularının varlığı (Şenol ve diğ., 2011, s.238-251; Sayar ve Ak, 2001, s.266-271), sosyal desteğin yokluğu, yalnızlık (Özgüven ve diğ., 2003, s.1-11), problem

özme becerilerinde yetersizlik (Şahin ve Batıgün, 2009, s.28-36), istenmeyen gebelik, iletişim bozukluğu, okul başarısızlığı, kavga, sevgiliden ayrılma (Siyez, 2005, s.92-101), çocukların kötüye kullanımı, suistimal, fiziki ve ruhsal istismar, ırza geçme, aile içi ensest ilişkiler ve bunların neticesinde oluşan kendine saygının azalması (Ekşi, 2011a s.357-369), düşük benlik saygısı, kişilik bozuklukları, hastaneye yatma, madde kullanımı, kardeşin olmaması, satanizm (Atay ve Kerimoğlu, 2003, s.128-136), karşılaştığı sorunlarla mücadelede güçlük çekme, mutsuzluk, çaresizlik, karamsarlık (Gençtan, 1993; Çevik, 2005, s.89-117), umutsuzluk (Kimter, 2002, s.183-208) gibi unsurlar gösterilir.

Yine intihar girişiminde bulunmuş ergenlerin stres veren düşünce ve duygularla mücadelede rehber ve öncü olan bireylerden yoksun oldukları, reddedilmişlik hissi ve umutsuzluklarının şiddetli olduğu (Atay ve Kerimoğlu, 2003, s.128-136) görüşü de dikkate değerdir. Ayrıca umutsuzluğun sadece intihar değil aynı zamanda depresyon, sadizm, yıkıcılık, sosyopatlık gibi psikolojik sağlık sorunları ile de ilişkili olduğu, dini inanç, ibadet ve duanın umutsuzluğu engellediği söylenmektedir (Kimter, 2002, s.183-208).

Yukarıdaki verilerle birlikte Gençtan (1993), intihar olgusunun gerçekleşmesinde üç temel etkenin etkili olduğunu belirtir, bunlar;

1. İntihar kavramına karşı toplumun geliştirdiği tutum
2. Kişinin kendi dışından gelen zorlanmalar
3. Bu etmenlerin bireyin karakteri ve kişiliğiyle etkileşimidir.

Ergen intiharlarının pek çoğundaki ortak amacın, aslında yaşamlarına son vermek değil, bir anlamda acılarına son vermek olduğu belirtilir. Bazen de intihar nedeni bir kahramanlık gösterisi veya öç alma da olabilmektedir. En fazla tercih edilen intihar yöntemi olarak ateşli silahların kullanıldığı ifade edilmektedir (Aktepe, Kandil ve Topbaş, 2005, s.88-98; Çevik, 2005, s.89-117). Sayar ve Ak (2001, s.266-271), intihar girişiminde bulunan 60 ergen üzerinde çalışmış ve bu intiharların % 90'ının kızlar tarafından gerçekleştirildiğini, yöntem olarak ise aşırı dozda ilaç alımı olduğunu tespit etmişlerdir. İntihar girişiminden önce %20'sinin yazılı not bıraktıkları, not

bırakma davranışının, ölmeye kesin kararlı olanlarda, dinsel inançları olanlarda ve impulsif olmayan bir intihar girişimi seçenlerde daha fazla görüldüğü de aynı çalışmada belirtilmiştir.

Ergenlerde madde kullanımı davranış bozukluğu önemli oranda yüksektir. Madde kullanımı, bireyin sinir sistemini etkileyen ve biyokimyasal yapıyı değiştirerek duygu, algılama ve bilişsel kapasite ile davranışlarda değişikliğe neden olan doğal ya da sentetik maddelerin kullanımı şeklinde tanımlanır (Siyez, 2009). Zararlı alışkanlıklar ve özellikle de çeşitli maddelere başlama yılları olarak genellikle gençlik döneminin göze çarpması, madde kullanımı sorununun aynı zamanda bir gençlik sorunu olduğunu da akla getirir (Akın, 2000, s.14-17). Ergenlik döneminin kendine özgü sorunları, benlik yapısındaki özellikleri, engellerin ve sorunların çözümünde tercih edilen saldırgan davranış biçimi, alkol ve madde alt kültürüne gencin katılmasında önemli rol oynar. Yine engellemeler, endişe, kaygı, korku, kızgınlık, öfke, gerçekdışı düşünce, huzursuzluk ve gerginlik gibi duygulardan kurtulmak için alkol ve madde alt kültürüne ergenler dâhil olabilmektedirler (Siyez, 2009; Köknel, 2011, s.278-309).

Bütün bu olumsuz duygular ve yaşamın getirdiği zorlanmalar alkol yardımıyla geçiştirilmeye çalışıldığında kişilik düzeni daha çok bozulur, ahlaki değerler ve zihinsel işlevlerde bir düşüşle birlikte dikkat dağınıklığı, bellek ve yargılama yeteneklerinde bozulmalar gözlenir. Bu nedenle alkole bağımlı kişi giderek sorumluluklardan kaçır, duygusal ilişki kurmada zorlanır, umutsuzluk, yalnızlık, değersizlik ve keder duygularının eşlik ettiğı depresif belirtileri yaşamaya başlar (Gençtan, 1993).

Alkol ve madde bağımlılarının genel özellikleri arasında; içgüdü ve dürtülerini bastıramayan, gerçekçi ve tutarlı ilişki kuramayan, gerçeklerden kaçır, ilişkilerinde uyumsuz ve iletişim sorunu yaşayan, iç disiplin geliştiremeyen, düşüncelerinde saplantı ve sapmalar yaşayan, geleceğı ilişkin umutsuzluk yaşayan, toplumca kabul gören ortak amaç, değer ve inançlara karşı gelen, savunma mekanizmalarını sıkça kullanan, olgunlaşmamış bir kişilik yapısının olduğu belirtilmektedir (Köknel, 2011, s.278-309). Veriler 15-24 yaşlar arası genç ölümlerinin nedenlerinden biri olarak alkol ve madde kullanımını göstermektedir. Ergenlik döneminde alkol ve madde kullanımı, milyonlarca birey, aileler, toplumlar ve ekonomileri üzerinde yıkıcı bir etkiye sahiptir. Yine alkol ve madde kullanımı, psikolojik bozukluklar, okulu yarım bırakma, suça yatkınlık, hapse

girme gibi diğer şiddetli problemlerin de nedeni olarak gösterilir (Gençtan, 1993; Powers ve Matano, 2008; Siyez, 2009; Köknel, 2011, s.278-309).

Alkol ve madde kullanımına başlama yaşı olarak belirgin bir düşmeden söz edilmekte, dokuzuncu sınıflarda kullanımın yaygın olduğu belirtilmektedir. Cinsiyet faktöründe ise genç erkeklerin kızlardan daha fazla ve yüksek sıklık düzeylerinde alkol ve madde kullandıkları bilinmektedir (Powers ve Matano, 2008).

Alkol ve madde kullanımının nedenleri arasında; önceleri huy, mizaç, karakter ve kişilik bozuklukları, çöküntü, psikopati gibi faktörler sıralanırken zamanla psikonevroz, psikopati, sosyopati, psikolojik bozukluk, hastalık belirtilmiş, yakın geçmişte savunma düzeneği olarak değerlendirilmiştir. Günümüzde ise alkol veya madde kullanımı bir davranış biçimi olarak kabul görmüştür. Çevre koşulları, ergenliğin kendine özgü sorunları, ruhsal hastalıklar, arkadaş etkisi, sorumsuzluk, özentisi ve merak, özerklik, kabul görme isteği, sorunlardan kaçma, ailesel sorunlar, genetik faktörler, yargıda zayıflık, öz saygı düşüklüğü, okul başarısızlığı gibi unsurlar madde kullanımının sebepleri olarak gösterilmektedir (Powers ve Matano, 2008; Köknel, 2011, s.278-309).

İstanbul’da lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada; öğrencilerin %33.7’ si sigara içmeyi denemiş, %31.2’ si sigara içmeye devam etmiş, %19.5’ inin alkollü içki kullandıkları, %2.3’ ünün yatıştırıcı ve sakinleştirici ilaç, %3.2’ sinin esrar denedikleri saptanmıştır. Öğrencilerin sigara ve alkol almalarının nedeni olarak; gençlik dönemindeki bedensel, ruhsal değişimler, özdeşim örnekleri, arkadaş etkisi, kabul görme, sorunlarla mücadelede uygun başa çıkma metodunun bulunamaması gibi psikososyal etkenler sıralanmıştır (Akın, 2000, s.14-17).

ABD’de ise yasadışı ilaç kullanımı 1979’da lise son sınıflarda %54 olarak rapor edilirken, 1991 yılında bu oran %29’a düşmüştür. Ancak bu düşme bile gençlerin üçte birinin madde kullandığı anlamına gelmektedir. Son zamanlarda ABD’de alkol ve sigara kullanım oranlarının %90’ın üzerinde olduğu belirtilmektedir (Powers ve Matano, 2008). Yine 2002 yılında Johnson, O’Malley ve Backmanın ABD’deki araştırmasında sekizinci sınıf öğrencilerinin %19’unun esrar denediği ve %8,3’ünün bir

önceki ay içinde esrar kullandığı, 10. sınıf öğrencilerinin %38.7'si ve 12. Sınıf öğrencilerinin %47.8'inin esrar denediği tespit edilmiştir (Akt. Siyez, 2009).

Ögel ve arkadaşlarının (1998), İstanbul'daki 7849 lise öğrencisi üzerindeki çalışmasında; öğrencilerin %65'i yaşamlarında en az bir kez sigara içtikleri belirtilirken, her gün en az bir sigara içenlerin oranı %22.5' dir. Son bir ay içinde en az bir kez alkol kullananların oranı % 18 olarak bulunmuş yine hayatlarında en az bir kez esrar kullananların oranı % 8. 6, uyuşturucu veya madde kullananların oranı ise %3.3 olarak tespit edilmiştir.

Akın (2000, s.14-17), araştırmasında öğrencilerin sigara ve alkol kullanımında arkadaş çevresinin ciddi etkisinin olduğunu bulmuştur. Arkadaş grupları içerisinde kabul görme, kendini kanıtlama isteği, paylaşılan ortamlar etkili olmaktadır. Ayrıca aile üyelerinin sigara ve alkol kullanması ile ergenin sigara ve alkol kullanımı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Araştırmada, öğrencilere çeşitli maddelerin çağrıştırdığı kavramlar sorulduğunda ise, %55.4'ü ölüm, %31.2'si toplumsal sorun, %29.6'sı merak, %22.2'si kaçış, %21.6'sı başka bir dünya ve %21.6'sı gençlik cevaplarını vermişlerdir. Akın (2000, s.14-17), madde kullanımının yaygınlaşmasının nedenleri olarak; öğrencilerin %65'inin eğitim/bilgi eksikliğini, %43,4'ünün değişen aile yapısını, %18,1'inin değişen sosyokültürel değerleri ve %16'sının hızlı şehirleşme/göçü göstererek gerçekçi yaklaşımlarda bulunduklarını belirtmektedir.

Ergenlik döneminin hassasiyetinden ötürü ergen içsel veya dışsal herhangi bir durumdan etkilenmekte ve bunun sonucunda da psikolojik sorunlar yaşayabilmektedir. Bu sorunlar duygusal boyutta olabildiği gibi düşünsel veya davranışsal boyutta da gözükmemektedir. Psikolojik sorunlar yaşayan ergenin kontrol gücü zayıflamakta bu yüzden de daha fazla desteğe ve yönlendirilmeye ihtiyaç duymaktadır.

2.2. İletişim ve Ergenlikte Kişilerarası İlişki Tarzları

Toplumsal etkileşim; insanın temel ihtiyaçlarını gidermeye çalışırken yapılan şeylere biçim ve yapı kazandıran, eylemlerden ve çevredekilere gösterilen tepkilerden oluşan bir süreçtir. Bu süreçte iletişim; sözel ve sözel olmayan şekliyle, insanların karşılıklı olarak ne demek istediğini anlamalarını sağlamaktadır (Giddens, 2000). Sosyal etkileşim insanlar için kaçınılmaz bir süreçtir ve onların yaşamında oldukça önemli bir yere sahiptir. Her birey bu etkileşimin bir parçasıdır ve bu bütün ile birey, ayrı olarak düşünülemez (Cooley, 1902/1970).

2.2.1. İletişim Tanımları

İletişim; insanların birbiriyle ilişki kurmalarına izin veren insan etkileşimlerinin ana unsurudur (Buzlu ve Küçük, 2006, s.7-16). Gerek kişisel gerekse mesleksel yaşamda gereksinimlerin karşılanması için insanlar sürekli etkileşim halindedirler. Ancak zaman zaman yaşanan sorunlar bireylerin birbiriyle olan ilişkilerini olumsuz yönde etkiler. Şüphesiz ki bu olumsuzluğun boyutu kişilik yapısı ve insan davranışları ile biçim kazanır (Pektekin ve diğ. 1993, s.21-25). Bir başka deyişle, bireyin hayata bakışı, yetiştirilme koşulları ve sosyal çevresine yönelik tutumları davranışlarının yönünü belirler.

Cüceloğlu (2000) iletişimi, iki birim arasında birbiriyle ilişkili mesaj alışverişi olarak tanımlamaktadır. Benzer bir yaklaşımla McQuail ve Windahl (1994) iletişimin bilgi, düşünce, tutum ve duyguların, bir birey ya da grup tarafından diğer birey ya da gruba semboller aracılığı ile aktarılması olduğunu belirtmektedirler. Ancak iletişim yalnızca başka bir kişiye doğru eylemde bulunmak değildir. Kişinin kendi eylemleri ve karşısındaki kişinin eylemlerinden oluşan karşılıklı bir etkileşimdir (Fisher ve Adams 1994).

Dökmen (2004) iletişimi, bilgi üretme, ve anlamlandırma süreci olarak tanımlamıştır. Johnson (1993)'e göre iletişim, birbirinin varlığından haberdar olan ve bilimli amaçları olan iki kişi arasında mesajların alış-veriş ile oluşan iki yönlü bir süreçtir.

İletişimde, insanlar birbirlerine çeşitli anlamlar yükledikleri semboller gönderirler. Bu semboller sözel ya da sözel olmayan türdendir ve insanların güdü, algı, eğilim ve tutumları çevresindekilerle kuracağı iletişimi şöyle ya da böyle etkilemektedir (Mc. Whirter ve Voltan-Acar 2005).

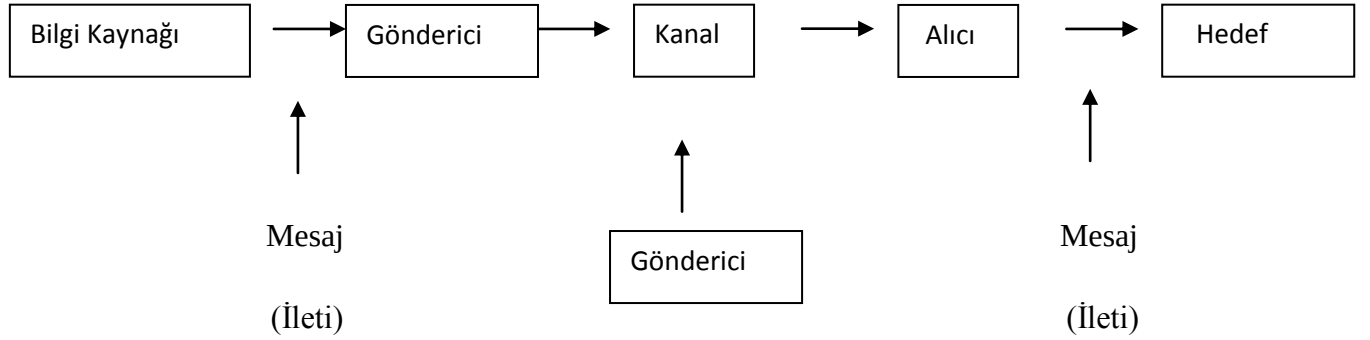
Bütün bu tanımlar ışığında iletişimin, gönderici ile alıcı arasında ki ilişkide oluşan, bir amaç içeren, sözsüz semboller be bireysel anlamlandırmalarla iletilen, karmaşık ve bir o kadar da dinamik bir toplumsal süreç olduğu söylenebilir. İletişim tanımlarına bakıldığında, tüm bu görüşlerin iletişimin insanlar arasında gelişen bir olay olduğu konusunda birleştikleri görülmektedir.

Kişiler arası iletişimle ilgili tüm bu açıklamalara bakıldığında, iletişim kurmanın insanın temel ihtiyaçlarından biri olduğu söylenebilir. Sosyal bir çevre içinde yaşayan her insan, bazen bilinçli bazen de amaçlamadan iletişim kurmaktadır. İletişim halinde bulunan her birey duygu, düşünce, ilgi ve ihtiyaçlarını bir diğer insana çeşitli yollarla aktarmakta ya da kendisine gönderilen mesajları kendi amaçları, ve kurallarıyla anlamlandırmaktadır. Çoğu zaman fark edilmese de kişilerin aralarında kurdukları iletişime göre şekillenen ve kişiden kişiye değişen kurallarıyla bu süreç devam etmektedir.

2.2.2. İletişim Modelleri

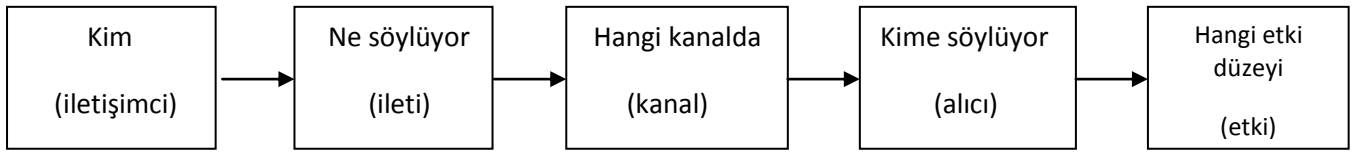
McQuail ve Windahl (1994)'a göre iletişimle ilgili araştırma etkinlikleri, pratik kavramları incelemekle başlamış, sosyoloji, psikoloji ve yöntem bilimdeki gelişmelerle, özelliklede istatistik bilimi ile sosyal araştırma ve deney kullanımının artmasıyla desteklenmiş, bu gelişmelerle birlikte model geliştirme çalışmalarını içeren araştırmalar değerlendirilmeye başlanmıştır. Myers ve Myers (1992), 'gönderici, mesaj, alıcı' şeklindeki klasik iletişim modelindeki görüşleri tartışmaktadır.

İletişim modelleri ile ilgili yapılan tartışmalarda üzerinde önemle durulan modellerden biri de Shannon ve Weaver'in 1947'de geliştirdikleri 'matematiksel model' dir. Bu modelde iletişim süreci, tek yönlü ve doğrusal olarak tanımlanmıştır. Model gürültüyü de içeren beş bileşen üzerine oturtulmuştur (Akt., McQuail ve Windahl 1994)

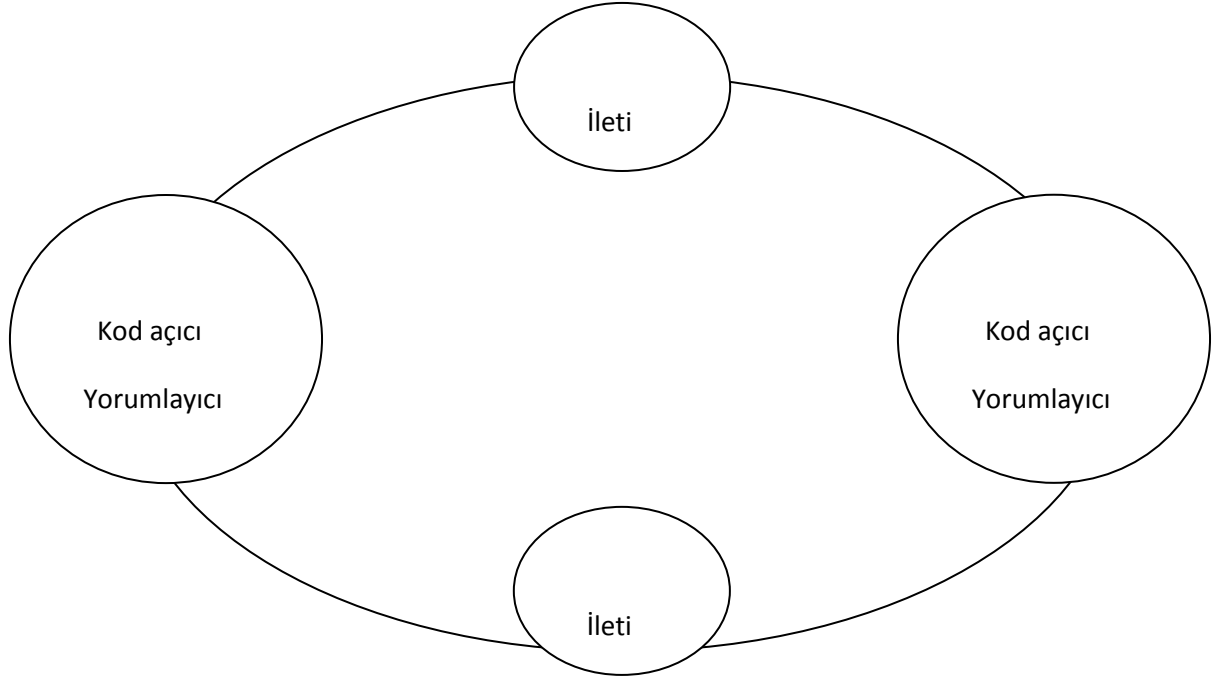
Şekil-1 Shannon Ve Weaver (1947)'in İletişim Modeli (Akt, Myers ve Myers 1992; McQuail ve Windahl 1994).

Lasswell (1948)'in modelinde ise bu görüşlere etkilenme eklenmiştir. Modelde, iletişim eylemini tanımlamak için bazı sorulara uygun yanıtlar alınması gerekmektedir.

Şekil-2 Lasswell (1948)'in Modeli (Akt, Myers ve Myers 1992; McQuail ve Windahl 1994).

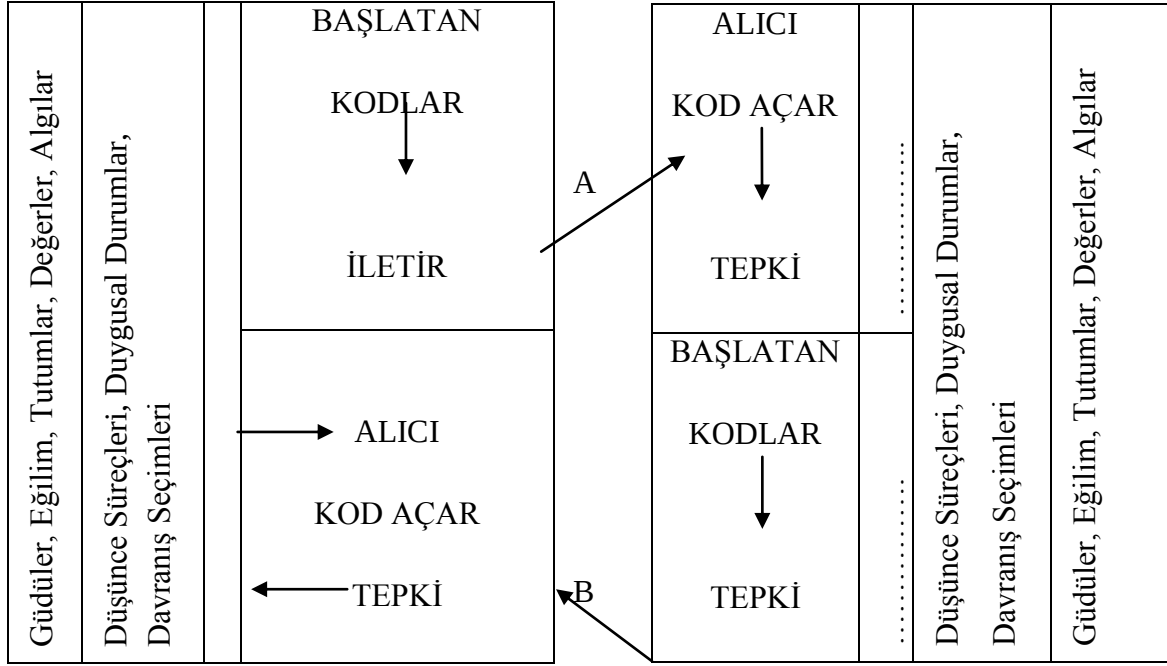
McQuail ve Windahl (1994), gönderici ve alıcı arasında dairesel bir model olan Osgood ve Schramm (1954)'ın modelini aktarmaktadırlar.

Şekil-3 Osgood ve Schramm (1954)'ın Dairesel Modelini (Akt, ; McQuail ve Windahl 1994).

Modelde, işlevsel olan bölümler eşit olarak gösterilmiştir ve bu bölümler benzer işlevi yerine getirmektedirler. Buradaki kavramlar; yorumlayıcı, kod açıcı ve kodlayıcıdır. Kodlama işlevi, göndericide, kod açma işlemi ise alıcıda aynı işleve sahiptir. Daha önce sunulan iletişim modellerine göre bu model iletişimi dairesel bir süreç olarak göstermesi ve çift yönlü olması nedeniyle önem kazanmaktadır.

Voltan 1985 de ortaya koyduğu ve Mc. Whirter ve Voltan-Acar (2005)'ın sundukları iletişim modelinde ise gürültü ve geri bildirim öğelerine yer verilmemiştir. Ancak kişiler arası iletişimde etkili olan 'kişi içi' öğeleri (güdüler, eğilim, tutumlar, değerler, algılar) sunması açısından önemli bir modeldir.

Şekil-4 Voltan (1985)'ın (Akt. Mc. Whirter Ve Voltan-Acar 2005) Kişiler Arası İletişim Modeli.

Bu modelin incelenmesi, iletişimi anlamada önemli olan birçok temel kavramı ortaya çıkarmaktadır. Birincisi, kişiler arası iletişimde her birey, hem alıcı hem verici rolündedir. İkinci olarak, bir kişinin bir noktada aldığı mesaj, bireyin duygu düşünce ve davranışlarını ve sonuç olarak da ne zaman, nerede iletişim kuracağını etkiler.

Johnson (1993), Shannon ve Weaver ile Osgood ve Schramm'ın iletişim modellerini birleştiren ayrıntılı bir kişiler arası iletişim modeli tasarlamıştır. Bu model hem çift yönlü hem de döngüsel olması nedeniyle diğer modellerin sınırlılıkları taşımamaktadır.

Johnson (1993), iletişim modelini yedi aşamayla tanımlamaktadır. İki insan arasında iletişimin meydana gelmesi için bu aşamalardan geçmesi gerekmektedir. (Akt. Demirci, 2002). Bunlar:

1. Mesajı gönderenin amaçları, düşünceleri, duyguları ve karar verdiği davranış mesajın içeriğini etkiler.
2. Göndericinin amaç, duygu ve düşünceleri mesajda şifrelenerek uygun bir şekilde oluşturulur.
3. Gönderici tarafından mesaj alıcıya gönderilir.
4. Mesaj kodlanır.
5. Alıcı mesajın kodunu çözerek anlamını yorumlar. Alıcının mesajı yorumlanması, mesajın içeriğini nasıl anladığına bağlıdır.
6. Alıcının yanıtı yorumladığı mesaja ilişkindir. Gürültü, iletişim sürecine karışan, iletişimi bozabilecek herhangi bir öğe olarak kabul edilmektedir. Gönderici için gürültü, mesajın ifade ediliş biçimi, dilin uygunluğu, bakış açısı ve tutumları olabilir.
7. Alıcı içinse geçmişi ve süreci çözümlemesini etkileyen yaşantıları olabilir.

Cüceloğlu (2001), bu görüşlerden hareketle bir kişiler arası iletişim modeli tasarlamış ve bu modelde yer alan öğe ve süreçleri de tanımlamıştır. Cüceloğlu modelinde önceki modellere sunulan iletişim öğelerinin tümünü kapsar. Ancak burada kaynağın kendine geri bildirim verebilmesi ve kanalın tek olması sözkonusudur.

Olumlu İletişim: Mesajı yollayan sözel olarak yolladığı iletilerden, bir başka deyişle, kod açanın, olumlu şekilde etkilenmesi için yollanan mesajlar olumlu iletişimi oluşturur. Böylece, yollanan mesajdan dolayı mesajı alan kişi bir başka deyişle kod açan kişi olumsuz etkilenmez, benlik saygısı zedelenmez (Voltan-Acar, 2012a, s.51). Bir başka ifadeyle, karşıdaki bireye saygı duyarak ve onu önemseyerek konuşup onu dinlemeye hazır olduğunu göstermektir.

Olumsuz İletişim: Mesajı yollayanın sözel olarak yolladığı iletilerden, mesajı alan bir başka deyişle kod açanın, olumsuz şekilde etkilenmesi söz konusudur. Dolayısıyla, bu etkilenme sonucu, mesajı alan kendini suçlu aşağı hissedebileceği gibi,

karmaşa yaşayabilir, boşluğa düşebilir ya da yollanan çiftli mesaj sonucu ne istenildiğini ne yapması gerektiğini anlamadığı için ne yapsa lanetlenmiş olur (Voltan-Acar, 2012a, s.73). Olumsuz iletişim örüntülerini Mc Whirter ve Voltan-Acar, (2005, s.97) dörde ayırmıştır. Bunlar; suçlamak-kusur bulmak, yatıştırmak-teskin etmek, hesaplamak-hissetmek ve dikkati dağıtmaktır. Dolayısıyla, iletişimde olunan bireye değer verilmediği söylenebilir.

Güvengenlik her iki yöne doğru uzayan bir doğru olarak kabul edildiğinde bir ucunda çekingenlik, diğer ucunda saldırganlık yer almaktadır (Şahin, 2007)

Kişinin bu iki uç noktanın hangisine daha yakın davranacağını, toplumda aldığı rol, içinde yaşadığı kültür, kişisel davranış biçimleri belirler (Terakye, 1993). Elbette herkes, her zaman aynı şekilde davranamaz; yani doğrunun her iki yönünde hareket edebilir; ama hedef, güvengenlik olmalıdır (Tanış, 1993, s.71-78).

Kaplanoğlu'nun (2006) aktardığına göre; İnsanlararası ilişkilerdeki davranışlar Bond tarafından dört gruba ayrılmıştır:

1. Çekingen davranış (atılğan olmayan, pasif davranış)
2. Saldırgan davranış (agresif)
3. Dolaylı davranış (yönlendirme davranışı, manipülatif)
4. Güvengen (Atılğan) davranış (assertivite, güvenli davranış)

Bu sınıflandırma kişilik yapısının sınıflandırması olmayıp, bireysel iletişim örneklerini sınıflandırmak için kullanılmaktadır.

Çekingen Davranış:

Çekingen davranış, kişinin kendi duygularını, gereksinimlerini, düşüncelerini inkâr etmesi, kendi haklarına önem vermemesi veya başkalarının kendi haklarını ihlal etmesine izin vermesidir. Çekingen kişiler, genellikle kendi görüşlerini veya düşüncelerini ifade için isteksizdirler (Ayaz, 2002; Bal, 2003; Timuçin, 2005). Menteş'in (2007) aktardığına göre; Deluty davranış listesinde, çekingenliğe ilişkin davranış biçimlerini;

1. İsteklerini ifade etmeyi becerememe,
2. Makul olmayan istekleri reddetmeyi becerememe,
3. Uygun olmayan davranışlar objektif biçimde bakmayı başaramamak,
4. Eleştirilere aşırı duyarlı olup, tepki göstermeme,
5. Yersiz ağlama,
6. Duygu ve heyecanlarını açıklamada güçlük çekme,
7. Kendisi için diğer insanların karar vermesine izin verme, olarak belirtmiştir.

Çekingen davranış yoluyla iletişim kuran kişiler, duygularını ve isteklerini saklama eğilimindedir. Bu kişiler sosyal ve profesyonel ilişkilerinde olumlu veya olumsuz duygu ve düşüncelerini ifade etmede güçlük yaşamaktadır. Çekingen bireyler çoğunlukla susmayı tercih ederler ya da “ ben önemli değilim”, “ bana aldırmayın”, “duygularım önemli değil”, mesajları veren sözel veya sözel olmayan ifadeler kullanırlar.

Çekingen davranışlar sergileyen kişilerin beden ifadeleri de kendilerine güvensizliklerini anımsatmaktadır. Göz iletişiminden kaçınıp yavaş ve alçak sesle konuşurlar. Onaylamadıkları bir durumla karşılaştıklarında, yatıştırıcı rol oynarlar, yaşanan sorunda kendi sorumluluğunu anlamak istemezler, diğer kişinin sorunu çözmesini beklerler ve çatışmaktan kaçınırlar. Kendini, çaresiz, güçsüz, kısıtlanmış, sinirli ve endişeli hissederler. Kötü izlenim bırakma ya da aptalca görünme korkusu ile kendilerini ifade etmezler. Başkalarının kendilerinden daha iyi bilmeleri zorunluymuş gibi hissederler. Söyleyeceklerini unuturlar. Özür dileyici biçimde konuşurlar.

Çekingenler, gerçekten ne demek istediklerini söylemezler, birçok özür dileyici kelimeler kullanırlar, insanların onlara söylemeden ne istediklerini anlayacaklarını umarlar. Çekingen olanlar, nadiren arzu ettikleri hedeflere ulaşırlar, kendine acır ve hiç kimsenin onu bu çileli hayattan kurtaramadığını düşünüp dururlar. Kendilerini inkâr eder, başkalarının kendilerini seçmesine izin verirler. Bu özellikleri nedeniyle amaçlarına ulaşamaz, çabuk incinir, engellenme ve kaygı yasarlar. Diğerlerine ve kendilerine kızgın olurlar. Çekingen davranış uzun süre devam ederse saldırganlık

patlaması olur. Diğer insanların ne düşündüğü konusunda yanlış kanıya varabilirler. Çekingen davranışlı bireyler, ilişkide oldukları kişilerin kendi yanlışları üzerinde odaklandıklarını sanırlar (Voltan,1980b; Tangney ve diğ. 1996, s.797-809; Yıldız, 2006; Şahin, 2007; Albert ve Emmons, 2002; Aştı 1995, s.55-59; Bal, 2003; Özkan, 2004; Tataker, 2003).

Çekingen davranışları olan bireylerin başkalarını incitme korkusuyla isteklerde bulunmakta ve hayır demekte güçlük yaşadıkları ve bu özellikleri nedeniyle başkaları tarafından sık sık kullanıldıkları, hedeflerine ulaşmakta güçlük çektikleri, bireysel haklarını koruyamadıkları ve kullanamadıkları belirtilmektedir (Adana, 2004; Albert ve Emmons, 2002; Aştı, 1995, s.55-59; Bal, 2003; Özkan, 2004). Bu durumda çekingenlik özelliğine bağlı olarak kişilerarası ilişki tarzlarında çabuk manipülatif edilme olasılıklarının artabileceği söylenebilir.

Sonuç olarak; çekingen davranış gösteren kişilerin genellikle hedefleri gerçekleşmez ve kendilerini incinmiş, anksiyeteli ve engellenmiş hissederler (Tanığ, 1993, s.71-78). Bir başka ifade ile çekingen davranış gösteren bireyler başkalarına bağımlı, dış güdümlü yaşamakta ve kendi karar mekanizmalarını çalıştıramamaktadırlar. Dolayısı ile kişilerarası ilişki tarzı olarak manipulatif veya kaçınan tarzı kullandıkları söylenebilir.

Saldırgan Davranış:

Saldırgan olmak, kendini korumak adına başkalarının haklarına zarar verecek biçimde davranmaktır. Saldırgan davranış; bireyin bir başka bireyle iletişimde duygularını, gereksinimlerini ve düşüncelerini ifade etmesi, kendi haklarını savunması fakat diğer bireyleri küçük düşürmeye çalışmasıdır (Bal, 2003; Üstün ve Yavuzaslan, 1995, s.42-46).

Saldırgan davranış genelde cezalandırıcı, düşmancıl, suçlayıcı ve aşırı talepkardır. Saldırganlık doğrudan ifade edildiğinde, tehdit edici olabilir ve hatta fiziksel bir saldırıyı bile içerebilir. Dolaylı yolla ifade edildiğinde ise, alaycılık, dedikoduculuk şeklinde ortaya çıkabilir (Tataker, 2003). Bir başka ifade ile bu bireyler saldırgan tutumunu kişilerarası ilişki tarzı olarak alaycı tarz veya öfkeli tarz olarak gösterebilirler.

Menteş'in (2007) aktardığına göre; Deluty davranış listesinde, saldırganlığa ilişkin davranış biçimlerini;

1. Fiziksel saldırı (vurma, itme, ısırma vs.),
2. Sözel saldırı (alay etme, küçümseme vs.),
3. Başkalarına uygun olmayan jestlerde bulunma (birine dil çıkarmak vs.),
4. Başkalarının adına karar verme,
5. Bir tartışmada birinin üstünlüğünden yararlanarak ezmeye çalışma (bağırıp çağırma, yüksek sesle konuşma vs.),
6. Diğer insanlara emir verir gibi konuşma,
7. Gereksiz ya da uygunsuz istemlerde bulunma,
8. Uygunsuz zamanlarda yüksek sesle konuşmak ya da haykırmak nara ya da çığlık atmak olarak belirtmiştir.

Saldırgan davranış içinde olanlar amaçları doğrultusunda kısa vadede elde ettikleri başarıları genellerler ve kendilerini çevrelerindeki tuttuğunu kopartan biri olarak tanıtır. Oysa bu insanlar uzun vadede amaçları açısından kazançlı değildir. Kimse yakın çevresinde bu insanları bulundurmaya tercih etmez ve saldırgan tavır içindeki bu kimselerin karşısına kendileri gibi saldırgan insanların çıkması ile istenmeyen sonuçlar doğabilir (Buzlu ve Küçük, 2006, s.7-16). Bunlar başkalarını hiçe sayarak amaçlarına ulaşırlar (Voltan, 1980b).

Zaman zaman herkes saldırgan olabilir ancak bazı insanlar saldırganlığın uygun olmadığı durumlarda bile çok kolay saldırgan olurlar. Bu, diğer insanların onlara savunmacı bir şekilde tepki vermelerine neden olabilir. Genellikle saldırgan bir yapı nedeniyle diğer kişilerle geçinmeleri zordur. Saldırgan kişiler sadece kendi amaçlarını gerçekleştirmeyi isterler fakat davranışlarından dolayı sıklıkla sonucunda acı, suçluluk ve yalnızlık hissederler (Ayaz, 2002; Bal, 2003; Timuçin, 2005). Bir başka ifade ile saldırgan davranışları insanları o an için rahatlatmakla birlikte sonradan kişide yaşattığı pişmanlık duygusunun verdiği rahatsızlık olumsuz bir etki oluşturur.

Saldırgan bireyler genellikle savunucudurlar ve başkalarına çatarak bu savunuculuğu kapatırlar. Çevreyle kurduğu ilişkilerde saldırgan tavrı benimsemiş olan bireyler konuşma ve tavırlarında kendilerini yüceltir, başkalarını suçlar veya küçük görürler. Başkaları adına seçim yapmakta sakınca görmez, kolayca tehdide yönelir, karşısındaki insanların duygularını göz önüne almazlar. Bu bireylerden sıklıkla duyulan söz “ben açık sözlüyüm, ben doğruyu söylerim”dir. Oysa gerçeği söylemek için, ilgili kişilerin duygularını incitmeyecek yollar her zaman bulunur. Bu bireylerin davranışlarının en önemli özelliği “tepkici” olmalarıdır. Hep başkalarına bir şeyler “göstermek”, “ispat etmek” için hareket ederler. “Ben onlara gösteririm”, “görsünler bakalım nasıl oluyormuş” ifadelerini sık kullanırlar. Çoğunlukla “sen” dilini kullanırlar. Bu bireylerde üstünlük havası, küstah ve alaycı tavır yaygındır. Karşılarındaki bireylerde kaçma ya da savaşma tepkisi ortaya çıkarırlar (Kaplanoglu, 2006; Şahin, 2007). Bu bireyler sen-dili kullanırlar (Voltan-Acar, 2012a).

Saldırgan davranışlarda bulunan kişilerle yakın ilişkiler kuramaz ve duygularını özellikle öfkelerini yanlış biçimde ifade ederler. Saldırgan kişi kendi haklarını koruyup, ihtiyaçlarını karşılayabilir. Ancak bunu yaparken sıklıkla başkalarının haklarına, duygularına, benlik saygısına zarar verir. Saldırgan davranış gösteren bireyler emir verici tutumları ve öfkeli davranışları nedeniyle iletişim kurmaktan kaçınılan kişilerdir. Bu tutumdaki bireyler, çevrelerine güvensizdir, rekabet içindedir, ilişkilerinde diğer kişilere karşı kazanmaya odaklanmışlardır. Sözel ifadelerinde olduğu kadar beden ifadelerinde de karşılarındaki kişileri tehdit edici mesajlar vermektedirler. Tüm bu tutumlar bireylerin çevreleriyle ilişkilerinin bozulmasına ve onların güveninin sarsılmasına neden olur. Saldırgan davranışlar nedeniyle çevresiyle olumlu ilişkiler kuramayan kişilerin düşeceği yalnızlık ve öfke duygusu sonuçta bir kısır döngü yaratır. (Adana, 2004; Albert ve Emmons, 2002; Aştı, 1995, s.55-59; Bal, 2003; Özkan, 2004). Bu bireyler, emir vermek, uyarmak, gözdağı vermek, ahlak dersi vermek, öğüt vermek, çözüm ve öneri getirmek, alay etmek, avutmak, sınamak, çapraz soru sormak vb. gibi daha çok iletişim engellerini kullanırlar (Gordon, 1993). Dolayısıyla, saldırgan davranış göstererek iletişim kuran bireylerin kişilerarası ilişkilerinde öfkeli veya baskın tarzları kullanabileceği söylenebilir.

Dolaylı Davranış

Başkalarının haklarına saygı gösterir gibi görünüp saygı göstermemedir. Bu davranışı sergileyen diğer kişilerin kendilerini suçlu hissetmelerini sağlamak ya da reddedici mesaj vermektense unutturmayı seçen davranışlar gösterirler. Kişisel görüşlerini açıklamaktan çok başkalarının fikirlerinin arkasına saklanmayı tercih ederler. Kendi gereksinimlerini karşılamak için başka insanların enerjilerini, yeteneklerini kullanırlar. Duruma ve kişiye göre değişkendir (Ayaz, 2002). Öfkelenedikleri zaman çeşitli hilelerle intikam almaya çalışırlar. Bunu öyle yollardan yaparlar ki, öfke yönettikleri kişiler, onların kendilerine öfkelenmiş olduğunu anlayamazlar (Yıldız, 2006). Bir başka deyişle ne zaman hangi davranışın hangi duygu ile gerçekleştirdiğini karşısındaki insan bilemez. Kişilerarası ilişkilerinde kaçınan tarz kullanabilecekleri gibi alaycı tarzda benimseyebilirler. Bu durumda kişilik örüntüsünde psikolojik belirti olarak pasif agresif özellikler gösterebilecekleri söylenebilir.

Oldukça karmaşık olan bu davranış çeşitli şekillerde kendini gösterir (Kaplanoğlu, 2006). Bunlar;

- Diğerlerinin güçlülüğünden yola çıkmak: Övmek, abartmak.
- Diğerlerinin zayıflığından yola çıkmak: Küçümsemek, suçluluk yaratmak.
- Ortama ilişkin özellikleri kendi yararına kullanmak: Gereklik ve kuralları kendine uygun olarak yorumlamak ve uygulamak.
- İsteğinin yerine gelmesini sağlayacak oyun yaratmak: Kendini maskeleyerek açık yürekli oynamak, belirsizlik ve çatışma yaratarak kendine ihtiyaç duyulmasını sağlamak, diğer bireylerin çıkarını öne sürerek çıkar sağlamak.

Bu kişilerin bedenleri hafif geriye doğru çekilmiştir. Aşırı arkadaş canlısı ve kur yapar görünümündedirler. Konuşurken karşısındakini rahatsız edecek kadar yakınlaşır ya da iletişim kuramayacak kadar uzaklaşırlar. Göz, ağız, dudaklarını anlamlı biçimde oynatarak dolaylı şekilde eleştirirler, göz temasları duruma göre değişir, ses tonları imalı ve tehditkârdır, hareketlerinde koruyuculuk, naziklik, kur yapıcılık dikkati çeker (Ayaz, 2002).

Atılğan (Güvengen) Davranış

Güvengen (atılğan) davranış; çekingen, saldırgan ve dolaylı davranışlara alternatiftir (Bal, 2003; Yeşilyaprak ve Kısaç, 1999, s.12-18). Güvengenlik (atılğanlık) sözcüğünün birçok çağrışımı olabilir. Atılğanlık, Türkçe'ye "kararlılık", "girişkenlik", "güvenli davranış" terimleriyle çevrilmiştir (Yıldız, 2006; Şahin, 2007). İngilizcede assertive sözcüğünü Voltan (1980b) de atılğanlık olarak çevirmiştir. Assertive kelimesini Voltan-Acar (2012b) "Dictionary of Psychological Counseling and Guidance Terms"de "güvengen" olarak yer almaktadır. Buzlu ve Küçük (2006)'da ise "usulüne göre ya da açıkça söylemek", "hak talep etmeye eğilim", "özgürce davranmak" ve "savunma ya da koruma" olarak kullanır.

"Assertive" olan bireyin kendine güveni vardır. Dolayısıyla "assertiveness"i atılğanlık olarak çevirmek pek doğru olmaz. Atılğanlık yerine güvengenlik sözcüğü daha doğru olur. (Voltan-Acar, 1989). Türk dilinde gen-gan, ken-kan ekleriyle türetilmiş sözcükler bulunmaktadır. Öyleyse, aynı yolla güvenmekten güvengen, güvengenlik sözcükleri üretilebilir (Voltan-Acar, 1995). Bu çalışmada da atılğanlık kelimesi yerine güvengenlik kelimesi kullanılmıştır.

Webster sözlüğünde, güvengenlik, başka bireylerin haklarını çiğnemediği kendi haklarını savunabilmek, duygu, düşünce ve inançlarını uygun yollarla ifade edebilmek, bilinçli ve yapıcı iletişim kurmak anlamına gelmektedir (Buzlu, 1999, s.339-344; Kaplanoğlu, 2006). Ancak güvengenliğin (atılğanlığın) bilimsel dilde anlamı kısaca "kendini ifade edebilmek" olarak tanımlanmıştır (Ayaz, 2002; Yeşilyaprak ve Kısaç, 1999, s.12-18).

Güvengenlik, kişinin başkalarının da haklarını dikkate alarak duygularını, gereksinimlerini ve düşüncelerini ifade etmesi ve kendi haklarını da korumasıdır (Buzlu, 1999, s.339-344; Tanış, 1993, s.71-78). Güvengen olma kendini açıkça ve sakince ifade edebilme ve aynı zamanda "duyulma" demektir (Tanış, 1993, s.71-78). Kısaca, birisinin yükünü omuzlarında hissettiğinde ve bu yükün altında duygular ezildiğinde, acı duymaya ve girişimde bulunmaya hakkı olduğunu düşünmektir. Güvengenlikte ilke, hem kişinin kendi bütünlüğünü hem de diğer kişinin bütünlüğünün sürdürülmesidir (Ayaz, 2002). Bu bireylerde ben-dili kullanırlar (Voltan-Acar, 2012a).

Kaplanoglu'nun (2006) aktardığına göre; Poussard güvengenliğin, gerçekten diğerini dikkate almaya ve açıklığa dayandığını; konu ne kadar zor olursa olsun karşısındakine sakinlikle hitap etmek şeklinde kendini gösterdiğini, büyük ölçüde doğallık içerdiğini bildirmiştir. Bir başka deyişle aynı zamanda kendini yapıcı bir şekilde ortaya koymak, diğerlerinin haklarına saygı göstererek kendi haklarını korumak, kişisel yaşamına, fikir ve isteklerine sahip çıkmanın, yakın çevre ile iyi ilişkiler kurmanı, atılganlığın kapsamı içinde olduğunu belirtmiştir.

Sosyal anlamda güvengenlik (atılganlık); kim olduğu, nasıl yaşadığı, ne yaptığı ve de ne istediği hakkında başkalarıyla iletişim kurabilme ve kendi hakkında konuşurken rahat olma yeteneğidir (Üstün ve Yavuzaslan, 1995, s.42-46; Batmaz ve diğ. 1999, s.173-183). Bir iletişim biçimi olarak kabul edilen “güvengenlik (atılganlık)” kavramının dünyada 1970'lerden itibaren araştırma ve makalelerde incelemeye başlandığı görülmektedir. Atılganlığı anlatan ve inceleyen farklı modellerde değişik tanımlar vardır (Buzlu, 1999, s.339-344).

“Assertive” kavramını ilk defa Wolpe; arkadaşlık, etkin olma ve duyguların anksiyetesiz ifade edilmesi anlamında kullandığını, bildirmiştir. Wolpe'a göre assertive, sadece agresif davranışın çok ya da az olduğunu göstermez aynı zamanda arkadaşça, sevecen ve anksiyetesiz duyguları da ifade etmektir (Buzlu ve Küçük, 2006, s.7-16). Alberti ve Emmons'a göre güvengenlik (atılganlık); kişinin ilgi ve merakını araştırmada, anksiyete yaşamaksızın kendini ifade etmede, duygularını dürüstçe açıklamada ve başkalarının haklarını yadsımaksızın kişisel haklarını korumada bireylerin eşitliğini ve yeterliliğini geliştiren kişilerarası davranış biçimidir (Alberti ve Emmons, 2002).

Eğer kişilerin duygularını iletme becerileri yeterli değilse gereksinimlerini karşılamakta güçlük çekerler (Voltan, 1980b). İnsanların sahip oldukları, bazı kişisel özellikler bulunmaktadır. Bu kişisel özelliklerin bazıları eğilim olarak doğuştan gelmektedir. Bazılarıysa, sonradan öğrenilir. İşte, güvenlik de, hem doğuştan gelen özellikleri, hem de sonradan öğrenmeyle elde edilen nitelikleri içinde taşıyabilir. Dolayısıyla, güvengenlik eğilimi olan kişiler, bu özelliği daha çabuk uygular, ya da daha çabuk öğrenir. Güvengenliğin öğrenme boyutunu da güvengenlik becerisi

oluşturur. Güvengenlik becerisi öğretilir; bu güvengenlik eğilimi olanlarca daha kolay olur.

İnsanların gereksinimlerini karşılamak için kullandıkları değişik iletişim biçimleri onların davranış örüntüsünü oluşturur (Voltan, 1980b). Şöyle ki, bazı bireyler çekingendirler, amaçlarına ulaşamazlar, gereksinimlerini karşılamakta güçlük çekerler. Bu nedenle de, çoğu kez ya öfkeyle ya da yetersizlik kaygısıyla doludurlar. Bazılarıysa çevreyle ilişkilerinde, saldırgandırlar; yani istedikleri amaçlara ulaşmak, gereksinimlerini karşılamak için başkalarını küçük görme, dikkate almama eğilimi gösterirler (Mc Whirter ve Voltan-Acar, 2005, s.187).

Buzlu (1999) derlemesinde, Angel ve Petronko'nın ise güvengenliği, kişinin kendi haklarına olduğu kadar diğerlerinin haklarına da saygı gösterdiği açık, dürüst ve dolaysız bir iletişimdir şeklinde tanımladığını bildirmiştir. Buzlu ve Küçük'ün (2006) aktardığına göre; Balzer-Riley assertiv iletişimi, kişinin diğer kişilere ve kendisine saygısını gösteren olumlu, hoş, açık bir biçimde rahat ve güvenli olarak düşünce ve duyguları ifade etme yeteneği olarak ifade etmiştir.

Butler ise, güvengenliği kendini dürüst olarak dört alanda ifade etmek olarak tanımlamıştır. Bu dört alanı; olumlu duygular, olumsuz duygular, sınırları belirleme (hayır demeyi bilmek) ve çekinmeden konuşma veya ricada bulunma olarak ifade etmiştir (akt. Özdağ, 1999). Bandura güvengenliği, kişinin kendini ifade edebilme yeteneği olarak; Lazarus ise; atılgağı, kişinin kendi düşüncelerini, duygularını özgürce söyleyebilmesi olarak tanımlamıştır (Tateker, 2003).

Güvengen davranışın sistematik olarak gözlenmesiyle, birçok davranış bilimcisi, güvengenlik eylemini oluşturan öğelerin var olduğu sonucunu çıkarsamıştır. Bu öğeler şöyle sıralanabilir: Gözle iletişim, beden duruşu, jestler, yüz ifadesi, ses tonu, zamanlama, içeriktir. (Voltan-Acar, 2012a, s.136-138).

Timuçin'in (2005) aktardığına göre; Hull ve Schroeder, Kelly ve ark, Woolfolker ve Dever'in güvengen davranışın güvengen olmayan davranıştan net bir şekilde üstünlük göstermediğini belirtmişler ve güvengen (atılğan) davranışları daha az nazik, daha düşmanca ve karşı taraf açısından daha az tatmin edici olarak tanımlamışlardır. Bireylerin becerilerindeki gelişme, ilgilendikleri şeylere daha çabuk

ulaşma, fırsatları değerlendirme ve duygusal olarak daha fazla çevreye uyum sağlamalarına yardımcı olur. Bireylerin toplumsal yaşamlarında başarılı olmaları daha etkili iletişim becerileri kazanmalarını sağlar, daha etkili iletişim becerileri de başarıya götürür (Voltan-Acar, 2003). Gvengenlikten kişisel etkililik olarak da söz edilmektedir, başka bir deyişle birey kişiler arası ilişkilerinde ne saldırganca davranır, ne çekingendir, ne de içine kapanıktır ama iletişimde bulunurken etkilidir.

Sosyal gelişimin temelini oluşturan ve en önemli davranış şekillerinden birisi olarak kabul edilebilecek atılğanlık, insan ilişkilerinde temel bir davranışsal özelliktir. Güvengen yani atılğan bireyler, haklarının farkında olup diğerlerinin haklarına da saygı gösterirken, olumlu ve olumsuz düşüncelerini açık ve drşt ifade edip, kendi davranış, duygu ve düşünceleri için tüm sorumlulukları alabilirler (ksz, 2004, s.147-156).

Gvengenlikte başkalarına bilgi sorma, kendini tanıtma gibi ilişkileri başlatıcı davranışları ve başkalarının davranışlarına tepki vermeyi içeren bir yanıt vardır. Güvengenlik (atılğanlık), bir beceridir, birinin sahip olduğu ya da yoksun olduğu bir özellik değildir. İki tür saygı içerir. Kendine saygı; kişinin kendi ihtiyaçlarını belirlemesi ve haklarını savunmasıdır. Diğerlerine saygı; kişinin diğerlerinin ihtiyaçlarına ve haklarına saygı göstermesidir (Kamaraj, 2004).

Bu tür davranış içinde olan insanlar ilişkilerinde kendini ve gerçek duygularını açıkça ortaya çıkarır ve başkalarının kendisini istismar etmesine izin vermez. Başardığı bir işi konuşmaktan, eğer durum gerektiriyorsa kendini övmekten ekinmez. Ancak bunları yaparken başkalarını suçlamaz, küçümsemez. Durumun uygun ve gerekli kıldığı gerçekleri ortaya koyar ancak bu arada başkalarının da duygularını hesaba katar. Suçlayıcı ve tehdit edici olmayan bir ifade kullanmaya zen gösterir (Buzlu ve Küçük 2006). Dolayısıyla, seçimlerini kendi amaçları doğrultusunda yapar, başkalarına herhangi bir şey göstermek, ispat etmek gereği duymaz.

Menteş'in (2007) aktardığına göre, Deluty ise davranış listesinde gvengenliğe ilişkin davranış biçimlerini şöyle sıralamıştır. Bunlar;

1. İsteklerde bulunma,

2. Haksızlığa düşman olmaksızın karşı koyma,
3. İltifat etme ve iltifatları kabul etme,
4. Düşünce ve duygularını ifade etme,
5. Sosyal etkileşimi uygun olarak başlatma, sürdürme ve bitirmedir.

Ayaz'ın (2002) aktardığına göre Back ve Back 'a göre altı tip güvenli davranış mevcuttur.

1. Temel Güvengenlik (atılgnlık): İnançların, duyguların ve düşüncelerin, basit ve açık bir biçimde dile getirilmesidir. Sadece “evet” ya da “hayır” olabilir. Genellikle; “Ben istiyorum” ya da “Ben hissediyorum” biçiminde basit cümleler kurmaktır (Tanığ, 1993, s.71-78; Bal, 2003; Ayaz, 2002; Öksüz, 2004, s.147-156).

2. Empatik Güvengenlik (atılgnlık) (kendini başkasının yerine koyabilme, dünyaya onun gözüyle bakabilme): Etkileşimde bulunulan kişiye karşı duyarlı olmaktır. Diğer kişinin durumu ve duyguları hissedilmeye çalışılır ve sonra algılar hakkında yorum yapılır (Öksüz, 2004, s.147-156). İki aşaması bulunmaktadır. Birincisi, karşısındakinin içinde bulunduğu durumu ve duygularını anlamak; ikincisi de, kişinin kendi hakkını kollayan bir şekilde, bu anlayışı dile getirmesidir. Örneğin; “Gerçekten çok çalıştığını biliyorum. Ama arkadaşlığımızın senin içinde değerli olduğunu hissetmek istiyorum. Bu nedenle, ikimizin de birlikte olabileceği bir zaman ayırmanı çok istiyorum (Ayaz, 2002; Bal, 2003; Tanığ, 1993, s.71-78).

3. Uzlaşma Güvengen (atılgn) Davranışı: Kaplanoğlu'nun (2006) aktardığına göre; Paussard bu davranış biçiminin özelliklerini; anlaşmazlık durumlarında hangi noktalarda uzlaşmaya vardığını, karşı tarafın ne istediğini ve bireyin kendi isteklerini ayırtlaştırıp dile getirmesini içerir. Örneğin, “Anladığıma göre A projesinin öncelikli olduğu konusunda hem fikiriz. Simdi siz benden B projesine ağırlık vermeme istiyorsunuz, su anki önceliğimizi gözden geçirmemizi teklif ediyorum”, burada, anlaşmazlığın somutlaştırılması, yanlış anlamaların önlenmesi ve uzlaşmaya davet söz konusudur, diyerek belirtmiştir.

4. Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Güvengen (atılma) Davranış: Herhangi bir davranış dolayısıyla hissedilen rahatsızlık duygusunun, karşı tarafı suçlamadan dile getirilmesidir. Örneğin; “Bu konu ile ilgili konuşmayı senin dönüşüne bırakırsak, is bir sonraki haftaya kalacak, bu benim canımı sıkıyor, istersen cuma öğle yemeğinde görüşelim.” Burada kendi sınırlarını korumak, diğerlerinin de önceliklerini anlamaya çalışmak ve uzlaşma sağlayacak bir tavır göstermek söz konusudur (Kaplanoğlu, 2006).

5. Sonuç Bildiren Güvengen (atılma) Davranış: Karşı tarafın problem yaratan davranışına ilişkin yaşanabilecek sonuçları dile getirmeyi içerir. Örneğin; “Bu durum bir kere daha tekrar ederse, resmi işlemlere başvurmak zorunda kalacağım, bunu yapmak istemiyorum.” Bu ilk bakışta saldırgan bir tutum gibi algılanır, sonucu bildiren kişinin sahip olduğu haklar, bu hakları genelde nasıl kullandığı ve bunun ortamda nasıl karşılandığı önemlidir (Kaplanoğlu, 2006).

6. Soru Yoluyla Güvengen (atılma) Davranış: Kaplanoğlu’nun (2006) aktardığına göre; Paussard bu davranış biçiminin özelliklerini; karşı tarafın ihtiyaç, istek, fikir ve duyguları açık olmadığında, soru sorulmasına veya talepte bulunmaya dayanır. Örneğin; ”Bu sizin için neden sorun oluşturuyor?”, “O halde sizin tercihiniz nedir?”, “Bölümünüzün bu konuda ne hissettiğini öğrenmek isterim.” Burada saldırganlık ve güvengencilik arasındaki sınıra dikkat etmek gerekir, şeklinde belirtmiştir.

2.2.3. İletişim Becerileri

Birey, diğer insanlarla nasıl etkili iletişim kuracağını doğuştan bilmez. Kişiler arası ilişkiler ve grup becerileri, bireyin ihtiyacı olduğunda, birden bire karşısına çıkmaz. Birçok insan basit kişiler arası becerilerin yoksunluğunu hisseder. Karşısındaki insanın duygularını doğru bir şekilde anlamak ve uygun bir biçimde çatışma çözmek istenen becerilerdendir.

Kişiler arası beceri öğrenilmezse, ilişki için başlıca unsurlar olan üretkenlik ve memnuniyet kaybedilir (Johnson 1993). Korkut (1996) ‘a göre insanlar, başarılı ve doyurucu ilişkiler kurdukları zaman mutlu olduklarında iyi iletişim kurmanın yolu olan becerileri öğrenmelerinde büyük yarar vardır.

İletişim, konuşmak ve dinlemek olmak üzere iki süreç içerir. İnsanlar bazen bunların birinde ya da her ikisinde de zorluk çekebilirler. Bazı insanlar konuşmada güçlük yaşar, duygu ve düşüncelerini doğru kelimelerle ifade edemezler. Hoş olmayan bir tepkiyle karşılaşmaktan korktukları için hangi kelimeleri kullanacaklarına karar veremezler. Bazıları ise dinlemekte zorluk çeker, karşısındakinin konuşması bitmeden konuşmayı bölen ya da duyduğunun ötesindeki anlamı ayırt edemeyen insanlar vardır (Walker 2001). Bazı bireylerse, o denli çekingendirler ki, gereksinimlerini başkalarına iletmez ve dolayısıyla amaçlarına ulaşmakta güçlük çekerler (Voltan 1981).

Granvold (1994), iletişim becerilerini sosyal beceriler kapsamında ele almakta ve bu becerilerin kişiler arası ilişkilerde başarıya destek olduklarını belirtmektedir. Kişiler arası ilişkiler ve sosyal destek için dört bilişsel ve beş davranışsal yeterliliği gerekli görmektedir. Bunlar;

A. Bilişsel Yeterlilikler

1. Kişiler arası ilişkilerle ilgili giriş bilgileri: kişiler arası iletişim nedir, neden önemlidir, nasıl geliştirilir, farklı durumlarda gösterilen davranışların uygun olup olmamasıyla ilgili sosyal normlar nelerdir, sorularına yanıt aranmasıdır.
2. Algılama becerileri: iletişimde diğer insanların gönderdiği sözlü ve sözsüz mesajların anlamlarını tanıma ve doğru yorumlamadır (kod çözme).
3. Karar verme becerileri: bir kişiye iletişim için yaklaşıldığında, kişinin sosyal destek için talebini değerlendirmektir.
4. Bilişsel yeniden yapılanma ve yerine koyma becerileri: bireyin kendisinin ya da diğerlerinin davranışları ve reaksiyonlarına alternatif anlamlar ve açıklamalar düşünmesidir. Değiştirme ve yerine koyma becerisi ise, kişinin rahat sosyal ilişki kurmasını ve ilişkilerdeki memnuniyetini engelleyen, yıkıcı ya da işlevsiz düşünceleri ve inançları ile ilgilidir.

B. Davranışsal Yeterlilikler

1. Kendini gösterme becerileri: bireyin sosyal olarak uygun yollarda kendini göstermesi ve diğerlerinden olumlu tepkiler alma beklentisinin artmasıdır.

2. İlişkiyi başlatma becerileri: insanlara yaklaşma, konuşmayı başlatma ve ilişki için öneriler sunma gibi becerilerdir.
3. Basit konuşma becerileri: karşılıklı iletişim kurarak konuşma ve diğerlerini dinlemeyi içeren becerilerdir.
4. İlişkiyi sürdürme becerileri: amaçlanan konuşma ya da etkileşimin sürmesi ve derin ya da açık ilişkiler kurmayı içeren becerilerdir.
5. Çatışma çözme becerileri: iletişimde anlaşmazlıkları ve hayal kırıklıklarını ele alma ile ilgilidir.

Kişiler arası ilişkilerde önemli olan becerileri: sözel ve sözel olmayan iletişimi birlikte kullanma, ‘ben dili’ kullanarak duygu, düşünce ve davranışların sorumluluğunu alma, soru sorma ve tepki verme becerileri olarak sıralanabilir (Myers ve Myers 1992; Johnson 1993; Egan 1994; Granvold; Fisher ve Adams 1994; Devito 1995; Korkut 1996; Hargie 1997; Whirter ve Voltan-Acar 2005; Cüceloğlu 2001).

Mc Whirter ve Voltan-Acar’a (2005) göre kendisinin kötü biri olduğunu hisseden çocuk, kendi öğrenme potansiyellerine ulaşamayabilir. Çocuk, yapılan işe uygun olmayan, benliğe zararlı, olumsuz davranışlar içine girer, çocukların duygusal sorunlarının daha iyi çözülebilmesi için durumu ve\veya durumla ilgili tepkilerini değiştirme yükümlülüğü, ana-babaya, öğretmenlere ve çocukla ilgilenen diğer kişilere aittir. Bu duygusal sorunlar;

Olumsuz Duyuş (Negative Affect)

Eğer çocuk öfkeliyse bunu husumet ve saldırganlıkla ifade eder. Eğer, çocuk korku yaşıyorsa, büyük bir olasılıkla çekingen olur. Birçok psikolojik danışman, çocuğun en büyük korkusunun ana-babası tarafından terk edilme ve sevilmemeye olduğuna inanır.

Düşük Benlik Saygısı

Çocuklarla çalışan çok sayıda, psikolojik danışman, çocuk gelişim uzmanı, sosyal hizmet uzmanı, klinik psikolog, psikiyatrist v.b. gibi kişiler, çocuğun düşük bir benlik saygısına sahip olmasının temel bir problem olduğunu önerir. Olumsuz benlik

kavramını etkisiz hale getirebilmenin bir yolu çocuğu başarı sağlayacağı işlere ve öğrenme yaşantılarına katmaktır. (Mc Whirter ve Voltan-Acar, 2005, s.74-76)

2.2.4. İletişim Becerisi Eğitimi

İletişimle ilgili bilgi ve yeterlilik becerilerinin kişiler arası ilişkilerde başarıya destek olduğu bilinmektedir. Sosyal becerilerin gelişmesi sosyal desteği de artırmaktadır. Deneysel araştırmalar da özel yeterliliklerin sosyal destek için aracılık ettiğini göstermektedir. Araştırmalarda farklı yaş ve farklı problem durumlarında ki bireylere verilen beceri eğitimlerinin etkili olduğu görülmüştür. Soysal beceri eğitimleri, bireylerin sosyalleşmelerine ve dolayısıyla sosyal ilişkilerinde mutlu olmalarına yardımcı olmaktadır. (Granvold 1994)

Son yıllarda kiler arası iletişim becerilerinin geliştirilmesi ve analizi üzerinde durulmakta; bu iletişim becerileri tanımlanmakta ve öğretilmektedir. İyi dinlemeye, etkili iletişime ve yapıcı sorun çözmeye katkısı olan karmaşık davranış dizileri, tanımlanıp açıklığa kavuşturulmaktadır. (Mc Whirter ve Voltan-Acar 2005)

Warren ve Reichle (1992) ‘ ye göre iletişim becerileri eğitimi programının gençlere pratik bir biçimde verilmesi gerekmektedir. bu süreç, sözel iletişimi, sözel olmayan iletişimi (cest ve mimikler) ve iletişim becerisinin kazanılmasının kapsamlıdır (Akt. Yüksel Şahin 1997)

Benlik Saygısının Geliştirilmesine İlişkin Beş Basamak

Fekler (1974), benlik saygısını geliştirmede yararlı olacağına inanılan beş adım önermiştir:

- 1) Çocuk için önemli olan yetişkinler kendi kendilerini övmelidirler,
- 2) Çocuklar, kendi davranışlarını gerçekçi bir şekilde değerlendirmelidirler,
- 3) Çocukların, mantıksal hedefler oluşturmaları gerekir,
- 4) Çocukların kendilerini övmeleri gerekir,
- 5) Çocukların, başkalarını övmeleri gerekir.

Bu basamakları kullanan öğretmenler, benliğe ilişkin envanterler de öğrencilerin benlik algısı puanlarının arttığını bulmuşlardır. Fekler, kendi sisteminin çocuğa benlik

saygısını geliştirmede belirgin yollarla yardım etmeyi içerecek bir eylem programı olduğunu vurgular (akt. Mc Whirter ve Voltan-Acar, 2005, s.76).

Sağlıklı insan ilişkileri kurmada ve geliştirmede uygun duygu ve davranışların gösterilmesi oldukça önemlidir (Batmaz ve diğ. 1999, s.173-183). İletişim esnasında duygu, istek ve ilgiler, değişik iletişim biçimleriyle ifade edilir. Bu yolla birey kendisini anlatmış olur (Kaplanoglu, 2006). Bazı bireyler çevreyle ilişkilerinde saldırgandırlar, bir başka ifade ile istediklerini elde etmek için diğerklerini küçük görme, kırma eğilimi gösterirler. Bazı bireylerse, o denli çekingendirler ki istediklerini elde etmekte güçlük çekerler. Bu nedenle de çoğu kez suçluluk duygusu ya da öfkeyle doludurlar (Voltan, 1980a, s.23-25). Dolayısıyla, iletişim becerilerini sağlıklı bir biçimde kullanamadıkları söylenebilir.

Çeşitli toplumlarda olduğu gibi Türkiye’de de iletişim becerileri yetersiz bireyler bulunmaktadır. İnsanların bir grubu aşırı derecede çekingen, bir kısmı ise fazlaca saldırgandır. Çekingenlik ve saldırganlık özelliklerinin tam ortasında ise sağlıklı iletişimi anlatan, güvengen iletişim özeliği bulunmaktadır. Güvengenlik (assertiveness), kişinin olumlu, olumsuz duygularını karşısındakilerini kırmadan iletebilmesidir. (Voltan, 1980b). Buzlu, (1999) her bireyin bir başka kişinin haklarını çiğnemeksizin gereksinimlerini karşılamaya hakkının olması olarak tanımlar. Bir başka deyiş ile güvengen kişi kendi isteklerinin farkında olarak karşıdaki kişinin de haklarını gözeterek ifadelerini kullanmakta ve davranışlarını düzenlemektedir.

Güvenlik Eğitiminde Kullanılabilecek Yöntemler

1. Modelden Öğrenme (Modelling)
2. Davranışın Prova Edilmesi (Behavioral Rehearsal)
3. Duruma Alıştırma (Coaching)
4. Yeniden Bilişsel Yapılama (Cogniti ve Restructuring)
5. Ev Ödevleri (Behavioral Homework)

Sözü edilen ikisi birbirinin karşıtı olan çekingenlik ve saldırganlığın yanı sıra kişiler arası davranış ve tutum örüntülerinde biri olan güvengenlik (assertiveness), başkalarını küçük görmeden, onların haklarını yadsımadan kişinin kendi haklarını koruyabilme yolu olarak geliştirilen bir çeşit kişiler arası ilişkiler biçimi olarak

betimlenir (Alberti ve Emmons, 1976). Dolayısı ile bu üç özelliğin aralarında karşılaştırmalı olarak bir iliki olduğu söylenebilir.

Çekingen kişi	Güvengen kişi	Saldırgan kişi
Kendini inkâr eder.	Duygularını tanır.	Başkalarını kırarak, hiçe sayarak, kendini geliştirmeye çalışır.
Duygularına karşı dürüst değildir.	Duygularına karşı dürüştür	Duygularını tanımaz. ifade eder.
İstediği amaçlara ulaşamaz.	İstediği amaca ulaşır.	İstediği amaçlara başkalarını kırarak ulaşır.
Başkalarının kendi adına seçim yapmasına izin verir.	Kendisi adına seçim yapar	Başkaları adına seçim yapar.
Öfke duyar, kaygılıdır.	Kendine güvenlidir.	Kendini haklı ve üstün görür.

Şekil-5 Güvengencilik, Çekingenlik ve Saldırganlığın Karşılaştırılması

Alberti ve Emmons, (1976) “Your Perfect Right” San Lois. Obispo:Impact ‘dan uyarlanmıştır (Mc Whirter ve Voltan-Acar, 2005, s.192).

Kişilerarası ilişkilerde, taraflardan her biri kendi alışlagelmiş tarzını elinde tutar ancak aynı zamanda, diğer kişinin tarzına uyum sağlamak üzere hareket eder (Sadler ve Woody, 2003, s.80-96). Kişilerarası tarz ise Buss ve Craik’e (1983, s.105-126) göre,

bireyin belirli bir durum karşısında gösterdiği davranıştan farklı olarak, çeşitli ilişki ve durumlarda genel olarak sergilediği temel davranış eğilimi ve kişilik örüntüsüdür. Bireylerin kişilik tarzlarının, kişilerarası etkileşimlerindeki uyumluluklarını etkilemesi kaçınılmazdır (Kiesler, 1983, s.185-214).

Kişilerarası ilişkilerde bilişsel şemalar önem taşımaktadır. Bilişsel şemalar, kişilik ile bağlantılı bilgilerin depolanması, organize edilmesi, bütünleştirilmesi, yönlendirilmesi süreçlerinde yapısal düzeyde etkilidirler. Safran ve Segal (1990) bilişsel yaklaşım çerçevesinde, şema kavramını genişletme çabaları içine girmişlerdir. Kendini değerlendirme sorunlarını da içine alacak şekilde kişilerarası şema kavramını ileri sürmüşlerdir. Kişilerarası şema, kişilerarası yaşantıdan gelen, ben ve diğeri arasındaki etkileşimin genel bir temsilidir. Benliğin kişilerarası bir bağlam geliştirmesi, kişilerarası olayların bilişsel temsillerini içerdiğini göstermektedir. Kişilerarası şema, ilişkiyi devam ettirmeye yönelik bir program olarak düşünülebilir. Kişilerarası ilişkinin devamına yönelik amaçlar, eylem planları ve eğer-o zaman (if-then) bağlantılarını içeren bilgi, kişilerarası şemaya kodlanmaktadır (Karlı, 2008). Dolayısıyla, kişilerarası şema kavramının, aynı zamanda benlik algısı ve diğerleri algısı arasındaki ilişkiyi açıklamaya yardım ettiği söylenebilir.

Sosyal etkileşimin daha özel bir şekli olan kişilerarası ilişki, iki ya da daha fazla kişi arasındaki her türlü ilişkiyi betimlemektedir (Heider, 1958, s.1-19; Gold ve Elizabeth, 1997), bu etkileşimde birey ister aktif ister pasif olsun her iki şekilde de amaçlıdır (Birtchnell, 1993). Kişilerarası ilişkilerde her bireyin ilişkiye katkısı ve diğer kişi ya da kişiler üzerinde etkisi bulunmaktadır (Heider, 1958, s.1-19; Bandura, 1969, s.45-48).

“Kişilerarası iletişim tüm insan iletişiminin temelini oluşturur. Kişilerarası iletişimin etkileşimsel özelliği, kişilerin bireylerarası iletişimle, karşılıklı davranışları üzerine etkili olacağı anlatılmaktadır. Yüz yüze iletişim için bu zorunlu bir koşuldur” (Lazar, 2001). Başka bir deyişle davranışın karşılıklı etkisini anlamlı kılan etkileşimsel iletişimidir ve birey iletişim halinde olduğu kişiden etkilenecek kendi davranışını yönlendirir.

İnsanların neye ihtiyaç duyduğunu anlamak ve belirleyebilmek için, sosyal etkileşimlerini incelemek gerekir (Bowlby,1969). Kişilerarası ilişkilerde sosyal etkileşime bakıldığında, sevgi, kişinin kendi kontrolü ve temel ihtiyaçlarının varlığını belirler (Schutz,1958). Maslow (1968)'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki fizyolojik ihtiyaçlardan sonra gelen sevgi-dostluk, güven ve saygı ihtiyacı kişilerarası ilişkilerle anlam bulur.

Algılanan sosyal desteğin düşük olması, bireyin önceki ilişkilerindeki yetersizliğinin göstergesidir, bu tür ilişki tarzına sahip bireyler, destekleyici girişimleri reddederler ve geçmişte karşılaşılan sosyal destek eğilimlerini yok sayarlar. Kişilerarası ilişkilerin olumsuz yönde ilerlemesi kurulabilecek kişilerarası ilişkilerde olumsuzluğa sebebiyet verir (Potts, 2007).

Öte yandan bireyin kişiliği ve davranışları, ilişkide bulunduğu diğer bireyin düşünce ve davranışını da etkiler. Bu karşılıklı ilişkinin niteliği kişilerin sosyal çevrelerindeki öteki insanlarla olan ilişkilerine de yansır (Hortaçsu, 2003). Buradan yola çıkarak insan ilişkilerini bir sistem içerisinde ele alınırsa, insanlar içerisinde yaşamış olduğu çevreden etkilenirler.

Kişilerarası ilişkiler, genel anlamı ile bireylerin başka bireylerle ilişkilerinde yaşadıkları duygu, düşünme ve davranış stillerini ifade eder (Saymaz, 2003). Kişilerarası ilişkilerde, taraflardan her biri kendi alışılmış tarzını elinde tutar ancak aynı zamanda, diğer kişinin tarzına uyum sağlamak üzere hareket eder (Sadler ve Woody, 2003). Bir başka ifadeyle, bireylerin kullandıkları kendilerine özgü bir tarz varken bu tarz iletişim içerisine girdiği kişinin kendisine karşı kullandığı farklı bir tarza göre değişebilmektedir. Dolayısıyla, kullanılan kişilerarası ilişki tarzlarındaki bu değişim bireyin psikolojik yapısına etki ederek olumsuz davranışlar yada suç davranışı göstermesine neden olabileceği söylenebilir.

Kişilerarası ilişkilerle ilgili ilk görüşler, Freud ve sonraki psikanalitik kuramcılarla başlamıştır. Ego psikolojisine göre, içgüdüsel dürtüler birincil, obje (insan) ilişkileri ikincildir (Gençtan, 2000). Kernberg'in (1987, s.795-819) nesne ilişkileri kuramı, benlik ve diğerlerinin (nesne ilişkilerinin) zihinsel temsillerinin doğasını ve gelişimini ele almaktadır. Sadece temsillerin kendisini değil, aynı zamanda bu

temsillerle ilişkili duygular ve hayalleri ve bu değişkenlerin kişilerarası işlevselliğe nasıl aracılık ettiğini de içerir (Ottmanns, Neale ve Davison, 2003).

Kişilerarası iletişimin birincil ve doğal koşulu bireyin kendisiyle iletişimini gerçekleştirme kapasitesinin, becerisinin olmasıdır (Erdoğan, 2002). Kişilerarası ilişkiler bireye benlik algısını, kendine verdiği değeri, kendine olan saygısını ve güvenini ölçme fırsatı verir. Ergenlik dönemi de kişilerarası ilişkilerde başarılı olabilmek için oldukça fazla çaba sarf edilen önemli bir evre olarak kendini gösterir (Giffin ve Patton, 1997).

Bireylerin kişilerarası ilişki kurabilmeleri sosyal, duygusal ve bilişsel etkenler içermektedir. Bireylerin kişilerarası ilişki tarzları incelendiğinde ihtiyaç ve duygusal eğilimleri fark edilebilir. Bu durum ilişkideki yakınlığa, karşılıklığa göre değişebileceği gibi bireyler bilişsel durumlarına göre de değişim gösterebilirler. Ancak sağlıklı bireyler kişilerarası ilişki tarzlarını dengeleme eğilimindedirler (Neff ve Harter, 2002, s.827-849).

Neff ve Harter'in (2003, s.81-99) ergenlerin kişilerarası ilişki tarzlarına ilişkin araştırmasında, erkek ergenlerin, kız ergenlere oranla, kişilerarası ilişki tarzlarını dengelemekte zorlandıklarını, kendilerine dönük kararlar almayı tercih ettiklerine rastlanmıştır. Dolayısıyla cinsiyet farkına bağlı olarak kişilerarası ilişki tarzlarında ve bunların kendilerine yönelik etkileri değişmektedir denebilir.

Bireyler farklı ilişkilerinde, farklı kişilerarası tarzları geliştirirler. İlişkilerin başlangıcında, bireyler bilinçsiz olarak birbirlerini tamamlayıcı kişilerarası ilişki tarzlarına bürünürler. Aksi bir durum oluştuğunda bireylerin kişilerarası ilişki tarzları tamamlayıcı olmaz ve bu durumda çatışma gözlenebilir. Her bireyin ilişkiye bakış açısı farklı olduğu gibi etkileşimi de farklı olur, dolayısı ile bu durum bireylerin ilişki doyumunu etkiler (Sadler, 2001).

Bireyin kişiliği ve kişilerarası ilişki tarzı ilişkilerinin niteliğini etkiler. Kişilerarası ilişkilerde var olan bağlanma, empati ve samimiyet, kişilerarası ilişki tarzlarında belirleyici faktörlerdendir (Bernard ve Goodyear, 1992). İlişkilerde kişilerin, farklı ilişki tarzlarına sahip olması ve birbirlerini tamamlamaması ilişkilerin sonlanmasının sebeplerindendir(Kiesler, 1983, s.185-214).

Sullivan’a (1953) göre çocukluk döneminde karşılaşılan önemli gelişmeler, bireyin bu gününü de etkiler. Çocuğun karşılaştığı ebeveyn tutumları, önemlidir. Diğerleri ile kurduğu iletişim, sağlıklı kişilerarası ilişki tarzı geliştirmesinde, iş ve aile yaşamında mutlu bir birey olmasında etkili bir süreçtir.

Bireyin kişilerarası ilişki tarzı, farklı ilişkiler bağlamında farklı kişilerarası roller geliştirmesini sağlar. Böylece kişilerarası ilişki tarzı kişinin farklı kurallara uyum sağlama yeteneğini geliştirir (Potts, 2007). Kişilerarası ilişkiyi etkileyen önemli faktörlerden biri, bireylerin sosyal becerileridir. “Sosyal beceri” kavramı; kişilerarası beceri, kişilerarası yetenek, iletişim becerisi ve iletişim yeteneği gibi kavramlar ile ilişkilidir ve birçok araştırmacı bunları birbirinin yerine kullanmaktadır. Libet ve Lewinsohn’un (1973, s.304-312) tanımına bakılacak olursa: “Sosyal beceri, davranışın olumlu veya olumsuz ödüllendirilmesine yol açabilme ve ceza ile sonuçlanmasını önleme becerisidir”. Diğer bir ifadeyle kişinin iletişim sürecinde olumlu pekiştireçleri maksimum ve cezaları minimum düzeyde tutma becerisidir.

Bu bağlamda kişilerin nasıl, kiminle ve hangi koşullar altında iletişim kurdukları, genel anlamda iletişim tarzları (Birtchnell, 1993), sosyal algı, diğer bir ifadeyle iletişim içindeki kişilerin birbirlerini nasıl algıladıkları (Tagiuri ve Petrullo, 1958; Jones, 1990) ve kişilerin kendi iletişim tarzlarını nasıl algıladıkları (Buren ve Nowicki, 1997, s.23-34) etkileşim süreci üzerinde etkilidir. Bütün bu etkilerin sonucunda bireyden bireye değişebilen etkileşim şekilleri, bir başka deyişle kişilerarası tarzlar oluşmaktadır ve bütün bunların ruhsal sağlık açısından önemli etkileri bulunmaktadır.

İnsan psikolojisi bağlamında kişiliğin ya da insanın benlik algısının her şeyin temelinde olduğu, kaçınılmaz olarak insanın iletişim kurduğu ve buna ihtiyacı olduğu, ruhsal sağlığın mutluluğu üzerinde etkisi ki herkesin en temelde istediği şey mutluluktur ve depresyon ile öfke gibi yaygın bir problemin iyilik hali üzerindeki olumsuz sonuçları düşünüldüğünde ele alınan konunun önemi daha iyi anlaşılabilir. Bu doğrultuda, mevcut çalışmada, literatürde parça parça bulunan; kişilerarası tarz, benlik algısı, psikolojik belirtiler ilişkisine bir bütün olarak bakılmaya çalışılmıştır.

2.3. Suç Kavramı

Suç, sosyolojik tanımlama dışında sosyal bilimler içerisinde farklı disiplinler tarafından da ele alınmaktadır. Sosyolojinin yanı sıra özellikle sosyal antropoloji, Adli Tıp, Psikoloji, Psikolojik Danışma, Sosyal Hizmetler vb. sosyal bilim alanları suç olgusunu kendi iç dinamikleri içerisinde farklı açılardan incelemekte ve irdelemektedir.

Evrensel bir olgu olan suça, tarihsel gelişim süreci içinde bütün toplumlarda ve her türlü toplumsal yapıda, her zaman rastlanmaktadır. Eski çağlardan bu yana suç ve nedenleri üzerinde durulmuştur. Suç unsurları ve suçlular toplumların sosyal, ekonomik şartlarından ve manevi değerlerinden önemli ölçüde etkilenmektedirler. Bu sebepten ötürü suçluluğa psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve hukuksal yönleri kapsayacak bir anlayışla bakmak gerekir (Balo, 1995). Bir başka deyişle, suç kavramı sosyal bilimlerin multidisipliner ortak konusunu oluşturmaktadır.

Suçta bilimsel yaklaşım ilk defa 18. yy'ın ikinci yarısında "faydacı ekol" diye de adlandırılan klasik ekolle olmuştur. Bu ekolün önderi İtalyan Beccaria'dır. Ekolün temel varsayımına göre insan zevk veren etkinlikleri seçer, acı verenlerden kaçınır. Bu nedenle cezalar yasaklanmış etkinlikte bulunana acı verecek biçimde ayarlanmalıdır. Klasik ekolün bir diğer temsilcisi İngiliz Jeremy Bentham'dır. 19.yy da klasik ekolle aynı temel felsefeyi paylaşan neo-klasik ekol egemen olmuştur. Sosyoloji kurulma çabasında iken E. Ferri, C.Lombrosso ve L.Garofalo pozitif bir ekol oluşturmuşlardır. 1876'lardan itibaren de pozitif bir bilim olarak suç bilimini tanımlamışlardır (akt. Ağırgötüren, 2006)

Toplumbilimcilere göre suçluluk, toplumda var olan temel kural ve değerleri çiğnemek, sosyal olmayan davranışlara yönelmektir. Örneğin, bir eylem hukuksal açıdan suç olmadığı halde toplumsal açıdan suç, sapma olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle hukuksal normların ihlâl edilmesine suç denilirken, toplumsal normların ihlâline sapma denir. Her sapma için suç denilmese de, suç içeren davranışın bir sapma teşkil ettiği rahatlıkla söylenebilir (Korkmaz, 2006, s.199-222). Dolayısı ile suçun hukuksal veya toplumsal ayrımını iyi yapmak gerektiği söylenebilir.

Psikolojik olarak suç ise; toplumun ahlak ve davranış kurallarına aykırı hareketlerin sonucu olarak toplumda çatışma haline düşmektir. Her toplumda anti-sosyal davranışlarda bulunanlara toplumsal ya da hukuksal müeyyideler uygulanır. Toplumsal ve sosyal bir etmen olan suç, çocuğun şahsiyet kazanmaya başladığı dönemde aktifleşmektedir. Çocuk, benliğini ve şahsiyetini toplumda olgunlaştırır. Bu olgu da insanın kendi için yarattığı normlarda boyutlanır. Boyutlaşmamış olgu, çocukta; iç dürtülerle reddetme tepkisini yaratmaktadır. Bu tepki de toplumda; "kınama, ayıplama, gülünç bulma, aşağılama, dışlama, soyutlama...", normlarda ise "cezalandırma" şeklinde karşılık bulmaktadır (Güney, 2008).

Psikologlar, suçlunun eylemi ile değil, kişiliği ile ilgilenmektedirler. Suçluluk kişiyle çevresi arasındaki etkileşimin sonucunda oluşmakta ve sosyal grup içindeki dayanışma bağlarını zayıflatmaktadır. Sosyo-psikolojik tanımlara göre suç, kişinin kendisini mensubu saydığı grupta, varlığı toplum dayanışmasıyla çelişki gösteren fiildir. Suç, bilinçaltına itilen arzu ve isteklerin simgesel ifadesidir. Kişilik gelişimini inceleyen psikanalistler zihinsel ve duygusal bozuklukları suçu içe atılan duyguların dışa yansımaları olarak değerlendirip, suçla sonuçlanan kişisel ruhsal çatışmayı, toplumsal bakımdan yasaklanmış olan şeye karşı gelmek, onu yok etmek şeklinde yorumlar. Onlara göre suç birtakım komplekslerden kaynaklanmaktadır (Güney,2008). Bir başka deyişle, suç karmaşık bir yapıdır.

Suç kavramının kültürel boyutu da söz konusudur. Suç; her toplumda görülen ancak şekli kültürden kültüre göre değişen çok boyutlu bir sosyal olgudur. Toplumbilimcilere göre suç, toplumsal ve kültürel koşulların ve bireyin içinde yaşadığı çevrenin olumsuz etkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Suçlunun içinde bulunduğu, hukuken yasaklanmış fiili işlediği mekânın değerlendirilmesi, sosyal çevre kadar suçlunun kültürel durumuna da bağlıdır. Bundan dolayıdır ki TCK birçok maddelerinde hâkime takdir yetkisi vermektedir (Balcıoğlu, 2001). Suçluluk, kişiyi toplum halinde yaşayan öteki bireylerin karşısına çıkaran bir çatışmanın ürünüdür. Kanunda belirtilen ve karşılığında ceza yaptırımlarının bulunduğu kuralları ihlâl edici nitelikteki davranışa suç, bu davranışı çeşitli sebeplerle meydana getiren kişiye de suçlu denilmektedir. Suçlu, içinde yaşadığı toplumun normları ile kişisel gücü arasında denge kuramamış kişidir. Bir kişinin suçlu olabilmesi için, her şeyden önce bireyin bir suç işlemiş olması,

yakalanmış ve yargı organı önünde yargılandıktan sonra suçlu hükmü verilmiş olması gerekmektedir (Yücel, 1971, s.5). Dolayısı ile suç davranışının ortaya çıkması önem kazanmaktadır denebilir.

Bir görüşe göre suç, her toplumda heterojenlik ve sosyal değişimin karakterize ettiği normal bir fenomendir. Böyle bir bakış açısı, kriminoloji ile ilgilenen sosyologlar, doğrudan ve dolaylı etkilemiştir. Ceza hukukunda yer alan tanımlamaya göre ise “suç”, yasanın cezalandırdığı harekettir. Dolayısıyla ceza yasasına göre “suçlu” , suça neden olan bir kabahat işlemiş bireydir (Hancı,1999b, s.333-341).

2.3.1. Suçun Tanımı

Suç olgusu karmaşık bir yapıya sahiptir ve hukuki, sosyolojik, psikolojik, kriminolojik, dini ve ahlaki birçok bileşenden oluşan ve bu disiplinler arası çalışmayı gerektiren bir kavramdır. Ağır götüren (2006) suç kavramının bu karmaşık yapısını şu şekilde ifade etmiştir;

- Kanunların çiğnenmesi bakımından **hukuki**,
- Toplumsal zararları olduğu değerlendirildiğinden **sosyolojik**,
- Bireysel bir davranış olması açısından **psikolojik**,
- Davranışların hangilerinin suç olduğunun belirlenmesi açısından **kriminolojik**,
- Dinsel kurallara aykırı düşmesi açısından **teolojik**,
- Ahlaki kurallarla çelişmesi açısından **ahlaki** bir kavramdır.

Suç sorunu kültür, bireysel özellikler ve kalıtım ile açıklayan kuramcılar da bulunmaktadır. Bu sebepten dolayı suç kavramını farklı alanlarda çalışan bilim insanları tarafından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Aşağıda bu tanımlamalardan bazıları yer almaktadır.

Dönmezer suç, “topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylem” şeklinde tanımlamaktadır (Dönmezer, 1994). Diğer bir tanıma göre ise suç; “Hukuki ve ahlaki kuralların çiğnenmesi anlamına

gelir. Suç, toplumdaki hukuk düzenini bozduğu için yasalar tarafından yasaklanmış eylemlerdir” (Kulaksızoğlu, 2002). Dolayısıyla, bir eylemin suç sayılabilmesi için yasada karşılığının olması gerekir.

Ceza hukukunun verdiği tanıma göre suç, yasanın cezalandırdığı harekettir. Yasa koyucular tarafından topluma zarar verdiği ya da toplum için tehlikeli olduğu belirlenen eylemler “suç” olarak tanımlanmakta, bu eylemleri gerçekleştiren bireylere ise “suçlu” denilmektedir. Türk Ceza Kanunda ise, “kanunun yasakladığı eylemler” suç olarak kabul edilmiştir (TCK, md: 1) (Hancı, 1999b, s.333-341).

Tüm tanımlamalar, psikolojik ve biyolojik yaklaşımlardır. Ancak “çocuk suçluluğu” kavramı söz konusu olduğunda, psikolojik anlamdaki çocuk kavramı ile ergen kavramı bir araya gelmektedir. Her ne kadar ergenlik, bazı kalıtsal etkenler, psikiyatrik sorunlar ve beden kusurlarının suçlulukta etkili olabileceği teorileri destek görüyorsa da, günümüzde daha çok çevre faktörlerinin etkili olduğu kabul edilmektedir. Sevgi yoksunluğu, yanlış veya eksik eğitim, baskıcı disiplin yöntemleri, çocuk istismarı, iç ve dış göçlerin oluşturduğu kültür çatışmaları, gece kondulaşma, yöresel gelenek ve görenekler, ekonomik bunalımlar, çocuğun erken yaşta çalışmak zorunda kalması, parçalanmış aileler, ailede suçlu birey örnekleri ile kitle iletişim araçlarındaki şiddet ve suçlarla ilgili programlar çocukları suça iten nedenler arasında sayılabilir (Hancı,1999a).

Suçun toplumdan topluma çeşitliliği ve işleniş frekansı değiştiği gibi, aynı toplumda da zaman içinde bu iki özellik açısından suç farklılaşabilir. Sosyal değişim sürecinde paralel olarak yeni suç türleri ortaya çıkabilir ve suç sıklığı artabilir (İçli,1994).

Erdentuğ (1978, s.145-180), “Suç Kavramının Kültür Farklılığı Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmada, kişiye ve mala yönelik suç türlerini değişik kültürler açısından incelemiştir. Çalışma sonucunda suç sayılan davranışların gerek aynı kültürde zaman içinde, gerekse kültürden kültüre görelilik arz ettiği vurgulanmıştır; çünkü “her kültür, kendi değer yargılarına göre belirli şeylere önem verir ve bunların ihlali veya bunlara tecavüz etme, o kültürce ‘suç’ sayılan bir davranışı teşkil eder”

olarak irdelenmiştir. Bir başka deyişle, bir davranışın suç olduğunu belirleyen kültürel atıflardır.

Bir eğilimin sapkın davranış olarak kabul edilebilmesi için onun toplum tarafından suç olarak kabul edilmesi gerekir. Ayrıca normal olmayan davranışların, yukarda da değinildiği gibi kültürel ve toplumsal temelde farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Özellikle Malinowski'nin ilkel toplumlar üzerineki çalışmalarından sonra bu durum açıklık kazanmıştır. Böylece bir kültürde normal karşılanacak bir davranışın bir diğer kültürde normal dışı kabul edilebileceği anlaşılmıştır (Erkan ve diğ., 2001). Bir başka deyişle, bir davranış bir kültürde suçken diğer kültürde normal olabilir.

2.3.2. Ergen ve Suç Davranışı

Ergenlik dönemi örgütsel faaliyetlere katılma, yasa dışı işler yapma, şiddet ve kavgalara karışmanın yanı sıra hırsızlık ve yağma olaylarının da vuku bulduğu olumsuz durumlarla da karakterizedir. Suç işlemeye meyilli ergenler duygularını kontrol edemedikleri gibi mantıklı olarak da düşünmemektedirler. Kültürümüzde ergen ve gençlere yönelik olarak kullanılan deyimlerin başında, onların gözü pek, cesaretli olduklarını ifade etmek amacıyla “Düşmanını dost sanana ölüm tez gelirmiş.” özdeyişini vurgulayan “İnsana yiğit derler candan ederler.” Sözü oldukça geçerli görünmektedir. Oysa cesaretin ölçüsü ölmek değil, yaşamaktır (Kılıç, 2013, s.201). Bir başka ifade ile ergenlerin kendi dürtülerini kontrol etmekte zorlandıklarında dışsal etkilenme olasılığının arttığı söylenebilir.

Bu dönemde, çocuk aile içindeki değerleri, davranış kalıplarını, yaşam biçimini sorgulamaya başlar. Bu dönem çocuğun aile içinde en azından bir özerklik kazanma, kendini kendi değerleriyle kabul ettirmeye çalışma ve aileye karşı mesafeli dururlar (Coşar, 2005, s.281-327).

Ergenlerin ana uğraşlarından biri de kimlik edinmek ve “Ben kimim?” sorusuna yanıt bulmaktır. Aileden yavaş yavaş kopuş aynı zamanda gencin, birey olarak kendi adıyla, kendi değer yargıları ve kendi rolleriyle ortaya çıkış çabasıdır. Ergen bu dönemde farklı durumlara uygun davranış biçimleri geliştirmeye, çeşitli sorunları çözmeye uygun yetiler kazanmaya mesleki, cinsel, politik vs. toplumda üstleneceği

roller edinir ve toplumsal değerleri ve normları içselleştirirler (Coşar, 2005, s.281-327). Dolayısı ile ergenin kendini yetişkin olarak görmeye başladığı da söylenebilir.

Batı literatüründe (Juvenile Delinquency) “çocuk suçluluğu” kavramı, kanuna karşı gelmiş 11–18 yaşları arasındaki çocukları, yani “reşit olmayanın suçluluğu” olarak tanımlanmakta, bu tanım içerisinde hem çocukluğu hem de ergenliği kapsamaktadır (Polat, 2002). Böylece çocuk suçluluğunun geniş bir kavram olduğu söylenebilir.

Çocuk suçluluğu ile ilgili hemen tüm araştırmacıların tanımlamalar içerisindeki ortak değerlendirmeleri, çocuk suçluluğu davranışının içinde olan çocuğun, suça itilmiş çocuk olarak kabul edilmesidir. Bu tanımın içerisinde hem çocukluk hem de ergenlik döneminin büyük bir kesimi (11–18 yaşları arasındaki kanuna karşı gelmiş olanlar) kapsamakta ve çocuk suçluluğu davranışının içinde olan çocuklar, “suça itilmiş çocuk” (suça sürüklenen çocuk) olarak kabul edilmektedir (Polat, 2002).

Yavuzer’e göre ise çocuk suçluluğu; “çocuktaki toplumdışı eğilimlerin yasanın yaptırımını gerekli kılacak şekle dönüşmesidir” (Yavuzer,1981). Çocuk suçluluğu, çocuklara işletilen ya da çocuklar tarafından işlenen suçların sınıflandırılması, yaptırıma bağlanması ve hukukun önemli bir kesimidir. Bu birçok ülkede gençlik suçluluğu olarak kavramlaştırılır (Tomanbay, 1999). Diğer bir tanıma göre ise çocuk suçluluğu, yönetsel sorumluluk yaşının altındaki insanların çeşitli suç türleri içinde kanunu çiğnenmesi durumudur (Barker, 1988).

Ergenlik çağı, suç oranları ve psikolojik sorunlar bakımından artışın olduğu bir dönem olduğu söylenebilir (Özgür, 1982). Gerek biyolojik, gerekse toplumsal bakımdan önemli bir değişiklik sayılan ergenlik ve gençlik dönemleri bunların arasında daha bir belirginlik taşır. İşte belki de bu yüzden yıllar boyunca ergenlik ve ilk gençlik dönemleri halk arasında oldukça şatafatlı sözlerle belirlenmiş "buhran çağı", "delikanlılık", "ateşli gençlik", "kabına sığmazlık" gibi deyimler hep bu dönemi anlatmada kullanılmıştır. Dikkat edilirse, bu kullanım bir yandan özenme ve hasret, bir yandan da kıskançlık taşımaktadır (Koptagel, 1981).

Suç davranışı gösteren çocukların, okulda başarısız olan çocuklar arasında daha yaygın olması bu kurumda çocukların özellikle kendine güvensizlik, okuldan kaçma,

disiplin kurallarıyla sık sık başının derde girmesi gibi durumlara dikkat edilmesi gerektiğini göstermektedir. Belki de bu çocuklara yönelik özel bir ilgi ya da düzeylerine uygun eğitim ve öğretimle birçok davranış bozukluğunun önlenmesi mümkün olabilecektir (Oto ve Eğilmez, 1991, s.67-72).

Çocuk suçluluğunu yetişkin suçluluğundan ayıran en önemli özellik, bu dönemin gelişim psikolojisinde sorunlu ya da geçiş evresi olarak adlandırılan bir döneme rastlamasıdır (Yavuzer, 2006a, s.125-126). Çocuk suçluluğu bütün ülkeler için giderek artan bir sorundur. Bunun öneminin artmasını sağlayan konu ise, uygun şekilde yeniden topluma kazandırılmayan çocukların, ileriki dönemlerde yeni ve daha büyük suçlar işlemiş olarak çıkması durumudur. Bu nedenle çocukların işlediği suçlar ayrıca değerlendirilmesi gereken önemli bir konudur. Çocukların suç işlemekten çok suçla itildiği veya kullanıldığı da söylenebilir.

2.4. Denetimli Serbestlik Kavramı

Bu kısımda denetimli serbestlik kavramının Dünya'daki ve Türkiye'deki durumu ve gelişimi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.4.1 Dünya'da Denetimli Serbestlik

Denetimli serbestlik ilk kez İngiltere'de 1842 yılında hafif suç işlemiş kişiler hakkında uygulanmış, bu konuda ilk düzenleme 1869 yılında ABD'de yapılmıştır. 1869 yılında ABD'nin Massachussets eyaletinde 17 yaşından küçükler hakkında uygulanan denetimli serbestlik, 1878 yılında yetişkinler hakkında da uygulanmış, 1880 yılında çıkarılan bir yasa ile kurumun bütün ülkeye uygulanması sağlanmıştır (Çolak ve Altun, 2005)

Anglo-Amerikan sistemde, denetimli serbestlik deyince mahkeme tarafından hapis cezası bildirilmeden kararlaştırılan bağımsız yaptırımlar kastedilir. Aynı model, Çek Cumhuriyeti'nde, Danimarka'da, İrlanda ve İsviçre'de kurulmuştur. Kıta Avrupa'sı ülkelerinin çoğunda, hapis cezasının belirlenen koşullarda infazının ertelenmesi uygulanır (T.C. Adalet Bakanlığı, 2005a, s.19).

1993 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde 1,5 milyon dava çocuk mahkemesi tarafından ele alınmıştır. Çocuk mahkemesindeki bu davaların hemen hemen hepsi

denetimli serbestlik memuruna yönlendirilmiştir. Denetimli serbestlik birimi, bu davaların süreçlerinin neler olacağını belirlemiştir. Bazılarına tutukluluk kararını belirlemede, çoğuna kovuşturma raporu hazırlayarak, bazılarını süpervizyon şartı koyarak ve bazılarını bakım hizmeti sağlayarak bunu belirlemiştir.(U.S.Department of Justice, 1996, s.1-5).

Columbia Bölgesi ve ABD’de denetimli serbestlik servisleri, genellikle yerel çocuk mahkemeleri veya mahkemelerin eyalet yönetimi bölümü tarafından yönetilir. Az sayıdaki bazı eyaletlerde ise, denetimli serbestlik yönetimi sosyal kurum özelliği taşıyan yapıların bir kombinasyonudur. Bu kombinasyonlar küçük yerel bölgelerde eyalet idaresi sistemi veya şehirlerde mahkemeler tarafından yönetilir. Bazı eyaletlerde denetimli serbestlik, eyalet çapında şube idaresi ile yönetilir. Bazı eyaletlerde ise yerel yönetim denetimli serbestliği yönetir (U.S.Department of Justice, 1996, s.1-5).

Denetimli serbestlik merkezleri bazı ülkelerde Ceza Evleri Genel Müdürlüğü bünyesinde, bazı ülkelerde ise müstakil olarak oluşturulmuştur. Batı Avrupa’da birkaç ülke dışında her ülkede bu sistem mevcut olup, Doğu Avrupa’dan yeni katılan ülkelerin birçoğunda kurulmaktadır. Söz konusu merkezler, Norveç, Danimarka, Fransa, İtalya, Kanada gibi ülkelerin Ceza Evleri Genel Müdürlüğü bünyesinde, İngiltere ve Galler’de Polis ve Cezaevi Sevisi ile birlikte İçişleri Bakanlığı’na bağlı olarak, Hollanda ve Avusturya gibi ülkelerde ise ayrı olarak oluşturulmuştur. Çek Cumhuriyeti ve Almanya’da Adalet Bakanlığı’na bağlı olarak kurulmuştur (T.C. Adalet Bakanlığı, 2005b, s.30-57).

Avrupa’da Denetimli Serbestlik Kurumlarının hüküm verme ve diğer kararlar konusunda yardımcı olmak için adli makamlara ve diğer makamlara nitelikli bilgi ve değerlendirmeler sunmak, (hüküm öncesi ve sosyal soruşturma raporları) kamu yaptırım ve önlemlerini geliştirmek, organize etmek, denetlemek ve bunların etkili bir şekilde uygulamasını sağlamak, suçlunun ceza adalet sistemiyle girdiği irtibatın herhangi bir aşamasında sosyal çalışma metotları temelinde pratik, mali, sosyal ve psikolojik yardım, bakım ve tahliye sonrası yardım hizmeti sağlamak gibi ortak görevleri bulunmaktadır.

Denetimli serbestlik kurumunun işlevleri suçluları yargılamaktan kurtarmak için programlar geliştirmek, denetimli serbestlik hizmeti alan suçluyu kontrol etmek ve denetlemek, suçlunun kendi sorunlarını çözme konusunda kendi üzerindeki sorumluluğunu vurgulamak, mümkün olan en geniş anlamda suçluların özgüven ve öz disiplinini güçlendirerek ve edindikleri tecrübeleri uygulamada kullanabilmeleri için sosyal bağlamda kendilerini sınamak, yeteneklerini de geliştirerek yeniden suç işlemelerini önlemektir.

Suçlunun kişisel vasıflarını ve sosyal kaynaklarını belirlemek ve geliştirmek, başarılı bir şekilde hayat düzeni kurmasına destek olmak ve olumlu bir hayat stratejisi tesis ederek yasalara bağlı bir hayat sürmesi için ona rehberlik etmek, tutuklulara destek olmak ve tahliye hazırlıkları sırasında onlara yardım etmek, tahliye olan mahkûmlara cezaevi sonrasında yardım sağlamak, suçlular için faaliyet gösteren sosyal rehabilitasyon merkezlerinin çalışmalarını koordine etmek, Avrupa’da denetimli serbestlik uygulaması kapsamındaki amaçlar olarak belirtilmektedir.

Denetimli serbestlik projelerinin planlanması ve idaresi ile kamu hizmeti cezasının işleyişini güçlendirici imkânlar konusunda önemli toplum çıkarlarını, hükümete bağlı kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarını, şirketleri ve yerel halkı yapılan çalışmalara dâhil etmek, suçluların aileleriyle ilişkilerini sürdürüp ve geliştirmeleri, aynı zamanda sosyal entegrasyon konusundaki zorlukları yenebilmek için suçlu ailelerine yardım sağlamak, mağdur-suçlu arabuluculuk faaliyetleri organize etmek, kefalet gerekliliklerini denetlemek, etkin anlaşmazlık çözümü ve ceza süreciyle ilgili riski azaltma yoluyla toplumu korumak bir diğer ortak görevler olarak yer almıştır (Nursal ve Öztürkmen, 2005, s.29-35).

Dünya’da denetimli serbestlik uygulamalarının 1800’lerden itibaren İngiltere’de başlayıp Amerikada ve Avrupa’da oldukça uzun bir süredir geliştirilerek günümüze kadar geldiği görülmektedir.

2.4.2. Türkiye’de Denetimli Serbestlik

Türkiye’de denetimli serbestlik sistemi 2005 yılında 5402 Sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu ile kurulmuştur. Sistemin kurulması ile birlikte kısa süreli ceza alanların ceza infaz kurumuna girmeden cezasının infaz edilmesi, soruşturma aşamasında sanığın hürriyetinden yoksun bırakılmaması, ceza infaz kurumundan salıverilen eski hükümlülerin topluma uyumunun sağlanması, suçtan zarar gören mağdurun suç nedeniyle karşılaştığı problemlerinin çözümünde yardımcı olunması ve bunun gibi çağdaş tedbirler, ceza adalet sistemine dâhil edilmiştir (Berk, 2010)

2005 yılından beri yürürlükte olan Denetimli Serbestlik sistemi ile 21 Ekim 2009 tarihi itibariyle 144.850 şüpheli, sanık ve hükümlü hakkında denetimli serbestlik kararı verilmiştir. Bu suretle 144.850 kişi hukuki süreçleri denetlenerek sürmek kaydıyla ceza infaz kurumlarına gönderilmemiştir. 144.850 karardan Türk Ceza Kanunu’nun 191’inci maddesi gereğince “Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak” suçundan 21 Ekim 2009 tarihi itibariyle 57.266 kişi hakkında tedavi ve denetimli serbestlik kararı verilmiştir. (Berk, 2010)

Bu suretle 57.266 kişi hapis cezasına çarptırılmak yerine tedavi ve rehabilitasyonu amaçlı tedavi kurumuna yönlendirilmiştir. Yine 21 Ekim 2009 tarihi itibariyle “Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri”nden yararlanan şüpheli, sanık veya hükümlülere verilen kararlardan 9.375 adet dosya infaz edilmiş, 10.192 dosya ise ihlal edilmiştir. Bu da 2005 yılından bu yana 10.192 madde bağımlısının denetimli serbestlik ile tedavisini toplum içinde, uyum göstererek sürdürdüğünü ve sürecini başarıyla tamamladığını gösterdiği bulunmuştur. Bu kişilerin ihtiyaçlarına uygun şekilde tedavi almaları sağlanmış, kişiler toplumda “suçlu” olarak damgalanmaktan korunmuştur. (Berk, 2010)

Suçta sürüklenen çocuklar bugünkü anlamda denetim altına alınmamıştı. Denetimli serbestlik sisteminde suçta sürüklenen çocuklara ayrı bir hususiyet verilmiş, yetişkin ve çocuklar hakkında yürütülecek işlemlerin ayrı ayrı olması ve çocuğun yüksek yararının korunmasına özen gösterilmesi mevzuata dâhil edilmiştir (Kamer, 2008). Böylece, suçta ve ceza vermeye farklı bir bakış geldiği söylenebilir.

Bir diğerk ulusal kaynak 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunudur. (ÇKK) 46. Kanunun ilgili maddesinde eğitim tedbiri, “Çocuğın bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine” yönelik tedbirdir şeklinde tanımlanmaktadır (ÇKK, m. 5/b). (Sevimli Yurtseven, 2008).

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma veya kovuşturma evrelerinde adli kontrol tedbiri olarak Ceza Muhakemesi Kanununun 109 uncu Maddesinde sayılanlar ile aşağıdaki tedbirlerden bir ya da birkaçına karar verilebilir (TCK, m. 20). Çocuğa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda, Ceza Muhakemesi Kanunundaki koşulların varlığı halinde, mahkemece hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Ancak, bu kişiler açısından denetim süresi üç yıldır. (TCK, m. 23), (Sevimli Yurtseven, 2008).

Hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğın denetim altına alınmasına karar verilebilir(ÇKK m. 36). Denetimli Serbestlik Hizmetlerinin uygulanmasında görev alanlar, yetişkin ve çocuklar hakkında yürütülecek işlemler ayrı ayrı olur ve çocuğın yüksek yararının korunmasına özen gösterir (ÇKK, m. 5-ç), (Sevimli Yurtseven, 2008).

Çocuk ve genç suçluların, eğitim ve mesleki eğitimi kapsayan iyileştirme yöntemleriyle topluma kazandırılması ve onların aile içi şiddete ve suç istismarına karşı korunması, Türk denetimli serbestlik ve yardım sisteminin sosyal hedeflerindendir (Kale, 2009).

5237 sayılı Kanunun 51 inci maddesinin dördüncü fıkrasının (a) ve (c) bentleri ile 5275 sayılı Kanunun 107. maddesinin sekizinci fıkrası gereğince, hükümlünün eğitim kurumu veya programına devam etmesi kararları ile birlikte rehber görevlendirilmesi kararının verilmesi halinde, 5237 sayılı Kanunun 51 inci maddesinin beşinci fıkrası ile 5275 sayılı Kanunun 107. maddesinin dokuzuncu fıkrasında belirtilen görevleri yerine getirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığına bağlı il ve ilçe milli eğitim

müdürlükleri tarafından rehber öğretmen, yeterli sayıda rehber öğretmen bulunmaması halinde diğer branşlardan öğretmen görevlendirilir (DSYMY m. 90/1-a), (Berk, 2010).

Şube müdürlüğü veya büroda yeterli sayıda denetim görevlisi bulunmaması hâlinde; aile veya çocuk mahkemelerinden, Adalet Bakanlığına bağlı ceza infaz kurumlarından, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı resmî kuruluşlardan, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî ve özel eğitim kurumlarından, Sağlık Bakanlığına bağlı resmî kuruluşlardan, üniversitelerden, yerel yönetimlerden, bu konuda faaliyet gösteren kanunla kurulmuş dernek ve vakıflardan, sosyolog, öğretmen, sosyal çalışmacı, psikolog, özel eğitim uzmanı, pedagog, psikolojik danışman veya çocuk gelişimcisi rehber olarak görevlendirilir. (m. 90/1-c), (Berk, 2010).

Rehberin şube müdürlüğü veya büro dışından görevlendirilmesi hâlinde, kendisine şube müdürlüğü veya büroca rehberlik görevinin konusuna göre, sanık veya hükümlüye uygulanacak program, hazırlanacak değerlendirme formu, denetim planı, gözden geçirilmiş denetim planı, denetim raporunun düzenlenmesinin usul ve esasları hakkında bilgi verilir. Ayrıca sanık veya hükümlünün iletişim bilgileri bildirilir (m. 90/2), (Berk, 2010).

Çocuklara rehberlik hizmeti verecek rehberin görevlendirilmesinde çocuklara hizmet veren kurum ve kuruluşlar ile diğer kurum ve kuruluşlarda çocuklarla çalışanlara öncelik tanınır (m. 90/3), (Berk, 2010). 5275 sayılı Kanunun 107. maddesinin sekizinci fıkrası gereğince koşullu salıvermeden yararlanan on sekiz yaşından küçük hükümlülerin, denetim süresinde eğitimlerine gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir kurumda devam etmesi suretiyle yerine getirilir.

Suç sürüklenen çocuk hakkında Çocuk Koruma Kanununun beşinci maddesinde belirtilen tedbirlerden hangisinin uygulanacağı toplanan delillere göre mahkemece takdir edilir. Mahkeme bu takdiri kullanmadan önce gerek görürse çocuk ve ilgili kişileri dinleyecek ve çocuk hakkında hazırlatacağı sosyal inceleme raporundan büyük ölçüde faydalanacaktır (Topaloğlu, 2008).

Denetimli serbestlik kavramı, suç ve suç isleyen kişiler kavramının zamana uygun olarak değişimiyle oluşan bakış açısının sonucudur. Suç işleyen kişiler

üzerindeki çalışmalar çoğaldıkça, insani yaklaşımlar çoğalmış ve ıslah ve rehabilitasyonun uzmanlar yardımıyla sağlanabildiği görülmüştür. İyileştirme sonuçları incelendikçe, ıslah ve rehabilitasyon çalışmaları denetimli serbestlik adı altında toplanarak kurum olarak var olmuştur. Toplum doğrudan ilgilendiren suç işlemiş kişinin akıbeti, denetimli serbestlik sayesinde takip edilebilmekte, suç işleyen kişinin tekrar toplum için risk oluşturup oluşturmayacağı kestirilebilmektedir. Ayrıca suç işleyip cezasını çeken ve tekrar topluma uyum sağlamak isteyen kişilere sosyal, psikolojik, ekonomik, mesleki ve eğitimsel anlamda yardımcı olarak tekrar suç işlemeyi önlemeyi amaçlamaktadır (Waller, 2003).

Denetimli serbestliğin bir infaz kurumu mu veya bir ıslah kurumu mu olduğu tartışmaları hala devam etmektedir. Mahkeme tarafından belirlenen kurallara uyularak rehabilitasyon çalışması yürütmek bu tartışmaların sebebidir. Denetimli serbestlikte suç işlemiş kişi belli kurallara uyularak ıslah edilmeye çalışılır. Bu kurallar ev hapsi veya belirli yerlere gitmekten yasaklanma gibi somut uygulamalar olabilir. Ayrıca, denetimli serbestlik “arkadaş seçimi konusunda daha seçici ve kendisine zararı dokunmayacak ilişkileri tercih etmesi” gibi soyut kuralları da içerebilir. Tüm bu yaptırım ve kuralların uygulanabilirliği eninde sonunda insan faktörüne bağlı olduğundan, denetimli serbestlik verilmiş kişinin, işbirliğine açık olması veya çalışma ve görüşmelerle işbirliğine açık hale gelecek yapıda olması önem arz etmektedir. Yapılan çalışmalar ve görüşmeler sonucunda suç işlemiş kişi, belirlenen kurallara veya yaptırımlara uymuyorsa bir diğer ıslah aracı olan hapis cezası uygulanmaktadır (Waller, 2003). İngiltere İçişleri Bakanlığı, denetimli serbestliğin beş önemli amacı olduğunu vurgulamıştır (Smith, 2005, s.621-637).

- Bunlardan birincisi toplumu korumaktır.
- İkinci amaç tekrar suç işlemeyi azaltmadır.
- Üçüncü amaç, suçluya toplumda uygun ceza verilmesidir.
- Dördüncü amaç, suçun mağdur ve toplum üzerindeki etkisi hakkında suçluya farkındalık sağlamaktır.
- Beşinci amaç, suçluların rehabilitasyonudur.

Suça sürüklenen çocuk hakkında Çocuk Koruma Kanununun beşinci maddesinde belirtilen tedbirlerden hangisinin uygulanacağı toplanan delillere göre mahkemece takdir edilir. Mahkeme bu takdiri kullanmadan önce gerek görürse çocuk ve ilgili kişileri dinleyecek ve çocuk hakkında hazırlatacağı sosyal inceleme raporundan büyük ölçüde faydalanacaktır.

2.4.2.1. Sosyal İnceleme Raporu (SİR)

Sosyal inceleme raporu çocuk mahkemelerinin temel etkinliklerinden birisidir. Suça sürüklenen çocukların toplumla bütünleşmesini amaç edinen bütün adalet sistemlerinde SİR olmadan çocuk hakkında karar verilemeyeceği kabul edilir. Çocuk Koruma Kanununun 35 inci maddesine göre fiil tarihinde 12 yaşından küçük suça sürüklenen çocuklar için sosyal inceleme raporu alınması zorunlu değildir. 12- 15 yaş arasında bulunan suça sürüklenen çocuklar için ise zorunludur, çünkü bu rapor 12-15 yaş arasındaki çocuğun, islediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin takdirinde mahkemece göz önünde bulundurulacaktır. (ÇKK m. 35/1;ÇKKTY. m. 20/3). On iki yaşından küçük çocuklarda ceza sorumluluğu olmadığı için böyle bir inceleme yapmaya gerek yoktur. Ancak, hangi güvenlik tedbirinin uygulanacağı konusunda bu çocuklar için de sosyal inceleme raporu alınması önemlidir (Topaloğlu, 2008)

Raporda, çocuğun işlediği fiille ilgili olarak algılama ve irade yeteneği olup olmadığı konusunda bir değerlendirme yapılmamalıdır; ancak, bu konuda mahkemenin kanaat edinmesine katkısı olacak somut olgulara yer verilmelidir.

Birleşmiş milletler Beijing kurallarının 16. maddesinde de, önemsiz ve tali derecedeki suçlar dışındaki bütün davalarda hükümden önce, çocuğun suç işlemeden önceki yaşam koşulları ve suçun hangi ortam içinde işlendiği konusunda yeterli incelemenin yapılması öngörülmüştür (Topaloğlu, 2008).

Türkiye'deki denetimli serbestlik kararlarının hukuksal süreci yanı sıra kurumlar arası işleyişte uygulama boyutu asıl önemli olan safha olarak gözükmektedir. Bu anlamda denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınan dosyalarla ilgili olarak Adalet Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı birimlerince ortak çalışmalar yapılması gerekmektedir. Ortak çalışabilmenin en önemli özelliği kurumlar

arası iş tanımlarının yapılarak sorumluluklar ve görevlerin bir standart dâhilinde ele alınması ve davranışa dönüştürülmesini gerekli kılmıştır. Bu durumun gereği olarak da iki bakanlık arasında bir protokol imzalanarak yürürlüğe girmiştir.

2.5. İlgili Araştırmalar

Sadler (2001), “Sosyal etkileşimde, kişilerarası ilişki tarzları ve ortak etki modeli” adlı çalışmasında 112 çift üniversite öğrencisi ile kişilerarası ilişki tarzları, tematik algı testi ve telefon görüşmeleri sonucu ilişkilerdeki hâkimiyet incelenmiştir. Çalışmanın önemli sonuçlarından biri olarak kullanılan ilişki tarzları erkeklerde kaçınan ve baskın tarz olarak gözlenirken kız öğrencilerin manipulatif ve alaycı tarzı daha çok kullandıklarının saptanmasıdır.

Nakkula ve Nikitopulos (2001) görüşme eğitimi ve kişiler arası gelişimin ergenler deki etkisini araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarında, görüşme ölçeğinin toplam puanında, ön test ve son test arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür. Bu bulgu eğitimin etkililiğini göstermektedir. Buna ek olarak görüşme ölçeğinin ‘kişisel girişim’ ölçeği hariç diğer tüm ölçeklerde ve ilişki ölçeği ön ve son test puanları arasında son test lehine anlamlı fark bulunmuştur.

Bir diğer araştırmada, Mackenzie ve Shwitzer (2001), “İlişki denetiminde, kişilerarası tarz kişilik ve ilişki memnuniyeti” adlı çalışmasında 24 yakın ilişki içinde olan çift üzerinde kişilerarası ilişki tarzları ve ilişki doyumu ölçeğini kullanmıştır. Çalışma sonucu kişilerarası ilişki tarzı olarak baskın ve duyarsız ilişki tarzı kullanan çiftlerin ilişki doyumları yüksek çıkarken, öfkeli ve kaçınan tarz kullanan çiftlerde daha düşük çıkmıştır. Manipulatif ve alaycı ilişki tarzını kullanan bireylerin ilişki doyumlarını ne çok yüksek ne de düşük olarak niteledikleri gözlenmiştir.

McFarland ve Culp (1992), kişiler arası beceri eğitiminin lise öğrencilerinin çatışma çözmelerine etkisini araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarında cinsiyet ve eğitim değişkenleri arasında kaçınma tarzı ölçeği etkili bulunmuştur. Kız öğrencilerde eğitim alanlar ve almayanlara göre ve tüm erkek öğrencilere göre çatışmadan kaçınma davranışı yüksektir istatistiksel olarak bir diğer anlamlı değişken de cinsiyete göre

özüm odaklı tarz alt ölçeğindedir. Eğitim alan ve almayan kız öğrenciler, erkek öğrencilere göre çözüm odaklı davranış tarzını seçmişlerdir.

Uzamaz ve Güçray (2004, s.29-36), “sosyal beceri eğitiminin ergenlerin kişilerarası ilişki düzeylerine etkisi” konulu araştırmalarında, ön test, son test, deney ve kontrol gruplarından oluşan deneysel araştırma modeline göre düzenlemişlerdir. Elde edilen bulgular, genel olarak sosyal beceri eğitiminin Öğrencilerin kişilerarası ilişkiler düzeyinde olumlu etkiler sağladığı yönündedir. Aynı zamanda sosyal beceri eğiliminin Kişilerarası İlişkiler Ölçeğinin bir alt boyutu alan besleyici ilişkiler üzerinde etkili olduğu, fakat zehirleyici ilişkiler alt boyumda etkili olmadığı saptanmıştır.

Santilli ve Hudson (1992) iletişim becerilerinin ahlak gelişimine etkisini araştırmışlardır. Sonuçlar da eğitim sonrası ahlaki usa vurmadaki değişikliğin beklenen doğrultuda olduğu görülmüştür. Ek olarak, sosyal algıda cinsiyet farklılığı görülmüş; erkekler eğitim öncesi düşük sosyal algı puanları alırken, eğitim sonrası anlamlı farkla puanlarında yükselme görülmüştür. Kızlar, eğitim öncesi sosyal algı puanı olarak yüksek puanlar alırken, eğitim sonrası anlamlı bir fark görülmemiştir.

Gençdoğan ve diğ., (2005, s.1-8), “Polis okulundan ve polis meslek yüksekokulundan mezun polis memurlarının kişilerarası ilişki tarzlarının ve anormal davranış (saldırganlık) durumlarının karşılaştırılması” adlı çalışmasında Kişilerarası ilişki tarz ölçeğini ve Saldırganlık ölçeğini kullanmışlardır. Çalışma sonucu elde edilen bulgular polis okulu mezunu memurların kişilerarası ilişkilerinde polis okulu meslek yüksekokulu mezunu memurlarına göre daha çok baskın, alaycı ve öfkeli tarz kullanırken polis yüksekokulu mezunu memurlar daha çok maniulatif ve kaçınan tarzları kullanmaktadır. Saldırganlık ölçeği puanlarında polis okulu mezunu memurların daha yüksek olduğu sapanmıştır.

Kupermine ve Allen (2001) ergen davranışlarını geliştirmek için sosyal beceriler ve uyum becerilerinin etkisini araştırmışlardır. Araştırma sonuçları, sosyal beceri teorilerinin problem ergen davranışında ki yararına ilişkin bilgileri desteklemiştir. Ergenlerin becerileri kullanarak sosyal uyumlarının gelişmesinde yükselme görülmüştür.

Coşkuner (1994), çıraklık eğitim merkezine devam eden işçi gençlerin iletişim becerilerini geliştirmeyi hedefleyen 10 oturumluk iletişim becerileri eğitimi programı hazırlayıp uygulamıştır. Bu araştırmanın bulguları; programa katılanların yalnızlık düzeylerinin düştüğünü; ancak iletişim çatışmalarına girme eğilimi ve iş doyumu üzerinde etkisinin olmadığını ortaya koymuştur.

Kukulu ve diğ. (2006, s.27-40), “Kadın hemşirelik öğrencilerinin, iletişim tarzları ve girişimcilik de sosyal destek, kontrol odağına etkisi” çalışmalarında 105 hemşire adayı ile yapılmış ve Kontrol Odağı Ölçeğini, Üniversite Öğrencileri İçin Kendini İfade Etme Ölçeğini, Kişilerarası İlişkiler Tarz ölçeğini, Algılanan Aile ve Akran destek ölçeğini kullanmışlardır. Çalışma sonucunda iletişim becerileri ile güvengenlik arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu ifade edilmiştir.

Korkut (1996) araştırmasında 10 hafta süren iletişim becerileri eğitim programının lise öğrencilerinin sahip oldukları iletişim becerileri konusunda ki kendilerini değerlendirmeleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonuçlarında iletişim becerileri eğitim programının öğrencilerin iletişim becerilerini değerlendirmeleri üzerinde olumlu etkisinin olduğu görülmüştür.

Aladağ (2001), insan ilişkileri eğitim programının üniversite öğrencilerinin kişiler arası ilişki tarzlarını geliştirmeye etkisini araştırmıştır. Araştırmada Ortadoğu teknik üniversitesi hazırlık okuluna devam eden 21 hazırlık öğrencisi (8’i deney grubu ve 13’ü kontrol grubunu oluşturmuştur) ile çalışılmıştır araştırma verileri, kişiler arası ilişki tarzı ölçeği (KITÖ) ve anket formunun 21 öğrenciye eğitim öncesi ve sonrası uygulanmasıyla elde edilmiştir. Ayrıca katılımcılara eğitim programından sonra sosyometri testi ve açık uçlu değerlendirme soruları verilmiştir. Araştırma bulguları insan ilişkileri eğitim programının KITÖ’nün dengelilik alt testi için etkili olduğunu göstermiştir. Sosyometri testi sonuçları eğitim grubunda ki deneklerin birbirine daha çok yaklaşmış, karşılıklı anlayış geliştirdiklerini ortaya koymuştur.

Şahin Yüksel’in (2008, s.1283-1293), “Türkçe iletişim Beceri Düzeyleri. Sosyal Davranış ve Kişilik ” adlı çalışmasında, kişilerin (274) iletişim tarzları üzerinde sosyal etkileşimde kişisel bakış açısı ve boyun eğici davranışlar araştırılmıştır. Olumlu kendini değerlendirme doğrultusunda kendilerini önemli ve güvengen, yüksek gelire sahip,

algılanan demokratik ebeveyne sahip bireylerin iletişim becerileri yüksek düzeyde çıkmıştır. Bir başka sonuç da stajyer öğretmen iletişim becerileri ile itaatkâr eylemler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

MaxWell ve Dickson (1991), fizik tedavi öğrencileri için hazırlanan iletişim becerileri eğitimini değerlendirmişlerdir. Anket sonuçlarına göre; 2. sınıf öğrencilerinin % 56.4'lük bir oranla iletişim becerileri eğitimine karşı olumsuz bir tutum gösterdikleri görülmüştür. Buna rağmen 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin ise tutumları oldukça olumludur bireysel becerilerde neyin önemli olduğu sorusuna, olumlu uyumla ilgili tanıtımı, açıklama, dinleme, soru sorma, sonuca yol açma, pekiştirme ve danışma cevaplarının verildiği görülmektedir.

Erözkan (2009a, s.543-552), “Lise öğrencilerinde kişilerarası ilişki tarzlarının yordayıcıları” adlı çalışmasında 400 (200 erkek; 200 kız) kişi üzerinde Kişilerarası İlişkiler Tarz Ölçeğini, İlişki Ölçekleri Anketini, iletişim becerileri Envanterini ve Problem Çözme envanterini uygulamıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular lise öğrencilerinin kişilerarası ilişki tarzlarını belirlemede; bağlanma stilleri, iletişim becerileri, sorun çözme becerileri önemli belirleyiciler olduğunu göstermiştir. Öte yandan, cinsiyet, yaş, sınıf ve ergenlerin sosyo-ekonomik durumu değişkenlerinin kişilerarası ilişki tarzlarında istatistiksel olarak önemli bir etkisi olmadığı bulunmuştur. Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri, bağlanma stilleri ve iletişim becerileri ile kişilerarası ilişki tarzları anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Erözkan (2009b, s.56-66), “Üniversite öğrencilerinin kişilerarası ilişki tarzları ve mizah tarzları” adlı çalışmasında Kişilerarası İlişkiler Tarz Ölçeğini, Bilgi Formunu ve Mizah Tarzları Ölçeğini kullanmıştır. Araştırma bulguları, üniversite öğrencileri için kişiler arası ilişki tarzlarının alt boyutları olan “duyarlılık” ve “dışadönüklük” üzerinde cinsiyet ve sınıf düzeyleri arasında farklılık olduğunu ortaya koymuştur. Kişiler arası ilişki tarzlarına ilişkin, cinsiyetler arasındaki karşılaştırmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha duyarlı; erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha dışa dönük kişiler arası ilişki tarzlarına sahip oldukları görülmektedir. Kişiler arası ilişki tarzlarına ilişkin, sınıf düzeyleri arasındaki karşılaştırmada dördüncü sınıf öğrencilerinin diğer gruplara göre daha duyarlı ve daha dışa dönük kişiler arası ilişki tarzlarına sahip oldukları gözlenmiştir.

Abacı, Egan ve Nottingham (1995) İnsan İlişkileri Becerileri kursunun bireylerin kendini kabul, kendine saygı, ve kendini gerçekleştirme düzeylerine etkisini karşılaştırarak, verilen eğitim programının etkililiğini incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre; Egan deney grubunda ki üyelerin kendini kabul, zamanı iyi kullanma, desteği içten alma ve toplam puanlarında anlamlı artışlar olmuş, hoşnutsuzluk düzeyinde ise anlamlı düşüş görülmüştür. Egan ve Nottingham grupları birbirleriyle karşılaştırıldığında; Nottingham grubunda kendi saygı, kendini kabul ve toplam puanda Egan grubuna göre anlamlı artış bulunmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve çalışma grubu, verilerin toplanması ve verilerin analizine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

3.1 Araştırmanın Modeli

Herhangi bir nedenden ötürü suça sürüklenen ve denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alan lise öğrencilerinin kişilerarası ilişkiler tarzı ve psikolojik belirtilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesini amaçlayan bu çalışmada nedensel karşılaştırmalı araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Nedensel karşılaştırma, ortaya çıkmış/var olan bir durumun ya da olayın nedenlerini etkileyen değişkenleri ya da bir etkinin sonuçlarını belirlemeye yönelik bir araştırma türüdür (Büyüköztürk, 2012; Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012).

3.2 Çalışma Grubu

Araştırma kapsamına giren bireyler, Diyarbakır Adliyesi ve Milli Eğitim İl Müdürlüğünde dosyası bulunan, suça sürüklenen ve denetimli serbestlik eğitim tedbir kararı alan lise öğrencilerinin dosya bilgilerine ulaşılmıştır. Dosya bilgileri incelenerek araştırma kapsamına alınabilecek kriterlere sahip (18 yaşı geçmemiş olmak ve herhangi bir öğretim programına devam etmek) öğrenciler belirlenmiştir. Söz konusu kriterler çerçevesinde belirlenen 296 lise öğrencisi araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışma grubuna ilişkin tanımlayıcı bilgiler Tablo-1’de sunulmuştur.

Tablo-1

Çalışma Grubuna ilişkin Tanımlayıcı Bilgiler

		f	%
Cinsiyet	Erkek	285	96,3
	Kız	11	3,7
Yaş	14 yaş	81	27,4
	15 yaş	72	24,3
	16 yaş	67	22,6
	17 yaş	76	25,7
	Toplam	296	100

Tablo-1’de görüldüğü gibi çalışma gurubunun 285’si (%96,3) erkek; 11’i (%3,7) kız; 81’i (%27,4) 14 yaş, 72’si (%24,3) 15 yaş, 67’si (%22,6) 16 yaş, 76’sı (%25,7) 17 yaş ve üstü öğrencilerden oluşmaktadır.

3.3 Veri Toplama Araçları

Bu başlık altında araştırmada kullanılan veri toplama araçları hakkında bilgi verilmiştir.

3.3.1 Kişilerarası Tarz Ölçeği (KTÖ)

Kişilerarası Tarz Ölçeği (KTÖ), Şahin ve diğ., (2007) tarafından bireylerin kişilerarası ilişkilerde nasıl bir tarz kullandıklarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. KTÖ, 60 maddeden oluşan bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Maddeler “Sizi ne kadar tanımlıyor” sorusuna göre cevaplanmaktadır ve %0, %25, %50, %75 ve %100 şeklinde beşli likert tipinde cevaplanmaktadır. Buna göre en az 60, en fazla 300 puan alınabilmektedir. Ölçeğin faktör yapısının oluşturulması ve geçerlik-güvenirlik çalışması yine Şahin ve diğ. (2007) tarafından yapılmıştır. Yapılan çalışmada altı faktör bulunmuştur. Bunlar: “Baskın tarz” (49, 52, 51, 60, 8, 5, 59, 9, 43, 46, 48, 6, 42, 31. maddeler), “Kaçınan tarz” (36, 37, 58, 11, 50, 38, 13, 12, 35, 32, 27. maddeler), “Öfkeli tarz” (33, 54, 20, 21, 56, 34, 4, 25, 57. maddeler), “Duygudan kaçınan/duyarsız tarz” (26, 23, 28, 24, 17, 15, 29, 2, 30, 3, 39. maddeler), “Manipulatif tarz” (53, 41, 44, 45, 19, 40, 18, 16, 7, 55. maddeler), “Alaycı/küçümseyici tarz” (22, 47, 10, 1, 14. maddeler) dır.

Ölçeğin güvenirlik çalışmasında Cronbach Alpha güvenirlik analizi tekniği kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre 60 maddelik ölçeğin güvenirlik katsayısı $\alpha = .93$ olarak bulunmuştur. Faktör alt ölçekleri için elde edilen güvenirlik katsayıları ise “Baskın Tarz” alt ölçeği için $\alpha = .88$ (madde sayısı 14); “Kaçınan Tarz” alt ölçeği için $\alpha = .79$ (madde sayısı 11); “Öfkeli Tarz” alt ölçeği için $\alpha = .79$ (madde sayısı 9); “Duygudan Kaçınan Tarz” alt ölçeği için $\alpha = .77$ (madde sayısı 11); “Manipulatif Tarz” alt ölçeği için $\alpha = .74$ (madde sayısı 10); “Küçümseyici Tarz” alt ölçeği için de $\alpha = .67$ (madde sayısı 5) olarak bulunmuştur.

3.3.2 Kısa Semptom Envanteri (KSE)

Kısa Semptom Envanteri (KSE), Derogatis (1992) tarafından çeşitli psikolojik belirtileri taramak amacıyla geliştirilen SCL-90-R'nin kısa formudur. SCL-90-R'nin dokuz faktörüne dağılmış olan 90 madde arasından, her faktörde en yüksek yükü almış toplam 53 madde seçilerek kısa form elde edilmiştir. KSE aynen SCL-90-R'deki gibi dokuz alt ölçek, ek maddeler ve üç genel indeksten oluşmaktadır.

Türkiye'de örneklemeler üzerinde Kılıç (1991, s.45-52) ölçeğin uzun formu üniversite öğrencileri üzerindeki geçerlik güvenirliğini araştırdığı çalışmasında, uygulama sonucunda güvenirlik katsayıları alt ölçeklere göre .63 ile .84 arasında değişmektedir. Geçerliği benzer ölçekler geçerliği yöntemiyle saptanmaya çalışılmış ve ölçüt olarak MMPI envanteri alınmıştır. İki ölçek arasındaki Pearson Korelasyon katsayıları .50 ile .59 arasında değişikliği ve .42 ortanca değer gösterdiği görülmektedir.

Şahin ve Durak'ın (1994, s.44-56) üç ayrı çalışmasında, ölçeğin toplam puanından elde edilen Cronbach α iç tutarlılık katsayıları .96 ve .95, alt ölçekler için elde edilen katsayılar ise .55 ile .86 arasında değişmektedir.

SCL-90-R'nin ölçüt bağıntılı geçerlikle ilgili yapılan üç ayrı çalışma sonucunda, envanterin alt ölçeklerinin ve üç küresel indeks puanlarının “Sosyal Karsılaştırma Ölçeği” ile -.14 ve -.34 arasında, “Boyun Eğicilik Ölçeği” ile .16 ve .42 arasında, “Strese Yatkinlik Ölçeği” ile .24 ve .36 arasında, “UCLA-Yalnızlık Ölçeği” ile .34 ile -.57 arasında, “Beck Depresyon Envanteri” ile ise .34 ve .70 arasında değişen korelasyonlar gösterdiği belirlenmiştir. Ölçeğin madde geçerliğini belirleyebilmek amacıyla örneklem, Strese Yatkinlik Ölçeği'nden alınan puanlara göre “strese yatkin” ve “strese yatkin olmayan” şeklinde üç gruplara ayrılmış ve 53 maddenin yalnızca üç maddesinin (4, 8, 26) ayırcılığının istatistik anlamlılık düzeyine ulaşamadığı görülmüştür. Ölçeğin toplam puanı üzerinden yapılan analiz sonrasında ise ölçeğin bu iki uç grubu anlamlı düzeyde ayırt edebildiği bulunmuştur. Yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin, Anksiyete, Depresyon, Olumsuz Benlik, Somatizasyon ve Öfke/saldırganlık olmak üzere beş faktörden oluştuğu bulunmuştur.

KSE, 11-18 yas 597 ergen ile yapılan bir çalışmada da ölçeğin faktör yapısına tekrar bakılmıştır. KSE'nin ergen yas grubu için güvenirliği Cronbach α iç tutarlılık katsayısının hesaplanması ile irdelenmiştir. Buna göre; ölçeğin alt ölçeklerinden elde edilen en düşük Cronbach α katsayısının .73 ile “Somatizasyon”, en yüksek katsayısının

ise .86 ile “Depresyon” alt ölçeğine ait olduğu görülmüştür. Ölçeğin geneli için ise iç tutarlılık kat sayısı .95 olarak bulunmuştur. Bu bulgular Şahin ve Durak’ın (1994, s.44-56) yaptıkları çalışmalar sonucunda elde ettikleri bulgularla tutarlılık göstermektedir. Deogratıs de yaptığı çalışmalar sonucunda KSE’nin alt ölçekleri için elde edilen Cronbach α iç tutarlılık katsayılarının .71 ile .85 arasında değiştiğini bildirmiştir (Şahin, Batıgün ve Ugurtas, 2002, s.125-135).

3.4 Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları 2011 – 2012 ve 2012 – 2013 eğitim-öğretim yılı içerisinde, belirtilen çalışma grubuna uygulanmıştır. Araştırmada kullanılacak ölçekler belirlenip kişisel bilgi formu maddeleri oluşturulmuş, çalışmanın yapılabilmesi için Diyarbakır Adliyesi Denetimli Serbestlik Şube Müdürü ile görüşülmüş ve Adalet Bakanlığından gerekli izinler alınmıştır (Ek 1),(Ek 2),(Ek 3). Ayrıca, Diyarbakır İl Milli Eğitim Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Şube Müdürü ile görüşülerek okullarda öğrenciler ile görüşülmesine ilişkin gerekli izinler alınmıştır. Uygulama, araştırmacı ile beraber verilerin toplanması konusunda bilgilendirilmiş olan Diyarbakır Adliyesi Denetimli Serbestlik Şube Müdürlüğünde görevli bir Psikolog, bir Sosyal Hizmet Uzmanı ve bir Sosyolog, Diyarbakır İl Milli Eğitim Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Biriminde görevli üç Psikolojik Danışman olmak üzere toplam altı meslek elemanından destek alınarak tamamlanmıştır. Diyarbakır Adliyesi denetimli serbestlik biriminde Şubat 2012 - Kasım 2012 arasında Milli Eğitime gönderilen, çalışma grubuna uygun olanların seçilmesi amacıyla 983 dosya incelenmiştir. Dosya incelemeleri sonucunda dosya açılma tarihinde 18 yaşını doldurmamış ancak araştırma tarihleri arasında 18 yaşını aşmış bireyler ile araştırma sürecinde eğitimlerini bırakmış olan kişilerin dosyaları inceleme dışı bırakılmıştır. Araştırma sürecinde 983 dosyanın 538 tanesi eğitim ve danışmanlık tedbir kararı almış olup bunlardan 296 kişi lise öğrenimine devam etmekte olduğundan araştırmaya dâhil edilmiştir. 296 çalışma grubunda ki 125 öğrenci ile Milli Eğitim Denetimli Serbestlik Biriminde 171 öğrenci ile de Adliye Denetimli Serbestlik Biriminde görüşülmüştür.

3.5 Verilerin Analizi

Bu başlık altında araştırma kapsamında toplanılan veriler üzerinde yapılan analiz ve yorumlamalara yer verilmiştir.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları KSE, KTÖ ve Kişisel Bilgi Formu doğrultusunda toplanan veriler araştırmanın amaçları doğrultusunda ilişkisel işlemlere tabi tutulmuştur. Araştırmada kullanılan envanterlerden elde edilen puanlar arasındaki ilişkiler için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniği kullanılmıştır. Ortalamalar arasındaki farkların belirlenmesi amacıyla t-testi ve gruplar arasındaki farkların belirlenmesi amacıyla tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) yapılmıştır. Ancak t-testi ve ANOVA testi yapılmadan önce verilerin testin uygulanabilmesi için gerekli varsayımları karşılayıp karşılamadığı kontrol edilmiştir. ANOVA ve t-testinin uygulanabilmesi için, bağımlı değişkene ait ölçümlerin en az aralık düzeyinde olması, bağımlı değişkende etkisi araştırılan değişkenin her bir düzeyinde normal dağılım göstermesi, ortalama puanları karşılaştıracak örneklemelerin ilişkisiz olması ve bağımlı değişkene ilişkin varyansların her bir örneklem için eşit olması gerekmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). Analizler sonucunda bazı değişkenlerin bazı boyutlarda bağımlı değişkene ilişkin varyanslarda her bir grup için eşit olmadığı görülmüştür. Bu nedenle varyansların homojen olmadığı durumlarda, ortalamalar arası karşılaştırmalar için “Brown-Forsythe” testi kullanılmış ve bu test sonucunda elde edilen “F” değerlerinden yararlanılmıştır (Antalyalı, 2008). ANOVA testi sonucunda anlamlı farkın belirlendiği gruplarda, farkın hangi grup ya da gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma testleri kullanılmıştır. Grup varyanslarının eşit dağıldığı durumlarda, ortalama puanların çoklu karşılaştırılmasında “Tukey” testi, grup varyanslarının eşit olmadığı durumlarda ise “Dunnett-C” testi kullanılmıştır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). Anlamlılık düzeyleri 0.05 olarak alınmış ancak fark çıkmadığı durumlarda 0.001’e kadar inilmiştir.

BÖLÜM IV

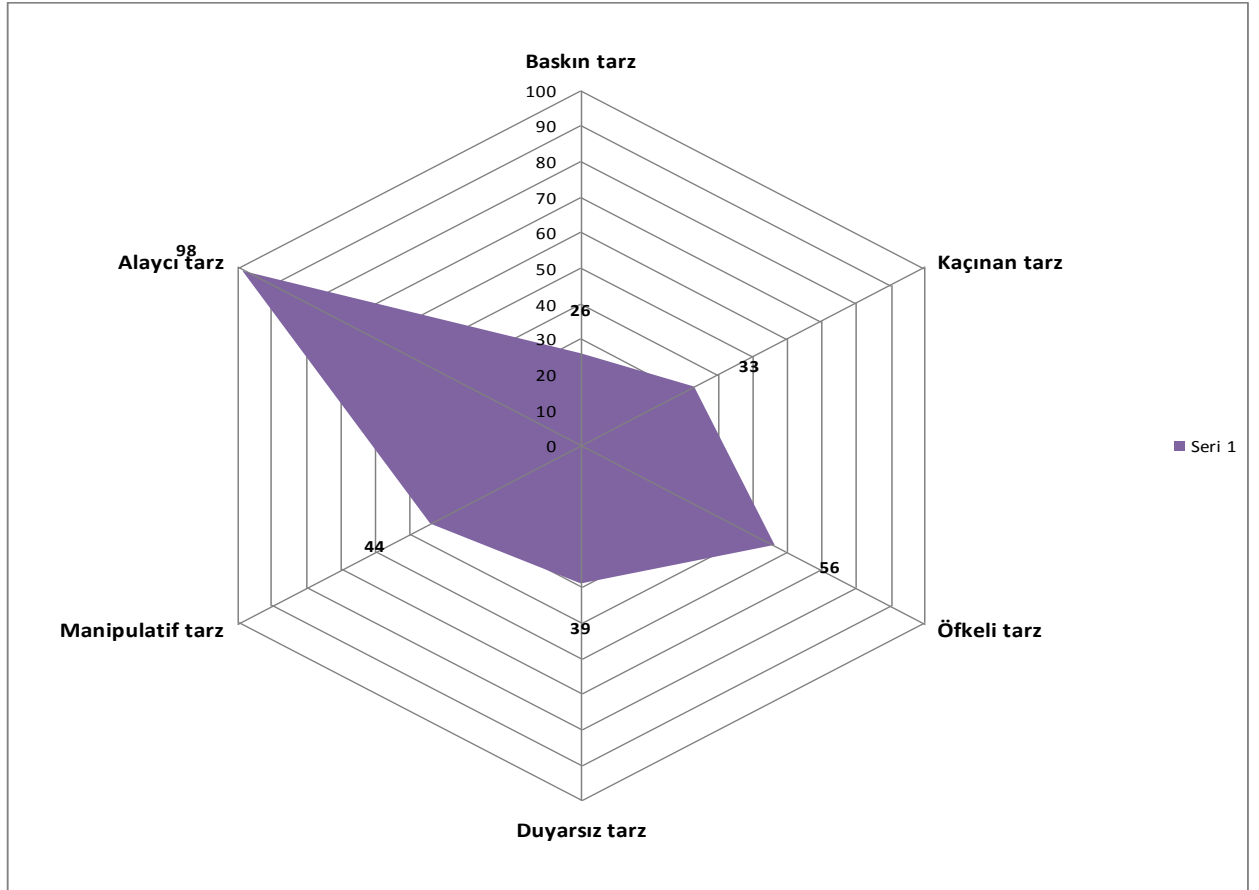
BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen veriler ışığında bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1 Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası İlişki Tarzları ile Psikolojik Belirtilerinin Belirlenmesi ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesine Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde denetimli serbestlik kapsamında eğitim tedbir kararı alınan lise öğrencilerinin KTÖ ve KSE'den aldıkları puanların karşılaştırılmasına ve yaş, kardeş sayısı, yerleşim yeri, göç durumu, aylık gelir düzeyi, babanın çalışma durumu, annenin çalışma durumu, baba kaybı, anne kaybı, madde kullanımı, ailede sabıka durumu, suç türü ve ilişki tarzı değişkenleri açısından incelenmesine ilişkin bulgular ve yorumlar sunulmuştur.

Grafik-1: Denetimli Serbeslik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Almış Lise Öğrencilerinin Kullandıkları Kişilerarası İlişki Tarzları Frekans Grafiği

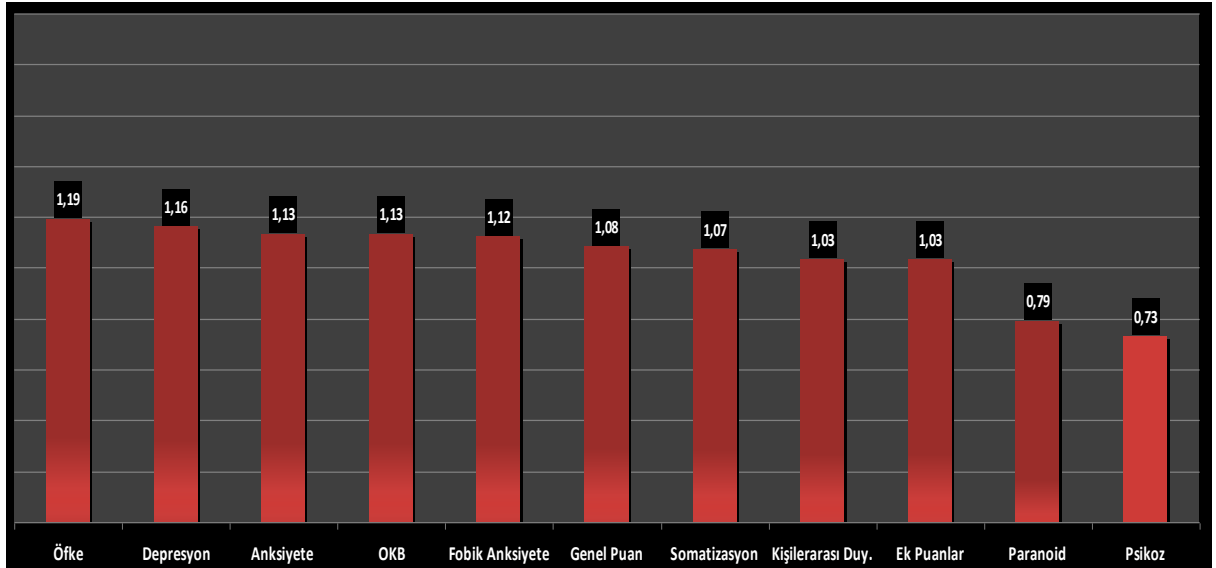
Grafik-1’de görüldüğü gibi, denetimli serbestlik kapsamında eğitim tedbir kararı almış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları 1. Alaycı tarz (98 kişi), 2. Öfkeli tarz (56 kişi), 3. Manipulatif tarz (44 kişi), 4. Duyarsız tarz (39 kişi), 5. Kaçınan tarz (33 kişi), 6. Baskın tarz (26 kişi) olarak sıralanmaktadır.

Çalışma grubu içerisinde yer alan ergenlerin kişilerarası ilişki tarzı olarak en çok alaycı tarzı benimsedikleri, iletişim kurarken en az da baskın tarzı benimsedikleri görülmektedir. Öfkeli, manipülatif ve duyarsız tarz kullananların sayısı bir birine yakın gözlenmiştir. Kaçınan tarz ile iletişim kuranların sayısı da en az olanlardan biridir.

Suçta sürüklenen ergenlerin alaycı ilişki tarzını kullanması dönemsel özellikleri itibarı ile hayata bakış açılarının yansıttığı söylenebilir.

Ergen beş belirgin gelişim görevi ile etkin bir şekilde uğraştıkça kişiliği gelişir. Bu gelişim görevleri bilindiği üzere; fiziksel değişimlere, cinsel olgunlukla ilişkili yeni duygulara uyum sağlama, anne babalarla olan ilişkilerde dönüşüm, aynı ve karşı cinsten yaşıtlarla etkili ilişkiler geliştirme, bir meslek için hazırlık yapma ve en önemlisi kimlik gelişimidir (Grotevant, 1995). Araştırma sonuçlarında ergenlerin ölçülen altı kişilerarası ilişki tarzlarını kullandıkları gözlenmiştir. Bu bağlamda kişilik gelişimlerini etkileyen farklı unsurlar olduğundan iletişim tarzları da çeşitli olmaktadır.

Grafik-2 Denetimli Serbeslik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Semptom Tarama Puanları Grafiği

Grafik-2’de görüldüğü gibi, denetimli serbestlik kapsamında eğitim tedbir kararı almış lise öğrencilerinin kısa semptom envanteri puanları 1. Öfke, 2. Depresyon, 3. Anksiyete ve OKB, 5. Fobik anksiyete, 6. Genel puan, 7. Somatizasyon, 8. Kişilerarası duyarlılık, 9. Ek puanlar, 10. Paranoid, 11. Psikoz olarak sıralanmaktadır.

Konu ile ilgili yazın takip edilerek sıralanacak olunursa; ebeveynlerin iş hayatına atılması, geleneksel aileden çekirdek aileye geçişle birlikte çocuğun yanı başında görebileceği rol modelin yokluğu ve cinsiyet rolünün muğlâklaşması, boşanmalar, çocuk yetiştirme biçiminden kaynaklanan değişiklikler sayılabilir (Sayar, 2003, s.71-77).

Steinberg, (2007) bu dönemde görülen sorunları üç temel sınıfa ayırmaktadır. Bunlar;

1. Madde kötüye kullanımı
2. İçe-yönelim sorunları (sorunlar bireyin kendisine, iç dünyasına yönelmiştir. Kaygı, depresyon, fobi, stres gibi)
3. Dışa-yönelim sorunları (Antisosyal bozukluk, saldırganlık, ergen suçluluğu, evden kaçma gibi) dır.

Bu bulgular doğrultusunda, patolojik düzeyde çıkmamakla beraber, kendi içerisinde değerlendirildiğinde suça sürüklenen ergenlerin literatürde de yer aldığı üzere özellikle öfke, depresyon, anksiyete ve okb boyutlarında risk altında oldukları söylenebilir.

Literatür doğrultusunda ergen gelişimsel dönemlerinin hassasiyetine bakıldığında psikolojik belirti düzeylerinin daha fazla çıkması beklenebilir. Özellikle de risk altında olduğu düşünülen suça sürüklenen ergenler ele alındığında bu beklentinin gerçekleşme olasılığı daha fazla olduğu düşünülebilir. Ancak araştırma bulguları göstermektedir ki çalışma grubu dahilinde olan ergenlerin psikoloji belirti puanları çok yükselmemektedir.

4.1.1 Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarz Ölçeği (KTÖ) ve Kısa Semptom Envanteri (KSE) Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpımı Moment Korelasyon Katsayı Sonuçları (1).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin KTÖ puanları ile KSE puanları arasındaki ilişki tablo halinde (Tablo-2) sunularak yorumlanmıştır.

Tablo-2: KTÖ ve KSE Puanları Arasındaki Pearson Çarpımı Moment Korelasyon Katsayı Sonuçları)

	Baskın	Kaçınan	Öfkeli	Duyarsız	Manipulatif	Alaycı
Somatizasyon	-,126*	-,057	,074	-,047	-,009	,003
Anksiyete	,082	-,033	-,002	-,021	,008	-,071
OKB	-,051	,007	-,022	,047	,088	-,044
Depresyon	,119*	,083	,040	-,021	,045	,003
Kişilerarası Duyarlılık	,017	,009	-,005	-,087	,075	,028
Psikoz	,094	-,056	-,005	,045	-,065	-,040
Paranoid	-,073	,103	-,061	-,051	,032	-,036
Öfke	-,053	-,155**	-,090	-,045	,030	,013
Fobik-Anksiyete	-,029	-,084	,086	,051	-,068	,080
Ek Skalalar	,046	,034	,050	-,065	,094	-,094
Genel Toplam	-,079	-,010	,071	-,006	,080	,039

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-2 incelendiğinde, somatizasyon ile baskın tarz arasında negatif yönde ($r=-.126$, $p < .05$); depresyon ile baskın tarz arasında pozitif yönde ($r=.119$, $p < .05$) ve öfke ile kaçınan tarz arasında negatif yönde ($r=-.115$, $p < .001$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Araştırma bulguları kişilerarası ilişkilerinde baskın tarzı kullanan bireylerde somatizasyon belirtilerine daha az rastlanılırken depresyon belirtilerine ise daha fazla rastlanıldığını göstermektedir. Bunun yanında kişilerarası ilişkilerinde kaçınan tarzı kullanan bireylerin öfke belirtilerini daha fazla gösterdiği görülmektedir.

Bu bulgular suça sürüklenen ergenlerin kişilerarası iletişimlerinde baskın tarz kullandıklarında psikolojik olarak somatizasyon ve depresyon belirtilerini gösterebileceğini düşündürmektedir. Özellikle de psikososyal uyum ile ergenin kendini nasıl değerlendirdiği sorusu arasında doğrudan bir ilişki olduğunu gösteren pek çok araştırmadan söz edilir. Ferdinand ve arkadaşlarının gerçekleştirdiği (1999), 11–18 yaş gençler için kendini değerlendirme ölçeğinin kullanıldığı bir araştırmaya göre;

ergenlerde içe-yönelim, anksiyete, depresyon, somatik sorunlar, sosyal sorunlar ve düşünce sorunları olduğu tespit edilmiştir.

Somatizasyonla ilişkili olan ya da onu belirleyen etkenlerle ilgili çeşitli çalışmalar vardır. Örneğin Collier, (2008) somatizasyonun pediatrik pratikte yaygın olduğunu bildirirken, çocuk ve ergenlerde en yaygın somatik belirtilerin baş ağrısı olduğunu da ekler.

4.1.2 Yaş Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının Analizine İlişkin Sonuçlar (2a).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kişilerarası tarzı yaş değişkeni açısından tablolar halinde (Tablo-3 ve Tablo-4) sunularak yorumlanmıştır.

Tablo-3: Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının Yaş Değişkenine Göre Analizi)

Alt Boyutlar	Yaş	n	X	ss
1.Baskın Tarz	14 yaş	81	2,8025	,35
	15 yaş	72	2,7550	,33
	16 yaş	67	2,7217	,41
	17 yaş	76	2,8008	,35
2.Kaçınan Tarz	14 yaş	81	2,7722	,36
	15 yaş	72	2,7975	,45
	16 yaş	67	2,8403	,39
	17 yaş	76	2,7970	,39
3.Öfkeli Tarz	14 yaş	81	2,8724	,47
	15 yaş	72	2,8270	,43
	16 yaş	67	2,9863	,48
	17 yaş	76	2,9074	,47
4.Duyarsız Tarz	14 yaş	81	2,9751	,50
	15 yaş	72	2,8963	,44
	16 yaş	67	2,9415	,47
	17 yaş	76	2,8833	,43
5.Manipulatif Tarz	14 yaş	81	2,8788	,42
	15 yaş	72	2,9335	,39
	16 yaş	67	2,8086	,37
	17 yaş	76	2,8744	,40
6.Alaycı Tarz	14 yaş	81	2,8901	,43
	15 yaş	72	2,8722	,52
	16 yaş	67	2,8433	,42
	17 yaş	76	2,8447	,40

Tablo-4

Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Yaş Değişkenine Göre Kişilerarası Tarzlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p	Grup F.
1.Baskın Tarz	Gruplar Arası	,328	3	,109	,823	,482	
	Gruplar İçi	38,781	292	,133			
	Toplam	39,109	295				
2.Kaçınan Tarz	Gruplar Arası	,300	3	,100	,537	,658	
	Gruplar İçi	54,364	292	,186			
	Toplam	54,664	295				
3.Öfkeli Tarz	Gruplar Arası	,477	3	,159	,697	,554	
	Gruplar İçi	66,612	292	,228			
	Toplam	67,089	295				
4.Duyarsız Tarz	Gruplar Arası	,571	3	,190	1,138	,334	
	Gruplar İçi	48,816	292	,167			
	Toplam	49,387	295				
5.Manipulatif Tarz	Gruplar Arası	,117	3	,039	,193	,901	
	Gruplar İçi	59,069	292	,202			
	Toplam	59,186	295				
6.Alaycı Tarz	Gruplar Arası	3,081	3	1,027	1,698	,167	
	Gruplar İçi	176,561	292	,605			
	Toplam	179,642	295				

(*)= $p < .05$; (**)= $p < .001$

Tablo-4'te görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları yaş değişkeni açısından ($p=.05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir. Bu sonuç yaşı denetimli serbestlik kararı almış lise öğrencilerinin kişilerarası ilişkilerinde kullandıkları tarzlarda anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ifade etmektedir.

Araştırma bulgularından farklı olarak suç isleyen çocukların farklı yaş aralıklarında değişik suçlar işledikleri de söylenebilir. Öztürk (1998) araştırmasında

yaralama, darp ve benzeri suç isleyen çocukların genel olarak 16-18 yaş aralığında iken 12-15 yaş arası çocukların ise genel olarak hırsızlık suçlarını işledikleri görülmüştür. Moffit (2006) yaşın değişimi ile beraber işlenen suç türlerinin değişebileceğini belirtmektedir. Moffit'e (2006) göre bunun sebebi, ileri yaşlarda çocuklar suçu ikinci defa işleme olasılıkları ve bununla birlikte patolojik ve agresif davranış örüntüleri geliştirme olasılıkları artmaktadır. Bu araştırmada farklı yaşlarda bulunan lise öğrencilerinin ilişki tarzlarında farklılık görülmemiştir. Bunun nedeni olarak araştırma kapsamına alınan yaş gruplarının birbirine çok yakın olmasından dolayı benzer gelişim dönemleri içinde olmaları söylenebilir. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin benzer gelişim dönemi içerisinde bulunmalarının farklı ilişki tarzlarını kullanmamalarının nedenlerinden olabileceği düşünülmektedir.

4.1.3 “Hayatınızın çoğunu nerede geçirdiniz?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının Analizine İlişkin Sonuçlar (2b).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kişilerarası tarzları “hayatınızın çoğunu nerede geçirdiniz?” değişkeni açısından tablolar halinde (Tablo-5 ve Tablo-6) sunularak yorumlanmıştır.

Tablo-5: Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının “Hayatınızın çoğunu nerede geçirdiniz?” Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Yaşanılan Yer	n	X	Ss
1.Baskın Tarz	Köy	39	2,7015	,32
	İlçe/Kasaba	51	2,7661	,42
	Şehir	84	2,8163	,35
	Büyükşehir	122	2,7670	,35
2.Kaçınan Tarz	Köy	39	2,7722	,36
	İlçe/Kasaba	51	2,8641	,48
	Şehir	84	2,6863	,42
	Büyükşehir	122	2,8738	,36
3.Öfkeli Tarz	Köy	39	2,8418	,44
	İlçe/Kasaba	51	2,8270	,43
	Şehir	84	2,9858	,56
	Büyükşehir	122	2,9434	,45
4.Duyarsız Tarz	Köy	39	2,9062	,44
	İlçe/Kasaba	51	2,9508	,48
	Şehir	84	2,9415	,47
	Büyükşehir	122	2,8042	,37
5.Manipulatif Tarz	Köy	39	2,8093	,39
	İlçe/Kasaba	51	2,8647	,41
	Şehir	84	2,9307	,42
	Büyükşehir	122	2,8744	,40
6.Alaycı Tarz	Köy	39	2,8000	,48
	İlçe/Kasaba	51	2,9314	,45
	Şehir	84	2,8631	,42
	Büyükşehir	122	2,8557	,45

Tablo-6

Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin “Hayatınızın çoğunu nerede geçirdiniz?” Değişkenine Göre Kişilerarası Tarzlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p	Grup F.
1.Baskın Tarz	Gruplar Arası	,364	3	,121	,914	,434	
	Gruplar İçi	38,745	292	,133			
	Toplam	39,109	295				
2.Kaçınan Tarz	Gruplar Arası	1,274	3	,425	2,323	,075	
	Gruplar İçi	53,389	292	,183			
	Toplam	54,664	295				
3.Öfkeli Tarz	Gruplar Arası	,192	3	,064	,279	,840	
	Gruplar İçi	66,897	292	,229			
	Toplam	67,089	295				
4.Duyarsız Tarz	Gruplar Arası	,803	3	,268	1,609	,187	
	Gruplar İçi	48,584	292	,166			
	Toplam	49,387	295				
5.Manipulatif Tarz	Gruplar Arası	,400	3	,133	,662	,576	
	Gruplar İçi	58,786	292	,201			
	Toplam	59,186	295				
6.Alaycı Tarz	Gruplar Arası	,384	3	,128	,209	,890	
	Gruplar İçi	179,258	292	,614			
	Toplam	179,642	295				

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-6’da görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları “hayatınızın çoğunu nerede geçirdiniz?” değişkeni açısından (p=.05) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

Hem gelişmekte olan insan ve evre arasında, hem de biyolojik, psikolojik, fiziksel ve sosyo-kültürel düzeylerdeki farklı etkileyici etmenler arasında dinamik bir etkileşim vardır (Kağıtbaşı, 1998).

Voltan Acar, (2012a, s.13-16) iletişimi etkileyen kültürel faktörler olarak coğrafi bölgelere göre kültür ve yaşanılan yere göre kültürden bahseder Bu unsurlara bağlı olarak ergenlik dönemindeki bireylerin kişilerarası iletişimlerinde kullandıkları tarzlar şekillenebilmektedir. Ancak, alışma grubuna giren bireyler Diyarbakır ve civarından gelmektedir. Her ne kadar büyük şehir, şehir, kasaba, köy ayırımı olsa da, bu bireyler, aileleriyle büyük kente göç etmiş, ancak büyük bir ihtimalle varoşlarda oturmaktadır. Dolayısıyla da bu köy-kent ayırımının belki anlamlı olmadığı söylenebilir.

4.1.4 Kardeş Sayısı Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise ğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar (2c).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise ğrencilerinin kişilerarası tarzları kardeş sayısı değişkeni açısından tablolar halinde (Tablo-7 ve Tablo-8) sunulurak yorumlanmıştır.

Tablo-7:

***Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış
Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Analizi***

Alt Boyutlar	Kardeş Sayısı	n	X	Ss
1.Baskın Tarz	1-3 kardeş	44	2,7662	,39
	4-6 kardeş	135	2,7603	,35
	7-9 kardeş	91	2,7763	,36
	10 ve üstü kardeş	26	2,8297	,33
2.Kaçınan Tarz	1-3 kardeş	44	2,8955	,38
	4-6 kardeş	135	2,8089	,42
	7-9 kardeş	91	2,8011	,45
	10 ve üstü kardeş	26	2,8962	,43
3.Öfkeli Tarz	1-3 kardeş	44	2,9444	,47
	4-6 kardeş	135	2,9449	,44
	7-9 kardeş	91	2,8999	,52
	10 ve üstü kardeş	26	3,0641	,46
4.Duyarsız Tarz	1-3 kardeş	44	2,8368	,39
	4-6 kardeş	135	2,8747	,42
	7-9 kardeş	91	2,9091	,41
	10 ve üstü kardeş	26	2,8147	,32
5.Manipulatif Tarz	1-3 kardeş	44	2,8841	,40
	4-6 kardeş	135	2,8644	,45
	7-9 kardeş	91	2,8352	,47
	10 ve üstü kardeş	26	2,9231	,39
6.Alaycı Tarz	1-3 kardeş	44	2,9015	,78
	4-6 kardeş	135	2,9383	,77
	7-9 kardeş	91	2,9048	,79
	10 ve üstü kardeş	26	3,1154	,74

Tablo-8

Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Kişilerarası Tarzlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p	Grup F.
1.Baskın Tarz	Gruplar Arası	,108	3	,036	,270	,847	
	Gruplar İçi	39,001	292	,134			
	Toplam	39,109	295				
2.Kaçınan Tarz	Gruplar Arası	,436	3	,145	,782	,505	
	Gruplar İçi	54,228	292	,186			
	Toplam	54,664	295				
3.Öfkeli Tarz	Gruplar Arası	,550	3	,183	,805	,492	
	Gruplar İçi	66,539	292	,228			
	Toplam	67,089	295				
4.Duyarsız Tarz	Gruplar Arası	,265	3	,088	,524	,666	
	Gruplar İçi	49,123	292	,168			
	Toplam	49,387	295				
5.Manipulatif Tarz	Gruplar Arası	,184	3	,061	,304	,823	
	Gruplar İçi	59,002	292	,202			
	Toplam	59,186	295				
6.Alaycı Tarz	Gruplar Arası	,977	3	,326	,532	,660	
	Gruplar İçi	178,665	292	,612			
	Toplam	179,642	295				

(*)= $p < .05$; (**)= $p < .001$

Tablo-8’de görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları kardeş sayısı değişkeni açısından ($p=.05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

Çocuk sayısının fazla, aile gelirinin az olması, çocuğun zamansız olarak aile dışına itilmesine, üzerindeki kontrolün zayıflamasına ve disiplinsiz davranışlarda bulunmasına yol açabilmektedir (Güney, 2008). Yine dar meskenlerde oturan fazla çocuklu ailelerde, çocuklar uygun bir çalışma ortamı bulamadıklarından istenilen

başarıyı elde edememekte, okuldaki başarısızlık onları sokak hayatına ve suçluluğa kadar götürebilmektedir. Ayrıca ailede çocuk sayısı arttıkça anne-baba çocuklarıyla yeterince ilgilenememekte, çocuklara karşı ya aşırı baskı, korkutma, tehdit ve yasaklamalar yapılmakta ya da aşırı serbestlik olmakta uygun bir eğitim verme imkânı zorlaşmaktadır (Güney, 2008). Fark çıkmamasının nedeni, belki ebeveynlerin yeterince eğitilmiş olmamaları ve çocuklarıyla ilgilenmemeleri, etkili ana-baba olamamalarından dolayı çocuk sayısının fark etmeyeceği söylenebilir.

4.1.5 Göç Durumu Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar (2d).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kişilerarası tarzları göç durumu değişkeni açısından tablo halinde (Tablo-9) sunularak yorumlanmıştır.

Tablo-9:

Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının Göç Durumu Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Göç Durumu	n	X	ss	sd	t	P
1.Baskın Tarz	Evet	94	2,7188	,39	294	-1,726	,085
	Hayır	202	2,7970	,34			
2.Kaçınan Tarz	Evet	94	2,7649	,44	294	-1,699	,090
	Hayır	202	2,8559	,42			
3.Öfkeli Tarz	Evet	94	2,9953	,45	294	1,328	,185
	Hayır	202	2,9164	,48			
4.Duyarsız Tarz	Evet	94	2,8424	,41	294	-,918	,359
	Hayır	202	2,8893	,40			
5.Manipulatif Tarz	Evet	94	2,8872	,47	294	,621	,535
	Hayır	202	2,8525	,43			
6.Alaycı Tarz	Evet	94	3,0426	,75	294	1,575	,116
	Hayır	202	2,8894	,78			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-9’da görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları göç durumu değişkeni açısından (p=.05) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

İç ve dış göçlerin oluşturduğu kültür çatışmaları, gece kondulaşma, çocuğun erken yaşta çalışmak zorunda kalması, çocukların çevreleri ile iletişimlerini biçimlendirmektedir (Hancı,1999a; Wilmers ve diğ. 2002). Yapılan araştırmada göçün lise öğrencilerinin ilişki tarzlarını anlamlı düzeyde farklılaştırmadığını göstermektedir. Bu sonucun Diyarbakır iline göç etmiş ailelerin çocuklarının benzer kültür ve coğrafyadan gelmeleri olarak gösterilebilir.

Türkiye’de yaşanan zorunlu göç hakkında birçok araştırma yapılmış ve araştırmalar sonucunda zorunlu göçün eğitim, sağlık, iletişim ve sosyal uyum problemleri, işsizlik, barınma vb. sorunları da beraberinde getirdiği ortaya çıkmıştır (Can, 2012).

Hünler (2007) çalışmasında Hollanda’da yaşayan yeni göç etmiş Türk göçmenlerin psikolojik problemlerini ve yaşam doyumlarını yordayan kırılganlık-stres modelini araştırmıştır. Göçmenlerin hem göç öncesi hem de göç sonrası sahip oldukları kişilik özellikleri kırılganlık faktörleri altında toplanmıştır. Göçmenlerin Hollandaya göç ettikten sonra yaşadıkları deneyimlerle ilgili özellikler de stres faktörleri olarak gruplanmıştır. Bağlanma şekilleri, bağımsız ve bağlı kendilik yapıları, etnik kimlik, etnik kendine güven, dindarlık, dinsel destek ve algılanan sosyal destek kırılganlık faktörünü oluştururken, Hollanda’da geçirilen zaman, Hollanda’daki yaşamla ilgili doyum, Hollandaca’ya hâkimiyet, Hollanda’lılarla sosyalleşme, Hollanda medyasını takip etme düzeyi, algılanan ayrımcılık ve kültürleşme yönelimleri stres faktörünü oluşturmuştur.

Bu doğrultuda suça sürüklenen ergenlerin kişilerarası ilişki tarzlarının belirlenmesinde göç durumunun etkisinin olması beklenebilir. Özellikle de göçe maruz kalan ebeveynlerin yetiştirdikleri çocukları üzerindeki etkileri düşünüldüğünde öfke vb. olumsuz duygu hâkimiyetinin kişiler arası iletişimlerini etkilemeleri beklenir. Ancak araştırma bulgularının bu doğrultuda çıkmadığı gözlenmektedir.

4.1.6 “Aylık Geliriniz Ne Kadardır?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar (2e).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kişilerarası tarzları ailenin aylık geliri değişkeni açısından tablolar halinde (Tablo-10 ve Tablo-11) sunulurak yorumlanmıştır.

Tablo-10 :)

Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının “Aylık Geliriniz Ne Kadardır?” Değişkenine Göre Analiz

Alt Boyutlar	Ailenin Aylık Geliri	n	X	Ss
1.Baskın Tarz	500 TL ve daha az	128	2,7489	,39
	501 - 1000 TL	62	2,7857	,34
	1001 - 1500 TL	41	2,8153	,34
	1501 - 2000 TL	39	2,8022	,30
	2000 TL ve üstü	26	2,7418	,34
2.Kaçınan Tarz	500 TL ve daha az	128	2,8586	,40
	501 - 1000 TL	62	2,7952	,41
	1001 - 1500 TL	41	2,6634	,47
	1501 - 2000 TL	39	2,8282	,44
	2000 TL ve üstü	26	3,0038	,40
3.Öfkeli Tarz	500 TL ve daha az	128	2,9237	,48
	501 - 1000 TL	62	2,9803	,44
	1001 - 1500 TL	41	2,9241	,41
	1501 - 2000 TL	39	3,0313	,54
	2000 TL ve üstü	26	2,8291	,51
4.Duyarsız Tarz	500 TL ve daha az	128	2,8509	,41
	501 - 1000 TL	62	2,8959	,39
	1001 - 1500 TL	41	2,8847	,46
	1501 - 2000 TL	39	2,8881	,29
	2000 TL ve üstü	26	2,9021	,48
5.Manipulatif Tarz	500 TL ve daha az	128	2,9102	,47
	501 - 1000 TL	62	2,8903	,38
	1001 - 1500 TL	41	2,7512	,42
	1501 - 2000 TL	39	2,8103	,46
	2000 TL ve üstü	26	2,8269	,44
6.Alaycı Tarz	500 TL ve daha az	128	2,9167	,78
	501 - 1000 TL	62	2,9409	,69
	1001 - 1500 TL	41	2,9431	,88
	1501 - 2000 TL	39	2,9829	,85
	2000 TL ve üstü	26	2,9615	,70

Tablo-11 Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin “Aylık Geliriniz Ne Kadardır?” Değişkenine Göre Kişilerarası Tarzlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p	Grup F.
1.Baskın Tarz	Gruplar Arası	,216	4	,054	,405	,805	
	Gruplar İçi	38,893	291	,134			
	Toplam	39,109	295				
2.Kaçınan Tarz	Gruplar Arası	2,101	4	,525	2,908	,022	3-5*
	Gruplar İçi	52,563	291	,181			
	Toplam	54,664	295				
3.Öfkeli Tarz	Gruplar Arası	,790	4	,197	,867	,484	
	Gruplar İçi	66,299	291	,228			
	Toplam	67,089	295				
4.Duyarsız Tarz	Gruplar Arası	,131	4	,033	,189	,944	
	Gruplar İçi	49,256	291	,169			
	Toplam	49,387	295				
5.Manipualtif Tarz	Gruplar Arası	,985	4	,246	1,232	,297	
	Gruplar İçi	58,200	291	,200			
	Toplam	59,186	295				
6.Alaycı Tarz	Gruplar Arası	,153	4	,038	,062	,993	
	Gruplar İçi	179,489	291	,617			
	Toplam	179,642	295				

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-11’de görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları ailenin aylık gelir düzeyi değişkeni açısından kaçınan tarz boyutunda ($p=.05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermektedir.

Araştırma bulgularında bu farkın kaynağı incelendiğinde bu farkın 500-1000tl gelire sahip olanlar ile 2000tl ve üstü geliri olanlar arasında olduğu görülmektedir. Sosyo-ekonomik düzey farklılığı bireylerin gereksinimlerini zamanında karşılamalarını benlik saygılarının artmasını ve kendilerini daha iyi ifade etmelerini sağlamaktadır (Güney,2008). Ayrıca sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin ailenin geçimine katkıda bulunmak amacıyla çalıştıkları çalışma ortamında kendi yaşlarına uygun olmayan kişiler ile girmiş oldukları iletişim söz konusu dezavantajlı grubun iletişim tarzlarını belirleyebilmektedir. Araştırma sonucunda ailenin aylık geliri en düşük olan grubun kaçınan tarzda ilişki biçimini diğer gruplardan fazla kullandığı görülmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyin düşük olması bireyin kendisini sosyal ortamlarda rahat ifade edememesini dolayısıyla bunun bir sonucu olarak kaçınan kişilerarası ilişki tarzını kullanmasını zorunlu kılabilir.

Birçok araştırma, ergenin mensup olduğu sosyal sınıfın, onun tutumlarını ve değerlerini etkileyeceğini göstermiştir. Türkiye’de yapılan bir kaç araştırma da bu sonucu destekler niteliktedir. Güngör’ün (1989) Ankara’da 1000 öğrenci üzerinde yapmış olduğu araştırmada, ailelerin gelir düzeyi yükseldikçe, ergenlerin özsaygı düzeyinin de yükseldiği bulunmuştur. Torucu da (1992) İzmir’de üst ve alt sosyo-ekonomik düzeydeki 13–14 yaşlarındaki kız ve erkek 300 ortaokul öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada, benzer olarak üst SED’deki öğrencilerin benlik saygılarının alt SED’deki öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğunu bulmuştur (Akt. Kulaksızoğlu, 1998).

4.1.7 “Babanızın mesleği nedir?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar (2f).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kişilerarası tarzları babanın çalışıp çalışmadığı değişkeni açısından tablo halinde (Tablo-12) sunularak yorumlanmıştır.

Tablo-12 :

Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının Babanın Çalışıp Çalışmadığı Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Baba Çalışma Durumu	n	X	ss	sd	t	p
1.Baskın Tarz	Çalışmıyor	68	2,8036	,37	294	809	,419
	Çalışıyor	228	2,7628	,36			
2.Kaçınan Tarz	Çalışmıyor	68	2,8368	,45	294	,212	,832
	Çalışıyor	228	2,8241	,42			
3.Öfkeli Tarz	Çalışmıyor	68	2,9266	,47	294	-,293	,770
	Çalışıyor	228	2,9459	,47			
4.Duyarsız Tarz	Çalışmıyor	68	2,9385	,40	294	1,475	,141
	Çalışıyor	228	2,8553	,40			
5.Manipulatif Tarz	Çalışmıyor	68	2,8824	,44	294	,395	,693
	Çalışıyor	228	2,8579	,45			
6.Alaycı Tarz	Çalışmıyor	68	3,0049	,68	294	,878	,381
	Çalışıyor	228	2,9181	,80			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-12’de görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları babanın çalışma durumu değişkeni açısından (p=.05) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

Ekonomik problemler ister istemez aile içi ilişkilere zarar vermektedir (Erdoğan, 2005, s.106-114). Babanın yeterli ekonomik gelire sahip olmaması aile ekonomik sorunların yaşanmasına neden olacak, yaşanan sorunlar ergenin iletişim tarzını etkileyebilecektir.

Ekonomik durumun olumsuz olması bireyler üzerinde davranış problemleri yaşamasına neden olabileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda ergenlik dönemi gelişim özelliklerinin hassasiyeti düşünüldüğünde kişilerarası ilişkilerde olumsuz tarzların göstermeleri beklenilebilir. Ancak araştırma bulguları ekonomik düzey ile kişilerarası ilişki tarzları arasında fark olmadığı yönünde çıkmıştır.

4.1.8 “Annenizin Mesleği Nedir?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar (2g).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kişilerarası tarzları annenin çalışıp çalışmadığı değişkeni açısından tablo halinde (Tablo-13) sunularak yorumlanmıştır.

Tablo-13:

Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının Annenin Çalışıp Çalışmadığı Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Anne çalışma	n	X	ss	sd	t	p
1.Baskın Tarz	Çalışmıyor	228	2,7679	,35	294	,708	,708
	Çalışıyor	68	2,7868	,39			
2.Kaçınan Tarz	Çalışmıyor	228	2,8132	,44	294	,311	,311
	Çalışıyor	68	2,8735	,38			
3.Öfkeli Tarz	Çalışmıyor	228	2,9576	,46	294	,286	,286
	Çalışıyor	68	2,8873	,52			
4.Duyarsız Tarz	Çalışmıyor	228	2,8724	,39	294	,879	,879
	Çalışıyor	68	2,8810	,44			
5.Manipulatif Tarz	Çalışmıyor	228	2,8851	,45	294	,129	,129
	Çalışıyor	68	2,7912	,42			
6.Alaycı Tarz	Çalışmıyor	228	2,9313	,78	294	,785	,785
	Çalışıyor	68	2,9608	,78			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-13'te görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları annenin çalışma durumu değişkeni açısından (p=.05) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

Annenin alışması ergen ile annenin ortak paylaşımlarını engellemektedir. Annenin çocuğuna zaman ayıramaması ergenin ona olan ihtiyacını karşılayamaması sonucu anneden uzaklaşarak ve kişilerarası iletişimini etkileyebilmektedir.

Nitekim Şahin ve Batıgün (2009, s.28-36) araştırmalarında anksiyeteli bireylerin muhtemelen, çocuklukta yaşadıkları bağlanma yaşantıları sonucu kendilerine ve diğerlerine dair olumsuz algılar geliştirdikleri, bu olumsuz algıların bireyin düşünce süreçlerini, duygu ve davranışlarını şekillendirerek olumsuz bir kişilerarası tarz geliştirmelerine sebep olduğu söylenebilir.

Bireyin geliştirdiği bu olumsuz kişilerarası ilişki tarzı, katı ve değişmez davranış ve tepkiler içerdigi için, muhtemelen diğerlerinden (anne baba veya kardeş) genellikle benzer tepkiler almasına neden olabilir (Şahin ve Batıgün, 2009, s.28-36). Annenin alışıyor olması sonucunda da bu tür tepkiler ergen tarafından gösterilmesi beklenen bir durumdur.

Özellikle suça sürüklenen risk altındaki ergenlerin daha çabuk etkilenmesi ve bunun sonucunda da kişilerarası ilişki tarzlarında olumsuz yönde bir yönelim beklenebilir. Ancak araştırma grubundaki ergenlerin anneleri çalışanlar sayısının az olmasından ötürü annenin çalışma durumu ile ergenlerin kişilerarası ilişki tarzları arasında bir fark olmadığı gözlenmiştir.

4.1.9 “Anne ve Babanızın Durumu?” Değişkeni Baba Kaybı Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar (2h).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kişilerarası tarzları “babanızın durumu?” baba kaybı değişkeni açısından tablo halinde (Tablo-14) sunularak yorumlanmıştır.

Tablo-14:

Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının “Anne ve Babanızın Durumu?” Baba Kaybı Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Baba Kaybı	n	X	ss	sd	t	p
1.Baskın Tarz	Evet	83	2,7788	,35	294	,195	,845
	Hayır	213	2,7696	,36			
2.Kaçınan Tarz	Evet	83	2,7940	,45	294	-,824	,411
	Hayır	213	2,8399	,42			
3.Öfkeli Tarz	Evet	83	2,8716	,44	294	-	,116
	Hayır	213	2,9687	,48			
4.Duyarsız Tarz	Evet	83	2,8806	,42	294	,163	,870
	Hayır	213	2,8720	,40			
5.Manipulatif Tarz	Evet	83	2,8687	,49	294	,124	,902
	Hayır	213	2,8615	,42			
6.Alaycı Tarz	Evet	83	2,8514	,79	294	-	,234
	Hayır	213	2,9718	,77			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-14’te görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları “babanızın durumu?” baba kaybı değişkeni açısından (p=.05) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

Bireyin toplumsal değer yargılarını kazandıran, ona ilk sosyal deneyim fırsatını veren aile ortamının gelişim sürecindeki önemi büyüktür. Ailede anne veya baba yoksunluğu çocuğu olumsuz etkilemektedir (İçli, 2001; Tartar, 1993; Yavuzer, 2006a). Çocuk, doğduğu andan itibaren büyüme süreci içinde ailesiyle özellikle babası ile kurduğu etkileşimden çıkardığı sonuçları özümseyerek kişiliğinin ve ruhsal yapısının temellerini oluşturmaktadır. Çocukluğu babasız geçmiş bir genç erkek, genellikle bir genç kızdan daha çok sorunlarla karşılaşır. Ailede etkili ve iyi bir baba olduğunda da

çok şey değişir. Çocuğun özgüveni gelişir ve şahsi başarısı için potansiyeli yükselir. Sağlıklı baba-çocuk ilişkisi, bir nesilden bir sonraki nesile mutluluğu sürekli bir şekilde aktarılmasını sağlayacaktır. Çocuklara yapılan yatırım, nesillere yapılmış sayılır (Saygılı, 2001).

Ebeveyn kaybının, özellikle de baba kaybı söz konusu olduğunda aile gelir düzeyinin düşmesi gibi psikolojik durum dışında da olumsuz etkiler yaratabilirken, (Corak, 1999, s.1-26) çocuk açısından sosyal destek azlığına da sebep olabilmektedir (Amato, 2001, s.355-370).

Paynoos ve Nader'e (1993) göre, travma ve çocuğun travmaya yanıtı normal beyin gelişimini bozabilir, çocuğun uyumunu, bilişsel işlevini, dikkatini, sosyal becerilerini, kişilik tarzını, kendilik kavramını ve dürtü kontrolünü etkileyebilir (akt. Bulmuş, 2008).

Ergenler ve çocuklar, ebeveyn kaybı sonucu uyku bozuklukları, içe kapanma, travmatik anıyla ilgisi olan tekrarlayan oyunlar, sosyal çevreden kendini soyutlama, akademik başarıda düşüş, uyumsuzluk, olay ve durumlara aşırı tepki gösterme ya da duyarsızlaşma, yaşından büyük davranışları genel kişilik özelliği olarak benimseme, çocuksu davranışlar, kendini ifade edememe, kısık sesle konuşma gibi davranışlar gösterebilir (Alıcı, 2010).

Fark çıkmamasının nedenlerinden biri, ailelerin özellikle de babaların hayatta iken de ilgisiz olabilecekleri, dolayısıyla babanın yaşaması ya da ölmesi ergeni o denli etkilemeyebilir. Ergenin rol model alabileceği bir babanın olmaması da fark çıkmamasının bir başka nedeni olabilir.

Özellikle kaçınma ve duyarsızlaşma durumu görülüyorsa ergen travmatik olaydan etkilenmiyormuş gibi gözükebilir. Bu durumun ergenlerin yetişkinler ve eğitimciler tarafından daha iyi anlaşılmasını güçleştirdiği düşünülmektedir (Alıcı, 2010).

Thompson, Kaslow, Price, Williams, Kingree (1997, s.357) 9-17 yaş arasındaki 117 çocukla yaptıkları araştırma sonucunda kızların erkeklere göre daha fazla dışa yansıyan stres tepkileri verdikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Ayrıca aile üyeleri, babalarını kaybeden gençlerin annelerini kaybeden gençlere göre daha fazla dışa yansıyan problem ortaya koyduklarını ifade etmişlerdir

4.1.10 “Anne ve babanızın durumu?” Anne Kaybı Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar (2i).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kişilerarası tarzları “Annenizin durumu?” anne kaybı değişkeni açısından tablo halinde (Tablo-15) sunulur yorumlanmıştır.

Tablo-15 :

Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının “Anne ve Babanızın Durumu?” Anne Kaybı Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Anne Kaybı	n	X	ss	sd	t	p
1.Baskın Tarz	Evet	61	2,7822	,39	294	,240	,810
	Hayır	235	2,7696	,35			
2.Kaçınan Tarz	Evet	61	2,7377	,45	294	-	1,826
	Hayır	235	2,8502	,42			
3.Öfkeli Tarz	Evet	61	2,9162	,42	294	-,464	,643
	Hayır	235	2,9480	,48			
4.Duyarsız Tarz	Evet	61	2,8614	,39	294	-,278	,781
	Hayır	235	2,8778	,41			
5.Manipulatif Tarz	Evet	61	2,8852	,42	294	,425	,671
	Hayır	235	2,8579	,45			
6.Alaycı Tarz	Evet	61	2,8087	,83	294	-	1,455
	Hayır	235	2,9716	,76			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-15’te görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları “annenizin durumu?” anne kaybı değişkeni açısından (p=.05) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

Anne yoksunluğu çocuğun gelişiminde son derece önemli bir yere sahiptir (Yıldıran,1983). Anne yoksunluğu veya düzensiz anne-çocuk ilişkisi de çocuk suçluluğuna yol açabilir. Bebeklikte anne bakımından yoksun çocuklarda hem fiziksel hem de ruhsal gelişim geriliği görülür. Çocuklar daha küçükken anne sevgisini ve ilgisini kaybetmemek için uslu durmayı, annenin istediği gibi davranmayı öğrenirler. Yani toplumsal davranışların öğrenilmesinin temelinde anneye duyulan sevgi ve bağlanma vardır. Bu sevgi ve bağlanma gelişmemişse çocuk toplumsal davranışları da öğrenemez (Günce,1983).

Ebeveyn kaybının okul yaşı çocuklarının ruh sağılığı problemleri, düşük akademik başarı, düşük kendilik saygısı ve daha fazla dışsal kontrol odağı gibi olumsuz sonuçlar doğurabileceğı bildirilmiştir (Dowdney, 2000, s.819-830).

Yaşam olayları ve bilişsel gelişimin incelendiğı bir çalışmada, yaşı artması ile yaşam olaylarına yapılan yüklemelerin farklılaştığına, bu farklılığın da depresyon riskini azalttığına dair bulgular elde edilmiştir (Mazure ve Maciejewski, 2003, s.26-33). Gözlenen bu gelişimsel farklılık, boşanma ve kayıptan etkilenme düzeylerinin de yaşa göre değişebileceğini düşündürmektedir.

Anne, baba ya da kardeş kaybı yaşamış ergen ve çocukların davranışsal özelliklerinin incelendiğı bir çalışmada katılımcılarda klinik olarak anlamlı düzeyde davranış sorunları gözlenmemiştir; ancak ele alınan denek sayısı sekiz olduğundan verilerinin ön bulgu niteliğinde incelenmesi gerektiğı bildirilmiştir (Perdahlı-Fiş ve Berkem, 2005, s.19-23). Dolayısıyla anne yoksunluğunun bireyin iletişim örüntülerinde olumsuz tutumlar göstermesine neden olabileceğı beklenir. Suça sürüklenen ergenlerin kişilerarası iletişim tarzlarında da bu eksikliğin olumsuz yansımalar gösterebileceğı düşünülebilir. Ancak araştırma bulgularının bu doğrultuda çıkmadığı gözlenmiştir.

4.1.11 “Hangi maddeleri kullanıyorsunuz?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizi (2j).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kişilerarası tarzları a madde kullanımı değişkeni açısından tablolar halinde yorumlanmıştır.

Tablo-16 : Denetimli Serbestlik Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının “Hangi Maddeleri Kullanıyorsunuz?” Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Madde Kullanımı	n	X	Ss
1.Baskın Tarz	Kullanmıyor	81	2,7857	,37
	Sigara	40	2,6286	,32
	Esrar-hap-bali	31	2,7650	,35
	Alkol	29	2,8005	,35
	Çoklu madde kullanıyor	115	2,8075	,37
2.Kaçınan Tarz	Kullanmıyor	81	2,8704	,41
	Sigara	40	2,8150	,46
	Esrar-hap-bali	31	2,7968	,42
	Alkol	29	2,8207	,44
	Çoklu madde kullanıyor	115	2,8104	,43
3.Öfkeli Tarz	Kullanmıyor	81	2,9274	,47
	Sigara	40	3,0306	,51
	Esrar-hap-bali	31	3,0394	,48
	Alkol	29	3,0268	,37
	Çoklu madde kullanıyor	115	2,8725	,48
4.Duyarsız Tarz	Kullanmıyor	81	2,8923	,38
	Sigara	40	2,8727	,39
	Esrar-hap-bali	31	2,9179	,48
	Alkol	29	2,9185	,37
	Çoklu madde kullanıyor	115	2,8395	,41
5.Manipulatif Tarz	Kullanmıyor	81	2,9136	,46
	Sigara	40	2,9600	,48
	Esrar-hap-bali	31	2,7419	,40
	Alkol	29	2,7793	,39
	Çoklu madde kullanıyor	115	2,8487	,44
6.Alaycı Tarz	Kullanmıyor	81	2,8807	,70
	Sigara	40	2,8083	,85
	Esrar-hap-bali	31	3,2581	,70
	Alkol	29	3,0690	,91
	Çoklu madde kullanıyor	115	2,9043	,77

Tablo-17

Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin “Hangi Maddeleri Kullanıyorsunuz?” Değişkenine Göre Kişilerarası Tarzlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p	Grup F.
1.Baskın Tarz	Gruplar Arası	1,008	4	,252	1,924	,106	
	Gruplar İçi	38,101	291	,131			
	Toplam	39,109	295				
2.Kaçınan Tarz	Gruplar Arası	,219	4	,055	,293	,883	
	Gruplar İçi	54,445	291	,187			
	Toplam	54,664	295				
3.Öfkeli Tarz	Gruplar Arası	1,390	4	,347	1,539	,191	
	Gruplar İçi	65,699	291	,226			
	Toplam	67,089	295				
4.Duyarsız Tarz	Gruplar Arası	,281	4	,070	,416	,797	
	Gruplar İçi	49,106	291	,169			
	Toplam	49,387	295				
5.Manipualtif Tarz	Gruplar Arası	1,265	4	,316	1,588	,177	
	Gruplar İçi	57,921	291	,199			
	Toplam	59,186	295				
6.Alaycı Tarz	Gruplar Arası	4,742	4	1,186	1,973	,099	
	Gruplar İçi	174,900	291	,601			
	Toplam	179,642	295				

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-17’de görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları madde kullanımı değişkeni açısından (p=.05) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

Ergenler, toplumun dinamik ve dış etkiye fazla açık kesimini oluşturmaktadır. Bu dönemde içki ve uyuşturucu kullanımı ve çeşitli yasak çiğnemeler yaygınlaşmaktadır. Bu

maddelerin büyük çoğunluğu suç içermekte, bu maddelerin temini de suç içeren ortamlarda bulunmayı zorunlu kılmaktadır (Seyhan ve Zincir, 2009, s.7-24). Suça sürüklenen denetimli serbestlik eğitim tedbir kararı almış lise öğrencilerin büyük çoğunluğunun zararlı alışkanlıkları varken bu zararlı çoğunlukla sadece sigara kullanmak, esrar kullanmak ya da birden çok zararlı madde kullanmak şeklinde olabilmektedir (Hartney, 2012) .

Kurupınar (2012) çalışmasında, öğrenciler %74.5'i okullarında başarılı olmakla beraber, öğrencilerin %42.9'u okullarındaki sosyal etkinliklere katılmamaktadır. Öğrencilerinin %47.5'inin boş vakitlerini arkadaşlarıyla geçirdiği, %67'sinin arkadaşlarıyla bir araya geldiğinde gezerek ve dolaşarak vakit geçirdiği, boş zamanlarını tek başına değerlendirenlerin ise %49.9'unun televizyon izleyerek ve %38.5'inin internette vakitlerini değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %58.7'si arkadaş seçiminde anlayışlı olan, kendisini anlayan, davranışları iyi, eğlenceli ve hoşgörülü olanları tercih ettiğini, bir derdini ise %45.1'i arkadaşıyla, %43.1'i anneleriyle paylaştığını belirtmiştir. (Kuru pınar 2012).

Quaranta (1997) tarafından Amerika'nın Ohio eyaletinde yapılan "Alcohol, Tobacco, and Other Drug Attitudes and Use Among Adolescents With Severe Behavioral Handicaps / Aşırı Davranış Bozukluğu Gösteren Ergenlerin, Bağımlılık Yapan Maddelere İlişkin Tutumları" konulu araştırmada 6-12. sınıf düzeyinde bulunan öğrencilerin, bağımlılık yapan maddelerin kullanım düzeyleri ile bu maddelere ilişkin tutumları incelenmiştir. Araştırmanın evrenini 67176 öğrenci, örneklerini ise 1198 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada elde edilen değerler incelendiğinde, genel olarak madde kullanımına yönelik yüksek bir eğilim göstermese de, davranış bozukluğu olan ergenlerde madde kullanma isteğinin daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca bu öğrencilerden, madde kullananlar arasında, okuldan kaçma, kopya çekme, hırsızlık gibi olayların daha sık görüldüğü, okullarını ve öğretmenlerini sevmedikleri, dersleri sıkıcı buldukları ifade edilmiştir.

Saraçlı (2007) tarafından Zonguldak Karaelmas Üniversitesi hazırlık, birinci ve dördüncü sınıflarına devam eden 1863 öğrencinin sigara, alkol ve madde kullanımları ile ilişkili bireysel ve psiko-sosyal özellikleri araştırılmıştır. Çalışmadaki gruplar, ölçek

puanları ve sosyo-demografik özelliklerine göre, Pearson Ki-Kare, Binary Lojistik Regresyon modeli, oranlar arası farka ait t-testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Öğrencilerin yaşam boyu sigara içme yaygınlığı %52.6'dır. Halen sigara içenlerin oranı %26.3, her gün sigara içenlerin oranı %21.4 bulunmuştur. Fagerström Nikotin Bağımlılık testine göre nikotin bağımlılığı riski olanlar %4.2 oranındadır. Yaşam boyu alkol kullanma yaygınlığı %48.2, halen alkol kullanmaya devam edenlerin oranı %28.6, Cage testine göre alkol bağımlılığı riski %3.4 saptanmıştır. Öğrencilerin sigara ve alkol kullanmaya başlama yaşı sırasıyla 15.7 ± 3.2 ve 16.4 ± 2.8 bulunmuştur. Yaşam boyu madde kullanım yaygınlığı %4.2, halen madde kullanma oranı %1.6'dır. Bulgulara göre halen sigara, alkol ve madde kullanma oranları erkeklerde ve yaşça büyük olan öğrencilerde anlamlı derecede yüksektir. Yalnız yaşamak, ruhsal bir hastalığı olmak, ebeveynlerin sigara ve alkol kullanıyor olması, aile ile ilişkinin sorunlu olması, madde kullanan birini tanıyor olmak öğrencilerin sigara, alkol ve madde kullanımlarını etkileyen önemli faktörler olarak bulunmuştur.

Nevrotik, somatik kişiler ve madde bağımlılarındaki zihinselleştirme süreçlerini kıyaslayan 1995 yılına ait bir araştırmada ise madde bağımlılarında endişe duygusunun diğer gruplardan daha fazla olduğu, düşlemsel hayatın fazlasıyla fakirleştiği görülmüştür. İyi bir zihinselleştirme kapasitesinin sıkıntı, endişe ve çatışmaları tolere edici etkiye sahip olduğu kuramından hareketle madde bağımlılarında zihinselleştirme süreçlerinin eksikliği ve yetersizliği ortaya konmuştur. Saldırganlık dürtülerini kontrol altına almada yaşanan zorluk ise elde edilen diğer bir sonuçtur. (Tunaboşlu İkiz, 2008, s.84-90).

Sosyal-bilişsel modeller, madde bağımlılığını yetersiz başa çıkma mekanizmaları ile ilişkilendirerek açıklamaktadır (Herrick ve Elliott, 2001, s.75-92). Genellikle uygun davranışlar; geçmiş deneyimler, durumsal faktörler, biyolojik faktörler ve bilişsel süreçler gibi kazanılmış sosyal davranışlarla ilişkili olarak yorumlanmaktadır (Herrick ve Elliott, 2001, s.75-92).

Araştırmalara göre, madde bağımlısı olan ergenlerin ailelerinde de aile içi problem çözme ve günlük problemlerle başa çıkma becerileri konusunda eksiklikler bulunmaktadır (Herrick ve Elliott, 2001, s.75-92).

Sosyal öğrenme modeline göre kaçınma, madde kullananlar ve bağımlılar için önemli bir başa çıkma yoludur. Madde kullanan kişiler, uygun alternatif başa çıkma yollarını kullanamadıklarından, kaçınan başa çıkma mekanizmasını kullanmaktadırlar (McCormick ve diğ. 1998, s.497-507).

Bu araştırma sonuçları doğrultusunda suça sürüklenen ergenlerin madde kullanımlarına bağlı olarak kişilerarası ilişki tarzlarının olumsuz olması beklenebilir. Ergenlik dönemi gelişim özelliklerine bağlı olarak duygusal yoğunluğun da etkisi ile davranışlarında farklılıklar olacağı düşünülebilir. Ancak araştırma bulguları aynı doğrultuda çıkmamıştır.

4.1.12. “Ailenizde sabıkalı kimse varmıdır?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar (2k).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kişilerarası tarzları “ailenizde sabıkalı kimse var mıdır?” değişkeni açısından tablo halinde (Tablo-18) sunularak yorumlanmıştır.

Tablo-18 :

Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının “Ailenizde sabıkalı kimse var mıdır?” Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Ailede Sabıka Durumu	n	X	ss	sd	t	p
1.Baskın Tarz	Evet	139	2,7585	,37	294	-,609	,543
	Hayır	157	2,7843	,35			
2.Kaçınan Tarz	Evet	139	2,8633	,43	294	1,366	,173
	Hayır	157	2,7949	,42			
3.Öfkeli Tarz	Evet	139	2,9520	,49	294	,358	,720
	Hayır	157	2,9321	,46			
4.Duyarsız Tarz	Evet	139	2,8947	,40	294	,803	,422
	Hayır	157	2,8564	,41			
5.Manipulatif Tarz	Evet	139	2,8439	,45	294	-,709	,479
	Hayır	157	2,8809	,44			
6.Alaycı Tarz	Evet	139	2,9185	,76	294	-,406	,685
	Hayır	157	2,9554	,79			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-18’de görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları “ailenizde sabıkalı kimse var mıdır?” değişkeni açısından ($p=.05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

Çocuklar aile içinde kendinden yaşça büyük olan bireylerin davranışlarını model alırlar. Alan yazında ergenlerin kişiler arası ilişki tarzlarını belirlemede ailede sabıkalı olmasının etkisi ilgili doğrudan bir araştırma yoktur. Ancak literatürde özellikle suç, saldırganlık gibi davranışların ailede sabıkalı bireylerin olmasının etkisini ifade eden araştırmalar bulunmaktadır.

Anne-baba ve çocuk ilişkileri kapsamında bir diğer değişken de ailedeki üyelerden birinin, özellikle babanın suç işlemesi durumudur. Ailede anne ya da babanın suç işlemesi, ana-baba-çocuk ilişkilerini iki açıdan etkilemektedir.

a- Anne ya da baba tutuklanarak cezaevine gittiği için aile fiilen parçalanır.

b- Baba erkek çocuk için bir model oluşturduğundan babanın suçluluğu, çocuğun da suça itilmesinde etkili olabilir (Teker, 2010).

Konu ile ilgili olarak Glueck’ların (1998) yaptığı araştırmada, suç işlemiş babaların oranı suç işlemeyen kontrol grubu çocuklarında 1/3, suç işleyen grupta ise 2/3 tür. West ve Farrington un araştırmasında ise, ana ya da babası veya her ikisi birden suç işlemiş 97 çocuğun % 36,1’i 10 yaşına kadar en az bir kere suç işlerken; ana-babası suç işlememiş 314 çocuk için bu oran % 15,6 da kalmaktadır. İnsanlar doğdukları andan itibaren yaşam mücadelesine aileleri ile başlarlar.

Aldıkları eğitim, bilgi ve beceri bazen doğrudan anne ve baba tarafından kimi zaman da çocuk tarafından gözlemleyerek alınır. Çocuk her zaman kendisine aile içinde örnek alabilecek bir model seçer. Bu da kişiler arası ilişki ve sosyal uyum ve davranışlarını önemli ölçüde etkiler. Genel itibariyle erkek çocuklar için bu kişi baba, kız çocukları içinde anne olmaktadır. (Teker, 2010).

Nalbant (1993) yaptığı araştırma sonuçlarına göre ıslahevlerindeki çocuklardan % 27’si, gözetim altındakilerden % 34’u, suç işlemeyenlerden ise % 7’si ailesinde çeşitli(Cinayet, saldırı, kavga vb.) suçlarıisleyen kişiler olduğunu belirtmişlerdir (akt. Karabulut, 2006). Ailede sabıkalı olan bireyin olması ergenler üzerinde rolmodel oluşturacağı yönünde beklenti olabilmektedir. Ancak araştırma bulguları bunu destekler nitelikte çıkmamıştır.

4.1.13 Suç Türleri Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlar Analizine İlişkin Sonuçlar (2l).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kişilerarası tarzları suç türleri değişkeni açısından tablolar halinde sunulularak yorumlanmıştır.

Tablo-19: Denetimli Serbestlik Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Tarzlarının Suç Türleri Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Suç Türleri	n	X	Ss
1.Baskın Tarz	Adam yaralama/Kavga	51	2,8627	,29
	Hırsızlık/Dolandırıcılık	54	2,7566	,40
	Kap-kaç	47	2,7310	,35
	Madde Kullanımı	71	2,7616	,38
	Kamu Malına Zarar	43	2,7176	,38
	Yağma	30	2,8143	,31
2.Kaçınan Tarz	Adam yaralama/Kavga	51	2,8137	,37
	Hırsızlık/Dolandırıcılık	54	2,8333	,44
	Kap-kaç	47	2,9319	,484
	Madde Kullanımı	71	2,7704	,44
	Kamu Malına Zarar	43	2,7628	,43
	Yağma	30	2,9000	,34
3.Öfkeli Tarz	Adam yaralama/Kavga	51	2,7961	,37
	Hırsızlık/Dolandırıcılık	54	2,8574	,45
	Kap-kaç	47	2,8277	,41
	Madde Kullanımı	71	2,8183	,45
	Kamu Malına Zarar	43	2,8930	,46
	Yağma	30	3,1100	,50
4.Duyarsız Tarz	Adam yaralama/Kavga	51	2,8752	,40
	Hırsızlık/Dolandırıcılık	54	2,8721	,40
	Kap-kaç	47	2,9304	,40
	Madde Kullanımı	71	2,8707	,43
	Kamu Malına Zarar	43	2,8668	,40
	Yağma	30	2,8091	,39
5.Manipulatif Tarz	Adam yaralama/Kavga	51	2,7961	,37
	Hırsızlık/Dolandırıcılık	54	2,8574	,45
	Kap-kaç	47	2,8277	,41
	Madde Kullanımı	71	2,8183	,45
	Kamu Malına Zarar	43	2,8930	,46
	Yağma	30	3,1100	,50
6.Alaycı Tarz	Adam yaralama/Kavga	51	2,8954	,83
	Hırsızlık/Dolandırıcılık	54	2,8951	,80
	Kap-kaç	47	3,0071	,92
	Madde Kullanımı	71	2,8826	,76
	Kamu Malına Zarar	43	3,1085	,65
	Yağma	30	2,8667	,59

Tablo-20

***Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış
Lise Öğrencilerinin Suç Türleri Değişkenine Göre Kişilerarası Tarzlarına İlişkin
Varyans Analizi Sonuçları***

Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p	Grup F.
1.Baskın Tarz	Gruplar Arası	,700	5	,140	1,058	,384	
	Gruplar İçi	38,409	290	,132			
	Toplam	39,109	295				
2.Kaçınan Tarz	Gruplar Arası	1,093	5	,219	1,183	,317	
	Gruplar İçi	53,571	290	,185			
	Toplam	54,664	295				
3.Öfkeli Tarz	Gruplar Arası	,402	5	,080	,350	,882	
	Gruplar İçi	66,687	290	,230			
	Toplam	67,089	295				
4.Duyarsız Tarz	Gruplar Arası	,279	5	,056	,329	,895	
	Gruplar İçi	49,108	290	,169			
	Toplam	49,387	295				
5.Manipualtif Tarz	Gruplar Arası	2,300	5	,460	2,345	,046	1-6* 4-6*
	Gruplar İçi	56,886	290	,196			
	Toplam	59,186	295				
6.Alaycı Tarz	Gruplar Arası	2,037	5	,407	,689	,632	
	Gruplar İçi	177,605	290	,612			
	Toplam	179,642	295				

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-20’de görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları suç türleri değişkeni açısından manipulatif tarz boyutunda (p=.05) düzeyinde anlamlı farklılık göstermektedir. Farkın kaynağına

bakıldığında adam yaralama/kavga ile yağma ve madde kullanımı ile yağma suçları arasında olduğu görülmektedir.

Can'ın (2011) çalışmasında Diyarbakır'da en sık yaşanan suçlar arasında hırsızlık yer almaktadır. Bunun dışında şiddete dayalı suçlar da oldukça yaygındır. Köyden kente gelen insanlar kente yerleştikten sonra yaşadıkları ekonomik yoksunluk onları bazen suça yöneltebilmektedir. Kentin gündelik hayatında bazen küçük bir nedenden dolayı ortaya çıkan problemler, içinden çıkılmaz bir hal alabilmektedir. İnsanların yaşadığı yoksulluk, işsizlik ve adaptasyon sorunu, kentte yaşayan insanlarla iletişimsizliğe neden olabilmektedir. Kentin özellikle Suriçi, Seyrantepe, Benusen ve Bağlar gibi yoğun göç almış semtlerinde yaşanan sıkıntılar tüm kente yayılabilmektedir. Genel olarak hırsızlık, yağma, şiddet suçları en çok yaşanan olaylar arasında yer almaktadır.

Dolayısıyla özellikle suça sürüklenen ergenler konusunda önemli bir kent olan Diyarbakır'da risk altında ki bu bireylerin suç davranışını suç türleri ve hukuksal boyutuna kadar öğrenme olasılıkları çok fazladır. Bu doğrultuda bilinen suç türleri ve o türe yönelik davranış sergilemeyide öğrenmeleri söz konusudur. Madde kullanan ergenlerin suç davranışını daha çabuk ve daha çok tercih edeceği düşünülebilir. Manipülatif iletişim tarzı ile de bu davranışlarını pekiştirecekleri söylenebilir. Araştırma sonucu da bu doğrultuda gözlenmiştir.

4.1.14 Yaş Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirtiler Analizine İlişkin Sonuçlar (3a).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri yaş değişkeni açısından tablolar halinde (Tablo-21 ve Tablo-22) sunularak yorumlanmıştır.

Tablo-21:

Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin Yaş Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Yaş	n	X	ss
1.Somatizasyon	14 yaş	81	,9625	,74
	15 yaş	72	1,1361	,985
	16 yaş	67	1,2558	,98
	17 yaş	76	,9776	,79
2.Anksiyete	14 yaş	81	1,1438	,91
	15 yaş	72	1,0201	,78
	16 yaş	67	1,1710	,92
	17 yaş	76	1,2211	,91
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	14 yaş	81	1,0864	,89
	15 yaş	72	1,2361	,99
	16 yaş	67	1,0731	1,00
	17 yaş	76	1,1355	,89
4.Depresyon	14 yaş	81	1,3025	,95
	15 yaş	72	1,0426	,73
	16 yaş	67	,9255	,76
	17 yaş	76	1,3263	1,00
5.Kişilerarası Duyarlılık	14 yaş	81	1,0432	,87
	15 yaş	72	1,0375	,85
	16 yaş	67	1,0306	,91
	17 yaş	76	1,0289	,86
6.Psikoz	14 yaş	81	,7465	,60
	15 yaş	72	,7264	,67
	16 yaş	67	,6716	,47
	17 yaş	76	,7895	,63

Tablo-21 'in devamı

Alt Boyutlar	Yaş	n	X	ss
7.Paranoid	14 yaş	81	,6958	,46
	15 yaş	72	,8486	,66
	16 yaş	67	,8209	,49
	17 yaş	76	,8178	,59
8.Öfke	14 yaş	81	1,1753	,96
	15 yaş	72	1,1676	1,00
	16 yaş	67	1,2582	1,04
	17 yaş	76	1,1961	1,00
9.Fobik-Anksiyete	14 yaş	81	1,2809	,98
	15 yaş	72	1,1315	,93
	16 yaş	67	1,1478	1,02
	17 yaş	76	,9237	,91
10.Ek skalalar	14 yaş	81	1,0494	,88
	15 yaş	72	1,0896	,85
	16 yaş	67	,9181	,70
	17 yaş	76	1,0829	,87
11.Genel Toplam	14 yaş	81	1,0638	,86
	15 yaş	72	1,0794	,86
	16 yaş	67	1,1597	,92
	17 yaş	76	1,0428	,85

Tablo-22 Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Yaş Değişkenine Göre Psikolojik Belirtilerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p	Grup F.
1. Somatizasyon	Gruplar Arası	4,206	3	1,402	1,791	,149	
	Gruplar İçi	223,827	292	,767			
	Toplam	228,033	295				
2. Anksiyete	Gruplar Arası	1,599	3	,533	,677	,567	
	Gruplar İçi	230,066	292	,788			
	Toplam	231,665	295				
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	Gruplar Arası	1,182	3	,394	,442	,723	
	Gruplar İçi	260,247	292	,891			
	Toplam	261,429	295				
4. Depresyon	Gruplar Arası	8,422	3	2,807	3,689	,012	1-3* 3-4*
	Gruplar İçi	226,473	292	,776			
	Toplam	234,895	295				
5. Kişilerarası Duyarlılık	Gruplar Arası	,010	3	,003	,004	1,00	
	Gruplar İçi	224,284	292	,768			
	Toplam	224,294	295				
6. Psikoz	Gruplar Arası	,510	3	,170	,468	,705	
	Gruplar İçi	106,269	292	,364			
	Toplam	106,779	295				
7. Paranoid	Gruplar Arası	1,087	3	,362	1,166	,323	
	Gruplar İçi	90,740	292	,311			
	Toplam	91,827	295				

8.Öfke	Gruplar Arası	,351	3	,117	,117	,950
	Gruplar İçi	292,624	292	1,002		
	Toplam	292,975	295			
9.Fobik-Anksiyete	Gruplar Arası	5,084	3	1,695	1,819	,144
	Gruplar İçi	272,087	292	,932		
	Toplam	277,171	295			
10.Ek skalalar	Gruplar Arası	1,319	3	,440	,628	,598
	Gruplar İçi	204,589	292	,701		
	Toplam	205,908	295			
11.Genel Toplam	Gruplar Arası	,548	3	,183	,238	,870
	Gruplar İçi	223,943	292	,767		
	Toplam	224,490	295			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-22’de görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri yaş değişkeni açısından depresyon boyutunda (p=.05) düzeyinde anlamlı farklılık göstermektedir. Gruplar arasındaki farkın kaynağı incelendiğinde 14 yaş ergenler ile 16 yaş ergenlerin, 16 yaş ergenler ile 17 yaş ve üstü ergenlerin depresyon puanları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Depresyon ergenlik döneminin en önemli ruh sağlığı sorunudur (Dopheide 2006, s.233-243; Hamrin ve Pachler 2005, s.54-63; Petersen ve diğ., 1993, s.155-168; Whiting 1981, s.67-89). Bu dönemde depresyonun görülme sıklığının %5 ile %20 arasında değiştiği bildirilmektedir (Lewinsohn ve diğ., 1997, s.365-375; Melnyk ve diğ., 2003, s.1-24; Saluja ve diğ., 2004, s.760-765). Çocukluk döneminde daha az görülmesine karşın, depresyonun ergenlikle birlikte görülme sıklığı belirgin bir biçimde artmaktadır.

Depresyonun yaşam boyu görülme sıklığı çocukluk döneminde %3’ten az olduğu halde ergenlik döneminde bu oran %14’e ulaşmaktadır (Lewinsohn ve diğ., 1998, s.109-117). Bu dönemde görülen depresyonun yetişkinliktekine benzer sonuçları olmaktadır (Eskin ve diğ., 2008, 382-389). Ergenlik dönemi depresyonu ülkemiz gençleri arasında da yaygındır (Çuhadaroglu ve Sonuvar 1992, s.145-150).

Gürsu (2011), çalışmasında, 14-17 yaş grubu ile 18-21 yaş gruplarının psikolojik belirti alt ölçeklerinden depresyon ($t=-.96$, $p<.33$), olumsuz benlik ($t=.34$, $p<.72$) ve hostilite ($t=-1.33$, $p<.18$) açısından yaş grupları arasında anlamlı farklılık olmadığını göstermektedir. Aynı çalışma da; anksiyete ve somatizasyon açısından anlamlı farklılıklar gösterdikleri görülmüştür. Bulgulara göre 14-17 yaş grubunda anksiyete ve somatizasyon düşük iken 18-21 yaş grubunda daha yüksektir.

Yapıcı ve Kayıklık (2005, s.177-206) din ve psikolojik belirti ilişkisini araştırdığı çalışmasında; yaş ile öz saygı arasında pozitif (yaş arttıkça öz saygı da artıyor), yaş ile intihar arasında negatif ilişki (yaş arttıkça intihar oranı düşüyor) belirlemiş ancak yaş ile depresyon ve umutsuzluk arasında bir ilişki tespit edilememiştir. Bu veriler hipotezimizle de uyumludur. Yazar öz saygının artmasını, ergenlik döneminin izlerinin kaybolmaya başlaması ve üniversite hayatının bireylere olumlu bir katkısının olmasına bağlamaktadır. Konu ile ilgili diğer bir çalışma da; İsviçre'de 1921-1990 arasındaki 70 yılda bir çocuk ve ergen psikiyatrisi bölümüne başvuran 45554 hastanın verilerinin incelendiği bir çalışmada, başvuruların 8-9 yaşlarında ve ergenlik döneminde arttığı bulgularına yer verilmektedir (Akt. Akdemir ve Çetin, 2008, s.5-14).

Aynı şekilde Eskin'in (2000, s.228-234), liseli ergenlerde psikolojik belirtilerin araştırdığı çalışmasında psikolojik sağlık sorunlarının oldukça yaygın olduğu tespit edilmiştir. Şöyle ki; her üç gençten en az biri keyifsizlik ve durgunluk, günlük işlerden zevk alamama, karar vermede güçlük ve baskı altında hissetme şikâyetlerini bildirmişlerdir. Yine her dört gençten biri zorluklarla ve kişisel sorunlarla mücadele edemeyeceği hissi, mutsuzluk, dikkatte dağınıklık sorunlarını dile getirmişlerdir. Eskin (2000, s.228-234), bu sonuçlara bakarak lise öğrencilerinin psikolojik durumunun ciddi psikolojik sağlık sorunlarına sahip yetişkinlere benzediğini, bulgulara göre çoğunun ciddi psikolojik sağlık sorunlarının olabileceğini dile getirir.

Güven (2008), dindarlık ile depresyon arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, en düşük depresyon ortalamasının 18-25 yaş arasındaki grupta gerçekleştiğini ve bu bulguların literatür ile uyumlu olduğunu belirtir. Ancak Şengül'ün (2007) çalışmasında tam tersine gençlerin yetişkinlere göre daha çok depresif belirti gösterdiklerine yönelik bulgulara yer verilmiştir. Araştırma bulguları literatür ile paralellik göstermektedir.

4.1.15 Kardeş Sayısı Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar (3c).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri kardeş sayısı değişkeni açısından tablolar halinde (Tablo-23 ve Tablo-24) sunulurak yorumlanmıştır.

Tablo-23

Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Kardeş Sayısı	n	X	ss
1.Somatizasyon	1-3 kardeş	44	1,3295	1,04
	4-6 kardeş	135	1,0877	,88
	7-9 kardeş	91	,8956	,70
	10 ve üstü kardeş	26	1,2062	,98
2.Anksiyete	1-3 kardeş	44	1,2116	,97
	4-6 kardeş	135	1,1563	,89
	7-9 kardeş	91	1,0511	,79
	10 ve üstü kardeş	26	1,2423	,98
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	1-3 kardeş	44	1,2000	,95
	4-6 kardeş	135	1,1770	,96
	7-9 kardeş	91	1,0495	,92
	10 ve üstü kardeş	26	1,0769	,88
4.Depresyon	1-3 kardeş	44	1,1500	,86
	4-6 kardeş	135	1,1887	,92
	7-9 kardeş	91	1,1045	,84
	10 ve üstü kardeş	26	1,2231	,97
5.Kişilerarası Duyarlılık	1-3 kardeş	44	,9318	,82
	4-6 kardeş	135	,9863	,82
	7-9 kardeş	91	1,0857	,93
	10 ve üstü kardeş	26	1,2885	,96
6.Psikoz	1-3 kardeş	44	,9023	,52
	4-6 kardeş	135	,6985	,60
	7-9 kardeş	91	,7227	,63
	10 ve üstü kardeş	26	,6923	,58

Tablo-23'ün devamı

Alt Boyutlar	Kardeş Sayısı	n	X	ss
7.Paranoid	1-3 kardeş	44	,8048	,56
	4-6 kardeş	135	,7741	,55
	7-9 kardeş	91	,8143	,59
	10 ve üstü kardeş	26	,7923	,45
8.Öfke	1-3 kardeş	44	1,3023	1,12
	4-6 kardeş	135	1,1620	,96
	7-9 kardeş	91	1,2297	1,00
	10 ve üstü kardeş	26	1,0923	,94
9.Fobik-Anksiyete	1-3 kardeş	44	1,1675	,98
	4-6 kardeş	135	1,2007	1,02
	7-9 kardeş	91	,9934	,87
	10 ve üstü kardeş	26	1,0942	,98
10.Ek Skalalar	1-3 kardeş	44	1,1230	,91
	4-6 kardeş	135	,9967	,77
	7-9 kardeş	91	,9852	,82
	10 ve üstü kardeş	26	1,2942	1,00
11.Genel Toplam	1-3 kardeş	44	1,0148	,91
	4-6 kardeş	135	1,1611	,90
	7-9 kardeş	91	,9802	,74
	10 ve üstü kardeş	26	1,1631	1,00

Tablo-24 Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Psikolojik Belirtilerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p	Grup F.
1. Somatizasyon	Gruplar Arası	6,249	3	2,083	2,416	,070	
	Gruplar İçi	221,784	292	,760			
	Toplam	228,033	295				
2. Anksiyete	Gruplar Arası	1,253	3	,418	,529	,663	
	Gruplar İçi	230,413	292	,789			
	Toplam	231,665	295				
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	Gruplar Arası	1,176	3	,392	,440	,725	
	Gruplar İçi	260,252	292	,891			
	Toplam	261,429	295				
4. Depresyon	Gruplar Arası	,499	3	,166	,207	,891	
	Gruplar İçi	234,396	292	,803			
	Toplam	234,895	295				
5. Kişilerarası Duyarlılık	Gruplar Arası	2,693	3	,898	1,183	,316	
	Gruplar İçi	221,601	292	,759			
	Toplam	224,294	295				
6. Psikoz	Gruplar Arası	1,472	3	,491	1,360	,255	
	Gruplar İçi	105,308	292	,361			
	Toplam	106,779	295				
7. Paranoid	Gruplar Arası	,096	3	,032	,101	,959	
	Gruplar İçi	91,731	292	,314			
	Toplam	91,827	295				

8.Öfke	Gruplar Arası	1,035	3	,345	,345	,793
	Gruplar İçi	291,940	292	1,000		
	Toplam	292,975	295			
9.Fobik-Anksiyete	Gruplar Arası	2,453	3	,818	,869	,457
	Gruplar İçi	274,718	292	,941		
	Toplam	277,171	295			
10.Ek Skalalar	Gruplar Arası	2,509	3	,836	1,201	,310
	Gruplar İçi	203,399	292	,697		
	Toplam	205,908	295			
11.Genel Toplam	Gruplar Arası	2,156	3	,719	,944	,420
	Gruplar İçi	222,334	292	,761		
	Toplam	224,490	295			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-24'te görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri kardeş sayısı değişkeni açısından (p=.05) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

İlgili alanyazında da özellikle kardeş sayısı ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiye yönelik bir araştırma bulunamamıştır.

Kardeş sayısının fazla olması ailelerin ekonomik problemler yaşamasına ve çocuklarla yeterince ilgilenememelerine neden olabilir. Ancak Nazik, (2000)'e göre ergen açısından bakıldığında ise kardeşlere sahip olmak ergenler için olumlu bir durumdur (akt.Çağdaş ve Seçer, 2005). Dolayısı ile ergenin kardeş sayısının daha fazla olması bölge kültürel yapılanması içerisinde kendisini daha güvende ve korunaklı hissetmesine neden olmaktadır. Bu durumda da psikolojik olumsuz bir yapılanma beklenmemektedir.

Rice'e (1997) göre karşı cins kardeş sahibi olmanın kavga gibi rahatsız edici ilişkilerin yaşanması durumunda ergenin karşı cins ile ilişkilerinde olumsuz tutumlar geliştirmesine neden olabilir (akt. Yazgan-İnanç ve diğ., 2004).

4.1.16 “Hayatınızın çoğunu nerede geçirdiniz?” Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar (3b).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri “Hayatınızın çoğunu nerede geçirdiniz?” değişkeni açısından tablolar halinde (Tablo-25 ve Tablo-26) sunularak yorumlanmıştır.

Tablo-25 Denetimli Serbestlik Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin “Hayatınızın çoğunu nerede geçirdiniz?” Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Yaşanılan Yer	n	X	ss
1.Somatizasyon	Köy	39	,8759	,64
	İlçe/Kasaba	51	1,1890	,94
	Şehir	84	1,0690	,94
	Büyükşehir	122	1,0951	,86
2.Anksiyete	Köy	39	1,1538	,96
	İlçe/Kasaba	51	1,1108	,89
	Şehir	84	1,3304	,95
	Büyükşehir	122	1,0161	,78
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	Köy	39	1,2205	1,04
	İlçe/Kasaba	51	1,1804	,96
	Şehir	84	1,1381	,89
	Büyükşehir	122	1,0803	,93
4.Depresyon	Köy	39	1,1256	,94
	İlçe/Kasaba	51	1,2706	,96
	Şehir	84	1,2560	,88
	Büyükşehir	122	1,0589	,84
5.Kişilerarası Duyarlılık	Köy	39	1,1385	,95
	İlçe/Kasaba	51	,9784	,84
	Şehir	84	1,0030	,87
	Büyükşehir	122	1,0484	,86
6.Psikoz	Köy	39	,6564	,51
	İlçe/Kasaba	51	,7176	,58
	Şehir	84	,6365	,43
	Büyükşehir	122	,8369	,71

Tablo-25'in devamı

Alt Boyutlar	Yaşanılan Yer	n	X	ss
7.Paranoid	Köy	39	,7654	,59
	İlçe/Kasaba	51	,8294	,57
	Şehir	84	,7988	,56
	Büyükşehir	122	,7816	,54
8.Öfke	Köy	39	1,2231	1,01
	İlçe/Kasaba	51	1,1210	,96
	Şehir	84	1,1190	,92
	Büyükşehir	122	1,2754	1,05
9.Fobik-Anksiyete	Köy	39	,9795	1,03
	İlçe/Kasaba	51	1,0480	,96
	Şehir	84	1,2893	1,01
	Büyükşehir	122	1,0850	,91
10.Ek Skalalar	Köy	39	,9513	,67
	İlçe/Kasaba	51	1,1982	,96
	Şehir	84	1,0220	,85
	Büyükşehir	122	1,0098	,81
11.Genel Toplam	Köy	39	,9897	,77
	İlçe/Kasaba	51	1,0112	,84
	Şehir	84	1,1810	,99
	Büyükşehir	122	1,0776	,82

Tablo-26: Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin “Hayatınızın çoğunu nerede geçirdiniz?” Değişkenine Göre Psikolojik Belirtilerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p	Grup F.
1. Somatizasyon	Gruplar Arası	2,261	3	,754	,975	,405	
	Gruplar İçi	225,771	292	,773			
	Toplam	228,033	295				
2. Anksiyete	Gruplar Arası	4,969	3	1,656	1,989	,117	
	Gruplar İçi	226,697	292	,776			
	Toplam	231,665	295				
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	Gruplar Arası	,754	3	,251	,281	,839	
	Gruplar İçi	260,675	292	,893			
	Toplam	261,429	295				
4. Depresyon	Gruplar Arası	2,691	3	,897	1,128	,338	
	Gruplar İçi	232,204	292	,795			
	Toplam	234,895	295				
5. Kişilerarası Duyarlılık	Gruplar Arası	,689	3	,230	,300	,826	
	Gruplar İçi	223,605	292	,766			
	Toplam	224,294	295				
6. Psikoz	Gruplar Arası	2,337	3	,779	2,178	,091	
	Gruplar İçi	104,443	292	,358			
	Toplam	106,779	295				
7. Paranoid	Gruplar Arası	,116	3	,039	,123	,946	
	Gruplar İçi	91,711	292	,314			
	Toplam	91,827	295				
8. Öfke	Gruplar Arası	1,582	3	,527	,528	,663	
	Gruplar İçi	291,393	292	,998			
	Toplam	292,975	295				

	Toplam	292,975	295			
9.Fobik-Anksiyete	Gruplar Arası	3,589	3	1,196		
	Gruplar İçi	273,582	292	,937	1,277	,283
	Toplam	277,171	295			
10.Ek Skalalar	Gruplar Arası	1,721	3	,574		
	Gruplar İçi	204,187	292	,699	,820	,483
	Toplam	205,908	295			
11.Genel Toplam	Gruplar Arası	1,411	3	,470		
	Gruplar İçi	223,079	292	,764	,616	,605
	Toplam	224,490	295			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-26’da görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri “hayatınızın çoğunu nerede geçirdiniz?”değişkeni açısından (p=.05) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

Çalışmadaki bulgu alan yazın ile de uyumludur. Şengül’ün (2007) gerçekleştirdiği çalışmada her iki değişken arasında bir farklılık olmadığına yer verilmiştir. Gürsu (2011) çalışmasında, Ergenlerde hayatlarının en uzun süresini geçirdikleri yer değişkeni açısından psikolojik sağlık alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı fark tespit edilememiştir. Benzer veriler Bayraktar’ın (2007) dindarlık ve obsesif-kompulsif ilişkisini araştırdığı çalışmasında da ortaya çıkmıştır. Kırsal bölgelerde yaşayanların psikolojik belirtilerinin daha olumlu olması beklenir. Çalışmamızda her iki değişken arasında anlamlı bir farkın olmamasını, çalışma grubunun ergenlerden oluşması ve yaşlarının henüz bu farklılığı ortaya çıkarmayacak kadar küçük olmasına bağlayabiliriz. Hızlı değişen yaşam ile cep telefonları, internet, televizyon gibi teknolojik gelişmeler ergen psikolojilerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Doğal olarak bu etkilere geleneksel bir çevreden gelen bireylerden daha çok şehirde yaşayan bireyler maruz kalmaktadır (Uysal, 1996 ve Sayar, 2002, s.100-104). Ancak günümüzde bu teknolojik ürünlerin kırsal veya kentsel alan gözetmeden her yerde kullanılıyor olması aradaki farkın olmamasının bir diğer nedeni olarak gösterilebilir.

4.1.17 Göç Durumu Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar (3d).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri göç durumu değişkeni açısından tablo halinde (Tablo-27) sunularak yorumlanmıştır.

Tablo-27 Denetimli Serbestlik Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin Göç Durumu Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Göç durumu	n	X	ss	sd	t	p
1.Somatizasyon	Evet	94	1,0009	,80	294	-,990	,323
	Hayır	202	1,1095	,91			
2.Anksiyete	Evet	94	1,0948	,88	294	-,595	,553
	Hayır	202	1,1606	,88			
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	Evet	94	1,2394	,98	294	1,335	,183
	Hayır	202	1,0827	,91			
4.Depresyon	Evet	94	1,2926	,94	294	1,749	,081
	Hayır	202	1,0984	,86			
5.Kişilerarası Duyarlılık	Evet	94	1,1064	,93	294	,957	,340
	Hayır	202	1,0022	,84			
6.Psikoz	Evet	94	,7574	,64	294	,423	,672
	Hayır	202	,7256	,58			
7.Paranoid	Evet	94	,8463	,67	294	1,130	,260
	Hayır	202	,7676	,49			
8.Öfke	Evet	94	1,3649	1,07	294	1,892	,060
	Hayır	202	1,1197	,94			
9.Fobik-Anksiyete	Evet	94	1,1773	1,07	294	,624	,534
	Hayır	202	1,0973	,91			
10.Ek skalalar	Evet	94	1,1170	,78	294	1,110	,268
	Hayır	202	1,0013	,85			
11.Genel Toplam	Evet	94	1,0952	,92	294	,152	,880
	Hayır	202	1,0787	,84			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-27’de görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri göç durumu değişkeni açısından ($p=.05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

Göç; coğrafi mekan değiştirme sürecinin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik boyutlarıyla toplumsal yapının dokusunu değiştiren yer değiştirme hareketidir (Yalçın, 2004).

Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde, 1984-1999 yılları arasındaki çatışmalı dönemde, bireylerin ve ailelerin istemleri dışında zorunlu bir göç süreci yaşandı. Yüz binlerce kişinin ülke içinde yerinden edilmesinin yarattığı toplumsal, ekonomik, siyasi, yasal, psikolojik ve sağlıkla ilgili sorunlar aradan uzun zaman geçmesine rağmen hala çözümlenememiştir (Can, 2011). Nüfus hareketliliği ile kendini gösteren ve Türkiye’de yaklaşık yirmi yıllık bir sürece yayılan bu yer değiştirme süreci bölgede yaşayan insanlar için güvensiz bir ortam yaratmış, bu durum bu kişilerin ülke içinde yerinden olmalarına neden olmuştur (Aker ve diğ., 2005). Türkiye’de yaşanan zorunlu göç hakkında birçok araştırma yapılmış ve araştırmalar sonucunda zorunlu göçün eğitim, sağlık, işsizlik, barınma vb. sorunları da beraberinde getirdiği ortaya çıkmıştır (Can, 2011).

Hünler (2007) çalışmasında Göçmenlerin psikolojik problemleri depresyon, anksiyete ve psikosomatik şikayetlerinin semptom skorlarıyla ölçülmüştür. Çalışmanın katılımcıları Hollanda’ya 1998 yılından sonra göç etmiş 109 Türkiye kökenli göçmendir. Regresyon analizi sonuçlarına göre cinsiyet, ev sahibi ülkeye kültürleşme yönelimi, algılanan ayrımcılık ve bağımsız kendilik yapısı, dindarlık ve ev sahibi ülkeye kültürleşme yönelimi etkileşimi, son olarak da bağımsız kendilik yapısı ve ev sahibi ülkeye kültürleşme yönelimi etkileşimleri psikolojik problemleri anlamlı olarak yordamaktadır.

Göç sürecini yaşayan insanların bu durumdan etkilenme biçimleri gerek yaş grubuna ve gerekse de bireysel farklılıklara bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Sağlık açısından incelendiğinde stresin yarattığı negatif etkiye bağlı olarak fizyolojik ve psikolojik birçok sağlık problemi ortaya çıkarmıştır (Topçu, 2006). Dolayısıyla yer değiştiren bireylerin uyum süreçlerine bağlı olarak psikolojik olarak olumsuzluklar yaşayabilecekleri düşünülebilir. Özellikle de ergenlik dönemi gelişim özelliklerinin hassasiyetine bağlı olarak içsel sorunlar yaşamaları beklenebilir. Bu doğrultuda göç

davranışından kaynaklı olarak ergenlerin psikolojik belirtileri göstermeleri düşünülebilir. Ancak araştırma bulguları bu doğrultuda çıkmamıştır.

4.1.18 “Aylık Geliriniz Ne Kadardır?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar (3e).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri aylık geliriniz ne kadardır?” değişkeni açısından tablolar halinde (Tablo-28 ve Tablo-29) sunularak yorumlanmıştır.

Tablo-28:Denetimli Serbestlik Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin “Aylık Geliriniz Ne Kadardır?” Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Ailenin Aylık Geliri	n	X	ss
1.Somatizasyon	500 TL ve daha az	128	1,1309	,88
	501 - 1000 TL	62	,9187	,81
	1001 - 1500 TL	41	,9659	,77
	1501 - 2000 TL	39	1,1995	,94
	2000 TL ve üstü	26	1,1577	1,00
2.Anksiyete	500 TL ve daha az	128	1,1200	,83
	501 - 1000 TL	62	,9742	,81
	1001 - 1500 TL	41	1,3878	1,08
	1501 - 2000 TL	39	1,2974	,91
	2000 TL ve üstü	26	1,0038	,84
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	500 TL ve daha az	128	1,1109	,98
	501 - 1000 TL	62	1,1097	,88
	1001 - 1500 TL	41	1,2073	,97
	1501 - 2000 TL	39	1,2359	,94
	2000 TL ve üstü	26	1,0192	,86
4.Depresyon	500 TL ve daha az	128	1,0782	,81
	501 - 1000 TL	62	1,2403	,83
	1001 - 1500 TL	41	1,1115	,93
	1501 - 2000 TL	39	1,4026	1,10
	2000 TL ve üstü	26	1,0846	,95
5.Kişilerarası Duyarlılık	500 TL ve daha az	128	,9754	,85
	501 - 1000 TL	62	1,1274	,94
	1001 - 1500 TL	41	1,0390	,86
	1501 - 2000 TL	39	1,0974	,87
	2000 TL ve üstü	26	1,0115	,79
6.Psikoz	500 TL ve daha az	128	,8047	,67
	501 - 1000 TL	62	,6210	,44
	1001 - 1500 TL	41	,7341	,67
	1501 - 2000 TL	39	,6326	,49
	2000 TL ve üstü	26	,8269	,52

Tablo-28'in devamı

Alt Boyutlar	Ailenin Aylık Geliri	n	X	ss
7.Paranoid	500 TL ve daha az	128	,7781	,52
	501 - 1000 TL	62	,7984	,63
	1001 - 1500 TL	41	,6124	,33
	1501 - 2000 TL	39	,9718	,57
	2000 TL ve üstü	26	,8654	,68
8.Öfke	500 TL ve daha az	128	1,1703	1,02
	501 - 1000 TL	62	1,2000	,98
	1001 - 1500 TL	41	1,1634	1,01
	1501 - 2000 TL	39	1,1762	,95
	2000 TL ve üstü	26	1,4115	,97
9.Fobik-Anksiyete	500 TL ve daha az	128	1,1892	1,00
	501 - 1000 TL	62	1,0742	,91
	1001 - 1500 TL	41	,9415	,82
	1501 - 2000 TL	39	1,1128	1,02
	2000 TL ve üstü	26	1,2115	1,04
10.Ek skalalar	500 TL ve daha az	128	1,0270	,77
	501 - 1000 TL	62	1,0250	,85
	1001 - 1500 TL	41	,8356	,58
	1501 - 2000 TL	39	1,1974	1,07
	2000 TL ve üstü	26	1,2038	1,00
11.Genel Toplam	500 TL ve daha az	128	1,0293	,83
	501 - 1000 TL	62	1,1200	,92
	1001 - 1500 TL	41	1,0610	,90
	1501 - 2000 TL	39	1,3038	1,00
	2000 TL ve üstü	26	,9731	,65

Tablo-29

Denetimli Serbestlik Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin “Aylık Geliriniz Ne Kadardır?” Değişkenine Göre Psikolojik Belirtilerine İlişkin Varyans Analizi

Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p	Grup F.
1. Somatizasyon	Gruplar Arası	3,186	4	,796	1,031	,392	
	Gruplar İçi	224,847	291	,773			
	Toplam	228,033	295				
2. Anksiyete	Gruplar Arası	5,722	4	1,431	1,842	,145	
	Gruplar İçi	225,943	291	,776			
	Toplam	231,665	295				
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	Gruplar Arası	1,072	4	,268	,299	,878	
	Gruplar İçi	260,357	291	,895			
	Toplam	261,429	295				
4. Depresyon	Gruplar Arası	3,795	4	,949	1,195	,375	
	Gruplar İçi	231,100	291	,794			
	Toplam	234,895	295				
5. Kişilerarası Duyarlılık	Gruplar Arası	1,151	4	,288	,375	,826	
	Gruplar İçi	223,142	291	,767			
	Toplam	224,294	295				
6. Psikoz	Gruplar Arası	2,057	4	,514	1,429	,224	
	Gruplar İçi	104,723	291	,360			
	Toplam	106,779	295				
7. Paranoid	Gruplar Arası	2,750	4	,687	2,246	,064	
	Gruplar İçi	89,077	291	,306			
	Toplam	91,827	295				
8. Öfke	Gruplar Arası	1,352	4	,338	,337	,853	
	Gruplar İçi	291,624	291	1,002			
	Toplam	292,975	295				
9. Fobik-Anksiyete	Gruplar Arası	2,268	4	,567	,600	,663	
	Gruplar İçi	274,903	291	,945			
	Toplam	277,171	295				

10.Ek skalalar	Gruplar Arası	3,412	4	,853	1,226	,364
	Gruplar İçi	202,496	291	696		
	Toplam	205,908	295			
11.Genel Toplam	Gruplar Arası	2,690	4	,672	,882	,475
	Gruplar İçi	221,800	291	,762		
	Toplam	224,490	295			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-29’da görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri ailenin aylık geliri değişkeni açısından (p=.05) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

Bu araştırmada ekonomik durumun nispeten paranoid psikolojik belirtisi üzerinde daha etkili olduğu görülmektedir. Diğer alt psikolojik belirtilerle anlamlı bir farklılık gözükmemektedir. Gürsu’nun (2011) çalışmasında ergenlerin psikolojik belirti alt ölçeklerinden depresyon, anksiyete, somatizasyon ve hostilite puanlarının ailenin ekonomik durumu açısından anlamlı farklılık yoktur. Buna karşın olumsuz benlik puanlarının ailenin ekonomik durumları açısından anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bulgular, Ortanın Altı SED grubunun diğerlerinden daha yüksek puan aldığını göstermektedir. Bu sonuçlar çalışmamızın büyük oranda doğrulandığını göstermektedir.

Yapıcı’nın (2007), öz saygı ölçeğinden en düşük puanı “alt”, en yüksek puanı ise “üst” düzey gelire sahip olanların aldığını belirtmektedir. Yazar bu sonucu, zenginlerin ekonomik imkânlarla ve bunun beraberinde getirdiği ayrıcalıklara sahip olmalarına bağlamaktadır. Aynı çalışmada, gelir düzeyi ile depresyon, umutsuzluk ve intihar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Balat ve Akman (2006, s.3-12), lise öğrencilerinin psikolojik durumlarının sosyodemografik özelliklerine göre inceledikleri çalışmalarında, suça yönelik davranışlarda, üst sosyoekonomik düzey öğrencilerin orta ve alt sosyoekonomik düzey öğrencilere göre anlamlı olarak daha yüksek puan aldıklarını ve üst sosyoekonomik düzey lise öğrencilerinin daha fazla suç içeren davranışlara yöneldikleri bilgisini aktarırlar. Güven’in (2008) dindarlık ile depresyon arasındaki ilişkiyi incelediği

çalışmada ise, depresyon düzeylerindeki farklılık analizinde “fakir” grubun en yüksek ortalamaya sahip olduğu gözlenmiştir.

4.1.19 “Babanızın Mesleği nedir?”Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Kararı Alınmış Lise Öğrenciler Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar (3f).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri babanın çalışıp çalışmadığı değişkeni açısından tablo halinde (Tablo-30) sunularak yorumlanmıştır.

Tablo-30 Denetimli Serbestlik Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin Babann Çalışıp Çalışmadığı Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Baba Çalışma Durumu	n	X	ss	sd	t	p
1.Somatizasyon	Çalışmıyor	68	1,0709	,80	294	-,044	,965
	Çalışıyor	228	1,0762	,90			
2.Anksiyete	Çalışmıyor	68	1,2353	,98	294	1,013	,312
	Çalışıyor	228	1,1112	,85			
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	Çalışmıyor	68	1,1559	,93	294	,234	,815
	Çalışıyor	228	1,1254	,94			
4.Depresyon	Çalışmıyor	68	1,0629	,83	294	-	,307
	Çalışıyor	228	1,1890	,90			
5.Kişilerarası Duyarlılık	Çalışmıyor	68	,9618	,79	294	-,792	,429
	Çalışıyor	228	1,0572	,89			
6.Psikoz	Çalışmıyor	68	,7191	,54	294	-,259	,796
	Çalışıyor	228	,7407	,61			
7.Paranoid	Çalışmıyor	68	,8693	,61	294	1,293	,197
	Çalışıyor	228	,7697	,53			
8.Öfke	Çalışmıyor	68	1,2382	1,01	294	,383	,702
	Çalışıyor	228	1,1854	,99			
9.Fobik-Anksiyete	Çalışmıyor	68	,9353	,85	294	1,974	,051
	Çalışıyor	228	1,1786	,99			
10.Ek Skalalar	Çalışmıyor	68	1,0134	,77	294	-,277	,782
	Çalışıyor	228	1,0454	,85			
11. Genel Toplam	Çalışmıyor	68	1,0094	,82	294	-,802	,423
	Çalışıyor	228	1,1061	,88			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-30’da görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri babanın çalışıp çalışmadığı değişkeni açısından ($p=.05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

Babanın çalışma durumunun ergenlerde psikolojik belirti oluşturma etkisine yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak, Şahin ve Batıgün, (2009, s.28-36)’e göre anksiyete bozukluğu yaşayan bireylerin, kişilerarası ilişkilerinde genellikle pasif ve kaçınan davrandığı düşünülürse, bu kişilerin diğerlerinden (anne, baba veya kardeş) genellikle daha baskın tepkiler aldığı söylenebilir.

Babanın çalışmasına bağlı olarak ekonomik düzey ve çocukla geçirilecek zamanda düşüş yaşanması ergenin anksiyete nedenlerinden olabilir. Anksiyete haricinde temel belirtisi kaygı olan, panik bozukluk, stres bozukluğu, fobiler ve obsesif-kompulsif bozuklukta anksiyete bozuklukları başlığı altında değerlendirilir (Köknel, 1989; Shiffer, Klein, Sider, 1994; DSM-IV, 1994).

Bu düşünceler doğrultusunda ergenler ile babaları arasında daha çok çalışma davranışı üzerinden ilişki kurulduğu ve buna bağlı olarak daha çok baba para kazanan harçlık veren ve eve bakan kişi durumundadır. Bu anlamda iletişim tek yön doğrultusunda olmakta ve anlam bulmaktadır. Dolayısı ile babanın çalışıyor olması ergen açısından ekonomiye dayalı bir etkileşime sahiptir. Babanın çalışıyor ve para kazanıyor olması ergenin psikolojisinde olumlu olmasını sağlamaktadır. Araştırmanın bulgusu da bu doğrultuda çıkmıştır.

4.1.20 “Annenizin Mesleği Nedir?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar (3g).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri annenin çalışıp çalışmaması değişkeni açısından tablo halinde (Tablo-31) sunulurak yorumlanmıştır.

Tablo-31 Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin “Annenin Çalışıp Çalışmaması Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Anne Çalışma Durumu	n	X	ss	sd	t	p
1.Somatizasyon	Çalışmıyor	228	1,0912	,90	294	,581	,562
	Çalışıyor	68	1,0206	,78			
2.Anksiyete	Çalışmıyor	228	1,1465	,88	294	,242	,809
	Çalışıyor	68	1,1169	,90			
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	Çalışmıyor	228	1,1728	,96	294	1,449	,150
	Çalışıyor	68	,9971	,85			
4.Depresyon	Çalışmıyor	228	1,1553	,89	294	-,168	,867
	Çalışıyor	68	1,1760	,90			
5.Kişilerarası Duyarlılık	Çalışmıyor	228	1,0239	,88	294	-,411	,681
	Çalışıyor	68	1,0735	,83			
6.Psikoz	Çalışmıyor	228	,7420	,60	294	,328	,744
	Çalışıyor	68	,7147	,59			
7.Paranoid	Çalışmıyor	228	,8009	,56	294	,469	,639
	Çalışıyor	68	,7647	,53			
8.Öfke	Çalışmıyor	228	1,2328	1,02	294	1,200	,233
	Çalışıyor	68	1,0794	,89			
9.Fobik-Anksiyete	Çalışmıyor	228	1,0992	,99	294	-,763	,419
	Çalışıyor	68	1,2015	,88			
10.Ek Skalalar	Çalışmıyor	228	1,0264	,84	294	-,440	,660
	Çalışıyor	68	1,0772	,79			
11. Genel Toplam	Çalışmıyor	228	1,1282	,90	294	1,605	,110
	Çalışıyor			,73			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-31’de görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri annenin çalışıp çalışmaması değişkeni açısından ($p=.05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

Araştırma bulgusu dâhilinde çalışma grubu ergenlerin büyük bir çoğunluğunun annesi çalışmamaktadır ($n=228$). Annenin evde olmasından dolayı ergenlerin kendilerini rahat ve güvende hissetmelerini sağlamaktadır. Şahin ve Batıgün’ün (2009, s.28-36) yapmış oldukları araştırma sonucu; annenin çalışıyor olması sonucu çocukla ilgilenememe, ona vakit ayırmama ergenlerde anxiyete nedenlerinde gösterilebilir.

Dolayısı ile annenin evde kalması ergenler üzerinde olumlu etki ettiğinden, psikolojik olumsuz belirtilerde gözlenmediği söylenebilir. Öte yandan ergenlerin bu dönemde ebeveynleri olan ilişkilerindeki iletişim çatışmaları göz önünde bulundurulduğunda, anne’nin evde olması ile olmaması ergenler için önem taşımamaktadır. Bundan dolayı da psikolojik bir etkilenme sözkonusu olmayabilir.

4.1.21 “Anne ve Babanızın Durumu?” Baba Kaybı Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar (3h).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri “anne ve babanızın durumu?” baba kaybı değişkeni açısından tablo halinde (Tablo-32) sunulmaktadır.

Tablo-32 Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin “Anne ve Babanızın Durumu?”Baba Kaybı Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Baba kaybı	n	X	ss	sd	t	p
1.Somatizasyon	Evet	83	1,1077	,86	294	,399	,687
	Hayır	213	1,0623	,88			
2.Anksiyete	Evet	83	1,0325	,89	294	-1,301	,194
	Hayır	213	1,1815	,88			
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	Evet	83	1,0301	,84	294	-1,168	,244
	Hayır	213	1,1723	,97			
4.Depresyon	Evet	83	1,0748	,81	294	-1,026	,306
	Hayır	213	1,1933	,91			
5.Kişilerarası Duyarlılık	Evet	83	1,1163	,94	294	,997	,320
	Hayır	213	1,0038	,84			
6.Psikoz	Evet	83	,6398	,35	294	-2,218	,027*
	Hayır	213	,7731	,67			
7.Paranoid	Evet	83	,9164	,66	294	2,402	,017*
	Hayır	213	,7444	,50			
8.Öfke	Evet	83	1,2096	,97	294	,130	,896
	Hayır	213	1,1928	1,00			
9.Fobik-Anksiyete	Evet	83	1,0988	,99	294	-,264	,792
	Hayır	213	1,1320	,96			
10.Ek Skalalar	Evet	83	1,0122	,77	294	-,332	,740
	Hayır	213	1,0481	,86			
11.Genel Puan	Evet	83	,9557	,82	294	-1,583	,114
	Hayır	213	1,1339	,88			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-32’de görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri “anne ve babanızın durumu?” baba kaybı değişkeni açısından psikoz ve paranoid düşünceler alt boyutlarında ($p=.05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermektedir.

Ebeveyn kaybı bir ruhsal travmadır ve çocuklukta ortaya çıkabilecek en olumsuz yaşam olaylarından biridir (Haine ve diğ. 2006, s.1-28; Lerner, 2004, s.463-472). Buna bağlı olarak araştırma bulgusu doğrultusunda çalışma grubu içerisinde babaları vefat eden ergenlerin psikoz psikolojik belirtileri gösterdikleri söylenebilir. Aynı grup içerisinde baba kaybı yaşayanlardan bazılarıda paranoid psikolojik belirtiler gösterebileceği de söylenebilir.

Cansever’e (2005, s.25-39) göre depresyonun etiyolojisinde rol oynayan etkenler; biyolojik, genetik ve psikososyal olarak 3 grupta ele alınabilmektedir. Eryüksel ve Akün’e (2003, s.59-73) göre psikososyal etkenler arasında küçük yaşlarda ebeveyn kaybı, aile içi patoloji olabileceği vurgulanır. Literatür de ebeveyn kaybı yaşayan ergenlerin bazı psikolojik belirtiler gösterebileceğini desteklemektedir.

Literatür doğrultusunda ebeveyn kaybının ergenin gelişimsel dönemi hassasiyetine bağlı olarak duygusal, bilişsel veya sosyal etkileri olmaktadır. Baba figürü özellikle de erkek ergenin rol model objesi olmasından ötürü çok önemlidir. Bu objenin yoksunluğu ergen üzerinde olumsuz psikolojik etki bırakması beklenebilir. Babanın kayıp şekli, babanın kaybı sırasındaki ergenin yaşı gibi unsurlar da ayrı bir travma nedeni olarak ele alındığında bu durumun ergende psikolojik belirti oluşturma olasılığı artmaktadır. Bu anlamda araştırma bulguları bu durumu destekler niteliktedir.

4.1.22 “Anne ve Babanızın Durumu?” Anne Kaybı Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Kararı Alınmış Lise Öğrencileri Psikolojik Belirti Analizi Sonuçları (3i).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri “anne ve babanızın durumu?” anne kaybı değişkeni açısından tablo halinde (Tablo-33) sunularak yorumlanmıştır.

Tablo-33 Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin “Anne ve Babanızın Durumu?” Anne Kaybı Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Anne Kaybı	n	X	ss	sd	t	p
1.Somatizasyon	Evet	61	1,3148	1,02	294	2,126	,037*
	Hayır	235	1,0128	,82			
2.Anksiyete	Evet	61	1,3534	,96	294	1,984	,050
	Hayır	235	1,0843	,85			
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	Evet	61	1,3361	1,09	294	1,694	,094
	Hayır	235	1,0796	,89			
4.Depresyon	Evet	61	1,1815	,83	294	,210	,834
	Hayır	235	1,1545	,90			
5.Kişilerarası Duyarlılık	Evet	61	1,1574	,89	294	1,228	,220
	Hayır	235	1,0036	,86			
6.Psikoz	Evet	61	,7869	,64	294	,745	,457
	Hayır	235	,7224	,59			
7.Paranoid	Evet	61	,7100	,49	294	-	1,299
	Hayır	235	,8140	,57			
8.Öfke	Evet	61	1,1738	,97	294	-,209	,835
	Hayır	235	1,2037	1,00			
9.Fobik-Anksiyete	Evet	61	1,0000	,99	294	-	1,110
	Hayır	235	1,1546	,96			
10.Ek Skalalar	Evet	61	1,0174	,81	294	-,216	,829
	Hayır	235	1,0434	,84			
11. Genel Toplam	Evet	61	1,1131	,85	294	,293	,770
	Hayır	235	1,0763	,87			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-33'te görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri “anne ve babanızın durumu?” anne kaybı değişkeni açısından somatizasyon alt boyutunda ($p=.05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermektedir.

Ebeveyn yokluğunun yetişkinlikteki psikopatoloji ile ilişkisi konusunda bazı çelişkili bulgular varsa da, çocuklukta yaşanan ebeveyn kayıp ve ayrılıklarının yetişkinlikteki psikopatolojiyi (depresyon, anksiyete ve somatizasyon bozuklukları) etkilediği konusunda fikir birliği bulunmaktadır (Jonsson ve diğ. 2000, s.101-105; Dowdney, 2000, s.819-830; Maier ve Lachman, 2000, s.183-189; Gutierrez, 1999, s.359-370; Japel ve diğ. 1999, s.49-60; Bryan, 1994, s.1289-1308; Amato, 1991, s.355-370; Scharlach, 1991, s.307-313; Crook ve Eliot, 1980, s.252-259).

Çocuk ve ergen somatizasyonun gelişiminde güçlü ailesel öğelerin olduğu öne sürülmektedir. Ailede somatik başka birinin varlığı, antisosyal bir bireyin olması ve çevre katkısından da söz edilmektedir (Collier, 2008). Aynı biçimde, somatizasyonun diğer nedenleri arasında; beden duyumlarını abartılı algılama, bedensel duyumlara dikkat etme, hipokondriak ilgi, depresyon ve anksiyete, olumsuz ve kötümser bilişsel şemalar, sıkıcı ve rahatsız edici okul ve aile ortamı, duygusal stresin bastırılması, aleksitimik kişilik yapısı, cinsel taciz ve travma, negatif yaşam olayları, ebeveyn veya yakının kaybı, erken çocukluk yıllarında ebeveynle kaygılı bağlanma gibi, ailede benzer bir psikiyatrik öykünün varlığı, sosyoekonomik durumun düşük olması belirtiler gösterilmektedir (Sayar ve diğ. 2001, s.36-42; Collier, 2008).

Bireylerin gelişimleri yalnızca bireysel özellikleri açısından değil, içine doğdukları sistem ve bu sistemin özellikleri açısından da ele alınarak çok boyutlu değerlendirilmelidir. Öncelikli olarak bireyin sağlıklı yetişmesinde; kadın ve anne olgusunu ele almak ve annelik eğitimleri, kadının psiko-sosyokültürel gelişimini sağlayan programlar, eğitimler ve düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Çünkü küçükken büyük şeyler olmakta, bu olanlar ileride olacakları da şekillendirecek kadar güçlü bir etkiye sahip olmaktadır (Yıldırım ve Durmuş, 2012, s.14-16)

Araştırma bulgusu da göstermiştir ki annesini kaybetmiş çalışma grubu ergenlerde somatik psikolojik belirtiler yoğunluktadır. Bu bulgu literatürde yer alan ifadelerle örtüşmektedir.

4.1.23 “Hangi Maddeleri Kullanıyorsunuz?” Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizi (3j).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri “Hangi maddeleri kullanıyorsunuz?” değişkeni açısından tablolar halinde (Tablo-34 ve Tablo-35) sunularak yorumlanmıştır.

Tablo-34 Denetimli Serbestlik Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin “Hangi Maddeleri Kullanıyorsunuz?” Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Madde Kullanımı	n	X	ss
1.Somatizasyon	Kullanmıyor	81	,9748	,75
	Sigara	40	1,1125	,88
	Esrar-hap-bali	31	1,1806	1,09
	Alkol	29	1,4069	1,07
	Çoklu madde kullanıyor	115	1,0203	,83
2.Anksiyete	Kullanmıyor	81	1,1944	,91
	Sigara	40	1,0437	,88
	Esrar-hap-bali	31	,9065	,51
	Alkol	29	1,0172	,94
	Çoklu madde kullanıyor	115	1,2283	,92
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	Kullanmıyor	81	1,2086	,96
	Sigara	40	,7725	,66
	Esrar-hap-bali	31	1,1258	,90
	Alkol	29	,9862	,90
	Çoklu madde kullanıyor	115	1,2426	1,00
4.Depresyon	Kullanmıyor	81	1,2109	,95
	Sigara	40	1,0750	,79
	Esrar-hap-bali	31	,9581	,72
	Alkol	29	1,0862	,74
	Çoklu madde kullanıyor	115	1,2270	,95
5.Kişilerarası Duyarlılık	Kullanmıyor	81	1,0432	,88
	Sigara	40	1,1900	,88
	Esrar-hap-bali	31	,9452	,76
	Alkol	29	,9897	,85
	Çoklu madde kullanıyor	115	1,0117	,89
6.Psikoz	Kullanmıyor	81	,7305	,66
	Sigara	40	,6975	,43

	Esrar-hap-bali	31	,7774	,76
	Alkol	29	,8103	,58
	Çoklu madde kullanıyor	115	,7226	,57
7.Paranoid	Kullanmıyor	81	,9012	,69
	Sigara	40	,7275	,52
	Esrar-hap-bali	31	,6694	,44
	Alkol	29	,6655	,30
	Çoklu madde kullanıyor	115	,8040	,53
8.Öfke	Kullanmıyor	81	1,0358	,89
	Sigara	40	1,2650	1,00
	Esrar-hap-bali	31	1,2161	1,03
	Alkol	29	1,1379	1,02
	Çoklu madde kullanıyor	115	1,2980	1,04
9.Fobik-Anksiyete	Kullanmıyor	81	1,0568	,96
	Sigara	40	1,1825	,86
	Esrar-hap-bali	31	,9597	,78
	Alkol	29	1,3266	1,07
	Çoklu madde kullanıyor	115	1,1409	1,02
10.Ek Skalalar	Kullanmıyor	81	1,0543	,76
	Sigara	40	,8837	,81
	Esrar-hap-bali	31	1,0065	,88
	Alkol	29	1,0121	,83
	Çoklu madde kullanıyor	115	1,0953	,88
11.Genel Toplam	Kullanmıyor	81	,9605	,77
	Sigara	40	1,0905	,97
	Esrar-hap-bali	31	,9652	,70
	Alkol	29	1,0103	,59
	Çoklu madde kullanıyor	115	1,2191	,98

Tablo-35 Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin “Hangi Maddeleri Kullanıyorsunuz?” Değişkenine Göre Psikolojik Belirtilerine İlişkin Varyans Analizi

Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p	Grup F.
1. Somatizasyon	Gruplar Arası	4,753	4	1,188	1,307	,270	
	Gruplar İçi	223,279	291	,767			
	Toplam	228,033	295				
2. Anksiyete	Gruplar Arası	3,636	4	,909	1,274	,282	
	Gruplar İçi	228,029	291	,784			
	Toplam	231,665	295				
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	Gruplar Arası	7,670	4	1,917	2,438	,048	1-2* 2-5*
	Gruplar İçi	253,759	291	,872			
	Toplam	261,429	295				
4. Depresyon	Gruplar Arası	2,436	4	,609	,891	,470	
	Gruplar İçi	232,459	291	,799			
	Toplam	234,895	295				
5. Kişilerarası Duyarlılık	Gruplar Arası	1,338	4	,335	,437	,782	
	Gruplar İçi	222,955	291	,766			
	Toplam	224,294	295				
6. Psikoz	Gruplar Arası	,296	4	,074	,202	,937	
	Gruplar İçi	106,484	291	,366			
	Toplam	106,779	295				
7. Paranoid	Gruplar Arası	2,080	4	,520	2,041	,090	
	Gruplar İçi	89,747	291	,308			
	Toplam	91,827	295				
8. Öfke	Gruplar Arası	3,575	4	,894	,899	,465	
	Gruplar	289,400	291	,995			

	İçi					
	Toplam	292,975	295			
9.Fobik-Anksiyete	Gruplar Arası	2,562	4	,640		
	Gruplar İçi	274,609	291	,944	,679	,607
	Toplam	277,171	295			
	Gruplar Arası	1,401	4	,350		
10.Ek Skalalar	Gruplar İçi	204,507	291	,703	,498	,737
	Toplam	205,908	295			
	Gruplar Arası	3,932	4	,983		
	Gruplar İçi	220,558	291	,758	1,297	,203
11.Genel Toplam	Toplam	224,490	295			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-35’te görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri “hangi maddeleri kullanıyorsunuz?” değişkeni açısından obsesif-kompulsif bozukluk alt boyutunda (p=.05) düzeyinde anlamlı farklılık göstermektedir. Bu farkın kaynağına ilişkin yapılan analizde farkın madde kullanmayan ergenler ile sigara kullanan ergenler arasında ve sigara kullanan ergenler ile çoklu madde kullanan ergenler arasında olduğu görülmektedir.

Birçok alan yazında madde kullanımı, psikolojik bozukluklar, okulu yarım bırakma, suça yatkınlık, hapse girme gibi diğer şiddetli problemlerin de nedeni olarak gösterilmektedir (Gençtan, 1993; Powers ve Matano, 2008; Siyez, 2009; Köknel, 2011, s.279-309). Madde kullanımı ciddi anlamda davranış bozuklukları ve kişilik gelişimi problemlerine neden olarak gösterilmektedir. Bu anlamda madde kullanan bireyler ile kullanmayan bireyler arasında psikolojik belirti gösterme hususunda farklılıklar olması beklenebilir. Bu doğrultuda Araştırma bulgusunda sigara kullanan ergenler madde kullanmayan ergenlere göre daha fazla obsesif kompulsif psikolojik belirtiler göstermektedir. Diğer bulgu ise, çoklu madde kullanan ergenler sigara kullanan ergenlere göre daha çok obsesif kompulsif özellikler göstermektedir.

Araştırmalar depresyonu olan çocuk ve ergenlerin %40-70’ inde ek bir psikiyatrik bozukluğun bulunduğunu belirtmektedir.Örneğin; anksiyete bozuklukları, davranım bozukluğu, hiperaktivite, panik bozukluk, dikkat eksikliği ve ergenlik döneminde artış

gösteren madde kullanımı gibi (Şenol ve diğ. 2011, s.238-251). Eryüksel ve Akün (2003, s.59-73), ayrıca paranoid düşünceler, obsesifkompulsif bozukluk, fobik anksiyete tablolarını da eklerler.

4.1.24 “Ailenizde Sabıkalı Var mıdır?”Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar (3k).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri “ailenizde sabıkalı var mıdır?”değişkeni açısından tablo halinde (Tablo-36) sunulurak yorumlanmıştır.

Tablo-36 Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin “Ailenizde Sabıkalı Var mıdır?” Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Ailede Sabıka Durumu	n	X	ss	sd	t	p
1.Somatizasyon	Evet	139	1,0502	,83370	294	-,456	,649
	Hayır	157	1,0969	,91970			
2.Anksiyete	Evet	139	1,1191	,85585	294	-,377	,706
	Hayır	157	1,1580	,91452			
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	Evet	139	1,0712	,89428	294	-	1,053
	Hayır	157	1,1866	,98085			
4.Depresyon	Evet	139	1,1768	,91370	294	,302	,763
	Hayır	157	1,1453	,87565			
5.Kişilerarası Duyarlılık	Evet	139	1,0263	,86538	294	-,168	,867
	Hayır	157	1,0433	,88043			
6.Psikoz	Evet	139	,6813	,47298	294	-	1,500
	Hayır	157	,7839	,69399			
7.Paranoid	Evet	139	,8267	,56308	294	,989	,323
	Hayır	157	,7624	,55336			
8.Öfke	Evet	139	1,3050	1,03247	294	1,752	,081
	Hayır	157	1,1024	,95689			
9.Fobik-Anksiyete	Evet	139	1,1978	1,02296	294	1,248	,213
	Hayır	157	1,0562	,91736			
10.Ek Skalalar	Evet	139	1,0791	,85840	294	,796	,427
	Hayır	157	1,0017	,81564			

11.Genel Puan	Evet	139	1,0935	,86746	294	,178	,859
	Hayır	157	1,0754	,87933			

(*)= $p<.05$; (**)= $p<.001$

Tablo-36’da görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri “ailenizde sabıkalı var mıdır?” değişkeni açısından ($p=.05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

Saldırganlığın nedenleri arasında öncelikle engellenme ve saldırgan rol modelin, çevrenin olduğu gösterilmektedir (Batıgün ve Şahin, 2003, s.37-52; Arslan ve diğ. 2010, s.379-388). Argyle (2006b), ise saldırganlığın kaynaklarının kısmen içgüdüsel olduğunu söyler. Ancak saldırganlık eğiliminin şiddetini daha çok ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzına bağlar. Teşvik edilmiş, ödüllendirilmiş saldırgan davranış, aşırı disiplin ve fiziki ceza, erkek çocuğun babayla güçlü bir özdeşim kurması gibi unsurların saldırganlık eğilimini arttıracığını belirtir.

Ferguson, Glasgow’da yaptığı araştırma sonucuna dayanarak, babaları suçlu olan çocukların %24, diğer çocuklara oranla %12, iki kat daha fazla suç işlediklerini ileri sürmüştür. Aynı araştırmacı, ağabeyleri suçlu olan çocukların %33, diğer çocuklara oranla %10, üç misli daha fazla suçlu olduklarını saptamıştır (Akt. Yavuzer, 1998). Çocuk, birlikte yaşadığı ailenin kötü sosyal davranış örneklerini, ailesinin ve çevresinin kusurlu yanlarını benimser ve öğrenir.

Araştırma bulgusuna bakıldığında ailesinde sabıkalı bulunan ergen sayısı hemen hemen yarı yarıya gözlenmektedir. Buna rağmen bu durum ergenlerde olumsuz olarak psikolojik belirti göstermelerine etki etmediği gözlenmektedir. Ergenlik dönemi gelişim özellikleri doğrultusunda ergenlerin rol model olarak davranım öğrenmeleri göz önüne alındığında olumsuz davranış öğrenmelerine rağmen araştırma sonucu göstermektedir ki bu durum olumsuz psikolojik etkiye neden olmamaktadır.

4.1.25 Suç Türleri Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar (3l).

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri suç türleri değişkeni açısından tablolar halinde (Tablo-37 ve Tablo-38) sunulurak yorumlanmıştır.

Tablo-37

Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin Suç Türleri Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	Suç Türü	n	X	ss
1.Somatizasyon	Adam yaralama/Kavga	51	1,1486	1,01
	Hırsızlık/Dolandırıcılık	54	1,0815	,86
	Kap-kaç	47	,9553	,713
	Madde Kullanımı	71	1,1515	,93
	Kamu Malına Zarar	43	1,0456	,75
	Yağma	30	,9867	,95
2.Anksiyete	Adam yaralama/Kavga	51	1,1529	,90
	Hırsızlık/Dolandırıcılık	54	1,0176	,81
	Kap-kaç	47	1,0160	,77
	Madde Kullanımı	71	1,2952	,96
	Kamu Malına Zarar	43	1,2767	,93
	Yağma	30	,9667	,84
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	Adam yaralama/Kavga	51	1,0980	,85
	Hırsızlık/Dolandırıcılık	54	1,2167	1,02
	Kap-kaç	47	1,0617	,89
	Madde Kullanımı	71	1,0127	,85
	Kamu Malına Zarar	43	1,0884	,92
	Yağma	30	1,4967	1,17
4.Depresyon	Adam yaralama/Kavga	51	1,1308	,81
	Hırsızlık/Dolandırıcılık	54	,9981	,81
	Kap-kaç	47	1,2319	,97
	Madde Kullanımı	71	1,1382	,75
	Kamu Malına Zarar	43	1,3349	1,08
	Yağma	30	1,1900	1,02
5.Kişilerarası Duyarlılık	Adam yaralama/Kavga	51	,9529	,77
	Hırsızlık/Dolandırıcılık	54	1,0361	,85
	Kap-kaç	47	,9128	,76
	Madde Kullanımı	71	1,0972	,91
	Kamu Malına Zarar	43	,9465	,83
	Yağma	30	1,3467	1,12

Tablo-37'nin devamı

Alt Boyutlar	Suç Türü	n	x	ss
6.Psikoz	Adam yaralama/Kavga	51	,7078	,65
	Hırsızlık/Dolandırıcılık	54	,8630	,55
	Kap-kaç	47	,7489	,55
	Madde Kullanımı	71	,7254	,62
	Kamu Malına Zarar	43	,6691	,62
	Yağma	30	,6533	,57
7.Paranoid	Adam yaralama/Kavga	51	,7471	,63
	Hırsızlık/Dolandırıcılık	54	,8685	,48
	Kap-kaç	47	,6745	,40
	Madde Kullanımı	71	,8501	,65
	Kamu Malına Zarar	43	,7291	,52
	Yağma	30	,8733	,53
8.Öfke	Adam yaralama/Kavga	51	1,2308	1,06
	Hırsızlık/Dolandırıcılık	54	1,1037	,91
	Kap-kaç	47	1,1979	1,02
	Madde Kullanımı	71	1,5141	1,08
	Kamu Malına Zarar	43	,9256	,79
	Yağma	30	,9500	,88
9.Fobik-Anksiyete	Adam yaralama/Kavga	51	1,1824	1,05
	Hırsızlık/Dolandırıcılık	54	1,1994	,99
	Kap-kaç	47	1,1191	1,01
	Madde Kullanımı	71	,9761	,83
	Kamu Malına Zarar	43	1,2523	,97
	Yağma	30	1,0500	1,00
10.Ek Skalalar	Adam yaralama/Kavga	51	1,1539	,94
	Hırsızlık/Dolandırıcılık	54	1,1213	,87
	Kap-kaç	47	,8511	,66
	Madde Kullanımı	71	1,0677	,87
	Kamu Malına Zarar	43	1,0581	,83
	Yağma	30	,8850	,69
11.Genel Toplam	Adam yaralama/Kavga	51	1,1284	,87
	Hırsızlık/Dolandırıcılık	54	,9106	,68
	Kap-kaç	47	1,0745	,87
	Madde Kullanımı	71	1,0944	,89
	Kamu Malına Zarar	43	1,2656	,98
	Yağma	30	1,0500	,95

Tablo-38

**Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış
Lise Öğrencilerinin Suç Türleri Değişkenine Göre Psikolojik Belirtilerine İlişkin
Varyans Analizi Sonuçları**

Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p	Grup F.
1. Somatizasyon	Gruplar Arası	1,639	5	,328	,420	,835	
	Gruplar İçi	226,393	290	,781			
	Toplam	228,033	295				
2. Anksiyete	Gruplar Arası	4,957	5	,991	1,268	,278	
	Gruplar İçi	226,709	290	,782			
	Toplam	231,665	295				
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	Gruplar Arası	5,760	5	1,152	1,236	,293	
	Gruplar İçi	255,668	290	,882			
	Toplam	261,429	295				
4. Depresyon	Gruplar Arası	3,077	5	,615	,721	,608	
	Gruplar İçi	231,818	290	,799			
	Toplam	234,895	295				
5. Kişilerarası Duyarlılık	Gruplar Arası	4,571	5	,914	1,156	,332	
	Gruplar İçi	219,723	290	,758			
	Toplam	224,294	295				
6. Psikoz	Gruplar Arası	1,324	5	,265	,728	,603	
	Gruplar İçi	105,455	290	,364			
	Toplam	106,779	295				
7. Paranoid	Gruplar Arası	1,677	5	,335	1,079	,372	
	Gruplar İçi	90,150	290	,311			
	Toplam	91,827	295				
8.Öfke	Gruplar Arası	12,665	5	2,533	2,620	,020	4-5*

	Gruplar İçi	280,310	290	,967		
	Toplam	292,975	295			
9.Fobik- Anksiyete	Gruplar Arası	2,908	5	,582		
	Gruplar İçi	274,263	290	,946	,615	,689
	Toplam	277,171	295			
10.Ek Skalalar	Gruplar Arası	3,485	5	,697		
	Gruplar İçi	202,423	290	,698	,999	,419
	Toplam	205,908	295			
11.Genel Toplam	Gruplar Arası	3,190	5	,638		
	Gruplar İçi	221,301	290	,763	,836	,525
	Toplam	224,490	295			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-38’de görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri suç türleri değişkeni açısından öfke boyutunda (p=.05) düzeyinde anlamlı farklılık göstermektedir. Farkın kaynağına bakıldığında madde kullanımı suçunu işlemiş ergenler ile kamu malına zarar verme suçunu işlemiş ergenler arasında olduğu görülmektedir. Bir başka ifade ile, kamu malına zarar verme suçunu işlemiş çalışma grubu ergenler madde kullanımı suçunu işlemiş olanlara göre daha fazla öfke psikolojik belirtisi göstermektedirler.

Algül ve arkadaşlarının (2007), Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Psikiyatri Servisinde adli gözlem amacıyla yatırılan hastalar üzerinde yaptığı çalışmada, antisosyal kişilik bozukluğu ile madde kullanım bozukluğu arasındaki ilişki incelenmiştir. Saldırganlık düzeyi yüksek olan bireylerin önemli bir kısmında madde kötüye kullanımı olduğu ileri sürülmektedir. Bu çalışmada, antisosyal kişilik bozukluğu olan bireylerden şiddet içerikli suç işleyenler ile bu tarz suçları işlememiş olanların saldırganlık düzeyleri ve madde kullanım özelliklerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Antisosyal kişilik bozukluğu tanısı konulan 124 ergen ve genç yetişkin erkek çalışmaya alınarak hastaların sosyo-demografik özelliklerini ve madde kullanım öyküsünü sorgulayan yarı yapılandırılmış görüşme formu ve Saldırganlık Ölçeği

uygulanmıştır. Olgular, şiddet içerikli suç işleme öykülerine göre iki gruba ayrılmıştır. Bulgular sonucunda; antisosyal kişilik bozukluğu tanısı konulan ergen ve genç yetişkin erkeklerin % 90.3'ünde yaşam boyu psikoaktif madde kullanım öyküsünün olduğu ve deneklerin % 75.8'inde antisosyal kişilik bozukluğu'na ek olarak madde kullanım bozukluğu olduğu saptanarak; şiddet içerikli suçları işleyen antisosyal kişilik bozukluk olgularında madde kullanım bozukluğu oranının, bu tür suçları işlemeyen antisosyal kişilik bozukluğu olgularından anlamlı derecede daha fazla olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, madde kullanımı bozukluğu olan antisosyal kişilik bozukluğu olgularının, saldırganlık düzeyinin istatistiksel olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.(Algül ve diğ. 2007)

Ergenlerin duygu veya dürtü kontrollerinde zorlandıkları düşünüldüğünde öfke ergenler için en kolay davranışa dönüşen olumsuz duygulardan biridir. Madde kullanan bireylerin duygusal yapılanmalarındaki hassasiyet daha fazla dışa yansımaktadır. Bu bağlamda hem ergenlik dönemi özelliği hemde madde kullanımı özelliği bir araya geldiğinde öfke davranışının davranışa dönüşmesi daha kolay olmaktadır. Dolayısı ile öfke psikolojik belirtileri gösteren ergenin kamu malına zarar vermesi beklenen bir davranış olacaktır. Bu doğrultuda araştırma bulgusu bu düşüncüyü destekler niteliktedir.

4.1.26 İlişki Tarzı Değişkeni Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerin Psikolojik Belirti Analizine İlişkin Sonuçlar

Bu bölümde denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri ilişki tarzı değişkeni açısından tablolar halinde (Tablo-39 ve Tablo-40) sunulurak yorumlanmıştır.

Tablo-39

Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış Lise Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin İlişki Tarzı Değişkenine Göre Analizi

Alt Boyutlar	İlişki Tarzı	n	X	ss
1.Somatizasyon	Baskın tarz	26	,9177	,81
	Kaçınan tarz	33	1,0606	,84
	Öfkeli tarz	56	1,2571	1,03
	Duyarsız tarz	39	,8667	,69
	Manipulatif tarz	44	1,2977	,93
	Alaycı tarz	98	1,0004	,83
2. Anksiyete	Baskın tarz	26	1,1423	,92
	Kaçınan tarz	33	1,1258	1,01
	Öfkeli tarz	56	1,0082	,84
	Duyarsız tarz	39	1,1731	,90
	Manipulatif tarz	44	1,3318	1,00
	Alaycı tarz	98	1,1194	,78
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	Baskın tarz	26	1,0038	,93
	Kaçınan tarz	33	1,2606	1,05
	Öfkeli tarz	56	1,1232	,94
	Duyarsız tarz	39	1,2000	,93
	Manipulatif tarz	44	1,1364	,98
	Alaycı tarz	98	1,1000	,90
4.Depresyon	Baskın tarz	26	1,4312	,91
	Kaçınan tarz	33	1,1233	,93
	Öfkeli tarz	56	1,1375	,99
	Duyarsız tarz	39	1,0897	,84
	Manipulatif tarz	44	1,1636	,80
	Alaycı tarz	98	1,1398	,87
5.Kişilerarası Duyarlılık	Baskın tarz	26	,8500	,78
	Kaçınan tarz	33	1,1697	,89
	Öfkeli tarz	56	1,0670	,97
	Duyarsız tarz	39	1,1103	,87
	Manipulatif tarz	44	,9795	,79
	Alaycı tarz	98	1,0163	,87

Tablo-39'un devamı

Alt Boyutlar	İlişki Tarzı	n	X	ss
6. Psikoz	Baskın tarz	26	,8231	,57
	Kaçınan tarz	33	,7333	,57
	Öfkeli tarz	56	,8214	,70
	Duyarsız tarz	39	,6744	,55
	Manipulatif tarz	44	,6311	,39
	Alaycı tarz	98	,7357	,65
7. Paranoid	Baskın tarz	26	,7850	,59
	Kaçınan tarz	33	,8212	,61
	Öfkeli tarz	56	,7607	,52
	Duyarsız tarz	39	,7897	,52
	Manipulatif tarz	44	,8830	,58
	Alaycı tarz	98	,7638	,55
8. Öfke	Baskın tarz	26	1,0962	,95
	Kaçınan tarz	33	1,1515	1,05
	Öfkeli tarz	56	1,1995	1,02
	Duyarsız tarz	39	1,0513	,86
	Manipulatif tarz	44	1,4841	1,07
	Alaycı tarz	98	1,1684	,98
9. Fobik-Anksiyete	Baskın tarz	26	1,0500	,89
	Kaçınan tarz	33	,9212	,83
	Öfkeli tarz	56	1,0027	,91
	Duyarsız tarz	39	1,1923	1,02
	Manipulatif tarz	44	,9727	,85
	Alaycı tarz	98	1,3181	1,06
10. Ek Skalalar	Baskın tarz	26	1,2269	,87
	Kaçınan tarz	33	,9212	,82
	Öfkeli tarz	56	1,2393	1,00
	Duyarsız tarz	39	,8487	,69
	Manipulatif tarz	44	1,1400	,91
	Alaycı tarz	98	,9418	,70
11. Genel Toplam	Baskın tarz	26	,8962	,71
	Kaçınan tarz	33	,9424	,67
	Öfkeli tarz	56	1,1732	,96
	Duyarsız tarz	39	1,1282	,83
	Manipulatif tarz	44	1,0830	,82
	Alaycı tarz	98	1,1132	,95

Tablo-40

***Denetimli Serbestlik Uygulaması Kapsamında Eğitim Tedbir Kararı Alınmış
Lise Öğrencilerinin İlişki Tarzları Değişkenine Göre Psikolojik Belirtilerine İlişkin
Varyans Analizi Sonuçları***

Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p	Grup F.
1. Somatizasyon	Gruplar Arası	6,929	5	1,386	1,859	,102	
	Gruplar İçi	221,104	290	,762			
	Toplam	228,033	295				
2. Anksiyete	Gruplar Arası	2,683	5	,537	,679	,639	
	Gruplar İçi	228,983	290	,790			
	Toplam	231,665	295				
3. Obsesif-Kompulsif Bozukluk	Gruplar Arası	1,259	5	,252	,281	,924	
	Gruplar İçi	260,170	290	,897			
	Toplam	261,429	295				
4. Depresyon	Gruplar Arası	2,217	5	,443	,553	,736	
	Gruplar İçi	232,678	290	,802			
	Toplam	234,895	295				
5. Kişilerarası Duyarlılık	Gruplar Arası	1,936	5	,387	,505	,772	
	Gruplar İçi	222,357	290	,767			
	Toplam	224,294	295				
6. Psikoz	Gruplar Arası	1,238	5	,248	,680	,639	
	Gruplar İçi	105,541	290	,364			
	Toplam	106,779	295				
7. Paranoid	Gruplar Arası	,526	5	,105	,334	,892	
	Gruplar İçi	91,300	290	,315			
	Toplam	91,827	295				
8. Öfke	Gruplar Arası	4,868	5	,974	,980	,430	

	Gruplar İçi	288,107	290	,993		
	Toplam	292,975	295			
9.Fobik- Anksiyete	Gruplar Arası	7,203	5	1,441		
	Gruplar İçi	269,968	290	,931	1,666	,144
	Toplam	277,171	295			
10.Ek skalalar	Gruplar Arası	6,408	5	1,282		
	Gruplar İçi	199,500	290	,688	1,785	,117
	Toplam	205,908	295			
11.Genel Toplam	Gruplar Arası	2,184	5	,437		
	Gruplar İçi	222,306	290	,767	,570	,723
	Toplam	224,490	295			

(*)=p<.05; (**) =p<.001

Tablo-40'ta görüldüğü gibi denetimli serbestlik kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri ilişki tarzı değişkeni açısından (p=.05) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

Basut ve Erden'in (2005, s.49-55) çalışmasında suça sürüklenen ergenlerin genel ortak özellikleri olarak; aşırı savunmacı bir kişilik sergilemeleri, iletişimde sorun çözme becerisinde zayıflık, stresi inkar etme, stresi saldırgan davranışlarla dışa vurma, ilişkilerinde işlevsel olmayan kaçınmacı başa çıkma yöntemleri çokça kullanma ve psikolojik belirti olarak da psikosomatik şikayetlerin yüksek olması şeklinde sıralamaktadır (Basut ve Erden, 2005, s.49-55).

Literatürde, depresyon, psikosomatik bozukluklar, anksiyete bozuklukları ve cinsel işlev bozuklukları ile kişilerarası iletişim, arasında da birtakım örüntüler olduğundan söz edilmektedir (Alden ve Tylor, 2004, s.857-882; Bozman ve Beck, 1991, s.47-60; Beck ve Bozman, 1995, 595-612; Fava, Anderson ve Rosenbaum, 1990, s.867; Hazaleus ve Deffenbacher, 1986, s.222-226; Kelly, Strassberg ve Turner, 2006, s.81-95; Metz ve Epstein, 2002, s.139-164; Sayar ve diğ. 2001, s.36-42; Sukan ve Maner, 2006, s.93-97).

Bulgular, depresif kişilerin daha az sosyal etkileşime girdiklerini, bu durumlarda kendilerini rahatsız hissettiklerini ve daha az olumlu pekiştireç aldıklarını göstermiştir (Segrin, 2000, s.379-403). Kişilerarası stiller açısından, hem depresif kişilerin kendilerinin hem de başkalarının depresif kişilere yönelik daha çok olumsuz değerlendirmeler yaptıkları dikkati çekmiştir (Gotlib, 1982, s.3-13; Youngren ve Lewinsohn, 1980, s.333-341). Bunun yanı sıra, majör depresif kişilerin, depresif olmayanlara kıyasla sosyal etkileşimleri daha az zevk verici olarak algıladıkları ve etkileşimleri üzerinde daha az etkilerinin olduğunu düşündükleri görülmüştür (Nezlek, Hampton ve Shean, 2000, s.11-19). Araştırmalar, depresyonun sadece yetişkinlerin değil, ergenlerin akran ilişkilerinde de zorluklara yol açtığını ortaya koymuştur. Depresif ergenler, bir grup faaliyetinde ve sınıfta kendilerini daha az istenilir olarak değerlendirmişler ve dışlandıkları yönünde bildirimlerde bulunmuşlardır (Faust, Baum ve Forehand, 1985, s.291-297).

Araştırma bulguları, sosyal anksiyeteli bireylerin, genellikle kendilerini fazla ortaya koymayan daha çok diğerleri yönelimli, diğerlerinin yönlendirmesini kabul eden (Davilla ve Beck, 2002, s.447-464; Langston ve Cantor, 1989, s.649-661), kendilerini kısıtlayan sosyal stratejiler (Langston ve Cantor, 1989, s.649-661) ve çatışma yaşamaktan, duygu belirtmekten kaçınan (Davilla ve Beck, 2002, s.447-464; Oakman, Gifford, Chlebowsky ve Waterloo, 2003) bir kişilerarası tarz kullandıklarını ileri sürmüşlerdir.

Literatürde, psikosomatik bozukluklar ile kişilerarası ilişki tarzları arasında bir ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Ancak literatürde, doğrudan kişilerarası ilişki tarzları ve psikosomatik bozukluklarla ilgili olarak yapılan araştırmaların kısıtlı olduğu göze çarpmaktadır.

Psikosomatik bozukluğu olan kişiler kişilerarası ilişkilerinde daha fazla baskın, kaçınan, öfkeli, duyarsız ve manipülatif tarz kullanmaktadırlar.(Şahin ve batıgün, 2009, s.28-36). Carmody, Crossen ve Wiens (1989, s.754-762) kişilerarası ilişkilerinde öfke, düşmanlık ve A tipi davranış örüntüsü sergileyen kişilerin psikosomatik özelliklere yatkın kişilikler olduğunu belirtmişlerdir.

Kişilerarası ilişkiler ve bağışıklık arasındaki bağ, psikonöroimmünolojinin en güçlü bulgularından biridir. Epidemiyolojik araştırmalar, sosyal izolasyonun hastalık ve ölüm açısından sigara, kan basıncı, obezite, fiziksel aktivite gibi kabul edilmiş risk faktörleri kadar önemli bir risk faktörü olduğunu ileri sürmektedirler (Kiecolt-Glaser, McGuire, Robles, Glaser, 2002, s.83-107). Genelde yaşamı tehdit edici olmadıkları için sıklıkla önem verilmeyen kronik cilt hastalıkları aslında çok önemli psikosozal rahatsızlıklara neden olabilirler (Yılmaz Sukan, Maner ve Tosun, 2005, s.167-172).

Anksiyeteli bireylerin, kişilerarası ilişkilerinde kendilerini fazla ortaya koymayan koruyucu sosyal stratejiler kullandıkları (Langston ve Cantor, 1989, s.649-661; Meleshko ve Alden, 1993, s.1000-1009; Alden ve Bieling, 1998, s.1-9); yeterli sosyal beceriye sahip olmadıkları ve sosyal performanslarını olumsuz değerlendirdikleri (Creed ve Funder, 1998, s.19-33; Rapee ve Lim, 1992, s.728-731); çatışma yaşamaktan ve duygu belirtmekten kaçındıkları (Davilla ve Beck, 2002, s.447-464; Oakman ve diğ. 2003); daha fazla anksiyete bağlantılı sözel ve sözel olmayan davranışlar sergiledikleri ve daha kendileri odaklı oldukları (Papsdorf ve Alden, 1998, s.351-369; Heerey ve King, 2007, s.125-134); daha fazla kişilerarası ilişki zorlukları yaşadıkları ve diğerleri üzerinde bıraktıkları izlenimleri daha olumsuz değerlendirdikleri (Eng ve Heimberg, 2006, s.380-387; Erickson ve Newman, 2007, s.364-377) bulgulanmıştır..

Anksiyete bozukluğu yaşayan bireyler “normal” bireylere oranla, kişilerarası ilişkilerinde “baskın, öfkeli, kaçınan, duygudan kaçınan, manipülatif ve küçümseyici” kişilerarası ilişki tarzlarını daha fazla kullanmaktadırlar (Şahin ve Batıgün, 2009, s.28-36). İlgili yazında, kişilerarası ilişkiler ve psikolojik belirtiler ile ilgili yapılan çalışmalar, genellikle sosyal fobi tanısı almış veya sosyal anksiyete düzeyi yüksek bireylerle yürütülmüştür. Bu durum araştırma bulguları doğrultusunda suça sürüklenen ergenlerin kişilerarası ilişki tarzları ile psikolojik belirtiler arasında anlamlı bir farkın olmaması ile aynı değildir.

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİLER

Herhangi bir nedenden ötürü suça sürüklenen ve denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alan lise öğrencilerinin kişilerarası ilişkiler tarzı ve psikolojik belirtilerinin saptanmasını amaçlayan bu çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

5.1. SONUÇ

1. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri sırasıyla öfke, depresyon anksiyete, OKB ve fobi alt boyutlarında yüksek belirlenmiştir.
2. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzlarını sırasıyla alaycı, öfkeli ve manipulatif tarz olarak daha fazla kullandıkları, duyarsız, kaçınan ve baskın tarzları daha az kullandıkları görülmektedir.
3. KTÖ ile KSE alt ölçeklerden somatizasyon ile baskın tarz arasında negatif yönde ($r=-.126, p < 05$); depresyon ile baskın tarz arasında pozitif yönde ($r=.119, p < 05$) ve öfke ile kaçınan tarz arasında negatif yönde ($r=-.115, p < 01$) anlamlı bir ilişki vardır. Kişilerarası ilişkilerinde baskın tarzı kullanan ergenlerde somatizasyon belirtilerine daha az rastlanılırken depresyon belirtilerine ise daha fazla rastlanıldığını göstermektedir. Bunun yanında kişilerarası ilişkilerinde kaçınan tarzı kullanan bireylerin öfke belirtilerini daha fazla gösterdiği görülmektedir.
4. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları yaş değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.
5. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları yaşanılan yer değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık bulunmamıştır.

6. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları kardeş sayısı değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık gözlenmemiştir.
7. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları göç durumu değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.
8. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları ailenin aylık gelir düzeyi değişkeni açısından kaçınan tarz boyutunda ($p=0,05$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı farklılık göstermektedir. Ailenin aylık geliri en düşük olan grubun kaçınan tarzda ilişki biçimini diğer gruplardan fazla kullandığı görülmektedir.
9. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları babanın çalışma durumu değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık bulunmamıştır.
10. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları annenin çalışma durumu değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.
11. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları baba kaybı değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık gözlenmemiştir.
12. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları anne kaybı değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.
13. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları madde kullanımı değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık bulunmamıştır.
14. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları ailede sabıka durumu değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

15. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin kullandıkları kişilerarası ilişki tarzları suç türleri değişkeni açısından manipülatif tarz boyutunda ($p=0,05$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı farklılık göstermektedir. Farkın kaynağına bakıldığında adam yaralama/kavga ile gasp ve madde kullanımı ile gasp suç türleri arasında olduğu görülmektedir. Yaralama/kavga ve madde kullanımı suç türüne sürüklenen ergenler, gasp suç türüne sürüklenen ergenlere göre kişiler arası ilişkilerinde daha fazla manipülatif tarzı kullanmaktadırlar.
16. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri yaş değişkeni açısından depresyon boyutunda ($p=0,05$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı farklılık göstermektedir. Gruplar arasındaki farkın kaynağı incelendiğinde 14 yaş ile 16 yaş ergenlerin, 16 yaş ile 17 yaş ergenlerin depresyon puanları arasında pozitif yönde anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu da bize 14 yaş ergenlerin 16 yaş ergenlere göre, 16 yaş ergenlerinde 17 yaş ergenlerine göre daha fazla depresyon belirtileri olabileceğini göstermektedir.
17. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri kardeş sayısı değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.
18. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri yerleşim yeri değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık bulunmamıştır.
19. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri göç durumu değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık gözlenmemiştir.
20. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri ailenin aylık geliri değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.
21. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri babanın çalışma durumu değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık bulunmamıştır.

22. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri annenin çalışma durumu değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.
23. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri baba kaybı değişkeni açısından psikoz ve paranoid düşünceler alt boyutlarında ($p=0,05$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı farklılık göstermektedir. Bu da bize babasını kaybeden ergenlerin psikoz belirtileri arttıkça paranoid düşünceler belirtilerinin de artacağını göstermektedir.
24. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri anne kaybı değişkeni açısından somatizasyon alt boyutunda ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermektedir.
25. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri madde kullanımı değişkeni açısından obsesif-kompulsif bozukluk alt boyutunda ($p=0,05$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı farklılık göstermektedir. Bu farkın kaynağına ilişkin yapılan analizde farkın madde kullanmayan ergenler ile sigara kullanan ergenler arasında ve sigara kullanan ergenler ile çoklu madde kullanan ergenler arasında olduğu görülmektedir.
26. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri ailede sabıka durumu değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.
27. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri suç türleri değişkeni açısından öfke boyutunda ($p=0,05$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı farklılık göstermektedir. Farkın kaynağına bakıldığında madde kullanımı suçunu işlemiş ergenler ile kamu malına zarar verme suçunu işlemiş ergenler arasında olduğu görülmektedir.
28. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri ilişki tarzı değişkeni açısından ($p=0,05$) düzeyinde anlamlı farklılık göstermemektedir.

5.2. ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgu ve sonuçlara dayalı olarak çıkarılabilecek öneriler uygulayıcılara ve araştırmacılara olmak üzere şu şekilde sıralanabilir.

5.2.1. Uygulamacılara Öneriler:

1. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında eğitim kararı alınmış lise öğrencilerinin sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olması bu öğrencilerin daha çok içe kapanan kişilerarası ilişki biçimi olan kaçınan tarzı kullandıkları görülmektedir. Bu öğrencilerin kendi duygularını ve yaşantılarını daha rahat ifade edebilecekleri sosyal destek programları, grup çalışmaları etkinlikleri (güvengencilik ve sosyal beceri gibi) planlanabilir.
2. Suça sürüklenen ergenlerden manipulatif tarzı kullananların suça yönlendirilmelerinin daha kolay olacağı düşünülmektedir. Özellikle kamu malına zarar verme ve gasp suçlarında manipulatif tarzı kullanan ergenlerin puanlarının birçok ilişki tarzından daha yüksek olması bu ergenlerin suç için kullanımını kolaylaştırmaktadır. Manipulatif tarzı kullanan ergenlerin suç içermeyen sağlıklı kararlar verebilmeleri, kendilerini bağımlı hissettikleri suç çevrelerinden çıkabilecekleri motivasyonu sağlayacak sosyal projeler yapılabilir.
3. Araştırma bulguları incelendiğinde suça sürüklenen ergenlerin %28'nin babası, %20,6'sının da annesi ölmüştür. Bu oranlar oldukça yüksektir. Anne ya da baba desteğinin olmaması ergenin ciddi psikolojik ve ekonomik sorunlar yaşamasına neden olacaktır. Bölgenin genel gelişmişlik özellikleri göz önüne alındığında bu ergenler suça daha kolay yönelmektedir. Bu nedenle söz konusu öğrencilerin psikolojik yönden desteklenmesi son derece önemlidir.
4. Araştırma sonucunda suça sürüklenen ergenlerin baba kaybı durumunda psikoz ve paranoid psikolojik belirtilerinin diğer gruplardan yüksek olduğu görülmektedir. Araştırmanın çalışma grubunun büyük bir kısmını erkekler oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı bölge dikkate alındığında babanın

ölümü sonrası erkek çocukların geride kalan aile üyelerini korumaları ve psikolojik ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması beklenmektedir. Erken yaşta gelen bu sorumluluk çocukların suça bulaşmasına neden olabilmektedir. Bu sonuç babası ölen ergenler ciddi psikolojik destek almasını zorunlu kılmaktadır. Okullarda çalışan psikolojik danışmanların bir aile üyesinin kaybı sonrası oluşacak psikolojik travmalara ilişkin ergene destek hizmeti verebilir.

5. Araştırma çalışma grubu sosyo ekonomik durumu düşük ailelerin çocukları olan ergenlerden oluşmaktadır. Araştırma bulguları sonucunda bu durumun daha iyi durum gelebilme olanaklarını kullanılabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, bu grup öğrencilerin bulunduğu okul yönetimlerini belediye, sivil toplum örgütleri gibi yerel dinamiklerden ekonomik destek sağlanmasını sağlayacak bir işbirliği ağı kurulabilir.
6. Araştırma sonucunda anne kaybı yaşayan ve suça sürüklenen ergenlerin somatizasyon belirtilerinin yüksek olduğu görülmektedir. Söz konusu ergenlerin okul psikolojik danışmanlarınca danışma sürecine alınarak, psikiyatrik destek konusunda öğrencileri cesaretlendirmeli, desteklemeli ve takip etmelidir.
7. Suça sürüklenen ergenlerin ailelerinin aylık geliri incelendiğinde %43,2'sinin 0-500 tl aylık gelir düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Ekonomik sorunların bireyleri suça yönelttikleri bilinmektedir. Söz konusu ergenlerin ebeveynlerinin kendi gelirlerini sağlayabilecekleri iş ya da sanayi girişimleri desteklenip ve takip edilebilir.
8. Araştırma bulguları incelendiğinde suça sürüklenen öğrencilerin %31,8'nin ailesinin göç ettiği görülmektedir. Bölgenin genel durumu düşünüldüğünde göç eden kişilerin büyük çoğunluğunun tarım ve hayvancılıkla uğraşan köylerden göç ettikleri bilinmektedir. Aileler göç ettikleri şehirde aynı iş ve meslekleri yapamadıklarından ekonomik olarak ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. Ailenin yaşadığı bu sorun kimlik gelişimini sağlamanın ve ciddi bir desteğin en çok ihtiyaç duyulduğu ergenlik döneminde bulunan öğrencileri daha da çok etkilemektedir. Bu tablo göç eden ailelerin ve özellikle çocuklarının uyumlarını izleyecek bir birimin varlığını zorunlu

kılmaktadır. Okul rehberlik servisleri göç eden öğrencilerin okul uyumlarını, okula devam-devamsızlıklarını etkin bir şekilde takip etmelidir.

9. Araştırma bulguları denetimli serbestlik kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış lise öğrencilerinin %72,6'sının madde kullandığını göstermektedir. Bu öğrencilerin madde kullanımları sonucu oluşabilecek psikolojik ve fizyolojik zararları göz önünde bulundurularak sağlık hizmetleri ve psikolojik yardım hizmetlerinden faydalanmaları ve takip edilmeleri gerekmektedir.
10. Araştırma bulgularında söz konusu öğrencilerin %44,2'sinin ekonomik içerikli suçlar (kap-kaç, hırsızlık ve yağma) işledikleri görülmektedir. Bu sonuç bize suçun özellikle ekonomik boyutunu göstermektedir. Bu sonuçlar açısından incelendiğinde suça bulaşmış ergenlerin ebeveynlerinin çalışmaları sağlanıp ekonomik olarak kendilerini ve ailelerini desteklenmesinin ergenlerin işlediği suçun yarısına yakınının daha çok kontrol edilebileceğini göstermektedir.
11. Çocuk ve ergenler birçok davranışı ve toplumsal değeri yetişkinlerden öğrenmektedirler. Erkek çocukları özellikle babalarının davranışlarını model almaktadır. Araştırma bulguları herhangi bir sebepten dolayı suça bulaşmış ergenlerin %47'sinin ailesinde sabıkalı birey ya da bireylerin olduğunu göstermektedir. Sabıkalı bireylerin çocuklarının sosyal uyumu, madde kullanımlarından uzaklaştırılması ve suç içeren eylemlerden uzak tutulması daha da kritik bir öneme sahiptir. Risk altındaki grup olarak değerlendirilerek gerek okulların psikolojik danışma servisleri gerekse de toplum destekli polis hizmetlerinin dikkatini bu ergenlere vererek riskli durumları azaltmanın yolları aranmalıdır.
12. Suça sürüklenen ergenlerin sosyal uyumlarının en temel ayaklarından biri de okullardır. Bu nedenle Milli Eğitim Müdürlükleri kapsamında haklarında denetimli serbestlik kararı alınmış ergenlerin takiplerini temel etik ilkeler çerçevesinde gerçekleştirecek birimlere uzmanlar (psikolojik danışman, sosyal çalışmacı, psikolog ve sosyolog) görevlendirilmelidir. Milli Eğitim Müdürlükleri bünyesindeki “Denetimli Serbestlik Birimlerinin” okul

rehberlik servisleri ile aktif ve sürekli bir iletişim içinde olmaları sağlanmalıdır.

13. Adalet Bakanlığı bünyesinde yer alan aile mahkemeleri ve denetimli serbestlik birimlerinde psikolojik danışman kadroları açılarak psikolojik danışmanlara istihdam olanağı sağlanmalıdır.
14. Adalet Bakanlığı Denetimli Serbestlik Birimleri ile okul rehberlik servislerinin, öğrencinin gelişim sürecini ortak bir zeminde takip etmeleri sağlanacak bir sistem oluşturulmalıdır.
15. Üniversitelerde öncelikli olarak PDR ve Psikoloji, Sosyoloji, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Gelişimi vb. bölümlerin programlarına “adli psikoloji” dersini konulabilir ve müfredatlarına da “denetimli serbestlik” konusu alınabilir.
16. Milli Eğitim bakanlığınca organize edilecek bir program ile okul rehberlik servislerinde çalışan uzmanlara denetimli serbestlik konusu ile ilgili bilgilendirici seminerler, hizmet içi eğitimler verilebilir.

5.2.2. Araştırmacılara Öneriler:

1. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda araştırmacılar bu araştırma da kullanılan değişkenlerin dışında farklı değişkenler ile çok değişkenli analizler kullanabilir ve sorunları daha geniş ele alabilirler.
2. Bundan sonraki çalışmalarda araştırmacılar karşılaştırmalı çalışmalara yönelerek herhangi bir suçtan ötürü denetimli serbestlik kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış ergenler ile suça bulaşmamış ergenler arasında karşılaştırmalı araştırmalar yapabilirler.
3. Araştırma bulgularında suça yönelen ergenlerin bu eylemlerinin ardında, kötü ekonomik koşullar, özellikle aile desteğinin yetersizliği gibi faktörlerin yer aldığı görülmektedir. Bu nedenle söz konusu ergenlerin ailelerinin detaylı bir şekilde incelenerek ergenlerin suça yönelme davranışlarının dinamiklerine yönelik daha detaylı araştırmalar yapılabilir

4. Araştırmacılar, okullarda rehberlik ve psiolojik danışma servisinde çalışan uzmanların denetimli serbestlik kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış çocuklar konusunda neler bilindiği ile ilgili tarama çalışması yapabilirler
5. Araştırmacılar, okullarda bulunan denetimli serbestlik kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış öğrencilere yönelik uygulanabilecek psikolojik danışma oturumlarına yönelik çalışmalar yapabilirler.
6. Araştırmacılar, denetimli serbestlik kapsamında eğitim tedbir kararı alınmış öğrencilerin eğitim ve öğrenme süreçlerine ve akademik başarıları ile davranış değişikliklerine ilişkin çalışmalar yapabilirler.

BÖLÜM VI

KAYNAKÇA

- Adana, F. (2004). *Lise öğrencilerinin atılganlık düzeyi ve benlik kavramı üzerine atılganlık eğitiminin etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ağırçötüren, B. (2006). *Malatya kentinde çocuk suçluluğu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Ak, İ. Sayar, K. (2002). Anti sosyal kişilik bozukluğunda sosyo biyolojik etkenler. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 12(3): 155-158.
- Akdemir, D. Ve Çetin, F. Ç. (2008). Çocuk ve ergen psikiyatrisi bölümüne başvuran ergenlerin klinik özellikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15(1): 5-14.
- Aker, T. A., Çelik, B. A., Kurban, D., Yüksek, D. ve Ünal, T. (2005). *Türkiye’de ülke içinde yerinden edilme sorunu: Tespitler ve çözüm önerileri*. İstanbul: TESEV yayınları.
- Akın, M. (2000). Lise öğrencilerinin madde kullanımının zararlarına ilişkin sağlık eğitim gereksinimleri. *Bağımlılık Dergisi*, 1(1): 14-17.
- Aksaç, S. A. (2004). Ergenlerde stresle başa çıkma tarzları. *Psikoloji Bülteni*, 34-35: 164-170.
- Aktepe, E., Kandil, S., ve Topbaş, M. (2005). Çocuk ve ergenlerde intihar davranışı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 4(2): 88-98.
- Alberti, R. Ve Emmons, M. (1976). *Your perfect rights*. San Lois Obispo: Impact publisher.
- Alberti, R. ve Emmons, M. (2002). *Atılganlık hakkınızı kullanın*. (çev: S. Katlan). Ankara: HYB yayıncılık.
- Alden, L. E. ve Bieling, P. J. (1998). The interpersonal consequences of the pursuit of safety. *Behaviour Research and Therapy*, 36: 1-9.

- Alden, L. E., ve Taylor C. T. (2004). Interpersonal processes in social phobia. *Clinical Psychology Review*, 24: 857–882.
- Algül, A., Semiz, Ü., Ateş, M.A., Başoğlu, C., Doruk, A., Ebrinç, S., Pan, E., ve Çetin, M. (2007). *Antisosyal kişilik bozukluğu olan bireylerde madde kullanımı ve saldırganlık ilişkisi*. TUBİM Uyuşturucu Ulusal Raporu.
- Alıcı, E. (2010). *Dışa vurumcu etkinliklere dayalı grupla psikolojik danışma programının ebeveyn kaybı yaşayan 9-11 yaş çocuklarının travma sonrası stres düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, İstanbul.
- Alper, Y. (1997). *Depresyon psikoterapisi*. İstanbul: Era Yayıncılık.
- Amato, P. R., (2001) Children of divorce in the 1990s: An update of the Amato and Keith (1991) Meta-Analysis. *Journal of Family Psychology*, 15(3): 355-370.
- Aneshansel, C.S. ve Sucoff, C.A. (1996). The neighborhood context of adolescent mental health. *Journal Of Health And Social Behavior*, 37: 293–310.
- Antalyalı, Ö. L. (2008). *Varyans analizi (anova-manova)*. In Ş. Kalaycı (Ed.), *spss uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri* (131-167). 3.Baskı. Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Aral, N. ve Başar, F. (1996). Anadolu liseleri sınavına hazırlanan çocukların ve hazırlanmayan çocukların kaygı düzleminin incelenmesi. (401-412). *IX. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmalar*. İstanbul: Türk Psikologlar Derneği yayınları.
- Argyle, M. (2006a). İbadet ve dua. Çev: Mustafa Koç. *Erciyes Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 21(2): 317-338.
- Argyle, M. (2006b). *Sosyal davranışın yedi kökeni*. Çeviri: M. Doğan Karacoşkun. (Edt. M. Doğan Karacoşkun). *Din ve Psikoloji: Dini ve Sosyal Psikoloji Yazıları İçinde*. Samsun: Akademik Bilişim yayınları.
- Arslan, C. ve diğ., (2010). Ergenlerde saldırganlık ve kişiler arası problem çözmenin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(1): 379-388.

- Aşkın, R. (1994). *Depresyon el kitabı*. Konya: Atlas Kitapevi.
- Aştı, N. (1995). Hemşireler asertif midir? *Hemşirelik Bülteni*, 9(36): 55-59.
- Atabek, E. (2002). *Erken büyüyen çocuklar*. İstanbul: Altın Kitaplar yayınevi.
- Atay, İ. ve Kerimoğlu, M. E. (2003). Ergenlerde intihar davranışı. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 10(3): 128-136.
- Ayaz, Ş. (2002). *Hemşirelerin benlik saygısı ve atılganlık düzeylerinin belirlenmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, G. ve Tezer, E. (1991). İyimserlik, sağlık sorunları ve akademik başarı ilişkisi. *Psikoloji Dergisi*, 7(26): 2-9.
- Bacanlı, H. (1997). *Sosyal ilişkilerde benlik: Kendini ayarlama psikolojisi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı yayınları.
- Bal, Ü. (2003). *Hastanelerde çalışan hemşirelere ve diğer bayan sağlık personelinin benlik saygıları ve atılganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Balat, G.U. ve Akman, B (2006). Lise öğrencilerinin psikolojik durumlarının sosyodemografik özelliklerine göre incelenmesi. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 13(1): 3-12.
- Balcıoğlu, İ. (2001). *Stres, gençlik, kentleşme, şiddet*, Yeni Sempozyum.
- Balo, Y.S. (1995). *Suç mağduru ve suç faili olan çocuklar açısından çocuk suçluluğu ve çocuk mahkemeleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Baltaş, A. (1996). Stres ile başa çıkma yolları ve iş hayatında stres. *IX. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmalar*. (229-235) İstanbul: Türk Psikologlar Derneği yayınları.

- Baltaş, Z. (1996a). Bir sağlık sorunu olarak şiddet. *IX. Ulusal Psikoloji Kongresi* (213-220) İstanbul: Türk Psikologlar Derneği yayınları.
- Baltaş Z. (1996b). Stres ve sağlık. *IX. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmalar*. (221-228) İstanbul: Türk Psikologlar Derneği yayınları.
- Bandura, A. (1969). *Principles of behavior modification*. (45-48) USA: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- Barker, R. (1988). *The social work dictionary*. (4th Ed). United States of America: NASW.
- Basut, E. (2006). Stres, başa çıkma ve ergenlik. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 13(1): 31-36.
- Basut, E. ve Erden, G. (2005). Suça yönelen ve yönelmeyen ergenlerin stres belirtilen ve stresle başa çıkma örüntüleri yönünden incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(2): 49-55.
- Batıgün, A. ve Şahin, N. H. (2003). Öfke dürtüsellik ve problem çözme becerilerinde ki yetersizlik gençlik intiharlarının habercisi olabilir mi? *Türk Psikoloji Dergisi*, 18 (51): 37-52.
- Batmaz, M., Buzlu S., Kutlu Y. ve Pektekin, Ç. (1999). İstanbul üniversitesi sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu hemşirelik programı son sınıf öğrencilerinin girişkenlik düzeyi ve benlik saygısının araştırılması. *Hemşirelik Bülteni*, 11 (43-44): 173-183.
- Batur, S. (1998). Karışık anksiyete–depresyon bozukluğu: Bir gözden geçirme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 1(1): 61-71.
- Bayraktar, M.M. (2007). *Gençlik döneminde görülen bazı psikolojik belirtiler ve din eğitimi ilişkisi-obsesif kompulsif belirti örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sos.Bil. Enstitüsü, Van.
- Beck, J. G. ve Bozman, A. W. (1995). Gender differences in sexual desire: the effects of anger and anxiety. *Archives of Sexual Behavior*, 24(6): 595-612.

- Berk, G. (2010). *Denetimli serbestlik tedbiri ve tedavi kararlarında uygulanacak bağımlılık programının etkinliğinin değerlendirilmesi*. Tıpta uzmanlık tezi, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı, İzmir.
- Bernard, J. M. ve Goodyear, R. K. (1992). *Fundamentals of clinical supervision*. Boston, MA: Allyn and Bacon.
- Birtchnell, J. (1993). *How humans relate: A new interpersonal theory*. UK: Psychology Press.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss*. Attachment 1. New York: Basic.
- Bozman, A. W. ve Beck, J. G. (1991). Covariation of sexual desire and sexual arousal: The effects of anger and anxiety. *Archives of Sexual Behavior*, 20 (1): 47-60.
- Bryan, R. (1994). Pathways between parental divorce and adult depression. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 35(7): 1289-1308.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. 1. Basım. Ankara: Bilim ve Sanat yayınları
- Bulmuş, H. (2008). *Yaralanmalarda ruhsal muayenenin kullanılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Burger, J. M.(2006). *Kişilik*. 1.Basım, İstanbul: Kaknüs yayınları.
- Buren, V. A. ve Nowicki S. Jr. (1997). Awareness of interpersonal style and self evaluation. *Journal of Social Psychology*, 137: 23-34.
- Buss, D. M. ve Craik, G. H. (1983). The act frequency approach to personality. *Psychological Review*, 90(2): 105-126.
- Buzlu, S.(1999). Hemşirelerde girişkenlik hakları ve beden dili. *Hemşirelik Bülteni*, 43-44: 339-344.
- Buzlu, S. ve Küçük L. (2006). *İletişim ve İletişim Becerileri*. (7-16). Ş. Solmaz ve G. Kaçar. Sağlık kurumlarında iletişim içinde. İstanbul: Doyuran Matbaacılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. *İstatistik, araştırma deseni spss uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Akademi yayınları.

- Can, Y. (2011). *Göç ve kent: 1989'dan günümüze göç eden insanların kent adaptasyonu Diyarbakır örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Canat, S. (2011). *Davranış bozukluğu*. (268-277). (Editör: Aysel Ekşi). Ben hasta değilim içinde İstanbul: Nobel Tıp Kitapları.
- Candansayar S. ve Coşar B. (2001) Kültürlerarası psikiyatri açısından ruh sağlığı kavramı. *Türkiye Klinikleri Psikiyatri*, 2(1): 21-30.
- Cansever, A. (2005). Depresyonda etyoloji. (25-39). (Editör: Behçet Coşar). Depresyon içinde. Ankara: Bilimsel Tıp yayınevi.
- Carmody, T. P., Crossen, J. R. ve Wiens, A. N. (1989). Hostility as a health risk factor: Relationships with neuroticism, type a behavior, attentional focus, and interpersonal style. *Journal of Clinical Psychology*, 45(5): 754-762.
- Collier, J. A. (2008). *Kronik hastalıklar ve somatizasyon*. (Editör: Hans Steiner). Ergen Terapisi. İstanbul: Prestij yayınları.
- Cooley, C. H. (1970). *Human nature and the social order* 3. Baskı, New York: Schoken Books. (Orjinal çalışmanın yayımlanma tarihi 1902).
- Corak, M. (1999). Death and divorce: the long-term consequences of parental loss on adolescents. *Analytical Studies Branch – Research Paper Series*, 135: 1-26.
- Coşar, Y. (2005). Kentleşen Türkiye’de çocuk suçluluğu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 56: 281-327.
- Coyne, S.M., Archer, J. ve Coyne, S.M. (2004). Indirect aggression in the media: A content analysis of british television programs. *Aggressive Behavior*, 30 (3): 254-271.
- Creed, A. T. ve Funder, D. C. (1998). Social anxiety: from the inside and outside. *Journal of Personality and Individual Differences*, 25: 19–33.
- Cüceloğlu, D. (2000). *Yeniden insan insana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2005). *Anne baba eğitimi*. Konya: Eğitim Kitapevi yayınları.
- Çelik, G. ve diğ. (2009). Çocuk ve ergen ruh sağlığı kimliğine başvuran ergen hastaların özellikleri. *Yeni Symposium*, 47(3): 142-146.
- Çevik, Ş. (2005). Ergenlerde ölüm düşüncesi, intihar ve din. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(9): 89-117.
- Çınar, P. (2005a). Cinsiyet ve ruhsal hastalıklar. *Türk Psikoloji Bülteni*, 36: 59-64.
- Çınar, P. (2005b). Hangimiz daha saldırgan. *Türk Psikoloji Bülteni*, 36: 76-81.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik. spss ve lisrel uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çolak, H. ve Altun, U. (2005). Güvenlik tedbirleri ve 5237 sayılı Türk ceza kanununa göre yaptırım teorisindeki yeri. *Adalet Dergisi*, 22: 1-17.
- Crook, T. ve Eliot, J. (1980). Parental death during childhood: A critical review of the literature. *Psychological Bulletin*, 87(2): 252-259.
- Çuhadaroğlu F. ve Sonuvar B. (1992) Adolesanlarda depresyon. *NöroPsikiyatri Arşivi*, 29: 145–150.
- Çuhadaroglu, F., Canat, S., Kılıç, E., Şenol, S., Rugancı, N., Öncü, B., Hoşgör, A.G., Işıklı, S. ve Avcı, A. (2004). *Ergen ve ruhsal sorunlar*. Durum saptama çalışması.
- Dacey, J.S. ve Travers, J.F. (1996). *Human development*. Third Edition. Chicago: Benchmark Publishers.
- Dağ, İ. (1999). Psikolojinin ışığında kaygı. *Doğu Batı Dergisi*, 2(6): 167-174.
- Davila, J. ve Beck, J. G. (2002). Is social anxiety associated with impairment in close relationships? a preliminary investigation. *Behavior Therapy*, 33: 447–464.
- Dinçel, E. (2006). *Ergenlik dönemi gelişimsel ödevleri ve psikolojik problemleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Uygulamalı Psikoloji) Anabilim Dalı, Ankara.

- Demirci, E.E. (2002). İletişim beceri eğitiminin mesleki eğitim merkezi'ne devam eden genç işçilerin iletişim becerilerini değerlendirmelerine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- De Vito, J.A. (1995). *The interpersonal communication Book*. 7th ed. New York: Harper Collins.
- Dopheide, J.A. (2006). Recognizing and treating depression in children and adolescents. *Am J Health Syst Pharm*, 63: 233-243.
- Dowdney, L. (2000). Annotation: Childhood bereavement following parental death. *Journal of Child Psychol. Psychiat.* 41(7): 819-830.
- Dökmen, Ü. (2004). *İletişim Çatışmaları ve Empati*, 27.Baskı, İstanbul, Sistem Yayıncılık.
- Dönmezer, S. (1994), *Kriminoloji*. Beta Yayınları, 8.Basım, İstanbul.
- DSM-IV (1994). *Tanı ölçütleri başvuru elkitabı* Çeviren: Ertuğrul Köroğlu, Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Egan, G. (1994). *The skilled helper: a problem-management approach to helping*. 5th ed. Michigan Üniversitesi Brooks/Cole Pub. Co.
- Egan, G (1994). *Working the shadow side: A guide to positive behind-the-scenes management*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, genç, ana babalar*. Ankara: Bilgi yayınevi.
- Ekşi, A. (2011a). *Çocuk ve genç intiharları*. (357-369). (Editör: Aysel Ekşi). Ben Hasta Değilim. İstanbul: Nobel Tıp yayınları.
- Ekşi, A. (2011b) *Şiddet, zorbalık ve kabadayılık*. (370-384). (Editör: Aysel Ekşi), Ben Hasta Değilim, İstanbul: Nobel Tıp Kitapları.
- Ekşi, A. (2011c). *Somatoform Bozukluklar*. (227-229). (Konversiyon Bozuklukları). (Editör: Aysel Ekşi). Ben Hasta Değilim. İstanbul: Nobel Tıp Kitapları.

- Ekşi, A. (2003). Gözden geçirme: Beş kıtada genç sorunları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 10(2): 78-87.
- Ekşi, H. (2001). *Başa çıkma, dini başa çıkma ve ruh sağlığı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Eng, W. ve Heimberg, R. G. (2006). Interpersonal correlates of generalized anxiety disorder: self versus other perception. *Journal of Anxiety Disorders*, 20: 380–387.
- Erden, G. ve Gürdik, G. (2009). Savaş yaşantılarının ardından çocuk ve ergenlerde gözlenen travma tepkileri ve psiko-sosyal yardım öneriler. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(24): 1-13.
- Erdentuğ, S.A. (1978). Suç kavramının kültür farklılığı açısından değerlendirilmesi. antropoloji, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Antropoliji Dergisi*, 11: 145-180.
- Erdoğan, İ. (2002). *İletişimi Anlamak*. Erk Yayıncılık. Ankara.
- Erdoğdu, M.Y. (2005). Suça yönlendirilen ve yönlendirilmeyen çocukların aile ilişkileri ile saldırganlık davranışlarının karşılaştırılması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12 (3): 106-114.
- Erickson, T. M. ve Newman, M. G. (2007). Interpersonal and emotional processes in generalized anxiety disorder analogues during social interaction tasks. *Behavior Therapy*, 38: 364–377.
- Erkan, R. (1995). *İstanbul çocuk mahkemelerine gelen çocukların sosyo-kültürel çevresi üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erkan, R. ve diğ. (2001). *Sosyal çevrenin çocuk suçluluğuna etkisi: Diyarbakır örneği*. I. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu, Ankara.
- Erözkan, A. (2009a). Lise öğrencilerinde kişilerarası ilişki tarzlarının yordayıcıları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21: 543-552.

- Erözkan, A. (2009b). Üniversite öğrencilerinde kişilerarası ilişki tarzları ve mizah tarzları. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26: 56-66.
- Eryüksel, G. N. ve Akün, E. (2003). Depresyonu olan ergenler ile ana-babalarının aile ilişkilerinin ve bilişsel çarpıtmalarının incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18 (51): 59-73.
- Eskin, M. (2000). Ergen ruh sağlığı sorunları ve intihar davranışlarıyla ilişkileri. *Klinik Psikiyatri*, 3(4): 228-234.
- Eskin, M. ve Ark. (2008). Lise öğrencisi ergenlerde depresyonun yaygınlığı ve ilişkili olduğu etmenler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(4): 382-389.
- Faust, J., Baum, C. G. ve Forehand, R. (1985). An examination of the association between social relationships and depression in early adolescence. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 6: 291-297.
- Fava, M., Anderson, K. ve Rosenbaum, J. F. (1990). Anger attacks: Possible variants of panic and major depressive disorders. *The American Journal of Psychiatry*, 147 (7): 867.
- Fisher, B. A. ve Adams, K. L. (1994). *Interpersonal communication*. 2nd ed. New York: Mc Graw-Hill.
- Foucalt, M. (2000). *Psikoloji ve ruhsal hastalık*. Çev. Muhsin Hesapçıoğlu, İstanbul: Birey yayıncılık.
- Fraenkel, J., Wayne, N. ve Hyun, H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. (Eight Edition). New York: McGraw-Hill.
- Freudenberger, H. J. (1998). *Tükenmeye rağmen nasıl yaşanabilir*. (63-67) Çev. Nesrin, H. Şahin. (Ed.) Stresle Başa Çıkma. Ankara: Türk Psikolojisi Derneği yayınları.
- Fromm, E. (1995). *Çağımızın özgürlük sorunu*. Çeviren: Bozkurt Güvenç, Ankara: Gündoğan yayınları.

- Frosch, J. (1992). *Ruhsal Sağlık-Ruhsal Hastalık*. (33-56) (Derleyenler: Erol Göka-Kemal Sayar) Bir bilim olarak psikiyatri içinde İstanbul: Ağaç yayıncılık.
- Gençtan, E. (1993). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*. 10.Basım İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gençtan, E. (2000). *Psikanaliz ve sonrası*. (9.Baskı). Remzi Kitabevi. Ankara.
- Gençdoğan, B., Demirci,U., Şekertekin, M.A., Şahin,M., Bayraktar, G. (2005). Polis okulundan ve polis meslek yüksekokulundan mezun polis memurlarının kişilerarası ilişki tarzlarının ve anormal davranış (saldırganlık) durumlarının karşılaştırılması. *Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(3): 1-8.
- Gide, A. (2010). *Tohum ölmezse*. (242) Otobiyografi. 2.Basım, Çeviren: Aysel Bora. İstanbul: Can Sanat yayınları.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. 1. baskı (Hzr. Özel, H. ve Güzel, C.) Ankara: Ayraç yayınları.
- Giffin, K.ve Patton, B.R. (1997). *Basic readings in interpersonal communication*, New York: Harper-Row.
- Gladding T, S. (2013) Çeviri Editörü: Voltan Acar, N. *Psikolojik danışma kapsamlı bir meslek*.(480). (4. Bölüm 20.Konu Çeviren: Taşkın Yıldırım). Ankara: Nobel yayıncılık.
- Glueck, S. ve Glueck, E. (1998). *Family environment and delinquency*. Harvard Law School. Boston, England: Houghton Mifflin Company.
- Gordon, T. (1973). *Parent effectiveness training*. New York: Little, Brown.
- Gold, M. ve Elizabeth, D. (1997). *Interpersonal relations*. In: A New Outline of Social Psychology. Washington, DC: American Psychological Association.
- Gotlib, I. H. (1982). Self-reinforcement and depression in interpersonal interaction: the role of performance level. *Journal of Abnormal Psychology*, 91: 3-13.

- Gökler, I. (2005). Çocuk ve ergenlerde panik bozukluğu tartışmasında farklı bir boyut: bilgi işleme yaklaşımı. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(2): 83-91.
- Granvold, D. K. (Ed.). (1994). *Cognitive and behavioral treatment: Methods and 11 applications*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Grotevant, H.D. (1995). *Kişilik gelişimi*. J.F. Adams (Ed.). Ergenliği Anlamak (153–184) (Çev. Ö. Hakan Ersever) B. Onur (Ed.). Ankara: İmge yayınevi
- Gutierrez, P. M. (1999). Suicidality in parentally bereaved adolescents. *Death Studies*, 23(4): 359-370.
- Güleç, C. (2009). *Pozitif ruh sağlığı*. Ankara: Arkadaş yayınları.
- Güleç, H. ve diğ. (2005). Depresyonda bedensel belirtiler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16(2): 90-96.
- Günçe, G. (1983). *Çocuk suçluluğu ve çocuk mahkemeleri sempozyumu*. Ankara: A.Ü.Eğitim Bilimleri Fakültesi yayınları 30.
- Güney, H. (2008). *Sosyolojik açıdan çocuk suçluluğu ve nedenleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Güngör, A. (1989). *Lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini etkileyen etmenler*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gürsu O. (2011). *Ergenlik döneminde psikolojik ağılık ve dindarlık ilişkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Güven, H. (2008). *Depresyon ve dindarlık ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Haine, R.A., Wolchik, S.A., Sandler, I. N., Millsap, R.E. ve Ayers, T.S. (2006). Positive parenting as a protective resource for parentally bereaved children. *Death Studies*, 30 (1), 1-28.
- Hamrin V. ve Pachler MC. (2005). Child and adolescent depression: review of the latest evidence-based treatments. *Journal of Psychosoc Nurs*, 43: 54–63.

- Hancı, İ.H. (1999a). İç göçler ve çarpık kentleşme, hekim ve yaşam, Mayıs-Haziran. *İzmir Tabip Odası Bülteni*, 6.
- Hancı, İ.H. (1999b). Çocuk suçluluğu: aile ve eğitim etkisi. (333–341). 7. *Ulusal Adli Tıp Günleri, Kongre Kitabı içinde*, Antalya.
- Hançerlioğlu, O. (1993). *Ruhbilim Sözlüğü*. 2.Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi yayınları.
- Hargie, O. (1997) *The handbook of communication skills*. Ed: Owen Hargie. Psychology Press.
- Hartney, E. (2012). *Addictive Behaviors*. Pearson. Inc. NY.
- Hayward, C. ve Collier, J. A. (2008). *Anksiyete Bozuklukları*. (Ed: Hans Steiner) Ergen Terapisi, İstanbul: Prestij yayınları
- Hazaleus, S. L. ve Deffenbacher, J. L. (1986). Relaxation and cognitive treatments of anger. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54: 222-226.
- Heerey, E. A. ve King, A. M. (2007). Interpersonal consequences of social anxiety. *Journal of Abnormal Psychology*, 116 (1): 125–134.
- Heider, F. (1958). *Psychology of interpersonal relations*. (1-19). New York: John Wiley ve Sons, Inc.
- Herrick, S.M. ve Elliott, T.R. (2001). Social problem-solving abilities and personality disorder characteristics among dual-diagnosed persons in substance abuse treatments. *Journal of Clinical Psychology*, 57(1): 75-92.
- Holm, N.G. (2004). *Din psikolojisine giriş*. Çev. Abdulkadir Bahadır, İstanbul: İnsan yayınları.
- Horney, K. (1995). *Ruhsal çatışmalarımız*. 3.Basım, Çeviren: Selçuk Budak, Ankara: Öteki yayınevi.
- Hortaçsu, N. (2003). *İnsan İlişkileri*. 2.Baskı. Anka: İmge Kitabevi.

- Hünler, O.S. (2007). *Hollanda'ya Türkiye'den yeni g   etmiş göçmenlerin psikolojik problemleri ve yaşam doyumlarıyla ilgili etmenler*. Yayınlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ingleby, D. (1994). *Akıl hastalığını anlamak*. (71-139). Psikiyatri ve kutsallık içinde, İstanbul: İnsan yayınları.
-  li, T. (2001). *Kriminoloji*. Ankara: Bizim Büro yayınları.
-  li, T.G. (1994). *Türkiye'de suçlular*. (71). Atatürk kültür, dil ve tarih yüksek kurumu, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi yayını.
-  nelmen, K. (1996). *Genç yetişkinlerde cinsiyet rollerinin öz değere etkisi*. (577-583). IX. ulusal psikoloji kongresi bilimsel  alı malar. İstanbul: Türk Psikologlar Derneği yayınları.
- Japel, C., Tremblay, R.E., Vitaro, F. ve Boulerice, B. (1999). Early parental separation and the psychosocial development of daughters 6-9 years old. *American Journal of Orthopsychiatry*, 69 (1): 49-60.
- Johnson, J.D. (1993). *Organizational communication structure*. Norwood, NJ: Ablex.
- Jones, E.E. (1990). *Interpersonal Perception*. W.H.Freeman and Company.New York.
- Jonsson, F., Njardvik, U., Olafsdottir, G. ve Gretarsson, S.J. (2000). Parental divorce: long-term effects on mental health, family relations and adult sexual behavior. *Scandinavian Journal of Psychology*, 41(2): 101-105.
- Kale, M. (2009). *Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Kamaraj, I. (2004). *Sosyal beceri değerlendirme  l e i'nin türkçeye uyarlanması ve be  ya  çocuklarının atılganlık sosyal becerisini kazanmalarında eğitimci drama programının etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kamer, V. K. (2008). *Denetimli serbestlik kararlarının infazı*. Adalet Dergisi Kitapçığı. 30. Ankara: Adalet yayınevi.

- Kaplanoğlu E. A.(2006). *Yönetici hemşirelerin atılganlık düzeyleri ile iş doyumları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karabulut, S. (2006). *Suçlu çocukların Türkiye profili*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı, Niğde.
- Karslı, E. (2008). Kişiler arası tarz, kendilik algısı, öfke ve psikosomatik bozukluklar. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji (Klinik/Uygulamalı Psikoloji) Anabilim Dalı, Ankara.
- Kelly, M. P., Strassberg, D. S., ve Turner, C. M. (2006). Behavioral assessment of couples' communication in female orgasmic disorder. *Journal of Sex ve Marital Therapy*, 32: 81-95.
- Kernberg, O. (1987). Projection and projective identification: developmental and clinical aspects. *Psychoanalytical Association*, 35: 795–819.
- Kılıç, M. (1991). Belirti tarama listesinin (SCL–90-R) geçerlik ve güvenirliği *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1(2): 45-52.
- Kılıç, M. (2013). *Gerçek yaşam tadında: Gelişim dönemleri–II erinlik–ergenlik*. (100-101, 201). Ankara: Pegem Akademi I. Baskı.
- Kındap, Y. S. ve Melike Kumru, A. (2008). Anneden algılanan kontrolün niteliği ile ergenin psikososyal uyumu ve arkadaşlıkları arasındaki ilişkileri: benlik değerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61). 92-107.
- Kirmayer, L. J. (2000). *Kültür ve psikiyatrik bozukluklara verilen tepkiler*.(141-168). (Edt. K. Sayar), Psikiyatri ve kültür içinde, İstanbul: İnsan yayınları.
- Kiecolt-Glaser, J. K., McGuire, L., Robles, T. F., ve Glaser, R. (2002). Emotions, morbidity, and mortality: New perspectives from psychoneuroimmunology. *Annual Review of Psychology*. 53: 83-107.

- Kiergegaard, S. (1997). *Ölümciül Hastalık Umutsuzluk*. Çev. M. Mukadder, İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Kiesler, D.N., (1983). The 1982 interpersonal circle: a taxonomy for complementary in human transactions. *Psychological Review*, 90(3): 185-214.
- Kimter, N. (2002). *Dini inanç, ibadet ve duanın umutsuzlukla ilişkisi üzerine*. (Ed. H. Hökeleli), (183-208). Gençlik, din ve değerler psikolojisi içinde, Ankara: Ankara Okulu yayınları.
- Kleinman, A. (2000). *Antropoloji ve psikiyatri*. (101-109). (Edt. K. Sayar), Psikiyatri ve kültür içinde. İstanbul: İnsan yayınları.
- Kleinman, A., Cohen, A. (2000). Psikiyatrinin küresel meydan okuyuşu. (91-101). (Edt. K. Sayar), Psikiyatri ve kültür içinde. İstanbul: İnsan yayınları.
- Koptagel, G. (1981). *Ruhsal etkileşim açısından çocuk ve aile*. İstanbul: Ak Yayınları.
- Korkmaz, İ. (2006). *Sosyal öğrenme kuramı*. (Edt. Binnur Yeşilyaprak), (199-222). Gelişim ve öğrenme psikolojisi içinde. Ankara: Pegem yayınları.
- Korkut, F. (1996). İletişim becerileri eğitiminin lise öğrencilerinin iletişim becerilerini değerlendirmelerine etkisi. *3P Dergisi* 4(3): 191-198.
- Köknel, Ö. (1989). *Genel ve klinik psikiyatri*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Köknel, Ö. (2011). *Alkol ve madde bağımlılığı*. (278-309). (Editör: Aysel Ekşi) Ben hasta değilim içinde İstanbul: Nobel Tıp Kitapları.
- Koroğlu, E. (2002). *DSM IV Tanı ölçütleri başvuru el kitabı*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Kukulu, K., Buldukoğlu, K., Kulukaç, Ö. ve Köksal, D.C. (2006). The effects of locus of control, communication skills and social support on assertiveness in female nursing students. *Social Behavior and Personality*. 34(1): 27-40.
- Kulaksızoğlu, A. (2002). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Kurupınar, A. (2012). *Ortaöğretim öğrencilerinde görülen madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığı (Bartın ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mayıs, Ankara.
- Laing R.D. (1993). *Yaşantının politikası*, Çev. Kemal Sayar Ankara: Vadi/Toplum Yayınları.
- Langston, C. A. ve Cantor, N. (1989). Social anxiety and social constraint: when making friends is hard. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(4): 649-661.
- Lazar, J. (2001). *İletişim bilimi*. (Çev. Cengiz Anık). Ankara: Vadi yayınları.
- Lazarus, R. (1998a). *Küçük sıkıntılar da tehlikeli olabilir*. (31-40) Çeviren: Nesrin H. Şahin (Editör: Nesrin H. Şahin) Stresle başa çıkma içinde. Ankara: Türk Psikologları Dergisi yayınları.
- Lazarus, R. (1998b) *Stresle başa çıkma tarzınız: Dostunuz ya da düşmanınız*. (58-63) Çeviren: Nesrin H. Şahin (Editör: Nesrin H. Şahin) Stresle başa çıkma içinde Ankara: Türk Psikologları Dergisi yayınları.
- Lerner, H. (2004). Themes of early parent loss in my life as a dog (Book review). *Psychoanalytic psychology*, 21 (3): 463-472.
- Lewinsohn, P. M., Gotlib, I. H., Lewinson, M., Seeley, J. R. ve Allen, N. B. (1998). Gender differences in anxiety disorders and anxiety symptoms in adolescents. *Journal of Abnormal Psychology*, 107 (1): 109-117.
- Lewinsohn, P. M., Gotlib, I. H. ve Seeley, J. R. (1997). Depression-related psychosocial variables: are they specific to depression in adolescents? *Journal of Abnormal Psychology*, 106: 365-375.
- Libet, J.M. ve Lewinshon, P.M. (1973). Concept of social skill with special reference to the behaviour of depressed persons. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 40: 304-312.

- Littauer, F. (1997). *Depresyonu yenmek*. Çeviren: Demet Dizman, İstanbul: Sistem yayıncılık.
- Littlewood, R., Lipsedge, M. (2000). *Normal ve Anormal* (109-141). (Edt. K. Sayar). Psikiyatri ve kültür içinde. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Maier, E.H. ve Lachman, M.E. (2000). Consequences of early parental loss and separation for health and well-being in midlife. *International Journal of Behavioral Development*, 24 (2): 183-189.
- Mancini, A.R. (2006). *The influence of probation officers' and probationers' gender, ethnicity, and college major on probation officers' court recommendations*. Dissertation on doktor of psychology, Lake University, Texas.
- Maslow, A. (1968). *Toward a psychology being*. (Second Edition). New York: D.Van Nostrand Co.
- Mayes, L. C. ve Cohen, D. J. (2006). *Çocuğunuzu Anlama Rehberi*. 1.Baskı, İstanbul: Beyaz Balina yayınları.
- Mazure, C.M. ve Maciejewski, P.K. (2003). A model of risk for major depression: effects of life stress and cognitive style vary by age. *Depression and Anxiety*, 17(1): 26-33.
- Mccormick, R.A., Thomas, D.E., Quirk, S., ve Zegarra, J.H., (1998). The relationship of neo-pi performance to coping styles, patterns of use and triggers for use among substance abusers. *Addictive Behaviours*, 23 (4): 497-507.
- Mckenzie, K. ve Schwitzer, R. (2001). Who succeeds at university? factors predicting academic performance in first year Australian university students. *Higher Education Research and Development*, 20: 1–14.
- McQuail, D. ve Windahl, S. (1994). *Communication models: For the study of mass communications* 2.ed. Longman.
- Mc Whirter, J. ve Voltan-Acar, N. (2005). *Çocukla iletişim*. (74-76, 93, 97, 187-188, 192-196). İstanbul: Milli eğitim Bakanlığı yayınları.

- Melnyk, B.M., Brown, H.E., Jones, D.C. ve ark. (2003). Improving the mental/psychosocial health of us children and adolescents: outcomes and implementation strategies from the national kyss summit. *Journal of Pediatr Health Care*, 17: 1–24.
- Meleshko, K. A. ve Alden, L. E. (1993). Anxiety and self-disclosure: Toward a motivational model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64: 1000–1009.
- Menteş, A. (2007). *Lise öğrencilerinin atılganlık düzeyine sporun etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Mete, L. (1999). *Depresyon: hüzünden melankoliye*, İstanbul: İletişim yayınları.
- Metz, M. E. ve Epstein, N. (2002). Assessing the role of relationship conflict in sexual dysfunction. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 28(2): 139-164.
- Moffitt, T. (2006). *Life course persistent versus adolescent limited antisocial behavior*. In Cicchetti, D. Cohen, D. Developmental psychopathy (2nd ed.). New York: Wiley.
- Molock, S.D., Puri, R., Matlin, S., ve Barksdale, C. (2006). Relationship between religious coping and suicidal behaviors among american adolescent, *Journal Of Black Psychology*, 32(3): 366-389.
- Musaagaoglu, C. ve Güre, A. (2005). Ergenlerde davranışsal özerklik ile algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (55): 79-94.
- Myers,G. ve Myers,M. (1992). *The dynamics of human communications*. New York: Mc Graw-Hill.
- Nalbant, A. (1993). *15-22 Yaşları arasında bulunan ıslahevindeki, gözetim altındaki ve suç işlememiş gençlerin benlik saygısı ve yaşam doyum düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Neff, K.D. ve Harter, S. (2002). The role of power and authenticity in relationship styles emphasizing autonomy, connectedness, or mutuality among adult couples. *Journal of Social and Personal Relationships*, 19: 827-849.
- Neff, K.D., ve Harter, S. (2003). Relationship styles of self-focused autonomy, other-focused connectedness, and mutuality across multiple relationship contexts. *Journal of Social and Personal Relationships*, 20: 81-99.
- Nezlek, J. B., Hampton, C. P. ve Shean, G. D. (2000). Clinical depression and day-to-day social interaction in a community sample. *Journal of Abnormal Psychology*, 109: 11-19.
- Nursal, N. ve Öztürkmen, D. (2005). *Uluslararası denetimli serbestlik ve yardım konferansı*. (29-35). İstanbul: T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü Dış İlişkilerden Sorumlu Daire Başkanlığı yayınları.
- Oakman, J., Gifford, S. ve Chlebowsky, N. (2003). A Multilevel analysis of the interpersonal behavior of socially anxious people. *Journal of Personality*, 71 (3): 397-434.
- Offer, D., Kimberly, A. ve Andrew, M. (1996). *Normal adolescent development: empirical research findings*. (665-723) Child and adolescent psychiatry a comprehensive textbook. Edited By Melvin Lewis, Second Edition Philadelphia: Williams ve Wilkins.
- Oto, R. ve Eğilmez, L. (1991). Diyarbakır'da çocuk suçluluğu, *Dicle Üniversitesi Tıp Dergisi*, 18(1): 67-72.
- Ottmans, T.F., Neale, J.M., ve Davison, G.C. (1995). *Case studies in abnormal psychology*. (4th ed.). John Wiley ve Sons, Inc. Çev. Ed. Dağ, İ. (2003). Anormal davranışlar psikolojisinde vaka çalışmaları. Ankara: Türk Psikologlar Derneği yayınları.
- Öksüz, Y. (2004). Duyguların açılması eğitiminin üniversite öğrencilerinin atılganlık düzeylerine etkileri, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2): 147-156.

- Özdağ, Ş. (1999). *Psikodrama gruplarını hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin benlik saygısı, atılma davranış, empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özgür, İ. N. (1982). *Ailede, okulda çocuk ve gencin ruh sağlığı*. Metinler Matbaacılık, İstanbul.
- Özguven, H. D. ve diğ. (2003). İntihar girişiminde depresyon ve kaygı belirten ile problem çözme becerisi algılanan sosyal desteğin önemi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(52): 1-11.
- Özkan B. (2004). *Hemşirelerin atılma düzeyleri*. 40.Ulusal Psikiyatri Kongresi Bildiri Özet Kitabı.
- Özkan, M. (1984). *15-17 Yaş ergenlerinde görülen kaygı ve korkular*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özkan, S. (1993) *Psikiyatrik tıp: Konsültasyon lizeyon psikiyatrisi*. İstanbul: Roche yayınları
- Öztürk, F. (1998). *Emniyet genel müdürlüğü küçükleri koruma hizmetleri yönetici semineri*, 2.Baskı. Ankara: Asayiş Şube Md. yayını.
- Öztürk, Ö. ve diğ. (2007). İnternet bağımlılığı: Kliniği ve tedavisi. *Bağımlılık Dergisi*, 8(1): 36-41.
- Öztürk, M. O. (2004). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. (10. baskı). Ankara: Nobel Tıp Kitapevi.
- Papalia, D.E., Olds, S.W. ve Feldman, R.D. (1998). *Human development*. Boston: McGraw-Hill.
- Papsdorf, M. P., ve Alden, L. E. (1998). Mediators of social rejection in socially anxious individuals. *Journal of Research in Personality*, 32: 351–369.

- Parman, T. (1998). *Ergenel etkinlikler olarak aşk, cinsellik ve ölüm: ergenlik döneminde cinsellik (gelişim ve sorunları)*. 2. (Eds. Selahattin Erol, Neslihan Rugancı). Ankara: Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği yayınları.
- Paynoos, R. S. ve Nader, K. (1993). *Issues in the treatment of post- traumatic stress in children and adolescents*. In J. P. Wilson ve B. Raphael (Eds). International handbook of traumatic stress syndromes. New York: Plenum Press.
- Pektekin, Ç., Batmaz, M., Dinçsever, A., Sönmez, Y. ve Buzlu, S.(1993). Özel bir hastanede çalışan sağlık personelinin benlik değeri ve assertiv davranış yönünden araştırılması. *Türk Hemşireler Dergisi*, 43: 21-25.
- Perdahlı-Fiş, N. ve Berkem, M. (2005). Kayıp yaşayan çocuk ve ergenlerin davranışsal özellikleri: bir olgu serisi. *Çocuk ve Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(1): 19-23.
- Petersen, A.C., Compas, B.E., Brooks-Gunn, J. ve diğ. (1993). Depression in adolescence. *Am Psychol*, 48: 155–168.
- Pines, M. (1998). *Psikolojik sağlamlık*. (43-48). Çeviren: Nesrin H. Şahin, (Editör: Nesrin H. Şahin) Stresle başa çıkma içinde. Ankara: Türk Psikologlar Derneği yayınları.
- Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye giriş*. İstanbul: Kaknüs yayınları.
- Polat, O. (2002). *Çocuk hakları*. İstanbul: Analiz yayınları.
- Potts, L.G. (2007). *Interpersonal style, perceived social support and emotional exhaustion among pastors*. Unpublished doctorate thesis. Seattle Pacific University, Seattle.
- Powers, R. ve Matano, R. (2008). *Madde kullanımı ve suistimali*. (Editör: Hans Steiner), Ergen terapisi içinde. İstanbul: Prestij Yayınları.
- Quaranta, J. J. (1997). *Alcohol, tobacco, and other drug attitudes and use among adolescents with severe behavioral handicaps*. Ph.D. thesis, The Ohio State University, Ohia, United States.
- Rapee, R. M., ve Lim, L. (1992). Discrepancy between self and observer ratings of performance in social phobics. *Journal of Abnormal Psychology*, 101: 728–731.

- Rice, F. P. (1997). *Child and adolescent development*. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Rice, K. G., Ashby, J. S. ve Slaney, R. B. (1998). Self-esteem as a mediator between perfectionism and depression: A structural equations analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 45: 304-314.
- Rosen, D. H. (1999). *Depresyondan kurtulu*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Roskies, E. (1998). *Savaş ya da kaç tepkisi: strese gösterilen ilk tepkiler*. (23-27) Çeviren: Nesrin H. Şahin (Editör: Nesrin H. Şahin), Stresle başa çıkma içinde Ankara: Türk Psikologları Derneği Yayınları.
- Rutter, M., Graham, P., Chadwick, O.F. ve Yule, W. (1976). Adolescent turmoil: Fact or fiction. *Journal of Child Psychol Psychiatry*, 17: 35–56.
- Sadler, P. ve Woody, E. (2003). Is who you are who you're talking to? interpersonal style and complementarity in mixed-sex interactions? *Journal of Personality and Social Psycholog*, 84 (1): 80-96.
- Sadler, P. (2001). *Complementarity in social interaction: interpersonal style and mutual influence in mixed-sex dyads*. Unpublished doctorate thesis. University of Waterloo, Ontario.
- Saluja, G., Iachan, R., Scheidt, P.C. ve diğ. (2004). Prevalence of and risk factors for depressive symptoms among young adolescents. *Arch Pediatr Adolesc Med*, 158: 760–765.
- Safran, J. D. ve Segal, Z. V. (1990). *Interpersonal process in cognitive therapy*. New York: Basic Books.
- Saraçlı, Ö.(2007). *Zonguldak karaelmas üniversitesi öğrencilerinde sigara, alkol ve madde kullanımı ile ilişkili bireysel ve psikososyal faktörler*. Psikiyatri uzmanlık tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Sayar, K. (1999). Psikiyatri ve kültür: Hastalık bize neyi anlatır? *Yeni Symposium*, 37(3): 46-51.
- Sayar, K. (2000). *Psikiyatri ve kültür*. İstanbul: İnsan yayınları.

- Sayar, K., Bilen, A. ve Arıkan, M. (2001). Kronik ağrı hastalarında öfke, benlik saygısı ve aleksitimi. *Türkiye Klinikleri Psikiyatri Dergisi*, 2: 36-42.
- Sayar, K. ve Türkçapar, M. H. (1992). *Antipsikiyatri*. İstanbul: Ağaç yayınları.
- Sayar, K. ve Ak, İ. (2001). The predictors of somatization: A review. *Klinik Psikoformakoloji Bülteni*, 11(4): 266-271.
- Sayar, K. (2002). İntihar ve inanç sistemleri. *Yeni symposium*, 40(3): 100-104.
- Sayar, K. ve Bozkır, F. (2004). İntihar girişimine bulunan ergenlerde intihar niyeti ve belirleyicileri. *Yeni Symposium*, 42 (1): 28-36.
- Sayar, K. (1995). *Hüzün hastalığı*. İstanbul: İz yayınları.
- Sayar, K. (2001). Küreselleşmenin psikolojik boyutları. *Yeni symposium* 39(2): 79-94.
- Sayar, K. (2003). Sosyal kültürel açıdan kişilik bozuklukları. *Yeni symposium*, 41(2): 71-77.
- Saydam, R. B. ve Gençöz, T. (2005). Aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile olan ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55): 61-74.
- Saygılı, S. (2001). Babasız çocuklar, *Zafer Dergisi*, 289.
- Saymaz, İ. (2003). *Üniversite öğrencilerinin kişilerarası ilişkileri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Scharlach AE (1991). Factors associated with filial grief following the death of an elderly parent. *American Journal of Orthopsychiatry*, 61(2): 307-313.
- Schultz, D.P. ve Schultz, S.E. (2001). *Modern psikoloji tarihi*, Çeviri: Yasemin Aslay, İstanbul: Kaknüs yayınları.
- Schutz, W. C. F. (1958). A three dimensional theory of interpersonal behavior. New York: Holt, Rinehart ve Winston. Also reprinted as The interpersonal underworld. Palo Alto, CA: Science and Behavior Books, 1966.

- Segrin, C. (2000). Social skills deficits associated with depression. *Clinical Psychology Review*, 20: 379-403.
- Senemoğlu, N. (1997). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*, Ankara: Ertem Matbaacılık.
- Sevimli Yurtseven, S. (2008). 30.12.2005–15.06.2007 tarihleri arasında istanbul kadıköy denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğünde işlem gören dosyaların retrospektif incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Seyhan, D. ve Zincir, H. (2009). Tutuklu/hükümlü gençlerin benlik saygısı düzeyleri ile aile özelliklerinin incelenmesi ve aralarındaki korelasyonun belirlenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5(19): 7-24.
- Shiffer, R. B., Klein, R.F. ve Sider, R.C. (1994). *Psikiyatrik hastaların medikal değerlendirilmesi*, Çeviri: Heyet, Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Siyez, D. M. (2005). Ergenlik döneminde intiharın önlenmesi: bir gözden geçirme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(2): 92-101.
- Siyez, D. M. (2009). *Ergenlerde problem davranışlar*. Ankara: Pegem yayınları.
- Smith, D. (2005). Probation and social work, *British Journal Of Social Work*, 35: 621–637.
- Soljinistin, A. (2002). *Rusya Nasıl Kurtulur?* İstanbul: Remzi Kitabevi yayınları.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. Ankara: İmge kitapevi.
- Sullivan, H.S., (1953). *The interpersonal theory of psychiatry*. New York: W.W. Norton.
- Sukan, M. ve Maner, F. (2006). Virtiligo ve kronik ürtiker hastalarında kendilik saygısı. *Psychiatry in Türkiye*, 8(2): 93-97.

- Şahin, B.(2007). *Hemşirelik öğrencilerinin kendilerini anlatma ve stresle baş etme ilişkilerinin belirlenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi Hemşirelik Anabilim Dalı, İstanbul.
- Şahin, N. H. (1998). *Stresle başa çıkma olumlu bir yaklaşım*. (3. baskı). Ankara: Türk Psikologlar Derneği yayınları.
- Şahin, N. H., Çeri, Ö., Düzgün, G., Ergün, H., Karslı, E., Koç, V., Örfli, P. ve Uzun, C. (2007). *Kişilerarası tarz ölçeği*. Ankara: Yayınlanmamış Çalışma.
- Şahin, N.H ve Durak, A. (1994). Kısa semptom envanteri (Brief Symptom Inventory–BSI): Türk gençleri için uyarlaması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31): 44-56.
- Şahin, N. H., Batıgün, A. D. ve Uğurtaş, S. (2002). Kısa semptom envanteri (KSE): Ergenler için kullanımının geçerlik, güvenirlik ve faktör yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13(2): 125–135.
- Şahin, N., H., Batıgün, A. D. (2009). Lise ve üniversite öğrencilerinde intihar riskini belirlemeye yönelik bir modelin sınanması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1): 28-36.
- Şengül, C. (2007). Sibutramin ile ilişkili özkıyım düşünceleriyle seyreden depresyon: iki olgu sunumu. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8(3): 234-237.
- Şenol, S. (2005). *Çocukluk ve ergenlik döneminde depresyon*. (75-111), (Editör: Behçet Coşar) Depresyon, Ankara: Bilimsel Tıp yayınevi.
- Şenol, S., İşeri, E., Şener, Ş. ve Güney, E. (2011). *Çocuklarda ve ergenlerde, depresyon*. (238-251). (Editör: Aysel Ekşi) Ben hasta değilim içinde. İstanbul: Nobel Tıp Kitapları.
- Tahiroğlu, A. Y., Çelik, G., Bahalı, K. ve Avcı, A. (2010). Medyanın çocuk ve gençler üzerine olumsuz etkileri; şiddet eğilimi ve internet bağımlılığı. *Yeni Symposium Journal*, 48(1): 19-27.
- Tangney JP., Wagner, P. ve Hill-Barlow, D. (1996). Relation of shame and guilt to constructive versus destructive responses to anger across the lifespan. *Journal of Pers Soc Psychol*, 70: 797-809.

- Tartar, G., (1993). *Metropolitan alanda çocuk suçluluğu istanbul çevresinde yapılmış bir inceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Genel Sosyoloji ve Metodoloji Programı, İstanbul.
- Tataker, T. (2003). *Ergenlerin atılgañlık düzeyi ile ruhsal sorunları arasındaki ilişkinin araştırılması*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Taşğın, E., Çetin, E. ve Çuhadaroglu, F. (2006). Ergenlerde majör depresyon; risk etkenleri, koruyucu etkenler ve dayanıklılık. *Çocuk ve Gençler Ruh Sağlığı Dergisi*, 13(2): 87-94.
- Tagiuri, R. ve Petrullo, L. (1958). *Person perception and interpersonal behavior*. Stanford University Pres. US.
- Tanığ, Y.(1993). Assertivite ve hemsirelik. *Hemsirelik Bülteni*, 11(27): 71-78.
- T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif evleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı. (2006). *Denetimli serbestlik ve yardım hizmetleri el kitabı*, Yayım No.3, Ankara: Hilmi Usta Matbaacılık.
- T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif evleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı. (2007). *Denetimli serbestlik ve yardım hizmetleri el kitabı*,(1–5). Yayım No:13, Ankara: Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif evleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı yayınları.
- T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif evleri Genel Müdürlüğü Dış İlişkiler Daire Başkanlığı.(2005a).*Türkiye’de denetimli serbestlik hizmetlerinin geliştirilmesi semineri*, (19)Ankara: Ankara Hâkim evi.
- T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif evleri Genel Müdürlüğü Dış İlişkiler Daire Başkanlığı.(2005b).*Türkiye’de Denetimli Serbestlik Hizmetlerinin Geliştirilmesi Semineri*, (30–57), Ankara: Ankara Hâkim Evi.
- T.C.K. (2004). *Türk Ceza Kanunu*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Matbaası.

- Teker, K. (2010). *Suçlu çocuklarda sosyo-demografik özellikler ile ebeveyn tutum algısının çocuk suçluluğuna katkısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları A.B.D.Sosyal Pediatri, Ankara.
- Terakye, G. (1993). *Hemşirelikte iletişim ve hasta hemşire ilişkileri*. Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, Ankara: SE-RA Matbaacılık.
- Thompson, M., Kasloe, N., Price, A., Williams, K., ve Kingree, J. (1997). Role of secondary stressors in the parental death - child distress relation. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26(5): 357.
- Timuçin, A. (2005). *Yönetici hemşirelerin atılacaklılık düzeyleri ve bunu etkileyen faktörler*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal çalışma sözlüğü*: Toplumbilim, ruhbilim, eğitim, yöntem, nüfus, hukuk ve ekonomi boyutlarıyla. Ankara: Selvi yayınevi.
- Topaloğlu, M. (2008). *Türk hukukunda çocuklara özgü güvenlik tedbirleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Topçu, S. (2006). *Göç eden ve göç etmeyen kadınların sağlığı geliştirme davranışlarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Toros, F. (2003). Çocukluk çağı ve ergenlik dönemi depresyonlarında risk etmenleri. *Türk Klinik Psikiyatri Dergisi*, 3: 75-79.
- Tuğrul, C. ve Sayılğan, M. A. (1997). *Depresyonla başa çıkma yolları*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği yayınları.
- Tunaboğlu-İkiz, T. (2008). Bağımlılık sorunsalını projektif testlerle değerlendirme: bir gözden geçirme. *Bağımlılık Dergisi*, 9(2): 84-90.
- U.S. Department of Justice, McFall Torbet, P. (1996). Juvenile probation: The workhorse of the juvenile justice system, *Juvenile Justice Bulletin*, 1-5.

- Unicef, Monee Project, (1997). *Children at risk in central and eastern europe: perils and promises*. Regional Monitoring Report No:4 (Florence, UNICEF Innocenti Research Centre, 1997).
- United Nations, (2002). *Rights of the Child*: Additional report of the special representative of the secretary general for children and armed conflict. Mr. Olara A. Otunnu, Submitted in Accordance with General Assembly Resolution 56-138 (E/CN.4/2002/85).
- Uysal, V. (1996). *Din psikolojisi açısından dini tutum, davranış ve şahsiyet özellikleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı yayınları.
- Uzamaz, F. ve Güçray, S. (2004). Sosyal beceri eğitiminin ergenlerin kişilerarası ilişki düzeylerine etkisi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(28): 29-36.
- Ünver, Ö., Tolan, B., Bulut, I. ve Dağdaş, C. (1986). *12-24 yaş gençlerin sosyo-ekonomik sorunları*. (Ed. Nihat Nirun). Ankara: T.C. MEB Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri ve Dairesi Başkanlığı.
- Üstün B. ve Yavuzaslan, F.(1995). Öfkenin gücü, *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 2(2): 42-46.
- Voltan, N. (1980a). Rathus atılganlık envanterinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Psikoloji Dergisi*, 10: 23-25.
- Voltan, N. (1980b). *Grupla atılganlık eğitiminin bireyin atılganlık düzeyine etkisi*, Basılmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Voltan, N. (1981). Rathus atılganlık envanterinin Hacettepe üniversitesi öğrencilerine uygulanması ve elde edilen bulgular. *Hacettepe Sosyal Bilgiler Dergisi*, 4: 72-75
- Voltan-Acar, N. (1989). Psikolojik danışma ve rehberlik servislerinin örgütlenişi, fonksiyonları ve personel eğitimi paneli. *Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu*. Ankara. 22-24 Kasım.
- Voltan-Acar, N. (1995). Psikolojik danışmada çeviri sorunu. *Bilim ve Ütopya Dergisi*, Eylül sayısı.

- Voltan-Acar, N. (2003). *PDR'de yirmibeş yıl (makaleler)*. Ankara: Nobel yayın dağıtım.
- Voltan-Acar, N. (2012a). *İnsan ilişkileri-iletişim*. (3.Basım). (13-16, 136, 137-138) Ankara: Nobel yayın dağıtım.
- Voltan-Acar, N. (2012b). *Dictionary of psychological counseling and guidance terms English/Turkish*. Nilüfer Voltan Acar ve ark. (Ed. Nilüfer Voltan Acar). Ankara: Nobel yayıncılık.
- Waller, J. T. (2003). *The effectiveness of probation in west virginia: a study examining the practices and the views of probation officers in west virginia*, Master of science, Marshall University.
- Walker-Harrison, L.J. (2001). The measurement of word-of-mouth communication and an investigation of service quality and customer commitment as potential antecedents, *Journal of Service Research* August 4: 60-75.
- Warren, S. F. ve Reichle, J. (1992). *Causes and effects in communication and language intervention*. In Steven F. Warren, & Joe Reichle (Eds.) Communication and language intervention series: Vol 1. Baltimore, MD: Paul H. Brookes.
- Whiting, S. (1981). The problem of depression in adolescence. *Adolescence*, 16: 67–89.
- Whitlington, H.G. (1998). *Stres: Bir psikiyatristin gerçekçi ve bütüncül yaklaşımı* (48-56) Çeviren: Nesrin H. Şahin (Ed. Nesrin H. Şahin) Stresle başa çıkma içinde. Ankara: Türk Psikologlar Derneği yayınları.
- Wilmers N. ve diğ. (2002). *Jugendliche in deutschland zur jahrtausendwende: gefährlich oder gefährdet?* Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- Worthington J. E. L., Kurusu, A. T., Mccullough, M. E. ve Sandage, S. (1996). Empirical research on religion and psychotherapeutic processes and outcomes: a 10- year review and research prospectus. *Psychological Bulletin*, 119(3): 448-487.
- Yalom, I. D. (2000). *Varoluşçu psikoterapi*. Çeviri: Zeliha İyidoğan Babayiğit, İstanbul: Kabalcı yayınevi.
- Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayınları.

- Yapıcı, A. ve Kayıklık, H. (2005). Ruh sağlığı bağlamında dindarlığın öz saygı ve kaygı ile ilişkisi: Çukurova üniversitesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(9): 177-206.
- Yapıcı, A. (2007). *Ruh sağlığı ve din: Psikososyal uyum ve dindarlık*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1981). *Ülkemizde suçlu çocuklar sorunu ve çocuk mahkemeleri yasasının psiko sosyal açıdan önemi*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası Ayrı Basım.
- Yavuzer, H.,(1987). Çocuk suçluluğu sorunu. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 63(1):4.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk psikolojisi*. 19. baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk eğitimi el kitabı*. 12.baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H., (2006a). *Ana-baba ve çocuk*. (125-126, 163) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H., (2006b). *Çocuk ve suç*. (62,103,129,138,139,215,216)11.Baskı İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazgan-İnanç, B., Bilgin, M. ve Kılıç Atıcı, M.(2004). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Gelişim psikolojisi. İstanbul: Nobel Kitabevi.
- Yeşilyaprak, B. ve Kısaç, İ.(1999). Öğretmenlik adaylarına uygulanan atılganlık eğitimi ve sonuçları, *Mesleki Eğitim Dergisi*, 1: 12-18.
- Yıldıran, G. (1983). *Okulöncesi eğitimde, okul, ana-baba ve çevre arasında işbirliğinin sağlanması, okulöncesi eğitim ve sorunları*. Ankara: TED yayınları.
- Yıldırım, T. ve Durmuş, E. (2012), Küçükken olan büyük şeyler, *Çalışma Ortamı Dergisi*, 122: 14-16.
- Yıldız, A. (2006). *Birinci basamak sağlık hizmetlerinde çalışan hemşire, ebe ve sağlık memurlarının benlik saygısı ve atılganlık düzeyleri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz Sukan, M., Maner, F., ve Tosun, M. (2005). Kronik ürtikerin psikiyatrik yönü. *Yeni Symposium*, 43(4): 167-172.

- Youngren, M. A. ve Lewinsohn, P. M. (1980). The functional relation between depression and problematic interpersonal behavior. *Journal of Abnormal Psychology*, 89: 333-341.
- Yücel, T. M. (1971). *Kriminolojik notlar, toplum suçu ve ötesi*. 5. Ankara: Yarıaçık Cezaevi Matbaası.
- Yüksel-Şahin, F. (1997), *Grupla iletişim becerileri eğitiminin üniversite öğrencilerinin iletişim beceri düzeylerine etkisi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış doktora tezi, Ankara.
- Yüksel-Şahin, F. (2008). Communication skill levels in Turkish. *Social Behavior and Personality*, 36(9): 1283-1293.
- Zimbardo, P. G. ve Ruch, F. (1979). *Psychology and life*, 10. Baskı, Glenview Scot, Foresman and Company.

BÖLÜM VII

E K L E R

7.1. EK 1: Adalet Bakanlığı İzin Dilekçesi

ADALET BAKANLIĞI

DİYARBAKIR ADLİYESİ

DENETİMLİ SERBESTLİK ŞUBESİ MÜDÜRLÜĞÜNE

DİYARBAKIR

24.02.2012

Malatya İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Ana Bilim Dalında Yrd. Doç. Dr. Taşkın YILDIRIM danışmanlığında Doktora yapmaktayım. “Suça Sürüklenen Ve Denetimli Serbestlik Uygulaması Almış İlk ve Orta Öğretim Öğrencilerinin Kişilerarası İlişki Tarzları İle Psikolojik Belirtileri Arasındaki İlişkilerinin İncelenmesi” adlı Doktora Tez çalışmasında, şubenizde dosyası bulunan araştırma kapsamındaki kişilerle görüşme yapmak için gerekli iznin tarafıma verilmesi hususunda,

Gereğini Bilgilerinize arz ederim.

Çalışma özeti ve uygulanacak ölçekler ekte sunulmuştur.

Arş. Gör. Yunus Emre AYNA

Adres:

Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Psikoloji Bölümü 21280 / DİYARBAKIR

Eki: 1) Doktora Tez Önerisi

2) Uygulanacak Ölçekler

7.2. EK 2: İl Milli eğitim Müdürlüğü İzin Dilekçesi

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
DİYARBAKIR İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ
DENETİMLİ SERBESTLİK ŞUBESİ BİRİMİNE
DİYARBAKIR

14.03.2012

Malatya İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Ana Bilim Dalında Yrd. Doç. Dr. Taşkın YILDIRIM danışmanlığında Doktora yapmaktayım.“Suça Sürüklenen Ve Denetimli Serbestlik Uygulaması Almış İlk ve Orta Öğretim Öğrencilerinin Kişilerarası İlişki Tarzları İle Psikolojik Belirtileri Arasındaki İlişkilerinin İncelenmesi” adlı Doktora Tez çalışmasında, şubenizde dosyası bulunan araştırma kapsamındaki kişilerle görüşme yapmak için gerekli iznin tarafıma verilmesi hususunda,

Gereğini Bilgilerinize arz ederim.

Çalışma özeti ve uygulanacak ölçekler ekte sunulmuştur.

Arş. Gör. Yunus Emre AYNA

Adres:

Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Psikoloji Bölümü 21280 / DİYARBAKIR

Eki: 1) Doktora Tez Önerisi

2) Uygulanacak Ölçekler

7.3. EK 3: Adalet Bakanlığı Onay Yazısı

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CTE.0.00.24.00/353/65954
Konu : İzin talebi

10/05/2012

DİYARBAKIR CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

İlgi : 28.02.2012 tarihli ve CTE.21.CBS.01.B.M.2012/2622/5 sayılı yazı.

İlgi yazıda, Malatya İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Ana Bilim Dalında Yrd. Doç. Dr. Taşkın YILDIRIM danışmanlığında doktora yapan Araştırma Görevlisi Yunus Emre AYNA'nın, "Suça Sürüklenen ve Denetimli Serbestlik Uygulaması Almış İlk ve Orta Öğretim Öğrencilerinin Kişilerarası İlişki Tarzları ile Psikolojik Belirtileri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" konulu doktora tez çalışması kapsamında Diyarbakır Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde dosyası bulunan kişilerle görüşme yapabilmek için izin talebinde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma Görevlisi Yunus Emre AYNA'nın söz konusu talebi ve yapacağı çalışmaya ilişkin tez önerisi ve uygulayacağı anket soruları incelenmiş olup, Diyarbakır Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde, hükümlülerin rızalarının alınarak, araştırma konusuyla sınırlı kalınması, ses kaydı ve görüntü alınmaması, hükümlülerin kimlik bilgilerinin gizli tutulması, çalışma sonucunun iki örneği ile CD'sinin de Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi ve bilgilerin basınla paylaşılmaması koşuluyla, denetimli serbestlik müdürlüğünün görevlileri nezaretinde ve denetimli serbestlik müdürlüğünün işlerinin aksatılmayacak şekilde çalışmanın gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür.

Doktora tez çalışması yapacak olan Yunus Emre AYNA'ya gerekli kolaylığın gösterilmesi ve yapılacak çalışma kapsamında gerekli tedbirlerin alınması hususunda;

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Cevat GÜL
Hâkim
Bakan a.
Genel Müdür Yardımcısı

* Bu evrak elektronik imza ile imzalanmış ve DYS üzerinden gönderilmiştir. Ayrıca fizikî olarak gönderilmeyecektir.

Konya Yolu No: 70 Beşevler 06330 ANKARA
Telefon: (0 312) 204 13 61 Faks: (0 312) 223 97 44

Ayrıntılı bilgi için İrtibat: H.YILMAZ Ş.Müdürü
e-posta: dsm.ds.sb@adalet.gov.tr Elektronik Ağ: www.cte.adalet.gov.tr

Evrakın elektronik imzalı suretine <http://vatandas.uyap.gov.tr/evrak> adresinden
(ppP/RWn - DU2VrKE - ONJCgeA - HYLLhk=) kodu ile erişebilirsiniz.

7.4. EK 4: Kişisel Bilgi Formu

Bu anket, Doktora tezi olarak hazırlanacak bir araştırmayı hedeflemektedir. Cevaplarınız sadece akademik bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Doğru cevaplamanız araştırmanın sağlıklı yapılabilmesi için hayati önem arz etmektedir. Cevapladığınız için teşekkür ederiz.

Arş. Gör. Yunus Emre AYNA

KİŞİSEL BİLGİLER ve SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Cinsiyetiniz: ☐ Erkek ☐ Kız

Yaşınız : ☐ 8 – 10 ☐ 11 – 14 ☐ 15 – 18

Doğduğunuz yerleşim birimi nedir?

☐ Köy ☐ Kasaba/İlçe ☐ Şehir ☐ Büyük Şehir

Kaç Kardeşsiniz? ☐ Kız..... ☐ Erkek.....

Anne ve babanızın durumu?

☐ Sağ ve birlikte yaşıyorlar ☐ Sağ ve ayrı yaşıyorlar

☐ Anne sağ baba yaşamıyor ☐ Baba sağ anne yaşamıyor

Babanızın Öğrenim düzeyi nedir?

☐ Okur-Yazar Değil ☐ Sadece Okuma Yazma Bilir

☐ İlkokul Mezunu ☐ Orta Okul Mezunu

☐ Lise Mezunu ☐ Üniversite veya Yüksek Okul Mezunu

☐ Lisansüstü Eğitim

Babanızın mesleği nedir?

- ☐ Çalışmıyor ☐ Kamu personeli ☐ Esnaf
☐ Emekli ☐ Çiftçi ☐ Serbest meslek ☐ Diğer

Annenizin Öğrenim düzeyi nedir?

- ☐ Okur-Yazar Değil ☐ Sadece Okuma Yazma Bilir
☐ İlkokul Mezunu ☐ Orta Okul Mezunu
☐ Lise Mezunu ☐ Üniversite veya Yüksek Okul Mezunu
☐ Lisans üstü

Annenizin mesleği nedir?

- ☐ Çalışmıyor ☐ Kamu personeli ☐ Esnaf ☐ Emekli
☐ Çiftçi ☐ Serbest meslek ☐ Ev hanımı ☐ Diğer.....

Aylık Geliriniz ne kadardır? ☐ 100 TL'den az ☐ 101 – 200 TL

☐ 201 – 400 TL ☐ 401–750 TL ☐ 701 – 1000 TL

☐ 1001 – 1500 TL ☐ 1501-2500 TL ☐ 2501 ve daha fazla

Köyden kente göç ettiyseniz ne zaman göç ettiniz? ☐ Evetse yıl.....

Hayatınızın çoğunu nerede geçirdiniz?

- ☐ Köy ☐ Kasaba/İlçe ☐ Şehir ☐ Büyük Şehir

Denetimli serbestlik alma nedeniniz nedir ?.....

Aşağıdaki maddelerden hangisini kullanıyorsunuz?

- ☐ Sigara ☐ Alkol – Hap – Bali ☐ Esrar ☐ Hepsi ☐ Hiçbiri

Ailenizde sabıkalı kimse var mıdır?

- ☐ Evet ☐ Hayır

7.5. EK 5: Kısa Semptom Envanteri

KISA SEMPTOM ENVANTERİ (KSE)

Aşağıda insanların bazen yaşadıkları belirtiler ve yakınmaların bir listesi verilmiştir. Listedeki her maddeyi lütfen dikkatle okuyun. Daha sonra o belirtinin SİZİ BUGÜN DÂHİL, SON BİR HAFTADIR NEKADAR RAHATSIZ ETTİĞİNİ yandaki bölümde uygun olan yerde işaretleyin. Her belirti için sadece bir yeri işaretlemeye ve hiçbir maddeyi atlamamaya özen gösterin.

Aşağıdakiler sizi ne kadar rahatsız ediyor	HIÇ	BİRAZ	ORTA DERECEDE	EPEY	ÇOK FAZLA
İçindeki sinirlilik ve titreme hali	()	()	()	()	()
Baygınlık, baş dönmesi	()	()	()	()	()
Bir başka kişinin sizin düşüncelerinizi kontrol edeceği fikri	()	()	()	()	()
Başınıza gelen sıkıntılardan dolayı başkalarının suçlu olduğu fikri	()	()	()	()	()
İştahta bozukluklar	()	()	()	()	()
Hiçbir nedeni olmayan ani korkular	()	()	()	()	()
Kontrol edemediğiniz duygu patlamaları	()	()	()	()	()
Başka insanlarla beraberken bile yalnızlık hissetme	()	()	()	()	()
İşleri bitirme konusunda kendini engellenmiş hissetme	()	()	()	()	()
Yalnızlık hissetme	()	()	()	()	()
Bir şeyleri kırma/dökme isteği	()	()	()	()	()

Diğerlerinin yanındayken kendinin çok fazla farkında olmak, yanlış bir şeyler yapmamaya çalışmak	()	()	()	()	()
Kalabalıklarda rahatsızlık duymak	()	()	()	()	()
Bir başka insana hiç yakınlık duymamak	()	()	()	()	()
Dehşet ve panik nöbetleri	()	()	()	()	()
Sık sık tartışmaya girme	()	()	()	()	()
Yalnız bırakıldığında /kaldığında sinirlilik hali	()	()	()	()	()
Başarılarınız için diğerlerinden yeterince takdir görmediğiniz düşüncesi	()	()	()	()	()
Yerinde duramayacak kadar tedirgin hissetme	()	()	()	()	()
Kendini değersiz görme/değersizlik duyguları	()	()	()	()	()
İzin verdiğiniz takdirde insanların sizi sömüreceği duygusu	()	()	()	()	()
Suçluluk duyguları	()	()	()	()	()
Aklınızda bir bozukluk olduğu fikri	()	()	()	()	()

7.6. EK 6: Kişilerarası İlişkiler Tarz Ölçeği

KİŞİLERARASI TARZ ÖLÇEĞİ (KTÖ)

YÖNERGE (AÇIKLAMA)

Lütfen her ifadeyi dikkatle okuyup, sizi ne kadar tanımladığını sağ taraftaki seçeneklerden birini işaretleyerek belirtiniz. Lütfen boş bırakmayınız. Seçeneklerde “doğru” ya da “yanlış” diye bir değerlendirme yoktur, önemli olan sizin kendinizi nasıl tanıdığınızdır. Lütfen isim yazmayın. Katkılarınız için çok teşekkür ederiz.

Sizi ne kadar tanımlıyor

0 25% 50% 75% 100%

İnsanlarla konuşurken iğneleyici sözler söylemekten çekinmem	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Problemini anlatan bir kişinin, duygularından bahsetmesinden rahatsız olurum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Problem yaşadığım bireyin ne hissettiğiyle ilgilenmem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Karşımdaki insanın, yapmasını istediğim davranış konusunda zorlarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
İnsanlara emir vererek bir işi daha çabuk yaptırabileceğimi düşünürüm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Birilerini dinlerken genelde elimde bir şeylerle oynuyor olurum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Birini dinlerken oturduğum yerde kıpırdanmadan duramam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Haksız olsam da karşımdaki kişi ne derse desin, kendimi savunurum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Karşımdaki kişiye açıklama yapmaktansa, doğrudan ne yapması gerektiğini söylemeyi tercih ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Sohbet sırasında birini dinlemek istemesem de dinliyormuş gibi görünürüm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Genellikle karşıdakileri dinlerken hiç soru sormam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Karşıdakileri eleştirmekten kaçınmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

İnsanlarla konuşurken duygularımı gizlemeye çalışırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Başkalarının hatalarını görürsem yüzlerine vururum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Karşımdakilerin sorunlarını dinlemekten kaçınırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Sıkıcı konular açıldığında; konuyu hemen değiştiririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Sıklıkla konuşulan konu sonlanmadan başka bir konuya geçtiğimi fark ettiğim olmuştur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Kişilerarası sorunumu çözerken, karşımdakini anlamak zorunda olmadığımı düşünürüm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Genelde, almak istediğim cevabı alacağım sorular sorarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
İnsanlar yaptığım övgüleri hak etmeseler de onları överim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Karşımdakini sorguya çekiyormuş gibi sorular sorarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Çoğu zaman isteklerimi insanlara yaptırmak için tehditkâr olurum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Karşımdaki kişiyle aynı düşünceleri paylaşmadığımda söylediklerini sonuna kadar dinleyemem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Çevredeki insanları kendi istek ve gereksinimlerime göre yönlendiririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Başkalarına emirler vermekten hoşlanırım	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Birisi bana sorunlarını anlatmaya başladığında içimden “umarım fazla uzatmaz” diye geçiririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
İsteklerimi soru şeklinde (yapar mısın, eder misin gibi) yöneltmek yerine doğrudan (yap, et gibi) ifade etmeyi tercih ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Kendi düşüncemi savunmak için gerekirse karşımdakini kırarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)